

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШУКАТКА МАР'ЯНА СТЕПАНІВНА

УДК 72:7.025.4:929.6(477.83) «XVI-XXI»

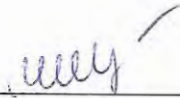
ДИСЕРТАЦІЯ

**ГЕРАЛЬДИЧНИЙ ДЕКОР В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА КІНЦЯ XVI –
ПОЧАТКУ XXI СТ.**

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
Результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

М. С. Шукатка

Науковий керівник
Диба Юрій Романович
доктор архітектури, доцент

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Шукатка М. С. Геральдичний декор в архітектурі Львова кінця XVI – початку XXI ст. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Національний університет «Львівська політехніка» Міністерство освіти і науки України. Львів, 2018.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню геральдичного декору в архітектурі Львова. В результаті натурних обстежень проведено інвентаризацію та досліджено збережені та втрачені зразки геральдичного декору на фасадах будівель. Визначено особливості використання геральдичного декору на будівлях різних типів. Встановлено способи розміщення геральдичного декору в архітектурі. Проведено класифікацію елементів геральдичного декору та їх поєднання в геральдичні композиції, проведено стилістичний аналіз.

У роботі сформульовано принципи застосування геральдичного декору в архітектурі та рекомендації для реставрації. Визначено перспективи для подальших досліджень геральдичного декору в архітектурі.

У **розділі 1. «Історіографія та джерельна база дослідження»** охарактеризовано стан вивчення геральдичного декору в Україні, Європі, зокрема у Львові, та визначено прогалини у вивченні даної теми.

Описано причини виникнення геральдичного декору та розповсюдження в побуті, мистецтві та архітектурі. Праці присвячені дослідженню геральдичного декору розділено на три групи. До першої групи відносяться праці присвячені історії архітектури (О. Расін, А. Betlej, F. Meyer). Другу групу праць присвячено геральдичному декору в архітектурі (М. Попович, J. Lehman, S. Woodbridge, K. Greaves, M. Walczak). До третьої групи відносяться публікації, в яких досліджувалась геральдика (Ю. Арсеньев, Дж. Санті Мадзіні, Е. Яровая, S. Sleiter).

Проаналізовано праці українських науковців присвячені гербам та геральдичному декору. Публікації було розділено на три групи. До першої групи належать публікації, присвячені дослідженням геральдичного декору в архітектурі,

у яких, як правило, описуються архітектурні об'єкти з геральдичним декором (Г. Осетрова, Д. Малаков, С. Оляніна, О. Торошкіна, О. Біляєва). До другої і третьої груп відносяться праці, які присвячені історичному аспекту формування геральдичного декору та геральдиці і сфрагістиці (А. Гречило, Я. Дашкевич, Я. Іщенко, Н. Лобко, І. Сварник, Ю. Савчук).

Проаналізовано публікації які стосуються теми геральдичного декору у львівській архітектурі. Найбільш ранніми публікаціями на тему геральдики можна вважати праці В. Лозінського, А. Малецького, К. Соханевича, В. Віттига, Ф. Яворського. Необхідно відзначити вагомість досліджень гербів Львова у роботах І. Крип'якевича, Я. Дашкевича, І. Сварника та А. Гречила. Безпосередньо вивчення геральдичного декору в архітектурі Львова займались О. Падовська, М. Паюк, Т. Завадовський. Проблему вивчення та збереження такого виду оздоблення порушував Р. Серцелевич, який у своїй статті вперше вводить термін «геральдичний декор». Дослідженням архітектурного декору на будівлях Львова та його семантики займались С. Лінда, Т. Казанцева, О. Білінська. Отже, аналіз літератури засвідчив, що немає окремої комплексної праці, яка спеціально була б присвячена використанню геральдичного декору в архітектурі.

Вказано міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти, які регламентують процеси збереження та реставрації архітектури міста та архітектурного декору. На сьогодні нормативні документи, які стосуються реконструкції та реставрації фасадів та архітектурно-ліпного декору, не враховують геральдичний декор як окремий елемент оздоблення.

У розділі 2 «Методика дослідження геральдичного декору» розглянуто три рівні дослідження: емпіричний, теоретичний та спеціальний. Обґрунтовано послідовність застосування прийомів і методів.

За допомогою емпіричних методів виконувались практичні камеральні дослідження. Методом спостереження проведено розвідку в архітектурі Львова та локалізовано об'єкти з геральдичним декором. Методом вибірки обрано 120 об'єктів з геральдичним декором. Методом опису проведено інвентаризацію будівель з геральдичним декором. Створено каталог інвентарних карт, у яких

адаптовано інформацію про автора, роки побудови, власника будівлі, стилем, описом композиції фасаду, а також з описом та назвою герба, що зображений на фасаді.

У результаті застосування теоретичних методів проведено аналіз літературних джерел. Історичний метод дав змогу дослідити виникнення, формування та розвиток геральдичного декору та виявити прогалини у вивченні даної теми. Аналіз сприяв поділу геральдичного декору на частини для вивчення його композиційних складових елементів та стилістичних особливостей. За допомогою методу класифікації встановлено основні схеми архітектурно-композиційного вирішення геральдичного декору на фасаді. Також цим методом визначено види геральдичного декору. Методом типології визначено архітектурні типи будівель, що оздоблювались геральдичним декором, та окреслено залежність між типом герба та видом будівлі, на яку він був поміщений. За допомогою методу порівняння було зроблено висновки про подібність чи відмінність геральдичного декору та знаходження спільних рис.

До спеціальних методів дослідження відноситься фіксація, морфологічний аналіз, методи реставрації геральдичного декору.

У розділі 3. «Зразки, види та способи розміщення геральдичного декору в архітектурі Львова» досліджено збережені та втрачені приклади геральдичного декору, основні типи будівель та види гербів, якими вони декорувались, визначено способи розміщення геральдичного декору на фасаді. Досліджено 120 будівель з геральдичним декором. Найбільше зразків геральдичного декору зосереджено в Галицькому районі, в якому розміщений ансамбль історичного центру Львова - 89 будівель, це обумовлено наявністю великої кількості архітектурних пам'яток, сакральних та адміністративних споруд. Геральдичний декор виявлено також у Личаківському районі – 14 будівель, Франківському – 8, Шевченківському – 5, Сихівському – 2 та Залізничному – 1. Виявлено вісім будівель, на яких втрачено або замінено геральдичний декор на сучасні герби.

Об'єкти з геральдичним декором було розділено за функціональним призначенням, на основі класифікації будівель і споруд. Такий поділ дозволив

визначити основні типи будівель, що декорували гербами та встановити залежність між типом будівлі та видом геральдичного декору.

Геральдичний декор виявлено на громадських будівлях установ: охорони здоров'я, фізичної культури і соціального забезпечення, освіти, культури, установах організації та управління, громадських партійних добровільних неурядових організацій, комунального господарства, транспорту та засобів зв'язку, установах для культурної та релігійної діяльності. У громадських будівлях переважає геральдичний декор з державною, міською і корпоративною символікою. Геральдичний декор з державною символікою – відображає герб країни, у цю групу було також включено територіальні герби, які відображають символи територіальних одиниць. Державний геральдичний декор розміщений переважно на будівлях організацій та управління, це давало можливість виділити їх на фоні рядової забудови та відзначити статус. Геральдичний декор з міською символікою – відображає герб міста Львова. Значну частину міського геральдичного декору розміщено на будівлях шкіл. Геральдичний декор з корпоративною символікою – відображає емблеми різних товариств, організацій та навчальних установ. На сакральних будівлях, як правило, розміщений геральдичний декор з церковною символікою. Він зображає емблеми чернечих орденів та герби церковних ієрархів.

Геральдичний декор виявлено на будівлях: індивідуальних житлових (кам'яниці); палацах; віллах; прибуткових будинках. На житлових будинках розміщують геральдичний декор з особовою символікою, що відображає герби, які належать певній сім'ї чи роду. Його основною функцією було донести інформацію про господаря житла. До цього виду геральдичного декору можна віднести вензелі. В оборонних спорудах міста геральдичний декор використовувався на давніх арсеналах, військових казармах, хвіртках і брамах міського муру. На цих будівлях розміщено геральдичний декор з міською та особовою символікою.

В результаті натурних досліджень будівель з геральдичним декором, описано вісім таких способів розміщення геральдичного декору на фасадах.

I спосіб - увінчення фронтонів, аттиків, портиків, щипців; II спосіб - розміщений на пряслі стіни; III спосіб - розміщення над входом будівлі; IV спосіб – розміщення в оздобленні вікна; V спосіб – розміщення в металевому огороженні балконів; VI спосіб - оздоблення колони чи пілястри; VII спосіб – оздоблення вежі; VIII спосіб – розміщення в скульптурному опорядженні фасаду.

Розташування геральдичного декору як елементу фасаду підпорядковане засобам архітектурної композиції: симетрії, асиметрії, ритму та пропорціям. Найпоширенішим є симетричне розміщення, у якому геральдичний розташовується на осі або симетрично відносно осі. Асиметричне розміщення використовується у будинках зі складною функціональною схемою. У ритмічному розташуванні на фасаді для геральдичного декору характерне повторення. Пропорційне розміщення підпорядковане системі золотого січення та вписаних квадратів.

Описані способи розміщення доводять важливе значення геральдичного декору в опорядженні фасадів. Геральдичний декор бере участь в розкритті змісту архітектурного образу і пов'язаний з функціональним значенням будівлі.

У розділі 4. «Класифікація геральдичних композицій, стилістика та принципи застосування геральдичного декору на фасадах будівель» описано схеми формування геральдичної композиції на фасаді, проаналізовано стилістичні особливості та сформульовано принципи застосування геральдичного декору в архітектурі.

Визначено схеми поєднання елементів герба та архітектурних елементів в геральдичну композицію. Архітектурними елементами є рослинний та скульптурний декор, різноманітні профільовані обрамування, архітектурні обломи та деталі. До геральдичних елементів відносяться геральдична фігура, щит, мантия, корона, шолом, щитотримачі, девіз та постамент. Така класифікація елементів геральдичного декору дає підстави для формування десяти схем поєднання в геральдичні композиції:

- 1) Геральдична фігура розміщена без щита на пряслі стіни;

- 2) Геральдична фігура розміщена в декоративному обрамуванні чи в поєднанні з архітектурними деталями;
- 3) Геральдична фігура розміщена на круглому щиті, або геральдичний щит вписаний у круглий диск чи вінок;
- 4) Геральдична фігура розміщена на щиті без декору;
- 5) Геральдична фігура розміщена на щиті, який увінчаний короною чи шоломом;
- 6) Геральдична фігура або щит розміщені на мантиї та увінчані митрою;
- 7) Геральдична фігура розміщена на щиті, щит оздоблений рослинним декором;
- 8) Геральдична фігура розміщена на щиті, щит оздоблений рослинним декором та увінчаний короною чи шоломом;

Здійснено стилістичний аналіз геральдичного декору на фасадах будівель. Проаналізовано геральдичний декор у стилях ренесансу, бароко, рококо, класицизму, історизму, сецесії, арт-деко, функціоналізму, соціалістичного реалізму та періоду після проголошення Незалежності. Визначено принципи застосування геральдичного декору: типологічної залежності, композиційної єдності, акцентування, семантичної залежності, єдності форми і змісту, стилістичної підпорядкованості. Єдність цих принципів, підтверджує важливе композиційне та семантичне значення геральдичного декору на фасаді будівлі.

У розділі 5. «Рекомендації щодо збереження та реставрації геральдичного декору в архітектурі» описано стан збереження геральдичного декору в архітектурі та надано рекомендації для його реставрації та збереження.

Визначено основні причини руйнування геральдичного декору та визначено стан збереженості геральдичного декору в архітектурі Львова. Основними причинами руйнування є природні і антропогенні чинники. Досліджено стан збереження геральдичного декору та класифіковано за оцінками: добре, задовільно, незадовільно.

Розроблено рекомендації щодо реставрації кам'яного геральдичного декору. Реставрація геральдичного декору відрізняється від реставрації архітектурного декору тим, що геральдичний декор несе в собі семантичне значення, і

неправильне відтворення геральдичної фігури, колористики, декоративних елементів може змінити вигляд і значення герба.

Перед початком реставрації проводять комплексні дослідження та розробляється проектна документація. Визначено такі етапи реставрації геральдичного декору виконаного з каменю: 1) Очищення від різноманітних забруднень; 2) Дослідження поліхромії; 3) Відсолення; 4) Біоцидна обробка; 5) Зміцнення каменю; 6) Склеювання; 7) Доповнення та відтворення втрачених елементів; 8) Тонування; 9) Гідрофобізація. Описана методика реставрації може бути використана як база для дослідження та реставрації геральдичного декору, виконаного з натурального та штучного каменю.

Також описано можливості для подальшого дослідження, реставрації та використання геральдичного декору в архітектурі. Грунтовних досліджень потребує геральдичний декор в інтер'єрі львівських будівель, в скульптурному оздобленні міста, на різноманітних пам'ятниках, колонах, малих архітектурних формах. Також ще не отримала належного дослідження тема використання геральдичних символів в оздобленні замків. Практика декорування фасадів геральдичним декором актуальна і сьогодні, тому існує необхідність подальшого дослідження формування композиційного вирішення геральдичного декору.

Ключові слова: геральдичний декор, фасади будівель, архітектурний декор, герб.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Диба Ю. Р. та **Цюпа М. С.**, 2015а. Герб Львова XVII століття: реставрація пам'ятки. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, серія: Архітектура, 836, с. 176-179.

2. **Цюпа М. С.**, 2016а. Міські герби в оздобленні фасадів будівель міста Львова. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, серія: Архітектура, 856, с. 205-214.

3. **Цюпа М. С.**, 2017а. Геральдичний декор та емблеми на сакральних спорудах Львова. *Архітектурний вісник КНУБА*, 13, с. 110 – 119.

4. **Цюпа М. С.**, 2017b. Класифікація архітектурних об'єктів з геральдичним декором. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 49, с. 215 – 224.

Статті в інших періодичних виданнях інших держав

5. **Shukatka M. S.**,¹ 2018a. Classification of heraldic compositions in the Lviv's architecture. *Przestrzeń i FORMA*, 33, p.83 – 92.

Статті в інших періодичних виданнях України

6. Волошинець В. А. та **Цюпа М. С.**, 2015b. Застосування термодинаміки для вивчення взаємодії компонентів повітря сучасних міст з вапняком. *Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій Збірник наукових праць*, 7, с. 56-60.

7. **Цюпа М. С.**, 2015c. Герби в декоративному оздобленні замків Західної України. *Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій Збірник наукових праць*, 7, с. 323-334.

8. **Tsiupa M.S.**, 2016a. Heraldic decorations of castles and palaces of Podillia and Naddniproianshchyna. Current issues in research, conversation and restoration of historic fortifications. *Collection of scientific articles*, 8, Chelm – Lviv, p. 314 - 323.

9. **Tsiupa M. S.**, 2017c. Heraldic décor in the Europe Castles architecture. Current issues in research, conversation and restoration of historic fortifications. *Collection of scientific articles*, 9, Chelm – Lviv, p. 313 - 322.

Тези доповідей

10. **Цюпа М. С.**, 2017d. Геральдичні композиції із зображенням герба Львова в оздобленні фасадів будівель міста. *Тези доповідей молодіжної секції комісії архітектури та містобудування підготовані до участі в XXVIII науковій сесії Наукового товариства ім. Шевченка*. Львів, 24 березня 2017р., с. 33.

11. **Шукатка М. С.**, 2018b. Способи розміщення геральдичного декору в архітектурі Львова. *Тези доповідей молодіжної секції комісії архітектури та містобудування підготовані до участі в XIX науковій сесії Наукового товариства ім. Шевченка*. Львів, 28-29 березня 2018 р., с. 73.

¹ Прізвище Цюпа змінено на Шукатка згідно свідоцтва про шлюб № 318235 від 30.05.2017

ABSTRACT

Shukatka M.S. Heraldic decoration in the Lviv architecture the end of XVI - early XXI centuries. - On the rights of the manuscript.

Thesis for PhD in Architecture, specialty 18.00.01 – Architectural Theory, Architectural Monuments Restoration. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Lviv, 2018.

The thesis is devoted to the study of heraldic decoration in Lviv architecture. Architectural decoration is an integral part of the facade of the building and its composition. Heraldic decor complements the architectural image of the building and is an important part of the composition. This type of decor is an integral part of the visual historical-architectural identification in the public space of the city. It indicates the status of institutions, owners and building founders. The heraldic decoration carries an additional semantic load and serves as a marker on the facade of the building. It reflects the history of the city and the state, its role is more important than the usual architectural decoration. Heraldic decoration was explored only in historical works, heraldry, ornamental art and wasn't considered as a architectural component.

In chapter 1. «**Historiography and source base of the research**», the state of study of heraldic decor in Ukraine, Europe, in particular in Lviv, is described, and there are some gaps in the study of this topic.

The reasons of the heraldic decoration and its distribution in everyday life, art and architecture are described. Works devoted to the study of heraldic decor are divided into three groups. The first group includes works devoted to the history of architecture (O. Racin, A. Betlej, F. Meyer). The second group of works is devoted to heraldic decor in architecture (M. Popovich, J. Lehman, S. Woodbridge, K. Greaves, M. Walczak). The third group includes publications in which the heraldry was studied (Y. Arseniev, J. Santi Madzini, E. Yarovaya, S. Sleiter).

The works of Ukrainian scientists devoted to emblems and heraldic decor are analyzed. Publications were divided into three groups. The first group includes publications devoted to the study of heraldic decor in architecture, which usually describes architectural objects with heraldic decor (G. Osetrova, D. Malakov,

S. Olianina, A. Toroshkina, O. Bilyayeva). The second and third groups include works devoted to the historical aspect of the formation of heraldic decoration and heraldry and sfragistics (A. Grechylo, Y. Dashkevich, Y. Ishchenko, N. Lobko, I. Svarnyk, Y. Savchuk).

The publications related to the theme of heraldic decoration in Lviv architecture are analyzed. The earliest publications on heraldry can be considered works of V. Lozinsky, A. Maletsky, K. Sokhanevich, V. Vittyg, F. Yavorsky. It is worth noting the importance of the research of the emblems of Lviv in the works of I. Krypiakevych, Y. Dashkevich, I. Svarnyk, A. Grechylo, O. Padovska, M. Pyuk, T. Zavadovsky were directly involved in the study of heraldic decoration in the architecture of Lviv. The problem of studying and preserving this type of decoration was violated by R. Sertselevich, who in his article first introduced the term "heraldic decoration". The study of architectural decoration on the buildings of Lviv and its semantics was researched by S. Linda, T. Kazantseva, O. Bilinska. Consequently, the analysis of literature has shown that there is no separate comprehensive work that would be specifically devoted to the use of heraldic decor in architecture.

The international and domestic regulations, which regulate the processes of preservation and restoration of the city's architecture and architectural decoration, are specified. Today, regulatory documents relating to the reconstruction and restoration of facades and architectural decoration do not consider heraldic decor as a separate element of decoration.

In chapter 2. «**Methodology of research heraldic decoration**», three levels of study are considered: empirical, theoretical and special. The sequence of application of methods and methods is substantiated.

With the help of empirical methods, practical camera investigations were carried out. The observation methodology was carried out in Lviv's architecture and objects with heraldic decor were localized. The sample method has selected 120 objects with heraldic decor. The inventory of buildings with heraldic decoration was carried out by the description method. A catalog of inventory cards has been created, which adapted information about the author, years of construction, owner of the building, style,

description of the composition of the facade, as well as the description and the name of the coat of arms, which is shown on the facade.

As a result of the application of theoretical methods, an analysis of literary sources was carried out. The historical method has allowed to investigate the origin, formation and development of heraldic decoration and to identify gaps in the study of this topic. The analysis contributed to the division of the heraldic decoration into parts to study its compositional components and stylistic features. With the help of the classification method, the basic schemes of architectural and compositional solution of heraldic decor on the facade are established. Also, this method determines the types of heraldic decor. The typology method defines the architectural types of buildings decorated with heraldic decor, and outlines the relationship between the type of emblem and the type of building on which it was placed. Using the comparison method, conclusions were drawn about the similarity or difference between the heraldic decoration and the finding of common features.

Special methods of research include fixation, morphological analysis, methods of restoration of heraldic decor.

In chapter 3. «**Samples, types and methods of placing heraldic decor in the architecture of Lviv**», the saved and lost examples of heraldic decor, the main types of buildings and the types of emblems were investigated. Ways of placing heraldic decor on the facade and 120 buildings with heraldic decor are investigated. The largest samples of heraldic decor are concentrated in the Galician district, which houses an ensemble of the historic center of Lviv - 89 buildings, due to the presence of a large number of architectural monuments, sacred and administrative buildings. Heraldic decoration was also found in Lychakivsky District - 14 buildings, Frankivskyi - 8, Shevchenkovskyi - 5, Sykhivskyi - 2 and Zaliznychnyi - 1. Eight buildings were discovered on which the heraldic décor was lost or replaced on modern coats of arms.

Objects with heraldic decoration were divided by function, based on the classification of buildings and structures. This separation allowed identifying the main types of buildings decorated with emblems and establishing a relationship between the type of building and the kind of heraldic decor.

Heraldic decoration was found on public buildings of institutions: health care, physical culture and social security, education, culture, institutions of organization and management, public party voluntary non-governmental organizations, communal services, transport and communication facilities, institutions for sacral and religious activities. Public buildings dominate heraldic decor with state, city and corporate symbolism. Heraldic decoration with state symbols - reflects the emblem of the country, this group also included territorial emblems that reflect the symbols of territorial units. State heraldic decor is located mainly on the buildings of organizations and management, which made it possible to distinguish them from the background of ordinary buildings and to note the status. Heraldic decoration with city symbols - displays the emblem of the city of Lviv. Much of the city's heraldic decor is located on school buildings. Heraldic decoration with corporate symbolism - displays the emblems of various societies, organizations and educational institutions. In sacral buildings, as a rule, there is a heraldic decoration with church symbols. He depicts the emblems of the monastic orders and the emblems of church hierarchs.

Heraldic decoration was found on buildings: individual dwelling houses (stone houses); palaces; villas; rented houses. Heraldic décor with personal emblems, which depicts coats of arms belonging to a particular family or ancestry, are placed on residential houses. His main function was to convey information about the owner of the house. To this type of heraldic decor can be attributed monograms. In the defensive buildings of the city heraldic decor was used on ancient arsenals, military barracks, gateways and gates of the city wall. These buildings feature a heraldic décor with city and personal symbolics.

As a result of field studies of buildings with heraldic decor, eight ways of placing heraldic decor on the facades are described.

The first methods - the crowning of the pediments, attics, porticoes, tongs; The second method - placed on the walls of the building; III method - placing above the entrance of the building; IV method - placement in the decoration of the window; V method - placement in the metal enclosure of balconies; VI method - decoration of a

column or pilasters; VII method - decoration of the tower; VII method - placement in the sculpture of the facade.

The location of the heraldic decoration as an element of the facade is subordinated to the means of the architectural composition: symmetry, asymmetry, rhythm and proportions. The most common is the symmetrical placement, in which the heraldic is located on the axis or symmetrically relative to the axis. Asymmetric placement is used in buildings with complex functional diagrams. In a rhythmic arrangement on the facade, the heraldic decoration is characterized by a repetition. Proportional location is subject to the system of golden split and inscribed squares.

The described methods of placing prove the importance of heraldic decoration in the facade decoration. Heraldic decoration is involved in the disclosure of the content of the architectural image and is associated with the functional values of the building.

In chapter 4. «**Classification of heraldic compositions, stylistics and principles of use heraldic decoration on the facades of buildings**», the schemes of heraldic composition on the facade are described, the stylistic features are analyzed and the principles of application of heraldic decoration in architecture are formulated.

The schemes of combination of the emblem and architectural elements in the heraldic composition are determined. The architectural elements are plant and sculptural decor, various profiled framings, architectural chunks and details. Heraldic elements include a heraldic figure, a shield, a mantle, a crown, a helmet, a shield holder, a motto and a pedestal. Such a classification of elements of heraldic decoration gives grounds for the formation of ten patterns of combination in heraldic composition:

- 1) The heraldic figure is placed without a shield on the walls of the building;
- 2) The heraldic figure is arranged in decorative framing or in combination with architectural details;
- 3) The heraldic figure is placed on a round shield, or the heraldic shield is inscribed in a round disk or a wreath;
- 4) The heraldic figure is placed on a shield without decor;
- 5) The heraldic figure is placed on a shield crowned with a crown or helmet;
- 6) The heraldic figure or shield is placed on the mantle and topped with a miter;

7) The heraldic figure is placed on the shield, the shield is decorated with plant decor;

8) The heraldic figure is placed on the shield, the shield is decorated with plant decor and crowned with a helmet;

The stylistic analysis of heraldic decor on the facades of buildings is carried out. The heraldic decoration in the styles of Renaissance, Baroque, Rococo, Classicism, Historicism, Secession, Art deco, Functionalism, Socialist realism and the period after the proclamation of Independence was analyzed. The principles of application of heraldic decor are defined: typological dependence, compositional unity, accentuation, semantic dependence, unity of form and content, stylistic subordination. The unity of these principles, confirms the important compositional and semantic significance of heraldic decor on the facade of the building.

The chapter 5. «**Recommendations for the preservation and restoration of heraldic decor in architecture**» describes the state of conservation of heraldic decor in architecture and provides recommendations for its restoration and conservation.

The main reasons for the destruction of heraldic decoration are determined and the state of conservation of heraldic decoration in the architecture of Lviv is determined. The main causes of destruction are natural and human factors. The state of conservation of heraldic decor is investigated and classified according to estimates: good, satisfactory, unsatisfactory.

Recommendations on restoration of stone heraldic decor are developed. Restoration of heraldic decoration differs from restoration of architectural decoration by the fact that the heraldic decoration carries a semantic value, and incorrect reproduction of heraldic figures, colors, decorative elements can change the look and meaning of the coat of arms.

Before the restoration comprehensive research is carried out and design documentation are being developed. The following stages of restoration of the heraldic decoration made of stone are defined: 1) purification from various contaminants; 2) investigation of polychromy; 3) desalination; 4) biocidal treatment; 5) strengthening the stone; 6) gluing; 7) addition and reproduction of lost items; 8) toning; 9)

hydrofobizatsiya. The described restoration technique can be used as a base for research and restoration of heraldic decor made of natural and artificial stone.

Also described are opportunities for further research, restoration and use of heraldic decor in architecture. The thorough research needs heraldic decor in the interior of Lviv buildings, in the sculptural decoration of the city, on various monuments, columns, small architectural forms. Also, the topic of the use of heraldic symbols in the decoration of locks has not yet been properly studied. The practice of decorating the facades with heraldic decor is relevant today, so there is a need for further study of the formation of a compositional solution of heraldic decoration.

Key words: heraldic decoration, facades of buildings, architectural decoration, coat of arms.

LIST OF PUBLICATINS BY THE SUBJECT OF THESIS

Articles in scientific professional editions of Ukraine

1. **Dyba Y.R.** and **Tsiupa M.S.**, 2015a. The emblem of Lviv XVII century: the monument restoration. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University*. Series: Architecture, 836, p. 176-179.

2. **Tsiupa M.S.**, 2016a. City's herbs in the decoration of buildings facades in Lviv. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University*. Series: Architecture, 856, p. 205-214.

3. **Tsiupa M.S.**, 2017a. Heraldic decor and emblems on sacral buildings of Lviv. *Architectural Bulletin of the KNUBA*, 13, p. 110 - 119.

4. **Tsiupa M.S.**, 2017b. Classification of architectural objects with heraldic decor. *Modern Problems of Architecture and Urban Development: Scientific and Technical Collection*. 49, p. 215 - 224.

Articles in the scientific periodical edition of another country

5. **Shukatka² M.S.**, 2018a. Classification of heraldic compositions in the Lviv's architecture. *Przestrzeń i FORMA*, 33, p.83 – 92.

Articles in other periodicals edition of Ukraine

² The surname Tsiup has been changed to Shukatka according to the marriage certificate No. 318235 dated 30th of May, 2017

6. **Voloshinets V.A.** and **Tsyupa M. S.**, 2015b. The application of thermodynamics to study the interaction of air components of modern cities with limestone. *Problems of research, preservation and restoration of historical fortifications Collection of scientific works*. 7, p. 56-60.

7. **Tsiupa M.S.**, 2015c. Emblems in the decorative decoration of the Western Ukraine castles. *Problems of research, preservation and restoration of historical fortifications Collection of scientific works*. 7, p. 323-334.

8. **Tsiupa M.S.**, 2016a. Heraldic decorations of castles and palaces of Podillia and Naddniprianshchyna. *Current issues in research, conversation and restoration of historic fortifications. Collection of scientific articles*. 8, Chelm – Lviv, p. 314 - 323.

9. **Tsiupa M.S.**, 2017c. Heraldic décor in the Europe Castles architecture. *Current issues in research, conversation and restoration of historic fortifications. Collection of scientific articles*. 9, Chelm – Lviv, p. 313 - 322.

Conference material and thesis of reports

10. **Tsiupa M.S.**, 2017d. Heraldic compositions depicting the emblem of Lviv in the decoration of the city buildings facades. *Abstracts of the youth section of the Architecture and Urban Planning Commission prepared to participate in the XXVIII Scientific Session of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv, March 24, 2017, p. 33.

11. **Shukatka M.S.**, 2018b. Ways of placing heraldic decor in the architecture of Lviv. *Abstracts of the youth section of the Architecture and Urban Planning Commission prepared to participate in the XXVIII Scientific Session of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv, March 28-29, 2018, p. 73.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	1
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	24
1.1. Аналіз закордонних праць та практика застосування геральдичного декору в архітектурі Європи	24
1.2. Геральдичний декор в дослідженнях архітектури України.....	35
1.3. Стан і перспективи вивчення геральдичного декору в архітектурі Львова.....	42
1.4. Законодавча та нормативна база дослідження.....	48
Висновки до розділу I.....	52
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ.....	54
2.1. Емпіричні методи дослідження геральдичного декору.....	54
2.2. Теоретичні та спеціальні методи дослідження геральдичного декору.....	56
Висновки до розділу II.....	60
РОЗДІЛ 3. ЗРАЗКИ, ВИДИ ТА СПОСОБИ РОЗМІЩЕННЯ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА.....	62
3.1. Збережені та втрачені зразки геральдичного декору в архітектурі Львова.....	62
3.2. Види геральдичного декору та особливості використання геральдичного декору на різних типах будівель.....	68
3.3. Способи розміщення геральдичного декору в архітектурі.....	88
Висновки до розділу III.....	100
РОЗДІЛ 4. КЛАСИФІКАЦІЯ ГЕРАЛЬДИЧНИХ КОМПОЗИЦІЙ, СТИЛІСТИКА ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ НА ФАСАДАХ БУДІВЕЛЬ.....	102
4.1. Класифікація елементів геральдичного декору та їхнє поєднання в геральдичні композиції.....	102
4.2. Стилiстичні особливості геральдичного декору в архітектурі Львова.....	113

	18
4.3. Принципи застосування геральдичного декору.....	118
Висновки до розділу IV.....	123
РОЗДІЛ 5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕСТАВРАЦІЇ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ В АРХІТЕКТУРІ.....	124
5.1. Стан збереження геральдичного декору в архітектурі міста.....	124
5.2. Рекомендації щодо реставрації геральдичного декору в архітектурі.....	128
5.3. Перспективи дослідження та збереження геральдичного декору.....	134
Висновки до розділу V.....	139
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	140
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	144
ДОДАТКИ.....	156
ДОДАТОК А. Апробація результатів дисертаційної роботи.....	157
ДОДАТОК Б. Аналітичні таблиці.....	160
ДОДАТОК В. Каталог інвентарних карт.....	190

ВСТУП

Архітектурний декор є невід'ємною складовою фасаду будівлі та її композиції. Він вимагає ретельного аналізу, адже естетика штучного середовища та окремих архітектурних форм є важливою частиною досліджень у галузі теорії архітектури, реставрації пам'яток архітектури. Вивчення декору належить до художніх проблем архітектури та розглядається в контексті взаємозв'язку архітектури і мистецтва.

Важливою складовою архітектурного декору є геральдичний декор, у якому поєднано елементи архітектурного оздоблення та геральдичні фігури, емблеми, вензели, гмерки тощо. Геральдичний декор доповнює архітектурний образ будівлі і є важливим елементом композиції. Такий вид декору є невід'ємною складовою візуальної історично-архітектурної ідентифікації в громадському просторі міста, що вказує статус установ, власників та фундаторів будівель. Геральдичний декор має додаткове семантичне навантаження та слугує певним маркером на фасаді будівлі, що відображає історію міста та держави, відтак його роль є суттєво важливішою, ніж звичайного архітектурного декору. Наукова проблема полягає у тому, що існуючі знання та досвід вивчення архітектурних форм, стилів та стильових особливостей не спроможні дати необхідного розуміння ролі та місця геральдичного декору у відтворенні історичної автентики фасадів.

Актуальність дослідження полягає в тому що:

- геральдичний декор побіжно досліджувався лише в історичних працях, геральдиці, декоративному мистецтві і не розглядався як складова архітектури;
- тема геральдичного декору в архітектурі Львова ще не отримала належного висвітлення, тому виникає потреба у спеціальному дослідженні з систематизації та аналізу цього типу архітектурного оздоблення;
- практика використання геральдичного декору в архітектурі, визначення способів розміщення геральдичного декору в композиції фасадів будівель та його поєднання з архітектурним декором до сьогодні залишається не вивченою;

- дослідження геральдичного декору на фасадах будівель дає можливість вивчати історичні, стилістичні та художні особливості розвитку архітектури міста у зв'язку з конкретними іменами, фактами та датами;
- конкретний історичний зміст геральдичного декору втрачається внаслідок дії природних та антропогенних чинників, що призводить до втрати первісного вигляду складових елементів гербових композицій, знижує архітектурно-художню цінність фасадів та призводить до поступового зникнення такого виду декору в архітектурі;
- на сьогодні немає нормативних документів та практичних рекомендацій, які б регламентували процес реставрації, консервації та збереження геральдичного декору, оскільки його не відрізняють від звичайного фасадного архітектурно-ліпного декору, що призводить до нехтування його смисловим та семантичним навантаженням;
- використання геральдичного декору отримало сьогодні новий імпульс, оскільки багато осіб і організацій створюють свої герби та емблеми, якими декорують фасади будинків, тому важливим є визначення композиційних рішень та особливостей використання геральдичного декору в минулому.

Зв'язок роботи з науковими програмами: тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри архітектури та реставрації Національного університету «Львівська політехніка» – «Розвиток теорії і практики регенерації та реконструкції історичних містобудівних комплексів і реставрації архітектурних об'єктів та творів мистецтва» (державний реєстраційний номер: 0116U004111). Дисертація пов'язана з виконанням завдань, визначених у таких документах, як проект Львівської міської ради «Муніципальний розвиток та оновлення старої частини міста Львова», «Комплексна стратегія розвитку Львова 2012-2025 рр.», програма «Охорона і збереження культурної спадщини Львівської області на 2018-2020 роки.

Мета дослідження полягає у визначенні способів розміщення, компонування та принципів застосування геральдичного декору в архітектурі Львова та розробці практичних рекомендацій щодо його реставрації та збереження.

Мета досягається шляхом послідовного вирішення наступних **завдань**:

1. Опрацювати літературу на тему застосування геральдичного декору в архітектурі та визначити перспективи власного дослідження.
2. Розробити методіку дослідження геральдичного декору в архітектурі.
3. Виконати інвентаризацію будівель Львова з геральдичним декором на фасадах і створити каталог інвентарних карт.
4. Визначити особливості використання геральдичного декору на будівлях різних типів та способи розміщення геральдичного декору в архітектурі.
5. Виконати класифікацію елементів геральдичного декору, визначити його види та основні схеми поєднання в геральдичні композиції.
6. Виявити стилістичні особливості геральдичного декору.
7. Сформулювати принципи застосування геральдичного декору в архітектурі.
8. Визначити стан збереження геральдичного декору в архітектурі міста та розробити рекомендації щодо реставрації і збереження геральдичного декору на фасадах будинків.

Об'єктом дослідження є геральдичний декор на будівлях Львова.

Предметом дослідження є архітектурна композиція фасадів з геральдичним декором, структура геральдичних композицій, їхнє смислове навантаження та стилістичні вирішення.

Часові межі: дослідження охоплюють період кінця XVI - початку XXI ст. Нижня межа обумовлена часом виконання найдавніших збережених зразків геральдичного декору в архітектурі Львова, а верхня, що сягає сьогодення, - продовженням традиції використання в оздобленні будівель гербів.

Територіальні межі дослідження: сучасні адміністративні межі міста Львова.

Методи: дослідження ґрунтується на емпіричних, теоретичних та спеціальних методах. Використано методи спостереження, вибірки, опису, аналізу літератури, класифікації, типології, порівняння, стилістичного і композиційного аналізу та історичний метод. Серед спеціальних методів дослідження використано методи фіксації, морфологічного аналізу та реставрації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

У дисертації вперше:

- геральдичний декор розглянуто в якості об'єкта архітектурознавчого дослідження;
- виконано інвентаризацію геральдичного декору та створено каталог зі 120 інвентарних карт будівель Львова, що оздоблені геральдичним декором;
- визначено способи розміщення на фасадах будівель геральдичного декору та його архітектурно-композиційні особливості;
- розроблено класифікацію елементів геральдичної композиції та їх поєднання з архітектурним декором.

Вдосконалено:

- принципи застосування геральдичного декору в архітектурі;
- рекомендації зі збереження та реставрації архітектурного декору, включно з геральдичними композиціями.

Отримали подальший розвиток:

- методика дослідження геральдичного декору в архітектурі;
- тенденції дослідження геральдичного декору;
- типологічна характеристика будівель з геральдичним декором.

Практичне значення

Узагальнені матеріали натурних досліджень 120 будівель Львова та каталог інвентарних карт можуть бути базою для подальшого вивчення архітектурного декору. Результати дослідження можуть бути використані у пам'яткоохоронній діяльності та реставраційній практиці, у системі історико-архітектурної освіти, у суміжних науках – історії та мистецтвознавстві, краєзнавстві, музейній справі. Також дане дослідження може бути використане в реставраційній практиці архітектурного декору, оскільки обґрунтовано важливе значення гербів та геральдичного декору в архітектурі.

Апробація результатів роботи. Результати проведених досліджень були представлені на VII Міжнародній конференції молодих науковців «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (Львів, 2015 р.) із доповідями на теми: «Герби у декоративному оздобленні замків Західної

України» та: «Застосування термодинаміки для вивчення взаємодії компонентів повітря сучасних міст з вапняком». На VIII Міжнародній науковій конференції «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (Львів, 2016 р.) із доповіддю на тему: «Геральдичний декор в оздобленні замків та палаців Центральної України». На IX Міжнародній науковій конференції «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (Львів, 2017 р.) із доповіддю на тему: «Геральдичний декор в замковій архітектурі Європи». На XXVIII науковій сесії НТШ (Львів, 24 березня 2017 р.) на тему «Геральдичні композиції із зображенням герба Львова в оздобленні фасадів будівель міста». На XXIX науковій сесії НТШ (Львів, 28-29 березня 2018 р.) на тему «Способи розміщення геральдичного декору на фасадах будівель міста Львова». Результати впроваджені у виконанні таких робіт: «Реставраційний звіт про науково-дослідні роботи скульптури Венеційського лева на пл. Ринок 14», «Реставраційний ремонт фасадів та покрівлі житлового будинку за адресою А. Куїнджі 35 у м. Маріуполь (пам'ятка архітектури місцевого значення)».

Публікації: основні результати дисертації опубліковані у 11 публікаціях, з них - 4 статті у фахових збірниках наукових праць України [1, 2, 3, 4]; 1 стаття у закордонному науковому періодичному виданні [5], згідно міжнародного стандарту e-ISSN 2391-7725 | ISSN 1895-3247 та внесеного до науково метричних баз даних й індексованого у: ARIANTA, BazTech, BAZY BN, ICI Journals Master List, PBN; 4 у інших періодичних виданнях України [6, 7, 8, 9]; 2 тези доповідей [10, 11]. У публікації, написаній у співавторстві із д. арх. доц. Ю. Р. Дибою, [1, с. 176-178] особистий внесок здобувача полягає у виконанні дослідження герба Львова поч. XVII ст. Також у співавторстві із д. х. н., проф. В. А. Волошинцем [6, с. 56-58] виконано аналіз впливу компонентів повітря сучасних міст з вапняком.

Структура та обсяг роботи. Текстова частина дисертації складається зі вступу, п'яти розділів із висновками до кожного з них та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг дисертації 309 сторінок, з яких: 125 сторінок основного тексту, 12 сторінок списку використаних джерел зі 148 позицій, а також 157 сторінок додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ.

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, наукову новизну та практичне значення, показано рівень апробації отриманих результатів, окреслено обсяг наукової роботи та її структуру.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Аналіз закордонних праць та практика застосування геральдичного декору в архітектурі Європи

Оздоблення будівель гербами є дуже давньою традицією. Крім декоративної і архітектурної цінності, вони є своєрідною візиткою власників будівлі, яка зберігає особливості світосприйняття епохи і демонструє своєрідні архітектурні традиції. Геральдичний декор виступає архітектурною мовою, яка розрахована виключно на зорове сприйняття.

Дослідженням архітектурного та геральдичного декору займалися різні іноземні дослідники. Праці присвячені дослідженню геральдичного декору розділено на три групи. До першої групи відносяться праці з історії архітектури, у них описано причини виникнення геральдичного декору та розповсюдження в побуті, мистецтві і в свою чергу в архітектурі (О. Расін, А. Betlej, F. Meyer). Другу групу праць присвячено геральдичному декору в архітектурі, у них окреслено основні архітектурні тенденції та приклади використання гербів (М. Попович, J. Lehman, S. Woodbridge, K. Greaves, M. Walczak). До третьої групи відносяться публікації, в яких досліджувалась геральдика, у них проаналізовано історію виникнення та поширення розпізнавальних знаків, тамг та емблем, їх трансформації в герби та використання в якості геральдичного декору (Ю. Арсеньєв, Дж. Санті Мадзіні, Е. Яровая, S. Sleiter). (Додаток Б. Таблиця 1.1.1)

Книга «Орнаменти всіх часів і стилів» автора О. Расіна випущена в Парижі у 1888 році (Расін, 2004). Автор провів величезну роботу досліджуючи різні першоджерела, групуючи багаточисленні орнаменти на відомих будівлях різних країн, епох і стилів в таблиці. У книзі представлені приклади оздоблення картушів, вензелями і геральдичними фігурами.

A. Betlej у публікації «Przyklady wykorzystania znaku herbowego w fundacjach bickupa Andrzeja Stanislawo Zaluskiego» (Betlej, 2016) досліджував приклади використання герба в фондах єпископа Анджея Станіслава Залуського.

У книзі F. Meyer «A handbook of ornament» (Meyer, 1920) описано та проілюстровано архітектурний декор та різноманітні орнаменти в архітектурі та їх використання. У одному з розділів описано геральдичний декор, з яких елементів складаються герби, описано геральдичні щити, поділ щитів, геральдичні кольори, геральдичні фігури, шоломи, намети, корони прослідковано їх історичний розвиток. У книзі зображено 26 видів геральдичних щитів, які відрізняються за формою і стилем, описано 63 способи поділу щитів, зображено 20 видів геральдичних фігур і їх розміщення на щиті, 11 видів шоломів, 15 видів наметів, 18 видів корон та різноманітні геральдичні аксесуари. Автор аналізує переважно німецьку геральдику у різних історичних періодах.

У книзі М. Поповича «Геральдичні символи на давніх будівлях Белграда» (Попович, 1997) автор описує герби на фасадах будівель Белграда. У книзі представлено фотографії та зарисовки геральдичного декору, також розроблено реконструкції геральдичного декору на будівлях де він втрачений.

K. Greaves у своїй публікації «Arhitectural heraldry in Toronto» (Greaves, 2006) наголошує на необхідність збереження геральдичного декору, оскільки він є цінною пам'яткою мистецтва та архітектури. Автор описує кам'яні барельєфи із зображенням гербів, які розміщені на спорудах банків, університетів, коледжів. У статті зображено кам'яні герби які містять поліхромію, це герби святого Іоана Фішера та святого Томаса Мора на резиденції коледжу Святого Михаїла, а також є герб Джона Грейвса Симко, губернатора Верхньої Канади, у фойє Симко Хол. Також зображено дерев'яні герби на панелях Західного залу Університетського коледжу.

У публікації J. Lehman «History of Heraldry and Architecture - a guest post» (Lehman, 2016) описує історію геральдики і її зв'язок з архітектурою. Автор наводить приклади геральдичного декору на будівлі Лондонського Тауера та пабі

«Троянда і корона». Автор також торкається теми меморіальної геральдики, він описує гробниці герцога Бердольфа, Марії Бургундської, Франциска Британі.

Дослідженням геральдики в архітектурі займався S. B. Woodbridge які висвітлені у статті «Architectural Ornament in Heraldry and Emblems» (Woodbridge, 2014). У своїй роботі автор наголосив на тому, що геральдика на сьогоднішній день втратила своє першочергове призначення, оскільки раніше за допомогою герба люди могли дізнатися яка будівля знаходиться перед ними, кому вона належить, і які компанії чи корпорації нею володіють. Також автор відзначив, що багато геральдичних знаків на сьогоднішній день замінено сучасними логотипами, і у своїй статті він описав будівлі Сан-Франциско на яких ще є збережений геральдичний декор.

Книга Ю. Арсеньєва «Геральдика» (Арсеньєв, 2001) присвячена в основному західноєвропейській геральдиці, вона розділена на дві частини: в першій викладено історія практичної і наукової геральдики, в другій – основні правила складання і опису гербів, тобто теоретична геральдика. Він пояснив предмет геральдики, її зв'язок з сфрагістикою та її значення для історії культури. Надав загальне поняття про символи і розпізнавальні знаки в битвах, тотеми і тамги у азійських народів, пояснив вагому різницю між розпізнавальними знаками давнини і середньовічними гербами. Описав застосування геральдики в будівництві, скульптурі та в прикладному мистецтві.

У книзі А. Васильченка «Руны. Обряды и наследие предков» (Васильченко, 2014), описано історію символів. У книзі «Герольды. Наследие предков», автор розповідає про те як формувалась геральдика. Також у книзі є розділи присвячені роботі К. Руппеля, який розповідає про виникнення та формування родових знаків та їх використання в декоруванні будинків.

У книзі Дж. Санті Мадзіні «Геральдика :історія, термінологія, символи і значення гербів та емблем» (Мадзіні, 2007) аналізує таке явище, як геральдика, визначає причинами її виникнення. У книзі мова йде про причини виникнення геральдики і про суть цього феномена, історії аристократичного стану, геральдичних джерел. Автор аналізує чотири підкоди: колірний, геометричний,

символічний і код градації за ієрархічним принципом; кожен з них ілюструється вичерпним кількістю іконографічних прикладів. Всього представлено більше 5000 зображень: в основному це строго систематизовані дворянські фамільні герби, а також герби міст і держав.

У книзі В. Теліцина «Символи, знаки, емблеми» (Теліцин, 2003) представлено опис і трактування найпоширеніших символів і знаків.

У статті Е. Яровая «Геральдична композиція як спосіб декларації особистих заслуг» (Ярочава, 2015), проаналізовано основні принципи формування геральдичних композицій та описано приклади їх формування на зразках, які розміщені в меморіальній архітектурі.

У книзі С. Слейтера «Геральдика. Ілюстрована енциклопедія» (Слейтер, 2005) можна простежити історію геральдики від середньовічних лицарських турнірів до сучасних світових течій і стилів. У книзі описано виникнення геральдичних щитів, геральдичні фігури, чому геральдика була широко розповсюджена і чому геральдичні композиції почали використовувати в архітектурі. Також в книзі описано застосування геральдики, виникнення національної, військової, морської, релігійної, медичної, шкільної та університетської геральдики. Проаналізовано світову геральдику та закономірності її розвитку.

Проаналізувавши авторів та їх праці можна сказати що геральдичний декор в архітектурі Європи не отримав належного вивчення. Існують окремі праці які описують герби на фасадах окремих будівель, однак більшість публікацій присвячені саме геральдиці. У них не розглядаються архітектурно-композиційні та художні принципи розміщення геральдичного декору на фасадах.

Якщо говорити про практику застосування геральдичного декору в архітектурі Європи, то варто почати із зародження *розпізнавальних знаків*. Розпізнавальні знаки – умовна абстрактна форма відображення і фіксації наукових (або релігійних) знань людини за допомогою стилізованого умовного знака. В основі цих знаків лежать найпростіші найдавніші зображення (точка, лінія) або геометричні фігури (Арсеньєв, 2001, с. 16). Вони беруть початок із давніх часів, коли люди малювали на стінах свого житла різні символічні зображення. Але ці

знаки використовувались як прикраса і не піддавались ніяким правилам. Такі знаки використовувались в побуті різних народів в різні історичні часи. Цей звичай полягає в тому, що відомий знак, переважно зображення тварини чи рослини, приймається за розпізнавальний знак певної особи, роду чи племені, розповсюджений по всьому світі, переважно у стародавніх народів. Причини виникнення розпізнавальних знаків мають релігійне коріння, це поклоніння силам природи, але в більш обмеженій формі, які відносяться до окремих її явищ. Це явище називається *тотемізм* (від слова *totem* що на мові індіців Північної Америки означає розпізнавальний знак). Тотемізм полягає у тому що плем'я поклоняється певній тварині чи рослині. Зображення цієї рослини чи тварини носять всі члени племені у вигляді татування і прикрас. (Арсеньєв, 2012, с.11)

Як інший приклад розпізнавальних знаків роду чи сім'ї це *тамги*, вони зустрічаються у народів північної Азії. Тамга - родовий або особистий знак у кочових народів Євразійського степу, а також народів і культур Кавказу та Східної Європи, які знаходилися під їхнім впливом. Має різноманітні форми. Використовувалась для позначення родового чи приватного майна. Перші тамги були відомі скіфам, сарматам, гунам, аварам, мадярам, хозарам, половцям, татарам, монголам тощо (Арсеньєв, 2001, с. 11-12). Вони зображали яку не будь тварину, птаха чи зброю. Кожен рід мав свою тамгу, яку зображали на тілі, предметах побуту, клеймили худобу. (Арсеньєв, 2012, с.11-12)

Розпізнавальні знаки використовувались для ідентифікації окремих осіб. Такі знаки зустрічаються ще в давні часи у народів Сходу і Заходу, особливо у єгиптян, греків і римлян. Такими символами користувались перш за все люди які відрізнялись від інших якимось переважаючими якостями чи станом, наприклад царі, полководці, герої. Грецькі письменники описують розпізнавальні бойові знаки царів Камбіза, Дарія, Ксеркса. Зображення на щиті і на шоломі були у всезагальному використанні. Відомо що морський кінь був зображений на шоломі Олександра Македонського, лев на шоломі Ахіллеса, собака на шоломі Масінісса, орел на шоломі Каракали. (Арсеньєв, 2012, с.13)

Більшість цивілізацій мали в своїй культурі деякі елементи геральдики, наприклад систему печаток, яка в подальшому була нерозривно пов'язана з геральдикою. В Ассирії, Вавилонській імперії, і в давньому Єгипті печатки використовувались для завірення документів. Ці знаки видавлювались в глині, вирізались в камені і відштамповували на папірусі. Вже у третьому тисячолітті до нашої ери існував герб шумерських держав – орел з лев'ячою головою. Емблема Єгипту була змія, Вірменії – коронований лев, Персії – орел, Візантії – двоголовий орел. В цьому можна вже побачити зародки національної та регіональної геральдики. Деякі емблеми островів та міст античного світу використовувались постійно – на монетах, медалях і печатках. Емблема Афін була сова, Коринфа – пегас, Самоса – павич, острова Родос – троянда.

Давні германці фарбували свої бойові щити для розпізнавання в різні кольори. Римські легіони мали на своїх щитах зображення які розрізнялись між собою. Особливими зображеннями прикрашались прапори, крім того існували особливі значки для розпізнавання легіонів і когорт, це були фігури різних тварин наприклад орла, вовка, лева, коня. (Бортник, 2008, с.20)

Розпізнавальні знаки присвоювались багаточисленним придворним і державним чиновникам Візантії, які розрізнялись між собою в чинах і посадах. Вони отримувала за свою посаду від імператора диплом або грамоту, в якій зображувався розпізнавальний знак (*insigne, signum*) що має в собі певну схожість з дворянськими грамотами з наданням герба. (Арсеньєв, 2001, с. 16)

Звертаючись до інших народів Західної Європи які почали в ті часи свою історію також зустрічають розпізнавальні знаки. Хоча і у всіх наведених прикладах розпізнавальних знаків у давніх народів зустрічаються спільні риси з середньовічним звичаєм зображення знаків на щиті і шоломі, але це не дає права говори про будь яку геральдику давніх народів дохристиянської епохи. Оскільки геральдичні композиції є результатом епохи лицарства, хрестових походів і лицарських турнірів, в загальному Середньовіччя. (Васильченко, 2008, с. 58)

Зародження геральдичного декору зазвичай відносять до земель Північної Європи (навколо Голландії та Північної Франції), приблизно в середині XII

століття, після першого хрестового походу. Геральдика з'явилася в ті часи, коли закуті з ніг до голови в обладунки воїни стали невпізнаними в бою як для друзів, так і для ворогів. При великому скупченні лицарів з всіх країн у війську хрестоносців, стало необхідним розрізняти, як за національностями, так і за власними володіннями, і це досягалось саме через прізвища емблеми, герби, які поміщались на знамена, шоломи і щити. (Слейтер, 2005, с. 6)

У міру передачі таких індивідуальних відзнак від покоління до покоління вони ставали ознаками походження роду. Пізніше геральдика переросла в своєрідну науку успадкування символів з чіткою системою регулювання законів і унікальною мовою. Другим поштовхом до розповсюдження гербів було бажання увіковічнити відомі події і подвиги для своїх нащадків.

Використовувати геральдичний декор в архітектурі почали жителі підкорених хрестоносцями міст Малої Азії. Вони виставляли на мурах міста розпізнавальні знаки своїх завойовників, щоб забезпечити свою безпеку від других підрозділів хрестоносців. Відомо що при взятті Єрусалиму хрестоносцями кожний лицар займаючи будинок, вивішував над його входом свій щит. (Арсеньєв, 2001, с. 8)

У ці часи застосування гербів стало входити в звичай по всій Європі, завдяки хрестовим походам, а також в наслідок феодальної системи якій притаманні розряди великих і малих власників і їх васали. Також з'явився звичай приєднувати до імені фамільне прізвище і назву земельних володінь, що немало повпливало на розповсюдження гербів, які з XII століття стали роздавати королі і князі, при цьому у кожного народу герби получили свій національний відтінок.

З кінця XII ст. і протягом XIV ст. геральдика проникає в усі сфери суспільного життя, а геральдична термінологія стає загальноживаною в культурних шарах суспільства. Геральдика входить в моду в літературі, мистецтві, побуті. Герби з'являються всюди, починаючи з лицарських обладунків і закінчуючи стінами замків. Тому геральдичний декор можна побачити на стінах багатьох Європейських замків та палаців.

Повернувшись з хрестових походів лицарі почали, наслідувати розкішний одяг східних правителів, носити особливі гербові шати, відповідні за

забарвленням свого герба і прикрашені вишитими гербовими фігурами і девізами. Прислуга і зброєносці отримують одяг з гербом своїх панів, звичайні дворяни надягають сукні з гербами своїх сеньйорів, знатні дами починають носити сукні з зображеннями двох гербів: справа - герб чоловіка, ліворуч - власний. При французькому королі Карлі V Мудрому (1338-1380) в моду увійшов одяг, розфарбований наполовину одним, наполовину іншим кольором, відповідно до геральдичних кольорів сім'ї. Від дворян і їх зброєносців ця мода перейшла до представників міських станів.

В середньовічній Британії більшість простих людей ніколи не знали гербів навіть самих великих феодалів, але вони з легкістю впізнавали емблему або герб місцевих дворян, так само як і лівреї або одяг, які носили їх слугами. (Слейтер, 2005, с. 35)

Емблема - це чисто британська геральдична традиція, яка також частково поширилася і в Італії, де дворяни були представлені емблемами, відомими як «*imprese*» що означало печатка, відтиск, відбиток. Емблеми стали модними в Англії в кінці XIV століття. У такій емблемі могла бути присутнім тільки одна фігура, взята з герба господаря, або, як часто і траплялося, це міг бути зовсім відмінний від герба об'єкт, довільно обраний волею носія. (Теліцин, 2003, с. 154)

На периферії Європи, в Київській Русі, Литві, Польщі і Угорщині, знать бачила привабливість цієї нової прикладної науки. У Польщі, де знатне сімейство, або «*rod*», була неабиякою і вельми значущою одиницею суспільства, старі родові символи адаптувалися таким чином, щоб не порушувати правила геральдики і підходили до геральдичного щита. У Польщі, на відміну від решти Європи, один герб використовувався для всього роду, тобто для декількох десятків, а то і сотень прізвищ. Розпізнавальні знаки, за якими можна було ідентифікувати гілки однієї сім'ї, як це практикувалося в багатьох інших країнах, залишалися практично невідомими в польській геральдиці. Угорська знать також прагнула до геральдичному самовираженню, і принаймні третина з них зв'язала свій герб з тривалою боротьбою проти ісламської «турецької загрози» яка за століття багаторазово робила спроби проникнути в східні кордони християнського світу.

Відокремлені частини мертвих тіл ворога - турків - є характерною рисою багатьох угорських гербів. Графічна природа геральдики зробила її ідеальною прикрасою будинків, замків, кафедральних соборів і міських ратуш - причому як у величезних, так і в мініатюрних розмірах. Вони могли додати закінченість і лоск заголовку прохання, стати малюнком кільця, печатки або прикрасити весільні арки, що зводяться для вітання царственої нареченої і нареченого: все це було відмінними носіями для геральдичних презентацій і широко використовувалося для нанесення гербів. (Васильченко, 2014, с. 150)

Знать всієї Європи прагнула відобразити свою владу над великими ділянками землі і всіма, хто жив на них. У камені і на вітражному склі, на стінах будинків і брамах замків, на пергаменті і мереживі, усюди буквально вельможі використовували геральдику для затвердження: «Я - це мій герб. Нанесеш шкоди гербу, і ти нанесеш шкоди мені. І це буде на твій страх і ризик». (Слейтер, 2005, с. 35)

За часів пізнього Середньовіччя мода на геральдичний декор поширилася по всьому європейському світу, і таким чином з часом сформувалися національні геральдичні стилі. Зустрічаються характерні особливості стилю не тільки в геральдиці різних епох, але і в межах однієї ж тієї епохи можна роздивитись суттєві відмінності, притаманні тій чи іншій країні де вона отримала розвиток.

Геральдичні прикраси застосовувались в більш обширній області архітектурних пам'яток і різноманітних предметах побуту. Зображення гербів стали звичним явищем в середньовічному зодчестві, появлялись у вигляді скульптурних чи живописних прикрас на будівлях, як в замках багатих і знатних осіб, так і в більш скромних помешканнях нижчого дворянства і міщан. Вже відомо що міста мали свої герби, якими вони користувались на своїх печатках і знаменах, а також поміщали їх на громадські будівлі і міські ворота. Будинки приватних осіб в містах нерідко прикрашались гербами їх власників, і при цьому не лише дім відомих міщан і патриціїв, але й простих купців і ремісників. Цей звичай особливо був розповсюджений в Німеччині. Такі зображення щитів, розміщених переважно над входом у будинок, слугували останньою

розпізнавальною ознакою і називались домовими щитами «*hausschilde*». Від них часто і отримувала свою назву вулиця старого німецького міста. Цей звичай розпізнавати будинки за гербами довго зберігався в деяких старих містах і має близьке відношення до поширеного в середньовічній Німеччині і деяких сусідніх країн так званими *домовими знаками* «*hausmarken*». Ці домові марки, зображені зазвичай в якому-небудь простому знаку, щось на подобу тамги чи букви, рідше у вигляді предмету із домашнього побуту чи ремесла, в найдавніші часи було у всезагальному використанні, і завжди було пов'язане з якимось володінням, маючи переважно особистий характер. Такі домові знаки мали багато лицарських фамілій в Німеччині, які зберегли їх і в пізніші часи в своїх спадкових гербах. Тут ці знаки, сенс яких часто залишався загадковим, отримали значення геральдичних фігур. (Арсеньєв, 2001, с. 108)

Громадські будівлі, церкви, замки і будинки знатних осіб в Середні віки рясніли геральдичним декором. В той час існував звичай розміщувати герби на стінах, розписаному склі вікон, ставнях, дверях, карнизах та інших архітектурних прикрасах. Немало схожих пам'яток збереглося до наших днів.

Варто згадати також про застосування гербів в церквах і на надгробних плитах. На Заході інколи герби померлих вішали в церквах з датою смерті і титулів їх власників. Що служило для генеалогічних цілей, зберігаючи інформацію про рід. Герби поміщали також на предмети церковного посуду для увіковічення пам'яті церковних фундаторів. З XVI ст. герби починають зустрічатись на церковних дзвонах, але найбільш поширене застосування герби мали на надгробних пам'ятниках.

Починаючи з середньовічного періоду і аж до сьогоднішніх днів смерть представника знаті завжди відзначалася серією «меморіалів» або пам'ятників. Тоді одні були тимчасовими, інші ставали постійними та були головним чином спрямовані на підтримку статус-кво. Геральдика була головною зброєю в арсеналі цього статусу. На ранніх пам'ятниках виконана або в камені, або на мідній дощечці, або емалева, або вирізана, геральдика зводилася тільки до особистого щиту і клейноду. Однак незабаром місце захоронення стало використовуватися як

платформа, на якій знать могла продемонструвати не тільки герб своєї власної сім'ї, але також герби тих, з ким вона поріднилася завдяки шлюбом. До епохи Відродження величні пам'ятники аристократії були буквально всіяні серіями геральдичних щитів численних сімейних зв'язків, причому часто ці герби підтримувалися фантастичними фігурами - наприклад, такими, як грифони, єдинороги, ангели та ін. (Слейтер, 2005, с. 150)

В Середньовіччя гробниці дуже часто прикрашали скульптурними зображеннями померлих. Такі багаточисленні пам'ятники зустрічаються з XIV ст. в Франції, Німеччині, Італії, а особливо в Англії, де ми можемо побачити їх навіть в простих сільських церквах. Їх зводили не лише особам лицарського походження але й духовенству, багатим міщанам і купцям. Інколи вони мали форму надгробних плит, що прикрашали скульптурним зображенням фігур і гербів, які розмальовували фарбами, але для осіб більш знатних із духовенства і вищого дворянства споруджувались більш пишні пам'ятники, надгробні саркофаги, над якими зводили балдахіни. На аналогічних пам'ятниках можна побачити вирізані з каменю лицарські фігури із зброєю у різних позиціях, то лежачими, то коліноприклоненими, інколи по дві фігури разом, батька з сином, чоловіка з дружиною. Надгробні пам'ятники і скульптура досягають апогею в XV ст. до цього часу відносяться прекрасні гробниці герцогів Бургундських і Беррійських в місті Бурже в Франції. (Васильченко, 2014, с. 150)

В колишні часи геральдиці відводилось почесне місце серед наук які викладали дворянству Західної Європи. В епоху процвітання геральдики герби зображувались всюди і на всьому, звідси зрозуміло що для художників, граверів, будівельників, скульпторів і багаточисленних представників прикладного мистецтва знайомство з основними геральдичними правилами було необхідним.

Завдяки своїй здатності адаптуватися до умов, що змінюються, нових часів і нових застосувань, геральдика залишається «живою» і прекрасно себе почуває в наш час. Більш того, необхідно помітити, що протягом останнього століття було роздано і вручено більше гербів, ніж в будь-який інший попередній період історії людства.

1.2 Геральдичний декор в дослідженнях архітектури України

Темою української геральдики займалися багато науковців. У сьогоденні час значно розширилося коло проблем пов'язаних з дослідженням геральдики, до якого увійшли: вивчення гербів української шляхти, дослідження символіки радянського періоду, формування правил для створення нових гербів, систематизація наукового геральдичного матеріалу, проблеми геральдичної термінології. У 1990 році було утворено Українське геральдичне Товариство яке займається створенням нових і дослідженням старих гербів. Це організація, яка займається науково-дослідницькою роботою в таких історичних дисциплін, як геральдика, сфрагістика, емблематика, вексилологія, флаєристика та генеологія. Основною метою товариства є сприяння відродженню та розвитку української геральдичної науки, опрацювання єдиних норм герботворення. Члени геральдичного товариства А. Гречило, І. Сварник, Ю. Савчук, Я. Дашкевич зробили вагомий внесок у дослідженні української геральдики.

Праці присвячені дослідженню геральдичного декору в Україні було розділено на три групи. (Додаток Б. Таблиця 1.2.1) До першої групи праці присвячені дослідженням геральдичного декору в архітектурі, у яких як правило описуються архітектурні об'єкти з геральдичним декором Г. Осетрова, Д. Малаков, С. Оляніна, О. Торашкіна, О. Біляєва.

Брошура Г. Осетрової «Герби в пам'ятках архітектури Кам'янця» (Осетрова, 2006). Широко розкриває інформацію про геральдичний декор в архітектурі Кам'янця-Подільського. В книзі описано герби Потоцьких, Лянцкорських, Слончевського, Карельських, Бучацьких, Лаських і їх розміщення на спорудах Кам'янця-Подільського.

У статті Д. Малакова «Символіка київських фасадів» (Малакова, 2005) автор описує збережений декор на фасадах міста. Його увагу привернув геральдичний декор Георгіївського собору, герб фундатора Михайло Миклашевський, герб Івана Мазепи на фасаді церкви Всіх Святих над Економічною брамою Лаври. Також тут наведено перелік будинків де ще зберігся геральдичний декор. Автор

приділяє увагу латинським надписам на фасадах споруд, тваринному декору і античним статуям.

У статті С. Оляніни «Герби фундаторів в програмі іконостасів XVII-XVIII ст.: символічний задум» (Оляніна, 2016) розглядаються ктиторські герби на іконостасах. Описано традицію розміщення в структурі іконостасу та встановлено їх семантичне значення.

У посібнику О. Торошкіної «Семантика архітектури» (Торошкіна, 2012) викладено основи семантики архітектури і особливості семантики об'єктів представницької архітектури. Розроблені принципи формоутворення будівель представницького призначення; аналізуються характерні знаки-символи, що визначають їхній образ; визначені прийоми їх сучасного практичного використання.

У публікації О. Беляєва «Символіка комуністичного тоталітарного режиму в архітектурі Полтави» (Беляєва, 2018) досліджено комуністичну символіку на будівлях м. Полтави та запропоновано способи заміни цих геральдичних композицій на українську символіку.

У статті О. Михайлишин «Стилістична інерція в архітектурі міського житла Західної Волині 1920-поч. 30-х років» (Михайлишин, 2013) автор окреслила характерні композиційні принципи, прийоми і засоби формування архітектурного образу об'єктів житлової архітектури», що дало можливості почерпнути ідеї для формулювання способів розміщення геральдичного декору в архітектурі Львова.

В роботах цих дослідників геральдичний декор не розглядається як складова архітектурної композиції фасаду, його розглядають як історичну складову, що повідомляє про власників будівлі.

До другої і третьої групи відносяться праці, які присвячені історичному аспекту формування геральдичного декору та геральдиці і сфрагістиці, що дає інформацію для ідентифікації геральдичного декору в архітектурі. Це питання досліджували такі автори: А. Гречило, І. Сварник, Я. Дашкевич, Я. Іщенко, Н. Лобко, Ю. Савчук. Праці на тему геральдичного декору було класифіковано за рівнем висвітлення. (Додаток Б. Таблиця 1.2.1)

А. Гречило написав такі книг присвячені українській геральдиці: «Українська міська геральдика» (Гречило, 1998), «Герби та прапори міст і сіл України» (Гречило, 2004), «Символи Королівства Галичини і Лодомерії (1772-1918)» (Гречило, 2004а), «Наш герб. Українські символи від княжих часів до сьогодення» (Гречило, 2018). Перелічені праці порушують тему герботворчості в Україні, проблеми запровадження місцевих символів та статистиці міст, селищ і сіл у післявоєнний період.

У статті А. Гречила у співавторстві з І. Сварником «Оборонні споруди у міській геральдиці» (Гречило, Сварник, 1990) йдеться про застосування на гербах зображення різноманітних архітектурних споруд.

І. Сварник також написав статті «Печатки і герб міста Львова.» (Сварник, 1999), «Символіка міст Галицької землі» (Сварник, 2004), «Державні, земельні, міські й приватні символи в пам'ятках архітектури Львова» (Сварник, 2007), «Міщанські гмерки в актах Львівського магістрату ХVІ ст.» (Сварник, 2008) у яких зазначено, що для міст Галичини сфрагістичні пам'ятки (печатки) загалом є єдиним джерелом для дослідження їх символіки.

Значний внесок у дослідженні національної символіки і геральдики вніс Я. Дашкевич. Відомі його статті: «Потрібен герб, бо час друкувати українські гроші» (Дашкевич, 1991), «Гра в геральдику» (Дашкевич, 1996), «Вільям Похльобкин і українська символіка» (Дашкевич, 1997).

У книзі А. Кобилянського та Є. Чернецького «Родові герби шляхти» (Кобилянський, Чернецький, 2014) наведені описи і зображення гербів шляхетських родин Речі Посполитої.

Дослідженням геральдики займався Я. Іщенко. На цю тему в нього є такі статті: «Рослинний світ в міській геральдиці України» (Іщенко, 1998), «Тваринний світ в геральдичній спадщині міст України» (Іщенко, 1998а), «Зображення в міських гербах України предметів побуту: регіональний аспект» (Іщенко, 2002), «Зображення культових споруд в історичних гербах міст України: аналіз зображень та їх символіка» (Іщенко, 2003).

У статті Н. Лобко «Особливості козацько-старшинської геральдичної системи» (Лобко, 2012) автор описує зародження козацької геральдики, як самобутній процес який не має аналогій у жодній з інших європейських країн. Геральдика в гетьманській Україні, не регулювалась законодавством і розвивалася стихійно на відміну від інших країн Європи.

На теренах України розпізнавальні знаки зустрічаються уже в останні століття до нашої ери. Джерела про українську гербову традицію свідчать, що вона розвиваючись із власного кореня, постає як оригінальне явище, в якому переплелися давня символіка племен та народів, які жили на наших землях ще до Київської Русі. Пізніше на основі цих символів сформувалися геральдичні символи Київської держави. Найдавнішою відомою князівською емблемою, з тих що використовувалися в Київській Русі, є зображення печатки Святослава Ігоревича, у вигляді двозуба, що послугував праобразом сьогоднішньому гербу України - тризубу Володимира Святославича. Володимир додав середній зуб, як новий елемент у знак батька, для того, аби відрізнити обидва символи. Більшість дослідників української символіки вважає за обов'язок відзначити, що термін "тризуб" увів до вжитку ще у XVIII ст. російський історик Карамзін. Деякі дослідники вважають цей знак символом Трійці - триєдності світу, що згодом, після прийняття християнства, почав набувати християнського трактування. Археологічні знахідки свідчать, що зображення тризуба у різних видах зустрічаються на дуже багатьох предметах часів Київської Русі. В усіх випадках маємо справу із знаком одного типу, який використовувався на монетах, будівельній цеглі, зброї, металевих та ювелірних виробках, в мініатюрах рукописних книг. (Красніцька, 2014, с. 137)

Розпад Київської Русі на окремі удільні князівства, що був узаконений Любецьким з'їздом князів 1097р., поклав початок формуванню історичних українських земель. Найбільше державне утворення було Галицько-Волинське князівство. Тут почалося формування пізніших земель: Галичини, Волині, Буковини і Поділля. Територія Лівобережжя увійшла до складу двох князівств - Переяславського і Чернігово-Сіверського. Середнє Подніпров'я належало до

Київського князівства. Невідомо, чи існували в той час власні символи найдавніших міст України, таких як Київ, Чернігів або Любеч. Цей етап в історії вітчизняної геральдики прийнято називати догеральдичним періодом. (Красніцька, 2014, с. 137) Гербові фігури ототожнюються зі старими родовими знаками та знаками власності, що ними ще з дохристиянських часів користувалися в побуті, також ці знаки споріднюють з польською геральдичною системою. В період поділу території на князівства України починає зазнавати різноманітних іноземних впливів, що з точки зору геральдики часто мало визначальний характер на формування символіки того чи іншого регіону. Завдяки поширенню на схід німецьких колоній ремісників і торговців на території українських земель, які перебували в складі Польського королівства, почало використовуватися магдебурзьке право. Міста з магдебурзьким правом отримували статус міста, право на самоврядування, власний суд, проведення ярмарків і зменшення або повне скасування податків, спорудження укріплень та ряд інших привілеїв, серед яких було надання власного герба і печатки. Герби розміщували також на будівлях які мали адміністративне значення також на різних входах до міста. Першим з українських міст магдебурзьке право отримали: Санок (1339р.), Львів (1356р.), Кам'янець-Подільський (1374р.), Луцьк (1432р.), Смотрич (1448р.), Київ (1497р.). (Красніцька, 2014, с. 137)

Після Кревської унії 1385р., в литовських та українських феодалів стали з'являтися польські герби. Так звані "надавані" герби отримувалися від короля і часто містили геральдичні символи, не пов'язані з місцевою історією. Інколи владою затверджувалися так звані «довільні» герби - ті, що використовувалися з давніх часів. Ці герби висвітлювали місцеві особливості - поєднання півмісяця і хреста могло означати боротьбу християн з мусульманами, зображення фортечного муру означало наявність у місті своєї влади, фігури святих символізували покровителів міста. Такими гербами знать декорувала фасади своїх будинків, герби фундаторів встановлювали на фасадах сакральних споруд. На той час більшість міст мали статус приватних, належали тому чи іншому магнатові, герб власника часто ставав гербом міста.

В 1667р. сталися суттєві територіальні зміни - за Андрусівським перемир'ям Україну було поділено між Польщею та Росією. Кордон між цими державами проходив по Дніпру. І якщо на Правобережжі збереглися польські геральдичні традиції, то на Лівобережжі все більшого впливу почали набувати традиції російські. Починаючи з 1722р., проблемами геральдики в Росії стала займатись спеціально створена Герольдмейстерська контора. (Красніцька, 2014, с. 138)

З початком Національної революції XVII ст. починається швидкий процес формування козацької геральдичної системи, що було наслідком виходу на історичну арену нової соціальної еліти – козацької старшини. Це час посиленої герботворчості. Доба козацького герботворення розпочалася з кінця XVI ст. (з появою першого запорозького герба) і тривала до кінця XVIII ст. Козацька старшина використовувала герби як один із засобів зовнішньої соціальної ідентифікації, свідчення своєї належності до панівної суспільної верстви. Перші козацькі родові герби бачимо вже на печатках, що походять з часів гетьманування Хмельницького. Ця доба характеризується розвитком козацького бароко. У цей період було побудовано найбільша кількість храмів. Тоді вважалося за честь профінансувати церкву, і козаки, що мали можливість, активно долучалися до храмобудівництва. Найбільше барокових споруд було збудовано за часів Івана Мазепи, що славився своєю прихильністю до української культури. Те саме можна сказати і про сприяння в будівництві храмів козацької старшини загалом. Також поширеним було сприяння будівництву цивільних будівель, і за доби Мазепи зведено велику кількість колегіумів, магістратів, військових канцелярій та житлових споруд у стилі бароко. На багатьох церквах зображено герби фундаторів. (Лобко, 2012, с. 122)

Козацька геральдика взяла від попередніх геральдичних систем (староукраїнської та річпосполитської) в основному лише саму ідею герба (як засобу соціальної ідентифікації), зразки зовнішнього оформлення, внутрішнє наповнення. Серед найістотніших ознак герботворення українського козацтва, що найяскравіше вирізняє його з-поміж інших геральдичних систем, варто назвати наявність у більшості гербів козацької доби (причому як у державних, і родових,

так і земельних та міських) зображень зброї або символів військової доблесті, мужності, шляхетності та перемоги. Герби, були прості за своєю композицією, вміщали такі елементи зображення, як шаблі чи мечі, стріли, хрести, півмісяці, підкови і т. ін. Найчастіше вони не були забарвлені. Більшість цих гербів не мали лицарських шоломів, а щит, як правило, відтворював зовнішній вигляд печатки, тобто мав форму овалу, багатокутника чи розгорнутого пергаменту. Козак-лицар, його звитяжна зброя та рицарські чесноти - ось центральна постать та основні сюжети козацької геральдики. (Лобко, 2012, с. 123)

Перша половина XIX ст. за часів панування Російської імперії на Північно-Західній Україні характеризується відносним занепадом у геральдиці. На применшення значення герба як символу відносної свободи міста вплинула також відміна магдебурзького права у 1831р. Так тривало до 1856р., коли Департамент герольдії очолив Б.Кене. За дуже короткий час ним були розроблені принципи створення гербів і переглянуті всі наявні герби, в тому числі і міст України.

Австрійський уряд дотримувався дещо інших принципів в питаннях геральдики. Герб розглядався не лише як символ міста, а радше як історична спадщина, до якої належить ставитися з повагою і пошаною. На державному рівні цісарськими привілеями було затверджено ряд давніх гербів - наприклад, Чернівців (1908р.). В кінці XIX ст. історичні герби практично не зазнали ніяких змін за винятком однієї - всі герби були зображені на французькому щиті. Були також створені земельні герби Австро-Угорщини, серед яких - герби Галичини й Буковини. (Красніцька, 2014, с. 137)

Радянський період в українській геральдиці характерний занепадом геральдики як науки. Традиційна шаблонність – зірка, серп і молот, червоно-лазурові кольори - як і ідеологічне, здебільшого некомпетентне втручання в процес герботворення, призвели до повного нівелювання геральдичних знаків радянського періоду і фактичного перетворення їх на агітаційні символи. Геральдичний декор на будівлях який належав знаті знищували, існувала тенденція збивати герби держав у володіннях яких перебувало місто. На адміністративних будівлях встановлювали радянські герби. (Замлинський, 1992)

В 1991р., після відновлення незалежності України, українська геральдика вийшла на якісно новий рівень. Теперішній її розвиток стало характеризують дві тенденції. Перша - це відновлення історичних гербів, притаманних місту з давніх часів; друга - створення нових символів, що відповідають вимогам геральдики і не несуть в собі відбитка старої ідеології. Багато новостворених гербів розроблені з урахуванням класичних правил. (Красніцька, 2014, с. 139)

Аналіз літератури українських науковців підтверджує що тема геральдичного декору в архітектурі ще не досліджена. Існують окремі статті та брошури які торкаються теми декорування гербами будівель, однак не проведено комплексних досліджень у цій сфері.

1.3 Стан і перспективи вивчення геральдичного декору в архітектурі Львова

Геральдичний декор є необхідним допоміжним джерелом при вивченні історичних пам'яток, дає важливу інформацію для історії та архітектури. Різні дослідники займались вивченням геральдичного декору, але більшість з цих праць були оглядовими і не висвітлювали всі типи та різновиди гербів які розміщені на львівських будівлях.

Праці на тему геральдичного декору в архітектурі Львова, було класифіковано за рівнем висвітлення у історії, архітектурі та геральдиці. У дослідженнях присвячених історії геральдичний декор розглядається епізодично, як складова історії архітектури міста Львова. У дослідженнях присвячених архітектурі геральдичний декор виступає як елемент в опорядженні фасаду. У працях присвячених геральдиці геральдичний декор розглядається, як окремий об'єкт, що несе в собі смислове значення. (Додаток Б. Таблиця 1.3.1)

Більшість проаналізованих публікацій які стосуються теми геральдичного декору у львівській архітектурі були оглядовими і не висвітлювали всі види та різновиди гербів, які розміщені на львівських будівлях. Найбільш ранніми публікаціями на тему сфрагістики та геральдичних композицій в архітектурі можна вважати праці В. Лозінського, А. Малецького, К. Соханевича, В. Віттіг та Ф. Яворського.

В. Лозінський у монографії про львівське золотарство, її автор задумав як першу частину праці «Давній Львів» (Łoziński, 1890), опублікував 57 гмерків львівських ремісників, оцінюючи їх як допоміжний засіб при вивченні давніх золотарських виробів. У книзі є зображення різних ювелірних виробів, на деяких з них зображено герби. У другому виданні монографії про львівське міщанство й патриціат В. Лозінський опублікував зображення ще 110 гербів львівських міщан. Зокрема зображено 6 кам'яних герби зі старої ратуші, 2 кам'яні леви з старої ратуші які тримають герби міщанських родин Кампіанів, Лоренцовичів, герб Шольц-Вольфовичів, Боїмів. У книзі зображено фасад кам'яниці на вул. Староєврейській 26 разом із знаком емфітевзису. *Знак емфітевзису* – це знак який встановлювали на будівлях який означає довгострокове, відчужуване та успадковуване речове право довічної оренди земельної ділянки, яке полягає у наданні особі права володіння і користування земельною ділянкою для власних потреб із дозволом будувати на ній все, що завгодно. При цьому будівля належала власникові, а земля лишалась власністю міста. Таке право часто застосовувалося магістратом до євреїв, котрим не хотіли, як усім християнам, продавати землю, а надавали перевагу оренді. Разом із тим В. Лозінський підсумував що міщанські герби мають німецьке походження і були принесені до Львова німецькими колоністами, поряд із ними побутували й місцеві герби, близькі до шляхетських чи запозичені з шляхетської геральдики. Це образи з тваринного, рослинного світу, предмети. (Łoziński, 1890, s. 385-392)

А. Малецький досліджував переважно збірку Музею Любомирських у Львові. У своїй праці «*Studyja heraldyczne*» він опублікував 101 печатку, 31 з яких належали львівським міщанам. Ці дослідження допомагають в ідентифікації того чи іншого геральдичного знаку в архітектурі але пов'язані більше з сфрагістикою. (Malecki, 1890, s. 385)

Особливо варто звернути увагу на працю К. Соханевича «Герб міста Львова», вона включала досить багатий ілюстраційний матеріал – кілька зображень герба міста Львова та більше 20 варіантів львівських міських печаток за чотири століття історії міста. Однак сам спосіб подання інформації, брак пояснень та коментарів

до ілюстрацій не дозволяє віднести працю до розряду таких, які б всесторонньо висвітлили геральдичний декор в архітектурі, а надає лише історичні відомості про формування герба міста. (Sochaniewicz, 1933)

Єдина більша спеціальна праця з печатками вийшла понад 100 років тому. Її автор, відомий польський дослідник сфрагістики й геральдики В. Віттіг, у книзі «Znaki pieczętnie (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku» (Wittyg, 1907) описав печатки 644 міщан, переважно міст Кракова, Варшави, Познані, Санча, Гданська та ін. XVI – початку XVII ст. однак серед цих міщан були і львівські ремісники. Публікація В. Віттіга, цінна тим, що вводить до обігу значний масив приватних печаток, подає фото або графічні прориси печаток, їх текстовий опис, мову й характер, часом навіть надто деталізований, документів, які вони засвідчують. Ця робота також дає можливість ідентифікувати ті чи інші герби але не пов'язана з геральдичним декором в архітектурі.

У своїй роботі «Львівська ратуша» Ф. Яворський (Jaworski, 1912) докладно описав історію спорудження та існування будинку львівської муніципальної влади від середньовіччя до початку XX ст. У книзі «Нобілітація міста Львова» (Jaworski, 1909) Яворський зібрав матеріал з іконографічним зображенням герба Львова. Тут можна побачити грамоту папи Сикста V, зображення флюгера з ратуші, а також кам'яних левів з гербами Шольц-Вольфовичів, Капіанів, Лорецовичів, а також є зображення старого різьбленого герба з ратуші який на даний момент зник. Також міститься зображення кількох печаток. Дослідження Ф. Яворського дають історичні дані по архітектурних об'єктах що були оздоблені кам'яним геральдичним декором.

Необхідно відзначити вагомість досліджень гербів Львова у роботах І. Крип'якевича, Я. Дашкевича, І. Сварника та А. Гречила.

І. Крип'якевича у публікації «До питання про герб Львова.» (Крип'якевич, 1938) описував історію герба Львова, та необхідність збереження міського знаку у вигляді крокуючого лева в брамі.

Геральдикою міста цікавився також І. Сварник. У співавторстві з Я. Дашкевичом, випустили статтю на тему «Печатки і герб міста Львова»

(Сварник, Дашкевич, 1999) де описується збережені печатки магістрату та зображення міського герба. У статті «Міщанські гмерки в актах львівського магістрату XVI ст.» висвітлено історію приватної сфрагістики, міститься зображення кількох печаток та описано авторів які займались дослідженням гербових знаків. Я. Дашкевич написав також статтю «Апокрифічний девіз герба Львова 1936 р.» (Дашкевич, 1997а) де описує історію і значення девізу на гербі міста.

Дослідженням геральдики міста займався А. Гречило. У своїх статтях «Герб міста Львова: генеза, традиція, відродження» (Гречило, 1996) та «Герб міста Львова» (Гречило, 2007) автор дослідив історію і формування герба міста Львова від найдавнішої відомої печатки 1359 року до сучасності. У статтях міститься багатий ілюстративний матеріал, звідки можна прослідкувати пластичне вирішення геральдичного декору, однак герби зображені там не прив'язані до архітектури.

Також згадує давні кам'яні герби з єзуїтської хвіртки В. Вуйцик у статті «Львівські хвіртки» (Вуйцик, 2004) де він описує історію побудови Єзуїтської та Босацької хвірток. Автор опублікував уривки архівних документів про будівництво та герби розміщені на них.

Безпосередньо вивчення геральдичного декору в архітектурі Львова займались О. Падовська, М. Паюк та Т. Завадовський. О. Падовська та М. Паюк у статті «До питання дослідження гербів у архітектурі Львова» описують шляхетські герби на кам'яницях.

Грунтовні дослідження геральдичного декору в архітектурі Львова провів Т. Завадовський. У книзі разом у співавторстві з Мальською М. та Каднічанським Д. «Туристичне львовознавство. Міщанські гмерки та шляхетські герби в архітектурі Львова» (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018) проаналізовано герби відомих давніх родин, показано їх символіку, колористичне вирішення, описано історію. У книзі описано герби: Лебіда, Сас, Драг, Леліва, Єліта, Мора, Пилява, Лис, Яніна, Дружина, Шренява, Рагоза і герб Шептицьких.

Вичерпної інформації про всі об'єкти оздоблені геральдичним декором немає, оскільки вони потребують детальніших досліджень.

У статті «Геральдичні композиції в архітектурі міста Львова як складова історико-культурного туризму» Т. Завадовський проаналізував історико-культурний туризм у контексті архітектурної спадщини та зображень гербів на фасадах будівель міста Львова. Однак ці дослідження проведені з точки зору історико-культурного туризму.

У статті «Львів, якого не помічаємо: герби із зображенням Святого Духа на будівлі географічного факультету» Т. Завадовський описує історію герба духовної семінарії Святого Духа, яка раніше була по вулиці Коперника. У статті зображено герб Львівської духовної семінарії Святого Духа, який розміщений у замковому камені над входом у будівлю, та ще один герб збережений у середині приміщення.

У статті Т. Завадовського «Львів, якого не помічаємо: герби монаших орденів (Кармеліти босі)» описано історію утворення герба ордену Кармелітів босих, його основні фігури. У статті «Забуті герби міського арсеналу» описано історію Міського Арсеналу, його оздоблення та як мінявся його вигляд протягом років. Описано кам'яні герби, які до 1973 року були розміщені на стіні арсеналу, барельєфи зображали герб міста Львова, Собеських та Яблоновських. Т. Завадовський у статті «Львів, якого не помічаємо: символіка послідовників святого Ігнатія Лойоли у Львові.» описує історію ордену єзуїтів у Львові та їх емблему, міститься зображення емблеми єзуїтів на будівлях міста. В цих дослідженнях проаналізовано та ідентифіковано шляхетські герби які розміщені на будівлях Львова, але не проведено комплексних архітектурних досліджень геральдичного декору.

Проблему вивчення та збереження геральдичного декору порушував Р. Серцелевич, який у своїй статті «Проблеми моніторингу, збереження та реставрації геральдичного декору в пам'ятках архітектури міста Львова» вперше вводить термін «геральдичний декор» (Серцелевич, 2009).

Наявність геральдичного декору на каплицях Личаківського цвинтаря відзначала Х. Харчук. У статті «Похоронні родинні каплиці Личаківського

цвинтаря» (Харчук, 2012) описано двадцять каплиць аристократичних родин які збереглись на Личаківському цвинтарі. Автор описала архітектурне вирішення каплиць, декор та геральдичні композиції, а також хто похований у тій чи іншій каплиці. Геральдичні композиції містяться на каплицях Дунін-Бурковських, Барчевських та Горайських. У статті «Формування Личаківського некрополя у Львові» (Харчук, 2013) автор описує історію виникнення цвинтаря та його зміни та перебудови протягом років, найданіші та найвідоміші поховання. У статті зазначено наявність геральдичного декору на каплицях відомих львівських родин.

Дослідженням архітектурного декору на будівлях Львова та його семантики займалась С. Лінда, Т. Казанцева, Л. Кукіль, О. Білінська.

У статті С. Лінди «Проблема стилю в архітектурі львівського історизму» (Лінда, 2000) виявлено причини використання форм різних історичних стилів в архітектурі історизму. Наведено приклади певних стильових комбінацій, які використовували при проектуванні нових типів споруд. У статті «Семантика форми в архітектурі історизму» (Лінда, 2009) обґрунтовано ідея символіки архітектурної форми та визначено що стиль будівлі несе основне семантичне навантаження, стиль обирався в залежності від функції та значення споруди. У статті «Структура “архітектурного знака” та “архітектурного тексту” в семіотичному аналізі об’єктів історизму» (Лінда, 2012) запропоновано знакову систему для аналізу будівель історизму з позицій архітектурної семіотики.

У статті Т. Казанцевої «До питання розвитку архітектурного декору на фасадах львівських споруд» (Казанцева, 2010) проаналізовано стильові особливості розвитку архітектурного декору на фасадах будівель. Визначено роль архітектурного декору в опорядженні історичних фасадів.

У статті Л. Кукіль «Семантика та особливості вирішення маскаронів міфологічної тематики на фасадах львівських споруд XIX ст.» (Кукіль, 2016) проаналізовано стан вивчення декорування будівель маскаронами, визначено символічне наповнення та їх роль на фасадах будівель.

У дисертаційній роботі О. Білінської «Архітектурний ордер у забудові Львова XVI-XVII ст.» (Білінська, 2006) визначено принципи застосування ордера у

забудові Львова, проведено структурний аналізу та виявлено історичні прототипи і аналоги у забудові міст Західної України. Запропоновано принципи сучасного збереження, розроблено спеціальний алгоритм та рекомендації для реставрації ордера.

У дисертаційній роботі О. Сільник «Розвиток архітектури прибуткових будинків Львова 1772 – 1918 рр.» (Сільник, 2008а) та статтях автора «Закономірності еволюції композиційних і стильових вирішень житлових будинків центральної частини Львова збудованих в кінці XVIII-початку XX ст.» (Сільник, 2018а) і «Розвиток стильових вирішень прибуткових будинків Львова у XIX ст.» (Сільник, 2007) досліджено прибуткові будинки Львова та проаналізовано фасади найпоширеніших типів житлових будинків міста. Визначено основні стильові напрямки фасадів, композиційні особливості та їх структуру.

Отже, аналіз літератури засвідчив, що немає окремої комплексної праці яка спеціально були присвячена використанню геральдичного декору в архітектурі Львова. Всі попередні дослідники розглядали геральдичний декор з точки зору історії, геральдики або згадували як елементи оздоблення конкретних архітектурних об'єктів.

1.4 Законодавча та нормативна база дослідження

В Україні немає єдиного закону, який би охоплював усі аспекти охорони культурної спадщини, але є ціла низка законодавчих та нормативно-правових актів, які стосуються управління об'єктів, що мають окреме законодавче закріплення.

Фундаментом пам'яткоохоронного законодавства є Закон України «Про охорону культурної спадщини» (від 2000 р.), який регулює відносини у цій сфері, та визначає основні положення національної політики. У ньому наближено до світових стандартів подано класифікацію об'єктів культурної спадщини, регламентовано управління пам'яткоохоронною сферою. Визначено заходи охорони, такі як консервація, реставрація, реабілітація, музеєфікація та пристосування об'єктів. Окремі розділи присвячені фінансуванню охорони

об'єктів культурної спадщини та відповідальність за порушення законодавства про охорону культурної спадщини. (Прибега, 2015, с. 118)

Закон України «Про охорону археологічної спадщини» (від 2004 р.) подає визначення археологічних термінів, регламентує питання державного управління археологічною спадщиною, встановлює вимоги щодо забезпечення наукових досліджень об'єктів археологічної спадщини, закріплює права та обов'язки дослідників археологічної спадщини. Архітектурно-археологічні дослідження є невід'ємною частиною процесу вивчення та реставрації нерухомих об'єктів культурної спадщини. Прикладом геральдичного декору, що був виявлений під час археологічних розкопок, є герб Львова XVII ст., який був розміщений на єзуїтській хвіртці. (Прибега, 2015, с. 119)

Важливою ланкою у формуванні належного рівня пам'яткоохоронних заходів на об'єктах культурної спадщини є нормативні документи, до яких належать державні норми, правила і рекомендації. Розроблені на основі державних законодавчо-правових актів, з урахуванням міжнародних документів у пам'яткоохоронній сфері. Вони спрямовані на практичне виконання комплексу робіт на пам'ятці, починаючи від досліджень, проектування, реставрації і завершуючи звітністю. Серед напрацьованих документів слід назвати такі державні норми України, як «Реставрація, консервація та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини», «Склад, порядок розроблення, погодження і затвердження науково-проектної документації для реставрації об'єктів нерухокої культурної спадщини», «Ресурсні елементні кошторисні норми на реставраційно-відновлювальні роботи, який містить норми на реставрацію архітектурно-ліпного декору та відтворення деталей архітектурного декору».

ДБН В.3.2-1-2004 «Реставрація, консервація та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини» регламентують склад і зміст науково-проектної документації, порядок та організацію проведення реставраційних робіт. Державні норми описують технології виконання реставрації різних конструктивних частин історичних споруд.

Нова редакція ДБН А.2.2-14:2016 «Склад, порядок розроблення, погодження і затвердження науково-проектної документації для реставрації об'єктів нерухомої культурної спадщини» сприяє збереженню, забезпечує ефективну експлуатацію та спрощує процедуру і обсяги розроблюваної документації.

ДБН Д.2.5-12-2001 «Ресурсні елементні кошторисні норми на реставраційно-відновлювальні роботи, який містить норми на реставрацію архітектурно-ліпного декору та відтворення деталей архітектурного декору» містить норми необхідні для визначення потреб в ресурсах при реставрації та відтворенні архітектурно-ліпного декору в інтер'єрі чи на фасадах пам'яток культури.

Державні норми і правила є обов'язковими до виконання для всіх учасників пам'яткоохоронного й реставраційного процесу. Існують також інструкції та методичні рекомендації які розкривають зміст і послідовність проведення заходів, у них описано практичні поради спрямованих на якісне виконання поставлених завдань. Для розробки методичних рекомендацій залучаються наукові установи та досвідчені фахівці. На сьогоднішній день існують такі документи як: «Методичні рекомендації з визначення та обміру нерухомих пам'яток науки і техніки», «Методичні рекомендації щодо розроблення історичних довідок», «Методичні рекомендації щодо музеєфікації нерухомих пам'яток науки і техніки», «Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки архітектури» та інші. Такі рекомендації сприяють розвитку наукових засад пам'яткоохоронної методики держави. (Прибега, 2015, с. 122)

Перелічені Державні будівельні норми не враховують геральдичний декор як окремий елемент оздоблення. Чинні нормативи мають узагальнений характер, у них не враховано естетичні та історико-культурні особливості цього типу оздоблення. Тому потребують розроблення детальних рекомендацій з методики реставрацій та відтворення втраченого геральдичного декору.

Сьогодні збереження спадщини знаходиться під ризиком постійного руйнування. Однією з причин нищення пам'яток, є те що багато об'єктів не забезпечені необхідною документацією і не внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Існує мало соціальних програм, направлених на

реставрації та адаптацію до сучасного життя пам'яток архітектури. Держава не надає інвесторам стимулів для дбайливого відношення до збереження пам'яток або регенерації середовища. Державні будівельні норми адаптації та реконструкції старих будинків не передбачають особливого підходу до реставрації, що призводить до втрати автентичних конструкцій, сходів та архітектурного оздоблення фасаду. Не зважаючи на всі недоліки законів та норм вони є хорошою основою в збереженні культурної спадщини, і за умов дотримання існують всі необхідні важелі для збереження та реставрації об'єктів культурної спадщини.

Пам'яткоохоронне законодавство України потребує суттєвого доопрацювання, це призводить до безконтрольності реставраційних робіт, проведення їх без розробленої та погодженої науково-реставраційної документації не професійними робітниками.

Важливими джерелами для дослідження реставрації та збереження геральдичного декору є міжнародні конвенції, рекомендації та хартії. Світовою спільнотою напрацьовано правове регулювання пам'яткоохоронних заходів. Обов'язковими до виконання є положення міжнародних конвенцій ратифікованих законодавчим органом держави. Україна зобов'язалась дотримуватись одну з найважливіших міжнародних угод Конвенцію з охорони всесвітньої культурної та природної спадщини. Україна (Париж, 1972 р.), як сторона Конвенції повинна забезпечувати виявлення, охорону, збереження, популяризацію й передачу наступним поколінням культурної і природної спадщини, яка розміщена на її території.

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, спрямована на забезпечення функціонування міжнародної системи охорони пам'яток. Конвенція ухвалила Рекомендацію з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини, яка узагальнює світовий досвід охорони об'єктів культурної та природної спадщини. Дана рекомендація розглядається як система науково обґрунтованих заходів, у ній акцентовано увагу на необхідність створення спеціалізованої державної системи управління пам'яткоохоронною

сферою. Рекомендація пропонує здійснювати активну державну політику, щодо охорони культурної спадщини, залучати до спільних дій усі зацікавлені державні і приватні служби, вживати необхідні наукові, технічні, адміністративні та культурні заходи.

Україна також приєдналась до Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи (Гранада, 1985 р.), у якій учасники домовились про спільні дії щодо охорони архітектурних пам'яток і застосування відповідних пам'яткоохоронних заходів.

Важливим документом є Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць, так звана Венеційська хартія, 1964 р., прийнята Міжнародним конгресом реставраторів. У цій хартії пам'яткоохоронні заходи поширюються на всі види нерухокої спадщини, що не втратили значущості до наших днів. У конвенції основним методом збереження зазначена консервація, а реставрація вважається винятковим заходом, що рекомендується у випадку необхідності. Принципи Венеційської хартії втілено в теоретичній і практичній діяльності UNESCO, ICOMOS та інших міжнародних організаціях. Зокрема як доповнення Венеційської хартії ухвалено інші хартії: Міжнародна хартія з охорони історичних садів (Флорентійська хартія 1981 р.), Міжнародна хартія з охорони археологічної спадщини (Лозаннська хартія 1990 р.).

Сьогодні на практиці не застосовуються приписи законодавчих актів, якими передбачено відповідальність за умисне нищення, руйнування чи пошкодження пам'яток архітектури. В Україні не завершене формування єдиної системи державного управління і контролю в галузі охорони пам'яток. Досі відсутні належним чином оформлені державні реєстри пам'яток. Державне фінансування є недостатнім і несистемним.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

1. Досліджено праці присвячені вивченню геральдичного декору в архітектурі Європи. Встановлено що публікації в європейській архітектурі мають оглядовий характер, і не розкривають теми використання гербових знаків в архітектурному декорі. В іноземній літературі можна знайти багаті відомості про геральдику,

існують окремі статті в яких автори описують герби в архітектурі свого міста, але ця інформація не є вичерпною. Прослідковано виникнення розпізнавальних знаків, тамг, емблем та їх трансформацію в герби та геральдичний декор.

2. Узагальнено результати попередніх досліджень та проаналізовано стан дослідження геральдичного декору в архітектурі України. Визначено що дослідження даної теми мають лише оглядовий характер. Існують лише окремі публікації які стосуються окремих об'єктів, або міст, ці праці не достатньо висвітлюють дану тематику. Досліджено виникнення гербових знаків на теренах України від часів Київської Русі до сучасності.

3. Проаналізовано праці на тему використання геральдичного декору в архітектурі Львова. Герби в архітектурному декорі Львова епізодично згадуються в наукових дослідженнях присвячених геральдиці, історії формування міста, сфрагістиці, архітектурі, проте в жодному з них геральдичний декор не виступає основним предметом вивчення. Аналізуючи літературні джерела можна сказати, що геральдичний декор вперше виступає об'єктом архітектурного дослідження.

4. Літературу в процесі аналізу розділено на категорії по рівню висвітлення теми геральдичного декору в історії, архітектурі, геральдиці. У дослідженнях присвячених історії геральдичний декор розглядається епізодично, як складова історії архітектури. У дослідженнях присвячених архітектурі геральдичний декор виступає як елемент в опорядженні фасаду. У працях присвячених геральдиці геральдичний декор розглядається, як окремі об'єкти, описуються герби і власники яким вони належали.

5. Визначено міжнародні та нормативно-правові акти України, які регламентують процеси збереження та реставрації пам'яток архітектури міста. Ці акти є важливими джерелами для дослідження, реставрації та збереження геральдичного декору. Проаналізовано міжнародні хартії та конвенції, які стали базою для формування пам'яткоохоронного процесу в Україні. Чинні нормативи мають узагальнений характер, у них не враховано естетичні та історико-культурні особливості цього типу оздоблення.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ

У другому розділі обрано методи та методики необхідні для дослідження геральдичного декору в архітектурі міста Львова. Сукупність цих методів дасть можливість відповісти на поставлені у дисертації завдання.

2.1 Емпіричні методи дослідження геральдичного декору

До емпіричних методів дослідження відносять методи за допомогою яких виконувались практичні камеральні дослідження. До них відносяться: спостереження, вибірка, опис.

Методом спостереження проведено розвідку в архітектурі Львова та локалізовано об'єкти з геральдичним декором. Пошук об'єктів з геральдичним декором проводився поетапно. Спочатку досліджено об'єкти про які є згадки в літературі. Потім розвідка відбувалась враховуючи адміністративні райони міста. Спочатку було досліджено Галицький район. Першочергово досліджено Ансамбль історичного центру Львова оскільки це район Львова, де збережено найдавніші архітектурні пам'ятки, та багато сакральних та адміністративних будівель. Виявлено багато зразків геральдичного декору на площі Ринок та прилеглих вулицях. Пізніше досліджено Личаківський, Франківський, Шевченківський, Залізничний та Сихівський райони.

Метод спостереження також дозволив визначити композиційні особливості та стан збереження архітектурних об'єктів та геральдичного декору. Цей метод призначений для збору максимальної кількості інформації про існуючий стан геральдичного декору, його форму, наявність поліхромії, матеріал.

Методом спостереження досліджено стан збереження геральдичного декору. Завдяки цьому методу було визначено сучасний фізичний стан геральдичного декору, якому була надана оцінка «добре», «задовільно», «не задовільно». Також визначено матеріал з якого було виконано геральдичний декор та наявність поліхромії.

Методом вибірки обрано 120 об'єктів з геральдичним декором. Вибір здійснено за критеріями цілеспрямованої вибірки, в основі якої об'єкти

описуються за найбільш значущими ознаками, такими як історичне значення, стилістика, тип будівлі, вид герба.

Методом опису проведено інвентаризацію будівель з геральдичним декором. Створено каталог інвентарних карт у яких адаптовано інформацію про автора, роки побудови, власника будівлі, стилем, описом композиції фасаду, а також з описом та назвою герба, що зображений на фасаді. Використана методика дозволила виявити, каталогізувати та систематизувати чисельні приклади застосування геральдичного декору в м. Львові. За допомогою цього методу інформацію про будівлі з геральдичним декором було внесено до таблиці інвентарної карти. (Додаток Б. Таблиця 2.1.1), кожній картці присвоєно номер. Інвентарна карта містить інформацію про об'єкт. У лівій частині таблиці представлено ілюстративний матеріал – фотофіксацію будівлі. Фотофіксація дозволяє зафіксувати стан геральдичного декору на момент дослідження. На першому фото зображено фасад будівлі на якому присутній геральдичний декор, на другому фото зображено фрагмент будівлі або архітектурний елемент з геральдичним декором, на третьому фото зображено геральдичний декор. Вказано автора фотофіксації та джерела. У правій частині таблиці міститься інформація про об'єкт. У першому рядку вказана адреса за якою розміщена будівля. У другому рядку вказано найменування будівлі – сучасну і на час створення та тип будівлі, тобто це житлова, громадська чи оборонна споруда. У третьому рядку вказується автор будівлі або проектна фірма. У четвертому рядку вказуються роки або століття побудови. У п'ятому рядку вказано архітектурний стиль у якому виконана будівля. У шостому рядку вказана кількість поверхів. У сьомому рядку описана історична довідка про будівлю, про будівництво, власників, інформація використовується з бібліографічних та інтернет джерел. У восьмому рядку описана композиція фасаду. У дев'ятому рядку міститься інформація про герб, описано назва герба і сам герб блазон. Блазон – усний або письмовий опис елементів складових герба (Арсеньєв, 2001, с. 35). Також описано матеріал з якого виготовлений геральдичний декор та технічний стан за критеріями добре,

задовільно, не задовільно. Формування інвентарних карт дозволило виконати наступний етап дослідження на основі теоретичних та спеціальних методів.

2.2 Теоретичні та спеціальні методи дослідження геральдичного декору

Теоретичний рівень дослідження слугує для побудови наукової теорії. До теоретичних методів дослідження геральдичного декору відносяться аналіз літературних джерел, історичний метод, аналіз, класифікація, типологія і порівняння.

Методом аналізу літературних джерел проаналізовано публікації, які стосуються вивчення геральдичного декору. Література розділена на праці про розвиток геральдичного декору в європейській архітектурі, праці присвячені геральдичному декору в архітектурі України та праці присвячені геральдичному декору в архітектурі Львова. Наукові публікації було розділено за такими тематичними блоками :

- праці присвячені архітектурним дослідженням пам'яток де геральдичний декор розглядаються у контексті певної будівлі чи присвячені окремим архітектурним пам'яткам;

- праці присвячені історії міста та архітектури;

- праці присвячені геральдиці у яких геральдичний декор виступає окремим об'єктом;

Було розглянуто та опрацьовано статті, періодичні видання, книги, альбоми, матеріали інтернет-видань, та експозиційні матеріали. Даний метод дав можливість виявити прогалини у вивченні даної теми. Досліджено джерела про геральдичний декор в європейській та українській архітектурі. Запропонована методика дозволила виявити, каталогізувати та систематизувати чисельні приклади застосування геральдичного декору в м. Львові, а також виявити знищений на сьогоднішній день геральдичний декор які були розміщені на фасадах львівських будівель.

В результаті застосування *історичного методу* було розглянуто інформацію про зародження та розвиток геральдичного декору та його застосування в

архітектурі. Після проведення дослідження визначено спільні і відмінні риси у розвитку геральдичного декору в Європі, Україні та Львові.

Типологія – це поділ сукупності об'єктів на групи за певними якісними характеристиками (Чень, 2014). Архітектурна типологія будівель систематизує основні принципи формування типів будинків з урахуванням їх основних характеристик і особливостей. Архітектурна типологія визначає перелік будівель та їх класифікацію, встановлює параметри норм проектування, складу, розміру і функціонального зв'язку приміщень. Дослідження історичних будівель, враховуючи їхній розмаїтий спектр, потребує визначення їхніх загальних (типових) характеристик для подальшої систематизації і класифікації. У загальному розумінні типологія є видом наукової систематизації, класифікації предметів (явищ) за спільними ознаками, шляхом створення абстрактних теоретичних моделей (типів), у яких фіксуються найважливіші (типові) структурні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів (Пламеницька, 2014).

Об'єкти з геральдичним декором за типами поділяються на: громадські, житлові та оборонні будівлі. Громадські будівлі поділяються на:

- установи охорони здоров'я, фізичної культури і соціального забезпечення;
- освітні установи;
- установи культури;
- проектні та наукові організації;
- установи та організації управління громадські, партійні, добровільні неурядові організації;
- установи комунального господарства;
- установи транспорту та засобів зв'язку;
- установи для культурної та релігійної діяльності.

Житлові будівлі поділяються на:

- індивідуальні житлові будинки(кам'яниці);
- палаци;
- вілли;

- прибуткові будинки.

Оборонні споруди (брами, хвіртки мури, вежі) (Додаток Б. Таблиця 2.2.1)

Класифікація — система розподілення об'єктів (процесів, явищ) за класами (групами тощо) відповідно до визначених ознак. (Чень, 2014)

Проведено *класифікацію геральдичного декору за розміщенням на фасаді будівлі*. Досліджено фасади будівель і визначено основні схеми розміщення геральдичного декору на фасаді. Класифікація проведена у вигляді таблиці. У лівій частині таблиці наведено вісім основних ілюстративних схем розміщення геральдичного декору на фасаді. Перша схема це увінчуючий геральдичний декор, тобто такі які розміщені на: - на фронтонах, - на аттиках, – на портиках, - на щипцях. Друга схема це геральдичний декор який розміщували на пряслі стіни - з обрамуванням; - без обрамування. Третя схема це геральдичний декор який розміщували над входом будівлі. Четверта схема це геральдичний декор який оздоблює вікна. П'ята схема це геральдичний декор в металевому огороженні балконів. Шоста схема це геральдичний декор що оздоблює колони чи пілястри. Сьома схема це геральдичний декор що оздоблює вежі. Восьма схема це розміщення геральдичного декору в скульптурному опорядженні фасаду. У правій частині розміщено фото будівель які відносяться до відповідної схеми розміщення геральдичного декору. У правій частині таблиці представлено фотофіксацію фасадів будівель з відповідним розміщенням геральдичного декору. (Додаток Б. Таблиця 2.2.2)

Виконано класифікацію геральдичного декору за розміщенням, що підпорядковане засобам архітектурної композиції. Визначено способи розміщення: симетричне, на осі симетрії, поєднання симетричного розміщення і на осі, асиметричне, ритмічне, пропорційне. До кожного способу виконано схеми і відібрано приклади використання цих схем у розміщенні геральдичного декору на фасадах будівель Львова.

Також проведено *класифікацію геральдичного декору за видами*. Геральдичний декор поділено на: з державною, міською, корпоративною, церковною та особовою символікою.

Аналіз дав змогу поділити геральдичний декор на складові елементи і частини для вивчення його композиційних складових елементів та стилістичних особливостей.

Стилістичний аналіз геральдичного декору на будівлях являє собою визначення стилю геральдичного декору та будівлі. У Львові геральдичний декор поділяються за такими стилями: ренесанс, бароко, класицизм, історизм (неороманський стиль, неоготика, неоренесанс, необароко, неокласицизм), сецесія, арт-деко, функціоналізм, соціалістичний реалізм, період після проголошення Незалежної України.

Композиційний аналіз геральдичного декору полягає в поділі геральдичного декору за композиційним оформленням, як гербовий знак закомпонований на щиті, наявність скульптурного оздоблення та додаткових архітектурних елементів. Виконано таблицю у якій зображено схеми геральдичних композицій та продемонстровано фотофіксацію геральдичного декору з відповідними прикладами. У лівій частині таблиці зображено основні схеми поєднання елементів герба та архітектурних елементів в геральдичну композицію. Перша схема це геральдична фігура без обрамлення. Друга - геральдична фігура оздоблена обрамленням. Третя - це геральдична фігура на круглому диску. Четверта це геральдична фігура на щиті. П'ята - геральдична фігура на щиті з короною чи шоломом. Шоста це геральдична фігура на щиті який розміщений на мантиї та увінчана митрою. Сьома - геральдична фігура розміщена на щиті який оздоблений рослинним декором. Восьма схема - геральдичні композиції на яких геральдична фігура розміщена на щиті, який оздоблений рослинним декором та увінчаний короною чи шоломом. Дев'ята схема це геральдичні композиції на яких геральдична фігура розміщена на картуші який тримають щитотримачі у вигляді скульптур. Десята схема це геральдичні композиції на яких геральдична фігура розміщена на картуші який увінчаний короною, картуш тримають геральдичні щитотримачі. У правій частині таблиці міститься фото фіксація об'єктів. (Додаток Б. Таблиця 2.2.3)

Порівняння – метод за допомогою якого було зроблено висновки про подібність чи відмінність геральдичного декору та будівель з геральдичним декором. Порівняння використовувалось на усіх етапах дослідження геральдичного декору в архітектурі.

Спеціальні методи дослідження це методи які використовуються у тій чи іншій галузі знань. В архітектурі це фіксація, морфологічний аналізу, методи реставрація геральдичного декору. (Чень, 2014)

Фіксація об'єктів з геральдичним декором та самого геральдичного декору проводилась у три етапи. У першому було зроблено фотофіксацію всієї будівлі, на другому окремо частини будинку де розміщений геральдичний декор, на третьому - геральдичний декор.

Морфологічний аналіз – полягає у аналізі зображень гербів, зіставлення їх з геральдичним декором, виявленням на будівлях Львова та визначенні назви та приналежності власнику.

Методи реставрації геральдичного декору в архітектурі представлені на прикладі реставрації геральдичного декору з вапняку на прикладі реставрації герба Львова XVII ст., герба на аттику палацу Любомирських на пл. Ринок 10, та герба Венеції на пл. Ринок 14. Було використано такі методи: очищення від різноманітних забруднень, дослідження поліхромії, відсолення, біоцидна обробка, зміцнення каменю, склеювання, доповнення, тонування, гідрофобізація. За допомогою методу сформульовано методичні рекомендації для реставрації зразків геральдичного декору, виконаного з природнього та штучного каменю.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

1. В дисертаційній роботі використано методи трьох рівнів дослідження емпіричних, теоретичних та спеціальних. З емпіричних: метод локалізації, метод обстеження, метод спостереження та інвентаризації. З теоретичних: історичний метод, аналіз, типологія, класифікація. З спеціальних: фіксація, морфологічний аналіз, методи реставрації геральдичного декору в архітектурі

2. За допомогою емпіричних методів проведено натурні дослідження геральдичного декору в архітектурі Львова. Методами локалізації об'єктів з

геральдичним декором, натурних досліджень, спостереження та інвентаризації сформовано базу з 120 архітектурних об'єктів, що оздоблені геральдичним декором. Результати опрацьовано у вигляді інвентарних карт. Результат є важливим джерелом для подальшого дослідження геральдичного декору в архітектурі Львова.

3. За допомогою теоретичних методів сформовано наукову базу дисертаційного дослідження та проведено дослідження геральдичного декору. Історичний метод дозволив зібрати опубліковані та неопубліковані матеріали та проаналізувати літературні та іконографічні джерела. За допомогою цих методів систематизовано наукові публікації. Аналіз дав змогу вивчити композиційні та стилістичні особливості геральдичного декору. Методом типології визначено основні типи будівель що оздоблені геральдичним декором. Методом класифікації визначено основні схеми розміщення геральдичного декору на фасадах будівель та визначено основні його види.

4. За допомогою спеціальних методів проведено фотофіксацію, морфологічний аналіз. Також використано методи реставрації геральдичного декору в архітектурі, на основі яких було сформульовано рекомендації щодо реставрації геральдичних композицій виконаних з каменю.

5. Запропонована методика дозволила виявити, згрупувати та систематизувати чисельні приклади застосування геральдичного декору в м. Львові у його історичному розвитку, проаналізувати атрибутику та стилістику геральдичних композицій та виявити закономірності розташування гербів на фасадах будівель. Розроблена методика придатна для дослідження геральдичного декору в архітектурі інших міст.

РОЗДІЛ 3. ЗРАЗКИ, ВИДИ ТА СПОСОБИ РОЗМІЩЕННЯ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА

3.1 Збережені та втрачені зразки геральдичного декору в архітектурі Львова

На основі натурних досліджень та іконографічного матеріалу у Львові досліджено сто двадцять будівель які оздоблені геральдичним декором, на восьми з яких геральдичний декор втрачено або замінено. Найбільше будинків оздоблених геральдичним декором зосереджено в Галицькому районі міста – вісімдесят дев'ять прикладів. У цьому районі розміщений ансамбль історичного центру Львова, у ньому місто було засноване і зазнавало розвитку. Тому саме тут зосереджена велика кількість геральдичного декору на архітектурних пам'ятках, сакральних та адміністративних будівлях. Під час натурних обстежень геральдичний декор локалізовано на фасадах будинків на пл. Галицька, пр. Т. Шевченка, вул. Театральна, пр. В. Чорновола, вул. Лесі Українки, вул. Таманська, вул. Замкнена, вул. Снопківська, вул. Руська, вул. Підвальна, вул. І. Федорова, вул. Університетська, пр. Свободи, вул. Гнатюка, пл. Ринок, вул. Староєврейська, вул. Сербська, вул. В. Винниченка, вул. Кн. Романа, вул. Валова, вул. І. Франка, вул. Богомольця, вул. Дж. Дудаєва, вул. Листопадового чину, вул. Б. Лепкого, вул. Січових Стрільців, пл. Св. Юра, вул. Яна Матейка, вул. Вірменська, пл. Музейна, пл. Катедральна, пл. Соборна, вул. Драгоманова, вул. Коперника, вул. Стефаника, вул. Колесси, вул. Глібова, вул. Григоровича, вул. М. Гоголя, вул. В. Вітовського, вул. Руставелі, вул. О. Кониського, вул. Бібліотечна, вул. Лисенка.

Значну кількість геральдичного декору виявлено в Личаківському районі – чотирнадцять зразків. Це зумовлено тим що територія району тривалий час мала статус передмістя з численними маєтками заможних городян, вищими навчальними закладами, культовими спорудами та медичними установами. Геральдичний декор на фасадах локалізовано на вулицях: Личаківська, Зелена, Пекарська, Некрасова, Тершаківців, Левицького, Тарнавського.

У Франківському районі локалізовано вісім будівель оздоблених ліпним декором із зображенням гербів на вулицях Залізняка, С. Бандери, Генерала

Чупринки, Київській, Коновальця та Горбачевського. Ці території відносно пізно ввійшли до складу міста і стали досить престижним районом міста, оскільки активно почали забудовуватись віллами. Тому у декорванні цих будівель можна побачити герби заможних міщан.

У Шевченківському районі локалізовано п'ять будівель оздоблених геральдичним декором на вул. Клепарівська, вул. Донецька, вул. Генерала Грекова, вул. Леонтовича та вул. Б. Хмельницького. Така невелика кількість зумовлена промисловою спеціалізацією району у XIX–XX ст., та проживанням на території не багатих міщан. Тому геральдичний декор зустрічається лише на громадських будівлях які колись належали місту.

У Сихівському районі досліджено два будинки оздоблені геральдичним декором на вул. Тернопільська та Паркова. Це зумовлено тим, що Сихівський район Львова є наймолодшим у місті, освоєння більшої частини територій, які входять до його складу розпочалось лише в останній чверті минулого століття. Будівлі з геральдичним декором розміщені на ділянці престижної забудови Нового Львова, тому геральдичний декор зображає герби власників.

Серед споруд Залізничного району досліджено дві будівлі декоровані гербами на пл. Двірцева та вул. Я. Мудрого.

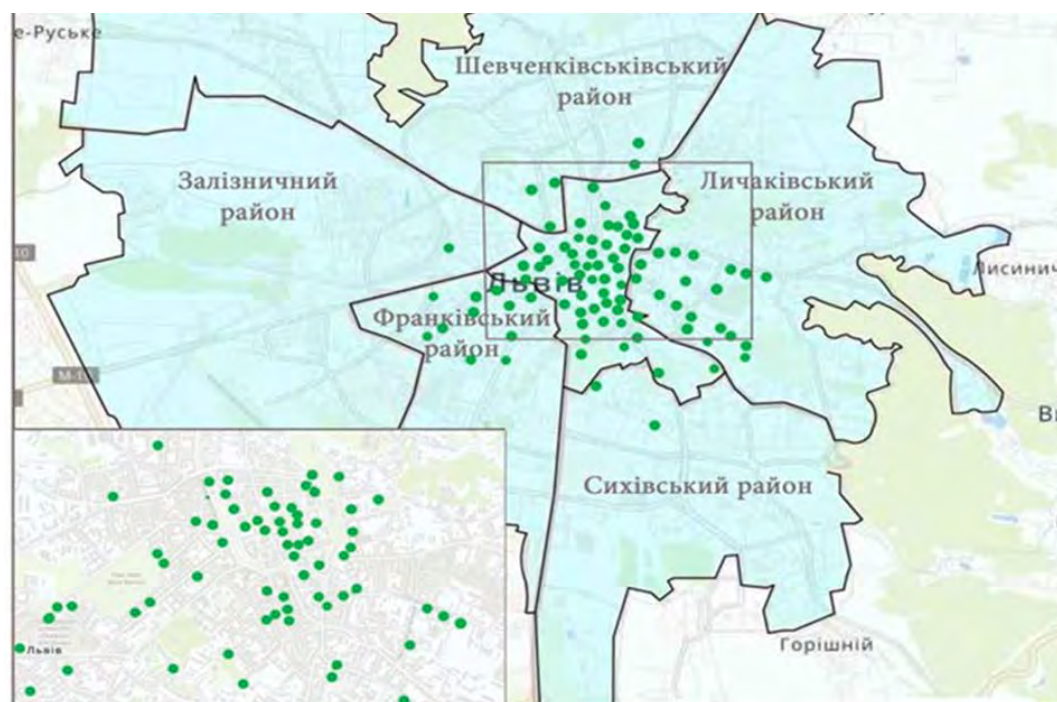

Рис. 1. Карта Львова з позначенням об'єктів з геральдичним декором

З переліченої вибірки виявлено вісім будівель на яких втрачено або замінено геральдичний декор на сучасні герби. На сьогоднішній день відслідкувати такий геральдичний декор можна лише за старими архівними фотографіями. Найчастіше знищували геральдичний декор, який зображав герб держав під владою яких колись був Львів. Кожна наступна влада намагалась знищити сліди попередньої і встановити свою символіку. На фасадах Львова було збережено багато гербів Австрійської імперії, однак у Радянський період їх активно демонтували та замінювали на агітаційні символи.

Найдавнішим відомим прикладом використання геральдичного декору який не дійшов до нашого часу, можна вважати герби над входом до колишньої Колегії єзуїтів. Мурований будинок колегії постав поруч із новим костелом у 1640-х. До 1723 року його перебудували у бароковому стилі. Над головною брамою був розміщений герб Австрійської імперії - двоголовий орел, по ліву сторону брами над вікном був розміщений ще один такий герб. Сьогодні ці герби знищені, по обидва боки брами можна побачити фігурні картуші, можливо на них теж були зображені геральдичні фігури фундаторів, однак на даний момент вони знищені. (Додаток В. Інвентарна карта № 23)

Ще приклади декорування геральдичним декором, що зображав герби Австро-Угорщини, можна побачити на давніх фотографіях Колишнього палацу справедливості на вул. Кн. Романа 1-3. Будівництво будівлі розпочали у 1891 році, за проектами польського архітектора Франциска Сковрона. Палац був споруджений для Вищого Суду Галичини (Центр міської історії). Герби були розміщені у тимпані фронтона та у сандрику над головним входом, також виявлено на аттику бічного фасаду, що виходить на пл. Галицьку, геральдичний щит з пустим полем на якому припускається теж був зображений герб. На сьогоднішній день у цій будівлі розміщено ХІХ навчальний корпус НУ «ЛП». (Додаток В. Інвентарна карта № 30)

Три фронтони Будинку Львівської державної адміністрації вул. В. Винниченка 14-16 були прикрашені гербами Австрійської імперії. Будинок Львівської державної адміністрації, збудований у 1821 р. і згодом перебудований як

резиденція губернатора Галичини, сьогодні попередні герби демонтовані, а центральний фронтон оздоблений гербом України. (Додаток В. Інвентарна карта № 29)

Фасад головного залізничного вокзалу на Пл. Двірцева 1, теж був оздоблений геральдичним декором. Будівля збудована у 1904 році, фронтон увінчує двофігурна скульптурна композиція виконана Петром Війтовичом, на картуші якої був зображений Двоголовий орел Австрійської імперії. За часів Радянського Союзу цей герб був демонтований. На початку 1900-х років на його місце помістили сучасний герб Львова. (Додаток В. Інвентарна карта № 42)

Будівля Промислового Музею на пр. Свободи 20 побудована у 1898-1904 роках була пишно оздоблена скульптурним декором, на аттику у декоративному обрамуванні був розміщений геральдичним декором із зображенням герба Львова. В 1952 р. будівля адаптована під музей В. І. Леніна. Тоді були знищені скульптури та рельєфи на головному фасаді, а на місці герба Львова було встановлено герб Радянського Союзу. Новий герб Львова був встановлений на початку 1900-х років. (Додаток В. Інвентарна карта № 26)

Колишній будинок Галицького сейму, сьогодні головний корпус Львівського національного університету імені Івана Франка, вул. Університетська 1. За часів Радянського Союзу на аттику був розміщений герб СРСР, з незалежністю України він був змінений на герб України. (Додаток В. Інвентарна карта № 30)

Палац Голуховських на вул. Листопадового Чину 16 споруджений у 1862—1865 рр., за проектом архітектора Карла Омана для колишнього намісника Галичини Агенора Голуховського. Аттік був оздоблений гербами Глуховських та дружини графині Баворовської (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 135). У 1939 році радянська влада створила у палаці будинок піонерів, припускаєть що тоді і був демонтований герб графів. (Додаток В. Інвентарна карта № 79)

Декорований геральдичним декором був колишній Народний Дім, побудований за проектом Вільгельма Шмідта у 1851–1864 рр. у стилі класицизму та бідермаєру. Тут містилися товариство і редакція Галицько-Руської газети, театр

«Розмаїтості». На аттику будівлі був розміщений Галицький лев, а під вікном третього поверху на центральній осі розміщено герб Австрійської імперії. До сьогодні ці герби не збереглися, в будинку розмістили Окружний будинок офіцерів Львівського військового округу і діє кінотеатр «Кінопалац». (Додаток В. Інвентарна карта № 38)

Також є приклади збереженого геральдичного декору, який був розміщений на будівлях які на сьогоднішній день є знесені.

Перший приклад це кронштейни у вигляді левів з гербами які були виконані для вежі Ратуші побудованої у 1617-1619 р. Вежа була обведена балконом, який спирався на 20 консолей, вісім з яких мали вигляд левів з родинними емблемами членів міської ради у лапах. Однак 14 липня 1826 року вежа Ратуші зруйнувалась. Левів спочатку перенесли до музею Любомирських. Два лева з гербами Шольц-Вольфовичів і Кампіанів встановили біля криниці на вул. Коперника біля костелу св. Лазаря.

Ще два леви з гербами родів Сикстів та Лоренцовичів, встановили біля гроту на Високому Замку. Відомості про долю ще трьох левів з Ратуші невідомі.

Лев Лоренцовича був розміщений на високій колоні ліворуч від головної брами ратуші, після обвалу вежі його помістили під гору Високого замку (Завадовський, 2018). Також збережений герб Речі Посполитої який теж декорував стару ратушу, сьогодні лев і герб після консервації перебуває у фондах Львівського історичного музею, в італійському дворіку. (Додаток В. Інвентарна карта № 43)

Три герби: Львова, Яблоновських і Собеських були розміщені на стіні Міського Арсеналу. Їх помістили на арсенал у 1799-1800 після знесення оборонних мурів з боку монастиря кармелітів, сьогодні церква св. Михайла. Герби Яблоновських і Собеських були розміщені на мурах, оскільки вони зробили найбільший внесок у оборону міста. У 1973 році в Арсеналі почали реставраційні роботи, і на місці стіни де були розміщені герби відтворили фрагмент Шевської вежі. Сьогодні після демонтажу ці герби зберігаються у дворіку Львівської національної галереї мистецтв ім. Бориса Возницького на вул. Стефаніка 3. Під час демонтажу кам'яна

плита з трьома гербами була розколена на три частини. (Додаток В. Інвентарна карта № 43)

Кам'яний герб Львова було знайдено під час археологічних досліджень території костелу Св. Духа у 1987 році (Вуйцик, 1991). Знайдений рельєф, був переданий на зберігання в Державний історико-архітектурний заповідник міста Львова (вул. Валову 20), з 1991 р. — Управління охорони історичного середовища Львівської міської ради). З 2009 року рельєф перебуває в приміщеннях кафедри АТР НУ «Львівська політехніка». (Додаток В. Інвентарна карта № 119)

У 2013-2014 р. проведено наукові дослідження та реставрацію герба. Під час досліджень встановлено що даний герб Львова є знаком емфітевзису, який вирізьблений з вапняку в XVII столітті у стилі Ренесансу. З джерел відомо, що герб було виконано для нової Єзуїтської хвіртки. Як пише історик В. Вуйцик «Стара Єзуїтська хвіртка знаходилась у західному пряслі міського оборонного муру, приблизно на осі вулиці Шевської. Її час і походження – невідомі. Можливо, вона постала невдовзі після оточення міста мурами. Спочатку ця хвіртка не мала конкретної назви, після 1608 року її називали «Стара». У зв'язку з будовою костелу і колегії єзуїтів, які зайняли це місце, хвіртку замурували. Сліди від неї ще й зараз видно в мурі від проспекту Свободи, біля відбудованої Крамарської вежі. Тоді ж розібрали стару міську лазню, що знаходилась поруч. Водночас з замуруванням старої хвіртки у мурі пробрили нову – поблизу Єзуїтського костелу, на той час ще дерев'яного, і ця хвіртка отримала назву Єзуїтської.

Будівництво внутрішньої хвіртки розпочато у 1608 році і цього ж року закінчили «за працею і доглядом пана Яна Лоренцовича, коштом панів райців з грошей на нову лазню від міських жидів, до їх рук положених». У міській касі на будівництво нової хвіртки, крім видатків на матеріали і ремісників, занотовано «герб міський з каменю учинений і від (його) мальовання видалося 5 зол.». Крім міського гербу хвіртку прикрашав ще королівський. Обидва кам'яні герби, як видно з видатків каси, були розмальовані. (Вуйцик 2014)

На рельєфі під час наукових досліджень було виявлено сліди поліхромії червоного, зеленого, темно-синього та охристого кольорів. Тому було проведено мікро-фотофіксацію фрагментів поліхромії за допомогою мікроскопа MDL 1300. Це дало можливість відтворити пофарбування герба. Дослідження цього герба Львова підтверджує важливе значення геральдичного декору в архітектуру, як невід'ємного елемента декорування.

Аналіз особливостей геральдичного декору в львівській архітектурі, дає підстави стверджувати, що геральдичний декор є невід'ємним елементом архітектурного оздоблення будівель, пам'яткою історії та архітектури. Перелічені вище будівлі з втраченим геральдичним декором та збережені герби зі зруйнованих будівель є цінними екземплярами архітектурного декору. Варто відзначити що збережений геральдичний декор перебуває у різних місцях. Тому варто було б створити окрему експозицію в музеї де б могли зберігатися всі кам'яні герби.

3.2 Види геральдичного декору та особливості використання геральдичного декору на різних типах будівель

Будівлі з геральдичним декором було розділено за функціональним призначенням, на основі класифікації будівель і споруд. Такий поділ дозволив визначити основні типи будівель, що декорували гербами та встановити залежність між типом будівлі та видом геральдичного декору. Більшість будівель відносяться до історичних архітектурних об'єктів. Розподіл таких об'єктів на типи залежить від функціонального призначення.

Громадські будівлі — споруди, призначені для розміщення установ та підприємств соціального, побутового, культурного та іншого призначення (Пламеницька, 2014). До них відносяться: установи охорони здоров'я, фізичної культури і соціального забезпечення; освітні установи; установи культури; установи та організації управління; товариства та організації; установи комунального господарства.

- *Установи охорони здоров'я, фізичної культури і соціального забезпечення* включають шпиталі, лікарні, санаторії, будинки відпочинку, будинки для

престарілих, профілакторії, спортивні будівлі і споруди тощо. У Львові до цього типу будівель, які оздоблені геральдичним декором належать Дім військових інвалідів, що діяв у Львові 1863–1918 рр., сьогодні Львівський державний університет безпеки життєдіяльності вул. Клепарівська 35 (Додаток В. Інвентарна карта № 2) геральдичний декор розміщений на аттику і зображає герб Франці Йосифа II. Костел святого Лаврентія, монастир і шпиталь боніфратів вул. Личаківська 26 сьогодні Центральний військовий клінічний шпиталь (Додаток В. Інвентарна карта № 1), геральдичний декор розміщений над входом і зображає герб фундатора Якуба Собеського. Колишній міський епідеміологічний шпиталь вул. Ген. Грекова 3, сьогодні в будівлі розміщена Львівська філія Приватного акціонерного товариства «Київстар» над вікнами третього поверху якого розміщено два герби Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 3).

- *Освітні установи*, до них відносяться дитячі ясла та садки, загальноосвітні школи, ліцеї, гімназії, профтехучилища, коледжі, інститути та інші вищі навчальні заклади тощо.

Геральдичний декор розміщений на значній кількості освітніх установ. Серед шкіл це:

- колишня школа королеви Ядвіги вул. Шевченка 9 (Додаток В. Інвентарна карта № 4) на пряслі стіни розміщено герб Львова, школа св. Анни вул. Леонтовича 2 на щипцях розміщено три герба Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 5);

- колишня школа ім. А. Міцкевича вул. Театральна 15 (Додаток В. Інвентарна карта № 6) в обрамленні на пряслі стіни розміщено герб Львова;

- школа ім. В. Зіморовича вул. Личаківська 171 на пряслі стіни герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 7);

- колишня школа ім. М. Рея пр. В. Чорновола 6 (Додаток В. Інвентарна карта № 8) під вікном розміщено герб Львова;

- колишня школа ім. Генрика Сенкевича вул. Залізняка 21 над входом розміщено герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 9);

- колишня Перша Українська академічна гімназія на вул. С. Бандери 14 (Додаток В. Інвентарна карта № 10) над входом розміщений герб гімназії;

- перша в Галичині приватна жіноча гімназія на вул. Зелена 22 (Додаток В. Інвентарна карта № 11) над входом розміщено герби Львова, Австро-Угорщини та Київського воєводства;

- змішана школа ім. Конопніцької та Конарського, тепер спеціальна музична школа-інтернат ім. С. Крушельницької на вул. Зелена 8-10 над вікнами другого поверху розміщено герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 12);

- колишня мішана школа ім. Сташиця, теперішній корпус академії друкарства на вул. Лесі Українки 45 над входом розміщено герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 13);

- школа ім. Пірамовича тепер корпус академії друкарства вул. Підвальна 17 під вікном на центральній осі розміщено герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 14);

- колишня міська школа ім. Тадеуша Чацького, тепер – Технологічний ліцей на вул. Таманській 11 на пряслі стіни розміщено герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 15);

- школа ім. М. Шашкевича на вул. Замкненій 8, на пряслі стіни розміщено герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 16);

- колишня колегія Піярів на вул. Некрасова 7, розміщено символ Всевидяче око (Додаток В. Інвентарна карта № 22);

- колишня єзуїтська колегія на вул. Театральна 13 був розміщений герб Австро-Угорщини (Додаток В. Інвентарна карта № 23).

Геральдичний декор на *коледжах, інститутах та вищих навчальних закладах* розміщений на:

- будівля колишньої Промислової Школи, сьогодні це Львівський технікуму залізничного транспорту і Львівського коледжу декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Туша вул. Снопківська 47, над вікнами другого поверху розміщено герби Львова, Галичини, та емблеми факультетів (Додаток В. Інвентарна карта № 17);

- корпус Львівського інституту фізкультури і ПП «Скіфія» на вул. Дудасва 8, на аттику та на пілястрах зображено вензелі «S» (Додаток В. Інвентарна карта № 35);

- Ставропігійський інститут на вул. І. Федорова 9 над входом розміщено герб Ставропігійського братства (Додаток В. Інвентарна карта № 18);

- головний корпус університету ім. І. Франка на вул. Університетській 1, на аттику розміщений герб України, над входом розміщений герб університету, та над вікнами герби Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 19);

- на трьох корпусах Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького на вул. Пекарська 52, на аттика розміщено емблеми факультетів та герб університету (Додаток В. Інвентарна карта № 21);

- на головному корпусі Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького вул. Пекарська 50, у фронтоні розміщений герб України (Додаток В. Інвентарна карта № 20).

- *Установи культури* включають бібліотеки, музеї, будинки культури, клуби, кінотеатри, театри тощо.

Геральдичний декор виявлено на будівлі колишнього Промислового Музею сьогодні - будинок Національного музею у Львові на пр. Свободи 20, на аттику розміщено герб Львова (Додаток В. Інвентарна карта № 26);

Геральдичний декор розміщений на *театрах* Львова можна побачити на:

- Національний драматичний театр ім. Марії Заньковецької на вул. Лесі Українки 1. У тимпані розміщений герб Скарбика - Адбанк (Додаток В. Інвентарна карта № 25);

- Львівський національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької, що розміщений за адресою пр. Свободи 28. На п'єдесталі аттика на чільному фасаді встановлено два картуші з гербами Львова. (Додаток В. Інвентарна карта № 24).

- *Установи та організації управління* включають будівлі, що використовуються як приміщення для органів управління та будівлі різних організацій, ці будівлі використовують для адміністративних цілей, в тому числі

для промислових підприємств, банків, поштових відділень, органів місцевого управління, урядових та відомчих департаментів, будівлі органів правосуддя, парламентські будівлі.

До будівель органів управління з геральдичним декором відноситься:

- Львівська ратуша пл. Ринок 1. На будівлі ратуші знаходиться чотири зразки геральдичного декору, сучасний герб Львова на фронтоні і три герби на вежі, герб Галичини, герб Львова та герб Руський лев (Додаток В. Інвентарна карта № 27);

- колишній будинок Намісництва тепер будинок Львівської обласної державної адміністрації вул. В. Винниченка 18, на аттику розміщений герб України (Додаток В. Інвентарна карта № 28);

- будинок на вул. Винниченка 14-16 колишня резиденція губернатора Галичини (Додаток В. Інвентарна карта № 29), у центральному фронтоні розміщений герб України;

- колишній палац Справедливості на вул. Кн. Романа 1-3 (Додаток В. Інвентарна карта № 30), у фронтоні був герб Австрійської імперії, сьогодні демонтований;

- Львівський відділ реєстрації актів громадянського стану вул. І. Франка 157 (Додаток В. Інвентарна карта № 33), у фронтоні сучасний герб Львова;

- колишній купецький банк на вул. Валова 11 (Додаток В. Інвентарна карта № 32), балкон оздоблений скульптурами лицарів які тримають щити з гербами Львова та Галичини.

Будівлі з геральдичним декором у яких розміщені товариства та організації:

- колишній будинок Торгово-промислової палати тепер будинок Прокуратури Львівської області пр. Шевченка 17-19, в аттику розміщений герб Львова виконаний у техніці мозаїки (Додаток В. Інвентарна карта № 31);

- колишній дім Політехнічного товариства вул. Дудаєва 9, на аттику та на пряслі стіни розміщені емблеми Політехнічного товариства (Додаток В. Інвентарна карта № 34);

- будівля товариства «Дністер» на вул. Руській 20, на пілястрах розміщені емблема товариства Руський лев та герб Київського воєводства Архангел Михаїла (Додаток В. Інвентарна карта № 36);

- будівля колишнього Національного шляхетського казино на вул. Листопадового чину 6, оздоблена гербами Речі Посполитої та чотирьох воєводств Галицького, Подільського, Волинського, Белзького, поміщених в пишно оздоблені картуші над замковими каменями віконних прорізів (Додаток В. Інвентарна карта № 37);

- товариство взаємних убезпечень «Флоріанка», теперішнім господарем є Інститут післядипломної освіти ЛНУ ім. І. Франка на вул. Січових Стрільців 16, над входом розміщений герб товариства (Додаток В. Інвентарна карта № 40);

- будівля на вул. Винниченка 1 будівля колишнього Купецького товариства, сьогодні тут Львівська обласна бібліотека для дітей, у сандрику над вікном другого поверху розміщений вензель «SL» (Додаток В. Інвентарна карта № 39).

- *Установи комунального господарства* включають готелі, гуртожитки, пожежні команди, ремонтні та ремонтно-будівельні управління та інші організації.

Геральдичний декор виявлено на будівлі пожежної частина на вул. Підвальной 6. Герб міста розміщено на прямокутному зубці портику центрального входу (Додаток В. Інвентарна карта № 41);

Геральдичний декор виявлено на фасаді колишнього гуртожитка Політехніків або як його називали «І дім техніків» на вул. Горбачевського 18 (Додаток В. Інвентарна карта № 51) та на фасаді Гранд Готелю на пр. Свободи 13 (Додаток В. Інвентарна карта № 107).

- *Установи транспорту та засобів зв'язку* включають будівлі цивільних та військових аеропортів, міського електротранспорту, залізничних станцій, автобусних станцій, морських та річкових вокзалів, будівлі центрів радіо та телевізійного мовлення.

До цього типу будівель з геральдичним декором відноситься Головний залізничний вокзал на пл. Двірцевій 1. Над аркою центрального входу

встановлена двофігурна скульптурна композиція з картушем (скульптор Петро Війтович), в картуші зображено герб Львова. (Додаток В. Інвентарна карта № 42)

- *Установи для культової та релігійної діяльності* включає церкви, каплиці, мечеті, синагоги, цвинтарі та похоронні споруди, ритуальні зали, крематорії.

Геральдичний декор на церквах Львова є досить поширеним явищем. Герби в архітектурному оздобленні виявлено на:

- церква Стрітєння Господнього на вул. В. Винниченка 30а, на фронтоні будівлі розміщені на одному картуші герби фундаторів Даниловичів та Собеських (Додаток В. Інвентарна карта № 44);

- архикафедральний собор св. Юра та палац греко-католицьких митрополитів на площі св. Юра 5, фронти оздоблені гербами Шептицьких (Додаток В. Інвентарна карта № 45, 46);

- церква св. Михаїла на вул. В. Винниченка 22 належала ордену кармелітів босих, над головним входом розміщено герб ордену (Додаток В. Інвентарна карта № 47);

- Вірменський кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці на вул. Вірменській 7 над входом у притвор з вул. Краківської розміщений герб Костеша. Також у комплекс входить палац вірменських архієпископів у фронтоні якого розміщений герб архієпископів (Додаток В. Інвентарна карта № 48, 49);

- Домініканський собор (Церква Пресвятої Євхаристії) на пл. Музейна 1, частина фасаду що з'єднує дзвіницю та сам собор оздоблена емблемою домініканців що розміщена під вікном (Додаток В. Інвентарна карта № 50);

- Каплиця Вишневецьких Бучацьких пл. Катедральна 1, оздоблена емблемою єзуїтів оскільки в цьому приміщенні деякий час перебував орден (Додаток В. Інвентарна карта № 51);

- Каплиця Боїмів пл. Катедральна 1 у своєму оздобленні також має геральдичний декор, що зображає герби фундаторів (Додаток В. Інвентарна карта № 56);

- костел єзуїтів церква св. ап. Петра і Павла на вул. Театральна 13, фронтон оздоблений однією з емблем єзуїтів Агнець Божий, та на пілястрах розміщені картуші з емблемами «IHS» (Додаток В. Інвентарна карта № 53);

- Бернардинський костел у Львові або церква св. Андрія за адресою пл. Соборна 3а, також має багато зразків геральдичного декору. На щипці зображено чотири герба: Речі посполитої, Литовського князівства, герби Жолкевського та Мнішика. Також на тильній стороні щипця розміщений герб єпископа Я. Замойського (Додаток В. Інвентарна карта № 54);

- Церква Святої Трійці сестер сакраменток за адресою вул. Тершаківців 11, над головним входом оздоблена емблемою Всевидяче око (Додаток В. Інвентарна карта № 52);

- Церква святої великомучениці Параскеви П'ятниці на вул. Б. Хмельницького 77, оздоблена гербом молдовського господаря В. Лупула що надав гроші на відбудову після пожежі (Додаток В. Інвентарна карта № 55);

- Церква св. Климента Папи, колишній костел і монастир кармеліток босих на вул. Генерала Чупринки 70, бічний вхід оздоблений гербами фундаторів (Додаток В. Інвентарна карта № 57);

Житлові будівлі - це окрема будова постійного типу, розрахована на тривалий термін служби, вся або більша половина площі якої призначена і використовується для проживання людей. Включають одноквартирні будинки, багатоквартирні будинки, котеджі, вілли, дачі, гуртожитки.

До житлових відносяться відносяться кам'яниці, палаци, вілли, прибуткові будинки і житлові будинки.

Кам'яниця - загальна назва для пам'яток в рядовій квартальній забудові XVI–XVIII ст. в Україні. Найчастіше кам'яниці мали від двох до чотирьох поверхів у висоту і були зорієнтовані своїми вузькими торцевими фасадами з трьома-п'ятьма вікнами на вулицю або площу. Це пояснювалося самою структурою середньовічного міста, яка передбачала щільну забудову. Унікальні кам'яниці епохи Ренесансу в Україні збереглися у Львові, на площі Ринок. Кам'яниці стояли на вузьких, сильно витягнутих у глибину ділянках, розділених на місце під

головний будинок, що виходить на площу, двір та задній будинок (флігель). Більшість кам'яниць площі Ринок мають по три вікна на головному фасаді, прикрашені скульптурою, ліпним декором, різьбленням і архітектурними деталями. Остаточо планування кам'яниць сформувалося в епоху ренесансу та бароко, тобто в XVI–XVIII століттях, і було типовим для багатьох будівель. (Пляменицька, 2014)

Кам'яниці з геральдичним декором: вул. Сербська 13, вул. Староєврейська 36, 28, пл. Ринок 4, 6, 8, 10, 14, 23, 26, 37, 43 вул. І. Федорова 9, вул. Театральна 2.

Чорна кам'яниця на пл. Ринок 4 декорована гербом Анчевського, що розміщений над головним входом на замковому камені. (Додаток В. Інвентарна карта № 58)

На аттику кам'яниці Корнякта на пл. Ринок 6 розміщені кам'яні скульптури лицарів, один з лицарів тримає щит з гмерком Корнякта. (Додаток В. Інвентарна карта № 59)

Герб Я. Собеського розміщений над входом тильного фасаду кам'яниці Корнякта на вул. І. Федорова 10. (Додаток В. Інвентарна карта № 60)

На кам'яницях на пл. Ринок 8 та 43 в металеве балконне огороження поміщені вензелі. (Додаток В. Інвентарні карти № 61, 67)

Венеційська кам'яниця на пл. Ринок 14 оздоблена гербом Венеції, що розміщений над входом. (Додаток В. Інвентарна карта № 63)

Кам'яниця Шольц-Вольфовичів на пл. Ринок 23 оздоблена геральдичним декором, що розміщений на постамені скульптурної групи «Хрещення Ісуса Христа Іваном Предтечею». (Додаток В. Інвентарна карта № 64)

На пряслі стіни між дверима кам'яниці Яншольцівської на пл. Ринок 26 збережений кронштейн з емблемою єзуїтів. (Додаток В. Інвентарна карта № 65)

На пряслі стіни над входом кам'яниці Гросваєрівської на пл. Ринок 37 розміщена сучасна емблема товариства «Весна». (Додаток В. Інвентарна карта № 66)

На трьох кам'яницях на вул. Староєврейська 28, 36 та Сербська 13 на пряслах стіни розміщені герби Львова – знаки емфітевзису. (Додаток В. Інвентарна карта № 68, 69, 70)

Над входом кам'яниці на вул. Театральна 2 розміщена емблема єзуїтів, розміщення цієї емблеми обумовлено тим що цей будинок належав римо-католицькому капітолу. (Додаток В. Інвентарна карта № 71)

Палац — велика монументальна парадна будівля. Спочатку резиденція володаря, царственої особи, глави держави, а також членів царственої родини. Пізніше також житло вищої знаті панів, князів, графів та інших багатих осіб. (Пламеницька, 2014)

Палац Любомирських оздоблений гербом Любомирських та вензелем «SL» що розміщені на аттику. Картуш з гербом розміщений у композиції зі зброєю і орлом. Щит з вензелем розміщений на скульптурі лицаря. (Додаток В. Інвентарна карта № 62)

Колишній палац Дуніковського, сьогодні Національний музей на вул. Драгоманова 42, містить три зразки геральдичного декору з гербами Дуніковського Адбанк. Перший герб розміщений над головним входом, інші два розміщені на кутах двох веж. (Додаток В. Інвентарна карта № 72)

Палац Бельських, сьогодні Львівський обласний будинок вчителя на вул. Коперника 42 оздоблений гербом Бельських, який розміщений над вікном другого поверху на центральній осі фасаду. (Додаток В. Інвентарна карта № 73)

Палац Семенських-Левицьких, сьогодні школа-інтернат № 102, на вул. Пекарська 19 оздоблений геральдичним декором з вензелем «SL», що розміщений у сандрику над вікном другого поверху на центральній осі фасаду. (Додаток В. Інвентарна карта № 74)

Палац Туркулів-Комелло, сьогодні тут розміщена Кафедра бджільництва Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, на вул. Пекарська 50а, має п'ять прикладів геральдичного декору. Чотири геральдичні композиції розміщені на пілястрах що членують

фасад, п'ята розміщена на портику над входом у будівлю. (Додаток В. Інвентарна карта № 75)

Палац Сапіги, сьогодні Українське товариство охорони пам'яток історії та культури на вул. Коперника 40а, оздоблений гербами Сапіги які розміщені на пілястрах. (Додаток В. Інвентарна карта № 76)

Палац Безядецьких, сьогодні Бібліотека ЛНУ ім. Франка на пл. Галицька 10 оздоблений геральдичним декором, що розміщений над головним входом. (Додаток В. Інвентарна карта № 77)

Палац Потоцьких, сьогодні відділ Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Возницького на вул. Коперника 15, оздоблений геральдичним декором з гербом Потоцьких. Герби розміщені на головній в'їзній брамі та над вікном другого поверху у сандрику, що розміщене на центральній осі. (Додаток В. Інвентарна карта № 78)

Колишній палац І. Дідушицької, сьогодні будинок Львівської галереї мистецтв вул. Стефаника 3 оздоблений геральдичним декором, що розміщений у сандрику над вікном другого поверху. (Додаток В. Інвентарна карта № 80)

Палац Потулицького, сьогодні Західний науковий центр Національної академії наук України на вул. Яна Матейка 4 оздоблений геральдичним декором який зображає два герба власників, що розміщені у сандрику над вікном третього поверху. (Додаток В. Інвентарна карта № 81)

Вілла (лат. villa — заміський або сільський будинок) — розкішний заміський будинок або група будівель, що включають житлові споруди та малі архітектурні форми з прилеглою земельною ділянкою з благоустроєм і озелененням. Більшість сучасних вілл — це одно-або двоповерхові будівлі. Для прикраси вілли зазвичай використовують мармур, ротонди, колони і фрески. Вілли з геральдичним декором розміщені на вул. Генерала Чупринки 17, вул. Паркова 9, вул. Каліча Гора 7 (вул. Глібова 12), вул. Тернопільська 15, вул. Б. Лепкого 20, вул. Листопадового Чину 11, вул. Левинського 112. (Додаток В. Інвентарні карти № 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88)

Прибутковий будинок — багатоквартирний житловий будинок, збудований для здачі квартир у найми, а також тип архітектурної споруди, що набув поширення в європейських країнах від 1830-40-х років. В кінці XIX — на початку XX століть прибутковий будинок в залежності від будівельних норм міста міг містити невеликий внутрішній двір-колодязь, а весь інший простір ділянки, що належав домовласнику, був зайнятий самою будівлею. В іншому випадку ділянка забудовувалась одним або декількома окремими будинками на певній відстані один від одного і належали одному власнику. Зазвичай прибутковий будинок був багатоповерховим і вартість та планування квартир залежали від поверху. Квартири, згруповані навколо сходових кліток, коридорів або галерей, однорідні за плануванням. Декоративне архітектурне оформлення найчастіше отримували лише парадний фасад, що виходить на вулицю. (Сільник, 2007)

Прибуткові будинки з геральдичним декором розміщені на вул. Генерала Чупринки 50-52, вул. Гнатюка 8, вул. Січових Стрільців 2, вул. Київська 27, вул. Тарнавського 43, пр. Шевченка 4, вул. І. Франка 2, вул. Коновальця 17, вул. Колесси 14, вул. Донецька 3, пр. Свободи 35, пр. Шевченка 23, вул. Пекарська 14, пр. Свободи 22. (Додаток В. Інвентарні карти № 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 109)

Індивідуальні житлові будинки до них відносяться багатоквартирні та індивідуальні. Геральдичний декор на житлових будівлях є за адресою вул. Богомольця 2, вул. Григоровича 2, вул. М. Гоголя 10, 4, вул. В. Вітовського 41, вул. І. Франка 63, 67, вул. Шота Руставелі 3, вул. Й. Сліпого 2, вул. О. Кониського 8, вул. Гнатюка 3, вул. Я. Мудрого 1. (Додаток В. Інвентарні карти № 95, 103, 104, 105, 106, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116)

У Львові у середньовіччі були міцні укріплення – фортечні стіни, вали, бастеї, арсенали. У кінці XVIII ст. за наказом австрійської влади більшість цих споруд було розібрано. Споруди арсеналів служили для зберігання зброї та припасів, і служили своєрідними фортецями. Оборонні споруди мали оздоблення, пишність якого була ознакою заможності міста. На сьогоднішній день залишилось мало оборонних споруд, однак на деяких є збережений геральдичний декор:

- Арсенал Сенявських на вул. Бібліотечна 2, під еркером розміщена геральдична композиція з гербом Сенявських (Додаток В. Інвентарна карта № 117);

- Будинок Галицького піхотного полку, сьогодні будинок офіцерів Повітряного командування «Захід» на вул. Лисенка 12, на пілястрах розміщено герби ерцгерцога Леопольда Сальватора (Додаток В. Інвентарна карта № 120).

Геральдичний декор є носієм широкого спектру візуальної інформації, пов'язаної з власниками та безпосереднім використанням будівлі. У сучасній геральдиці розрізняють такі види гербів: державні (територіальні), міські, корпоративні, церковні, родові. Відповідно до цього поділу можна розділити герби на будівлях Львова. Визначено такі види геральдичного декору: з державною, міською, корпоративною, церковною та особовою символікою.

Геральдичний декор з державною символікою – це декор що зображає герби держав або територіальні герби. В основі всіх державних гербів європейських країн лежали родові герби правлячих династій. На багатьох сучасних європейських державних гербах в тому або іншому вигляді присутні леви і орли — традиційні символи влади і державності. Земельні герби — символи територіальних одиниць держави. (Арсеньєв, 2001, с. 152)

На будівлях Львова виявлено двадцять один зразок геральдичного декору з державною символікою. За часом виконання їх можна розділити на чотири підгрупи.

До першої групи відноситься геральдичний декор виконаний у XVII ст. – це герби Погоня та Білий орел Речі Посполитої розміщені на фасаді церкви св. Андрія на пл. Соборна 3а та герб Венеції - лев євангеліста Марка, виявлено на Венеційській кам'яниці за адресою Пл. Ринок 14 (Додаток В. Інвентарна карта № 63).

До другої групи відноситься геральдичний декор Австрійського періоду - на вул. Гнатюка 8, на аттику зображено емблему польського повстання 1863 р. що зображає герби Великого князівства Литовського - Погоня, герб Київського воєводства в складі Речі Посполитої - Архангел Михаїл, та герб Речі Посполитої -

білий орел з короною. Такі ж герби, виконані у техніці мозаїки, можна побачити на портику школи на вул. Зелена 22, колишній першій приватній жіночій гімназії З. Стшалковської, сьогодні загальноосвітня школа № 6. Герб Погоня розміщений на будинку за адресою вул. Коновальця 17 та вул. Київська 27. Герби Київського воєводства в складі Речі Посполитої Архангел Михаїл розміщено на будівлі колишнього страхового товариства «Дністер». Герб Речі Посполитої та чотирьох воєводств Галицького, Подільського, Волинського, Белзького розміщені у сандриках над вікнами колишнього шляхетського казино на вул. Листопадового Чину 6. Герб королівства Галичини та Володимирії у складі Австро-Угорської імперії розміщено на будівлі колишнього купецького банку на вул. Валова 11, вул. Снопківська 47, та на вежі ратуші пл. Ринок 1. (Додаток В. Інвентарні карти № 90, 11, 97, 92, 37, 32, 17)

До третьої групи відносяться герби виконані у ХХ –ХХІ ст. До них належить радянська символіка на будинках за адресою вул. Гнатюка 3 та вул. Я. Мудрого 1, герб Канади розміщений на будівлі на вул. Богомольця 2, де розміщено офіс посольства Канади. Також будівлі оздоблені сучасними гербами України – Тризубами, які розміщені на будівлях Львівської обласної держадміністрації вул. Винниченка 18, Львівського обласного управління культури та обласної ради народних депутатів за адресою вул. Винниченка 14 – 16, головного корпусу Львівського національного університету імені Івана Франка на вул. Університетська 1, та головного корпусу Львівської державної академії ветеринарної медицини ім. Гжицького за адресою вул. Пекарська 50. (Додаток В. Інвентарні карти № 115, 116, 95, 28, 29, 19)

Геральдичний декор з міською символікою – зображає герби міста Львова. У основі міських гербів лежали печатки феодалів, що засвідчував достовірність документів, що розсилаються ними з своїх володінь. Родовий герб феодала, таким чином, переходив спочатку на печатку замку, а потім і на печатки земель, що належать йому. При виникненні нових міст і утворенні нових держав вимоги часу і юридичні норми приводили до створення гербів, або абсолютно нових, не запозичених з родових дворянських гербів, а таких, що несуть символічні

зображення, вказуючі на місцеві визначні пам'ятки, історичні події, господарський профіль міста, або змішаних. Вперше документально герб міста Львова, — лев у міській брамі з трьома вежами, було підтверджено 26 січня 1526 р. (Арсеньєв, 2001, с. 152). 15 вересня 1586 р., Папа Римський Сикст V на прохання львівського католицького архієпископа Йоанна Дмитрія Соліковського додає до герба Львова три горбки та зірку: «Висловлюю сподівання, що ви під таємничою охороною тієї зірки і горбків будете захищені й отримаєте бажану перемогу над вашими ворогами, з якими постійно боретесь» (Гречило, 2007). Сучасний герб Львова: «у синьому полі золота міська брама з трьома вежами (у кожній по одній бійниці) та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев» (Гречило, 1996, с. 69). В історіографії поширеною була думка, що Львів мав кілька різних гербів протягом своєї історії. Але фактично можна вважати, що місто постійно використовувало один знак із зображенням лева в брамі з трьома вежами, хоча цей символ під впливом різних чинників зазнавав певних змін та доповнень (Гречило, 1996, с. 69). На будівлях Львова виявлено тридцять прикладів геральдичного декору з міською символікою. Міські герби поділено на три групи: перша група - це геральдичний декор XVII ст., друга група - це геральдичний декор XIX - XX століття, третя група - це сучасний геральдичний декор який зображає герб Львова затверджений у 1990 році.

До першої групи відносяться шість прикладів геральдичного декору виконаних у XVII ст. Три герби є знаками емфітевзису розміщені на будинках колишньої єврейської дільниці міста за адресами вул. Сербська 13, вул. Староєврейська 28 та 36. Ще два герби були розміщені на оборонних спорудах міста: на єзуїтській хвiртці та міському арсеналі. (Додаток В. Інвентарні карти № 70, 68, 69, 117)

До другої групи XIX - XX століття відносяться дев'ятнадцять прикладів геральдичного декору. Одинадцять міських гербів розміщені у фігурних картушах з фігурними завитками та рослинним декором знаходяться на будівлях за адресами вул. Театральна 15, вул. Таманська 11, вул. Лесі Українки 45, пр. Шевченка 9, вул. Личаківська 171, вул. Зелена 8-10, вул. Шота Руставелі 1, вул.

Генерала Грекова 3, пр. Свободи 28, вул. Університетська 1 (Додаток В. Інвентарні карти № 6, 15, 13, 4, 7, 12, 11, 3, 24, 19) П'ять міських гербів розміщених на готичних картушах за адресами вул. Снопківська 47, вул. Леонтовича 2, вул. Підвальна 5, пл. Ринок 1, вул. Залізняка 21 (Додаток В. Інвентарні карти № 17, 5, 118, 27, 9). П'ять міських гербів розміщені на круглих картушах за адресами вул. Донецька 3, вул. Підвальна 17, пр. Чорновола 6, вул. Замкнена 8. Міський герб за адресою пр. Шевченка 17-19, виконаний у техніці мозаїки, герб на скульптурі за адресою вул. Валова 11 виконаний у металі. (Додаток В. Інвентарні карти № 102, 14, 8, 16, 31, 32)

До третьої групи відносяться чотири приклади геральдичного декору. Вони зображають сучасний герб Львова, розміщені на будівлях за адресами пл. Ринок 1, пл. Двірцева 1, пр. Свободи 20, вул. І. Франка 157. (Додаток В. Інвентарні карти № 42, 27, 109, 33)

Геральдичний декор з корпоративною символікою відображає герби цехів, емблеми різних товариств, організацій, та навчальних установ. Разом з індивідуальною геральдиккою, в середньовіччі отримали розвиток інші її напрями, зокрема корпоративна. Міські ремісники і торговці створювали гільдії, що реєструвались як «юридичні особи» і забезпечували себе відповідно гербами. На корпоративні герби поміщалися головним чином знаряддя праці. Подібні герби, звані голосними – «Armes parlantes», в яких назва ремесла передавалося геральдичними символами, отримують багато цехи і гільдії. Аптекарі зображають на гербах ваги і ланцет, гвоздарі — молоток і цвяхи, колісники — колеса. Ось, наприклад, як виглядали герби цехів Гента, одного з найбільших ремісничих центрів середньовіччя: бондарі зобразили на щиті свого герба робочий інструмент і діжку, м'ясники - бика, торговці фруктами - фруктове дерево, цирульники - бритву і ножиці, шевці - чобіт, риботорговці - рибу, мореплавці - судно. Крім того, в корпоративних гербах зустрічалися зображення святих покровителів відповідних ремесел. (Слейтер, 2005, с. 129) До корпоративної геральдики відносяться емблеми різних товариств та організацій, у Львові виявлено вісім прикладів такого декору. Емблема цеху малярів розміщена на будинку за адресою

вул. Листопадового Чину 11. Емблема куркового братства або Львівського Стрілецького товариства розміщена на будинку за адресою вул. Коллеси 14, де жив один з учасників товариства. Емблеми страхових товариства «Флоріанка» та «Дністер» розміщені на фасадах будівель за адресами вул. Січових Стрільців 16 та вул. Руська 20. Емблема політехніків зображена на колишньому гуртожитку політехніків за адресою вул. Горбачевського 18 та політехнічному товаристві за адресою вул. Дудаєва 9. Емблема з вензелями «GH» у сандрику Гранд готелю. Емблема колишнього гімнастичного товариства «Сокіл» розміщена на будівлі на вул. Дудаєва 8. Сучасну емблему товариства «Весна» можна побачити на пл. Ринок 37 над входом у будівлю. Багато приватних та комерційних фірм і сьогодні прагнуть отримати герб, так як наявність такого герба на фасаді будівлі додає фірмі солідність і надійність. (Додаток В. Інвентарні карти № 87, 98, 40, 36, 108, 107, 35, 66)

До цього виду відносяться також шість прикладів геральдичного декору, що зображає герби навчальних закладів. Вони розміщені на будівлях Першої Української академічної гімназії вул. С. Бандери 14, колишньої Промислової Школи вул. Снопківська 47, головного корпусу Львівського національного університету імені Івана Франка вул. Університетська 1, корпусів Львівського державного медичного університету ім. Д. Галицького вул. Пекарська 52, Ставропігійського професійного ліцею вул. І. Федорова 9. (Додаток В. Інвентарні карти № 10, 17, 19, 21, 18)

Геральдичний декор з церковною символікою – зображає емблеми чернечих орденів та герби церковних ієрархів. З перших днів свого існування церква претендувала на вищу і абсолютну владу у світі, тому привласнила собі всі атрибути світської влади, у тому числі і герби. Церква, що була найбільшим феодалом середньовіччя, рано почала використовувати герби в практичних цілях — для ідентифікації і демонстрації територіальної приналежності церковних організацій. Герби зустрічаються на печатках абатств і єпископів з XII століття. Найпоширеніші символи церковної геральдики — ключі святого Петра, орел святого Іоана і інші знаки, символи різних святих, деталі церковного ужитку, і

найрізноманітніші хрести. Існують певні правила для гербів керівників церкви, що показують їх статус в церковній ієрархії. Наприклад, герби архієпископів і єпископів прикрашаються митрами (герб папи римського вінчає тіара), а на герби священників нижчого рангу поміщаються, відповідно до їх статусу, особливі капелюхи різних кольорів, забезпечені різноколірними шнурами і китицями. (Слейтер, 2005)

Релігія була одним з чинників який опосередковано впливав на архітектуру. Під впливом релігійних культів виникли і розвивались деякі композиційні прийоми, такі як декорування фасадів сакральних будівель геральдичним декором.

На сакральних будівлях Львова розміщені релігійні символи, емблеми чернечих орденів та герби духовенства. Релігійний символ Всевидяче око розміщений на колишній колегії піарів, вул. Некрасова 7, церкві Пресвятої трійці вул. Тершаківців 11, на тильному фасаді церкви Пресвятої Євхаристії (домініканський собор) пл. Музейна 1. В християнській традиції цей символ трактується як Око Господа, що споглядає за світом, а також як символ Божого Провидіння. Часто він вписаний у трикутник, що є символом Святої Трійці. Також навколо трикутника іноді зображають саяво, що символізує неприступну славу. (Додаток В. Інвентарні карти № 22, 52, 50)

Емблеми чернечих орденів теж є досить поширеними в архітектурі. Традиційним символом домініканського ордену був чорний із білими плямами собака, що тримав у зубах палаючий факел — вогонь істини. Цей образ виник завдяки грі латинських слів: монахів часто називали домініканцями (лат. *Dominicanos*), що означало послідовники Домініка; однак їхню назву можна перекласти і як «пси Господні» (лат. *Domini canes*). Емблему ордену домініканців можна побачити на пряслі стіни між дзвіницею та собором пл. Музейна 1. (Додаток В. Інвентарна карта № 50)

Емблема ордену єзуїтів зображає напис «IHS» (*Iesum Habemus Socium*), який розшифровується, як «Товариство Ісуса», тлумачиться це скорочення теж по різному. Христограма «IHS» – це перші три літери «ΙΗΣΟΥΣ», які вимовляються

грецькою мовою як «Ісус». (Каднічанський, Завадовський, Мальська 2018) Таку емблему можна побачити на церкві св. Петра і Павла вул. Театральна 13, каплиці Найсвятішого Сакраменту пл. Катедральна 1, капітульній кам'яниці на вул. Театральна 11 та кам'яниці на пл. Ринок 23. (Додаток В. Інвентарні карти № 53, 51, 71, 65)

Над головним входом до храму св. Михаїла вул. Винниченка 22, розташований геральдичний декор з емблемою ордену кармелітів босих. (Додаток В. Інвентарна карта № 47)

До декору що зображають герби духовенства належать герби Андрея Шептицького розміщені на Архикафедральному соборі святого Юра та палаці греко-католицьких митрополитів пл. Св. Юра 5, та герб вірменських архієпископів на вул. Вірменська 7/13. (Додаток В. Інвентарні карти № 46, 49) Також герб архієпископа Яна Замойського розміщений на тильному фасаді церкви св. Андрія за адресою пл. Соборна 3а. (Додаток В. Інвентарна карта № 54)

Геральдичний декор з особовою символікою – відображає герби які належать певній сім'ї чи роду. У Львові здавна проживало багато шляхетських родин, вони постійно давали великі кошти на спорудження та реставрацію соборів і монастирів, оборонних споруд, тому їх герби часто зображувались на стінах будівель на знак пам'яті та вдячності.

На сакральних будівлях міста розміщені герби фундаторів, які повідомляють прихожан хто дав гроші на будівництво тої чи іншої церкви. Герби С. Жолкевського та Є. Мнішека розміщені на фасаді церкви св. Андрія, пл. Соборна 3а. Герби Собеських і Даниловичів розміщені на фасаді церкви Стрітєння Господнього на вул. Винниченка 30а. Герб Костеша розміщений на брамі внутрішнього подвір'я Вірменського кафедрального собору. Герб молдовського князя В. Лупула розміщено на церкві св. великомучениці Параскеви П'ятниці на вул. Б. Хмельницького 77, як знак допомоги наданням коштів на відбудову храму після пожежі 1623 р. Герби Д. Боїма та Я. Ніжньовської на фасаді каплиці Боїмів. Герби Е. Ричинського та Е. Валерштайна розміщені над бічним входом у церкву

св. Климента Папи на вул. Генерала Чупринки 70. (Додаток В. Інвентарні карти № 54, 44, 48, 55, 56, 57)

Геральдичний декор з особовою символікою розміщений переважно на житлових будівлях Львова. Можна виділити п'ять груп:

Перша група це геральдичний декор що відноситься до XVII ст.: герб Собеських на будинку вул. І. Федорова 10, герб Анчевського пл. Ринок 4, герб Корнякта на пл. Ринок 6, герб Шольц-Вольфовичів на пл. Ринок 23. (Додаток В. Інвентарні карти № 60, 58, 59, 64)

До другої групи відноситься геральдичний декор XVIII ст. - герб Сенявських на арсеналі вул. Бібліотечна 2, герб К. Гарані на пл. Галицька 10, герб Любомирських та Поцей на будівлі за адресою пл. Ринок 10, герб барона Дормуса на вул. Григоровича 2. (Додаток В. Інвентарні карти № 117, 77, 62, 103)

Третя група геральдичних композицій відносяться до XIX ст.: герби Дідушицьких, Полетило, Туркула, Тривдар на палаці Дудушицьких вул. Пекарська 50а, герб Скарбека вул. Лесі Українки 1, герб Л. Сальватора вул. Лисенка 12, герб Сапіги вул. Коперника 40а, герб Корчак та Сулима на вул. І. Франка 2, герб Хмельовських вул. Каліча Гора 7, герб Радван вул. Генерала Чупринки 17, герб Потоцьких на палаці Потоцьких вул. Коперника 15, герб Дуніковських на вул. Драгоманова 42, герби Потувліцьких на палаці на вул. Яна Матейка 4, герби Дунін-Борковських на вул. Гоголя 10. (Додаток В. Інвентарні карти № 75, 25, 120, 76, 96, 84, 82, 78, 72, 81, 104)

Четверта група це герби XX ст. Герби Любич та Наленч на вул. Генерала Чупринки 50-52, герб Прус вул. Паркова 9, герб Чотирилисник вул. Тарнавського 43, герб Прус вул. Тернопільська 15, герб Бельських на палаці вул. Коперника 40а. (Завадовський, 20018, с. 8). (Додаток В. Інвентарні карти № 89, 83, 93, 85, 76)

До цього виду геральдичного декору можна віднести вензелі. Вензель – це поєднання в одне зображення початкових букв імені і прізвища будь-якої особи. Використання вензелів пов'язане з тим, що багаті міщани, які не походили з шляхетських родин, хотіли мати власну символіку. Застосування вензелів поширилось в кінці XVIII – поч. XIX ст. У Львові вензелі використовували і в

ліпному декорі і в якості оздоблення металевих решіток огороження балконів. У ліпному декорі вензелі використовуються на фасадах будівель за адресами: вул. Пекарська 19, вул. Б. Лепкого 20, пр. Шевченка 4, пр. Свободи 35, вул. Гоголя 4, пр. Свободи 22, вул. І. Франка 67, 63. У металевому декорі вензелі використовуються на будинку на пл. Ринок 8, 43. (Додаток В. Інвентарні карти № 74, 86, 94, 100, 105, 109, 110, 112)

Якщо прослідкувати взаємозв'язок між типом будівлі та видом геральдичного декору можна зауважити що геральдичний декор з державною символікою розміщений переважно на будівлях організацій та управління, це давало можливість виділити їх на фоні рядової забудови та відзначити статус. Геральдичний декор з міською символікою як правило розміщували на будівлях що належали місту, найбільше зразків такого виду геральдичного декору розміщено на міських школах. Геральдичний декор з корпоративною символікою поміщали на фасади будинків, які займали ці організації, та виконував функцію реклами. На житлових будинках розміщують геральдичний декор з особовою символікою, що відображає герби, які належать певній сім'ї чи роду. Його основною функцією було донести інформацію про господаря житла. На сакральних будівлях як правило розміщений геральдичний декор з церковною символікою. На житлових будинках, як правило розміщують геральдичний декор з особовою символікою. (Додаток Б. Таблиця 3.1.1)

Сьогодні розповсюдженою формою сучасного використання і пристосування пам'яток архітектури в новому контексті є зміна первинної функції і використання об'єкту надаючи йому нову функцію. Тому інколи важко зрозуміти чому на житловому будинку зображений церковний геральдичний декор (пл. Ринок 26), чи на приклад на навчальній установі зображено особовий геральдичний декор (вул. О. Кониського 8), тому важливо дослідити не лише архітектурну складову а й історичну. (Додаток В. Інвентарні карти № 65, 114)

3.3. Способи розміщення геральдичного декору в архітектурі

Геральдичний декор можна побачити на фронтонах громадських будівель, культових споруд, на стінах житлових будинків, в скульптурному декорі.

Геральдичний декор в оздобленні фасаду виконував функцію посередника між спорудою та людиною, завдяки своєму знаковому потенціалу вони були носіями традиції та історичної пам'яті. Не можливо відокремити геральдичний декор від архітектурної форми в якій черпаються її мотиви і образ. Виділено вісім способів розміщення геральдичного декору на фасаді будівлі (Додаток Б. Таблиця 3.2.1):

Перший спосіб це увінчення фронтонів, аттиків, портиків, щипців.

Першочерговою функцією класичного *фронтона* було захист мансарди і горища від несприятливих погодних умов. З давніх часів фронтони оздоблювали скульптурними композиціями із зображенням античних сюжетів. Однак пізніше фронтон почали використовувати як декоративний елемент, що надає будівлі монументальності і урочистості (Торошкіна 2012). У площі фронтона практично завжди розміщують скульптурні композиції, і різноманітні семантичні знаки в тому числі геральдичний декор (рис. 2). До будівель на яких геральдичний декор розміщений у фронтоні належать залізничний вокзал пл. Двірцева 1, вул. Яна Матейка 4, вул. Винниченка 14-16, Львівський відділ реєстрації актів громадянського стану вул. І. Франка 157, головний корпус Львівської державної академії ветеринарної медицини ім. Гжицького за адресою вул. Пекарська 50, колишній палац Справедливості на вул. Кн. Романа 1-3, національний драматичний театр імені Марії Заньковецької на вул. Лесі Українки 1, Львівська ратуша пл. Ринок 1. (Додаток В. Інвентарні карти № 42, 81, 29, 33, 20, 30, 25, 27)

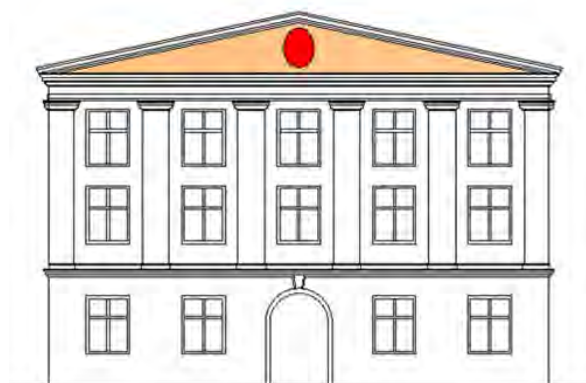

Рис. 2. Схема розміщення геральдичного декору на фронтоні

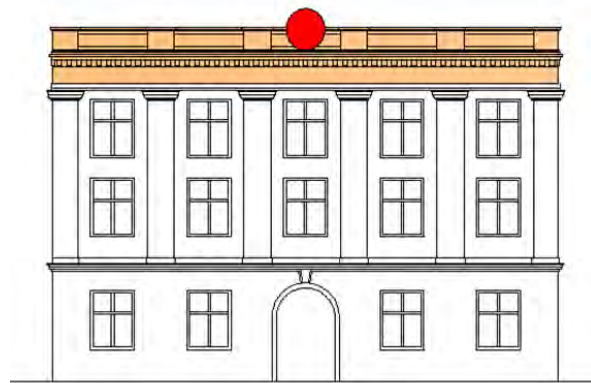

Рис. 3. Схема розміщення геральдичного декору на аттику

Аттик - стінка над верхнім карнизом будівлі, що виступає архітектурним завершенням будівлі. Аттик часто прикрашали декоративними елементами: барельєфами, картушами, меморіальними надписами, також поширеною була практики оздоблення геральдичним декором (рис. 3) (Білінська, 2006). До будівель на яких геральдичний декор розміщений на аттику належать: будівля на вул. Гнатюка 8, Колишній будинок Торгово-промислової Палати розташований на пр. Шевченка 17-19, Львівський національний академічний театр опери та балету імені С. Крушельницької пр. Свободи 28, Національний університет безпеки життєдіяльності вул. Клепарівська 35, Національного музею у Львові на пр. Свободи 20, Обласна Адміністрація вул. Винниченка 18, Палац Любомирських Пл. Ринок 10, Пр. Свободи 13 Гранд Готель, пр. Свободи 22, 35, національний університет ім. І. Франка вул. Університетська 1. (Додаток В. Інвентарні карти № 31, 28, 2, 26, 28, 62, 107, 109, 100, 19)

Портиками у давнину греки оздоблювали храми, він виконував функцію захисту від дощу та сонця під час зборів міщан (рис. 4). У пізніші роки портиками почали оздоблювати житлові та адміністративні будинки. Порттик і акцентує головний вхід, підкреслює його парадність та відкритість. Розміщення геральдичного декору на портику містить в собі прийом композиційного виділення (Торошкіна 2012). До будівель на яких геральдичний декор розміщений на портику належать: школа на вул. Зелена 22, вул. Генерала Чупринки 50-52, пожежна частина на вул. Підвальна 6, національний університет ім. І. Франка вул. Університетська 1. (Додаток В. Інвентарні карти № 11, 89, 41, 19)

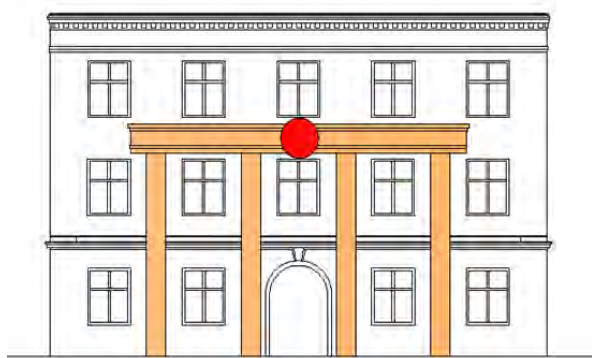

Рис. 4. Схема розміщення геральдичного декору на портику

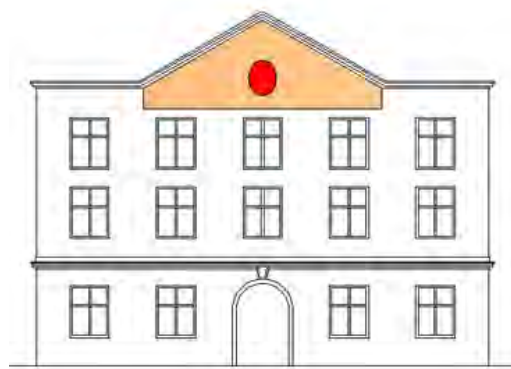

Рис. 5. Схема розміщення геральдичного декору на щипці

Щипець – верхня частина стіни, частіше трикутної форми, зверху обмежена кількома схилами даху і на відміну від фронтона не відокремлена знизу горизонтальною тягою або карнизом (рис. 5). До будівель на яких геральдичний декор розміщений на щипці належать будинки на вул. Листопадового Чину 7, вул. Дудаєва 8, вул. Левицького 112, вул. Коновальця 17, школа св. Анни на вул. Леонтовича 2. (Додаток В. Інвентарні карти № 87, 35, 88, 97, 5)

Другий спосіб - розміщення на пряслі стіни. Прясло стіни – це відрізок стіни відокремлений з двох боків архітектурними елементами. Будівлі з геральдичним декором на пряслі стіни можна розділити на дві групи: Перша група - геральдичний декор, розміщений на пряслі стіни без обрамування (Рис. 6). Таким способом геральдичний декор розміщений переважно на боковій частині фасаду або між вікнами (пр. Шевченка 9, вул. Личаківська 171, вул. Таманська 11, вул. Дж. Дудаєва 9, вул. Б. Хмельницького 77, вул. Сербська 11, вул. Староєврейська 28, 36, пл. Ринок 26, вул. Б. Лепкого 20, вул. Київська 27, вул. Колесси 14). (Додаток В. Інвентарні карти № 4, 7, 15, 34, 35, 65, 86, 92, 98)

Друга група це геральдичний декор розміщений на пряслі стіни в ніші або обрамуванні (Рис. 7). Ніша це декоративне заглиблення в стіні, вони використовуються для встановлення в них статуй, ваз та геральдичного декору. Геральдичний декор в ніші особливо виділяється на фасаді і підкреслює його значення (вул. Театральна 15, вул. Таманська 11, вул. Замкнена 8, пр. Свободи 20, пл. Катедральна 1, вул. Богомольця 2, пр. Шевченка 23, вул. Гнатюка 3, вул. Бібліотечна 2). (Додаток В. Інвентарні карти № 6, 15, 16, 26, 51, 95, 99, 117)

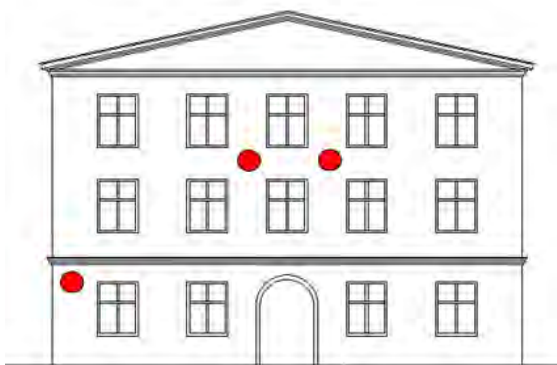

Рис. 6. Розміщення на пряслі стіни без обрамування

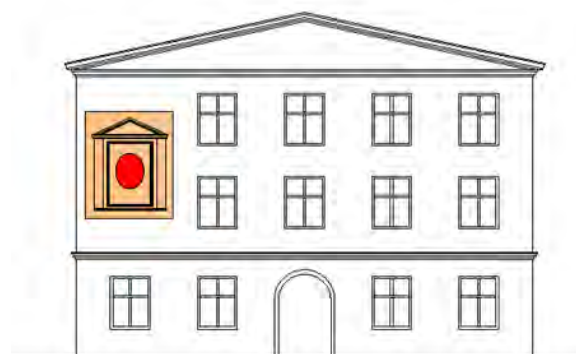

Рис. 7. Розміщення на пряслі стіни в ніші або обрамуванні

Третій спосіб це розміщення над входом будівлі. Вхід будівлі завжди мав важливе знаково-символічне значення. Його декорування несе в собі інформаційний код, символ влади, престиж, суспільні ідеї, стильові тенденції. Аналізуючи вигляд вхідної частини будинку можна розпізнати типологію будівлі, профіль установи, власника чи діяльність фірми що в ньому розміщена. Вхід дуже часто оздоблювався скульптурною символікою та емблематикою (Рис 8).

Розташування геральдичного декору над входом розділено на п'ять груп:

1) над порталом. Портал за своєю функцією створений для того щоб максимально підсилити враження, виділити і збільшити вхід в будівлю. Тому важливим композиційним прийомом є розміщення геральдичного декору над порталом (вул. Тершаківців 11, вул. Генерала Чупринки 70, пл. Ринок 37, вул. Театральна 2) (Додаток В. Інвентарні карти № 52, 57, 66, 71);

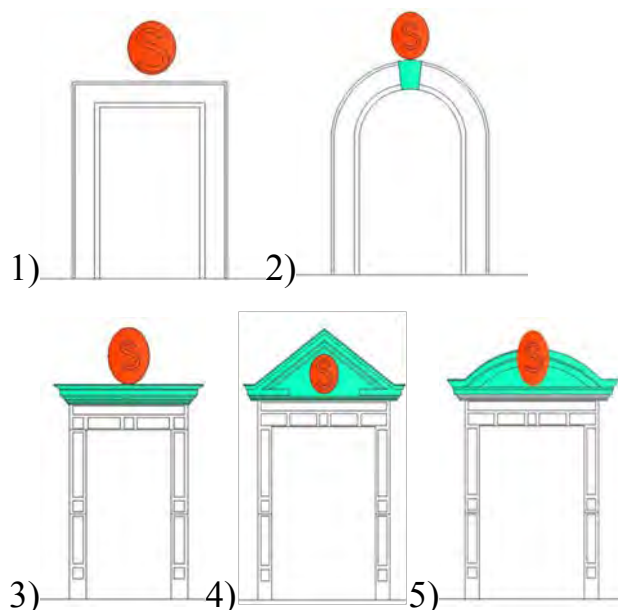
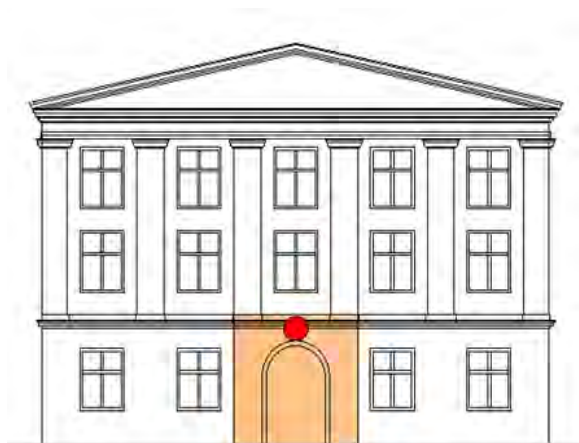
2) на замковому камені. Замковий камінь виступає з площини portalу, виділяється розмірами, часто має орнаментальну чи скульптурне оздоблення, тому його часто оздоблювали гербами власників будівлі. (вул. Вірменській 7, пл. Ринок 4, пл. Ринок 14, вул. Григоровича 2) (Додаток В. Інвентарні карти № 48, 58, 63, 103);

3) поєднання з прямим сандриком portalу (вул. Івана Федорова 9, 10) (Додаток В. Інвентарні карти № 18, 60);

4) поєднання з трикутним сандриком (вул. Личаківська 26, вул. Залізняка 21, вул. С. Бандери 14, вул. Винниченка 22) (Додаток В. Інвентарні карти № 1, 9, 10, 47);

5) поєднання з півциркульним сандриком (вул. Лесі Українки 45, вул. Січових Стрільців 16, вул. Драгоманова 42, вул. Ген. Чупринки 17, вул. Тарнавського 43) (Додаток В. Інвентарні карти № 13, 40, 82, 93);

Серед перелічених груп найпоширенішим способом є розміщення над порталом. Це обумовлено тим, що таким способом геральдичний декор не поєднується з іншими архітектурними елементами і виступає домінантою, привертаючи увагу глядача на себе (Додаток Б. Таблиця 3.2.2).

- 1) над порталом;
- 2) на замковому камені;
- 3) поєднання з прямим сандриком порталу;
- 4) поєднання з трикутним сандриком;
- 5) поєднання з півциркульним сандриком.

Рис. 8. Схеми розміщення геральдичного декору над входом.

Четвертий спосіб це розміщення геральдичного декору в оздобленні вікна. В оформленні вікон архітектор, свідомо чи мимоволі, запам'ятовував свої уявлення про життя, про належний ступінь відкритості або замкненості, про певні стильові особливості, про відносини людини до зовнішнього і внутрішнього простору, у певний історичний період. Прості ряди вікон на фасаді будинку можуть бути не тільки художньо виразними, але і можуть багато розповісти про світ людей що жили раніше у будівлі. Вони є одним з основних елементів фасаду, засобом його зорової організації, тому віконні обрамування часто декорували геральдичним декором.

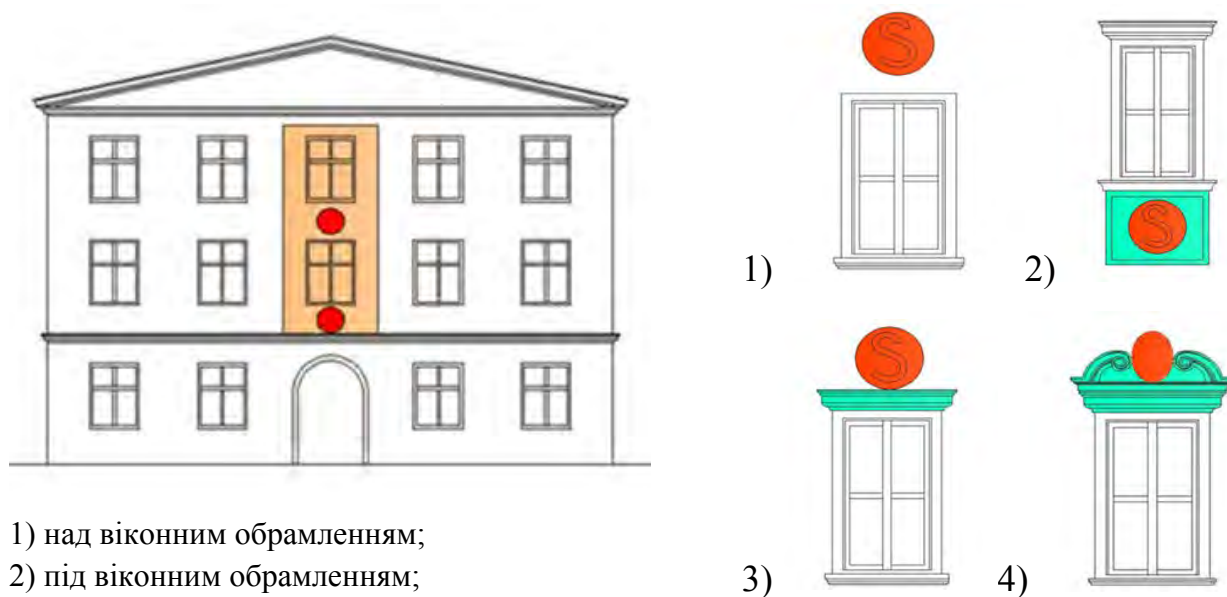
Визначено чотири групи поєднання геральдичного декору з віконним обрамленням: (Рис. 9)

1) над обрамленням – геральдичний декор розміщений на стіні над вікном і не пов'язаний з віконним обрамленням (М. Гоголя 4, вул. Глібова 12, вул. Генерала Грекова 3, вул. Тернопільська 15) (Додаток В. Інвентарні карти № 105, 84, 3, 85);

2) під віконним обрамленням – геральдичний декор розміщений таким способом, розташований переважно у полі фільонки між вікнами (вул. Я. Мудрого 1, вул. Паркова 9, пл. Галицька 10, вул. Снопківська 47, вул. Підвальна 17, пр. В. Чорновола 6) (Додаток В. Інвентарні карти № 106, 83, 77, 17, 14, 8);

3) поєднанням з прямим сандриком – таким способом сандрик у вигляді карнизу увінчений геральдичним декором (вул. Пекарська 14, вул. Коперника 42) (Додаток В. Інвентарні карти № 101, 73);

4) поєднання з фігурним сандриком – за допомогою такого способу геральдичний декор сполучається з трикутним або лучковим сандриками. Картуш може бути розміщений в тимпані сандрика або розрізати верхню чи нижню його тягу. Такий спосіб розташування є найпоширеніший оскільки сандрик, як декоративний елемент, використовується в композиції багатьох фасадів і є важливим елементом стилістичного оформлення (вул. Й. Сліпого 2, вул. Ш. Руставелі 3, вул. І. Франка 67, вул. Горбачевського 18, вул. М. Гоголя 10, вул. І. Франка 2, вул. Яна Матейка 4, вул. Стефаніка 3, вул. Коперника 15) (Додаток В. Інвентарні карти № 113, 111, 110, 108, 104, 96, 81, 80, 78).

- 1) над віконним обрамленням;
- 2) під віконним обрамленням;
- 3) поєднання з прямим сандриком;
- 4) поєднання з фігурним сандриком.

Рис. 9. Схеми розміщення геральдичного декору що оздоблює вікна

П'ятий спосіб - розміщення в металевому огороженні балконів (рис. 10). Балкони є важливим елементом оздоблення фасадів, він виступає з площини стіни і постає певним сполучним простором між внутрішнім приміщенням і зовнішнім середовищем. Огородження балкону часто декорувалось орнаментациєю і скульптурою. У Львові балконне огороження найчастіше виконане з металу у вигляді декоративних решіток. Геральдичний декор в оздобленні решіток є

поширеною практикою, найчастішим зображенням є вензелі та геральдичні фігури (пл. Ринок 8, 10, 43) (Додаток В. Інвентарні карти № 61, 62, 67)

Шостий спосіб - оздоблення колони чи пілястри (рис. 11). Колона це основа ордеру, вона несе в собі значення архітектурного знаку оклику, який здатен нести семантичне значення. Геральдичний декор в оздобленні пілястр і колон надає певної архітектурної виразності та допомагає створити ритмічність членування фасаду (вул. Пекарська 50а, вул. М. Коперника 40а, вул. Руська 20) (Додаток В. Інвентарні карти № 75, 76, 36).

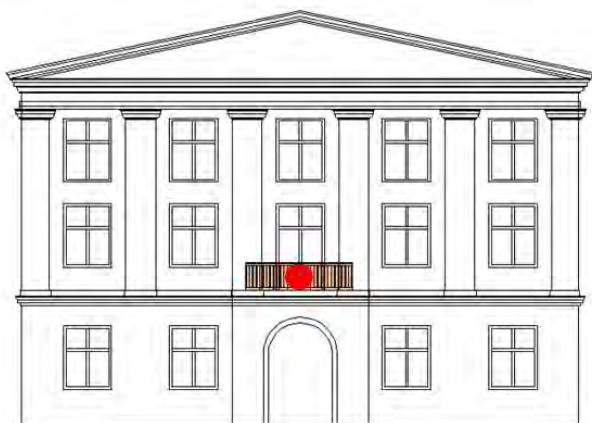

Рис. 10. Схема розміщення геральдичного декору в металевому огороженні балконів

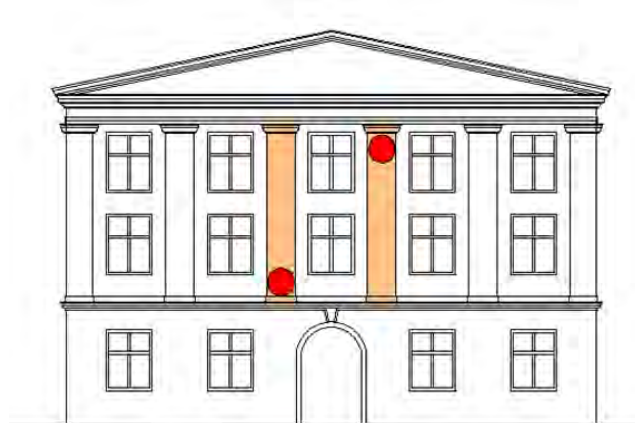

Рис. 11. Схема розміщення геральдичного декору на колонах чи пілястрах.

Сьомий спосіб - оздоблення вежі (рис. 12). Вежа виступає висотною домікантою, яку оточує нижча забудова. Розміщення гербів на вежі є продуманим композиційним прийомом, оскільки це дає можливість огляду з усіх боків (вул. М. Драгоманова 42, пл. Ринок 1) (Додаток В. Інвентарні карти № 72, 27).

Восьмий спосіб - розміщення в скульптурному опорядженні фасаду (рис. 13). Скульптурне оздоблення у поєднанні з іншими архітектурними деталями завжди виділялося з оточуючого середовища, було символом сили і влади, могутності господаря чи організації. Практика використання геральдичного декору в поєднанні з скульптурою є досить поширеною (пл. Ринок 6, 23, вул. Валова 11, пл. Катедральна 1) (Додаток В. Інвентарні карти № 59, 64, 32, 56).

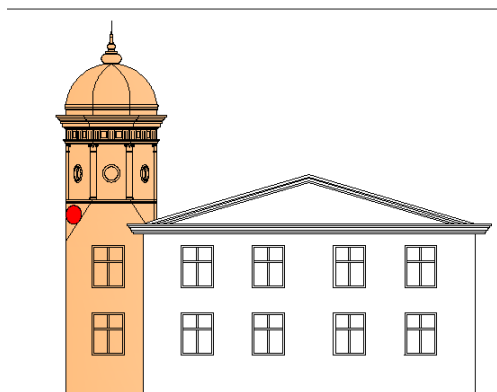

Рис. 12. Схема розміщення геральдичного декору на вежі

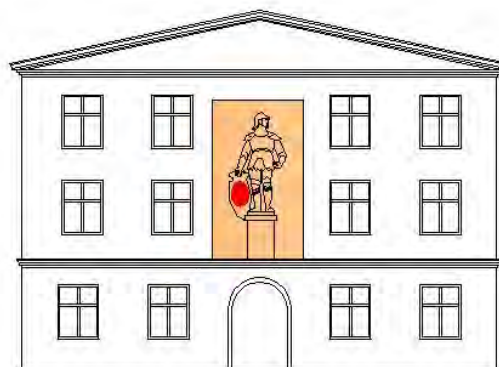

Рис. 13. Схема розміщення геральдичного декору в скульптурному опорядженні фасаду

Визначено що найпоширенішим способом розміщення геральдичного декору є I увінчення - 45 прикладів, наступними є II спосіб розміщення на пряслі стіни і IV в оздобленні вікна – по 24 приклади, наступним є III спосіб розміщення над входом - 23 приклади, найменше зразків розміщення геральдичного декору є оздоблення вежі – лише 2 приклади. (Додаток Б. Таблиця 3.2.2)

Геральдичний декор як елемент фасадного декору підпорядкований засобам архітектурної композиції: симетрії, асиметрії, ритму і пропорціям.(Додаток Б. Таблиця 3.2.3)

Симетрія – розташування однакових архітектурних форм щодо осі чи площини, що проходить через центр композиції. Симетричне розміщення геральдичного декору можна розділити на три види: дзеркальне, осьове та поєднання дзеркального та осьового.

Особливістю *дзеркальної симетрії* є те, що одна половина споруди є дзеркальним відображенням іншої (Рис. 14). Кожна деталь в симетричній системі існує як двійник своєї обов'язкової парі, розташованої по інший бік осі, і завдяки цьому вона може розглядатися лише як частина цілого. Тому втрата на фасаді геральдичного декору з однієї частини симетрії знижує значимість іншої. Приклади симетричного розміщення геральдичного декору можна побачити на вул. Ген. Грекова 3, вул. Личаківська 171, пр. Свободи 28, вул. Валова 11, вул. Руська 20, пл. Соборна 3а та ін.. (Додаток В. Інвентарні карти № 3, 7, 24, 32, 36, 54).

Найпоширенішою практикою розміщення геральдичного декору є розташування на осі симетрії (Рис. 15). *Осьова симетрія* переважає коли геральдичний декор увінчує фронтони, аттики, портики та щипці. Поміщаючи головний елемент на осі архітектор підкреслює його значимість, посилює підпорядкованість архітектурних деталей (вул. І. Федорова 10, вул. Лесі Українки 1, пр. Свободи 20) (Додаток В. Інвентарні карти № 18, 25, 26).

Зустрічаються приклади фасадів оздоблених де *поєднується дзеркальне та осьове* розташування геральдичного декору (Рис 16). У таких випадках на центральній осі розташований як правило увінчуючий геральдичний декор, а по боках оздоблюються вікна, колони або прясла стіни (вул. Таманська 11, вул. Університетська 1, вул. Дж. Дудаєва 8, вул. Театральна 13, вул. Пекарська 50а, вул. М. Гоголя 10) (Додаток В. Інвентарні карти № 15, 19, 35, 53, 75, 104).

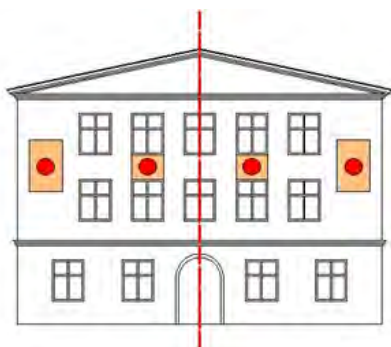

Рис. 14. Симетричне розміщення

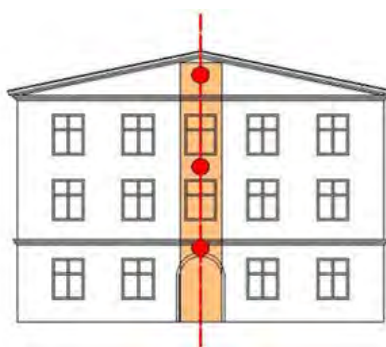

Рис. 15. Розміщення на осі симетрії

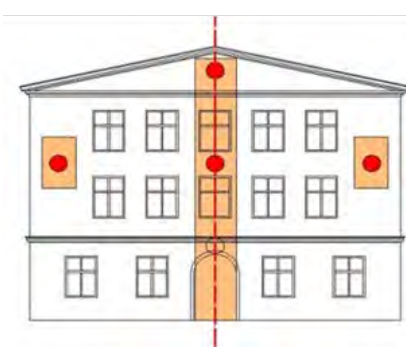

Рис. 16. Поєднання симетричного розміщення та на осі

Асиметрія використовується у будинках зі складною функціональною схемою де симетрична композиція важко здійсненна (Рис. 17). Елементи асиметричної композиції пов'язані єдністю стилевих та художніх деталей. Асиметричне розташування геральдичного декору переважає у будівлях де геральдичний декор розміщений на пряслі стіни або над входом, який зміщений відносно центральної осі фасаду (вул. Замкнена 8, пл. Ринок 4, вул. І. Федорова 10, пл. Ринок 14, вул. Староєврейська 28, 36, вул. Київська 27, вул. Богомольця 2) (Додаток В. Інвентарні карти № 16, 58, 60, 63, 69, 68, 92, 95).

Ритм в архітектурі створюється розташуванням (закономірним чергуванням) архітектурних акцентних елементів, у даному випадку геральдичного декору,

забезпечує єдність архітектурної композиції (Рис. 18). Ритмічне повторення геральдичного декору на фасаді розвивається лише у горизонтальному напрямку і відповідає ритмічному розміщенню вікон чи елементів на аттиці. Також варто зауважити що у випадку геральдичного декору повторюється спосіб розміщення, форма архітектурних деталей та щита, однак геральдична фігура може бути однаковою, а може відрізнятись. (вул. Дж. Дудаєва 9, вул. Листопадового Чину 6, вул. Гоголя 4, вул. Гнатюка 3) (Додаток В. Інвентарні карти № 34, 37, 105, 115).

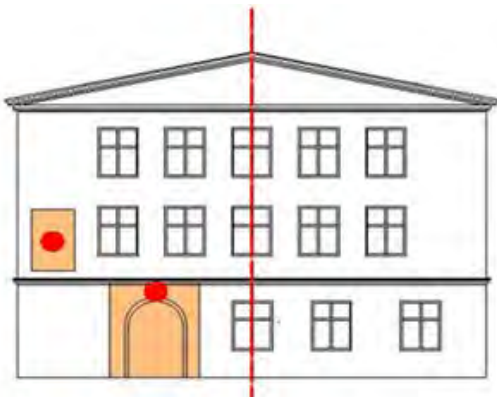

Рис. 17. Асиметричне розміщення

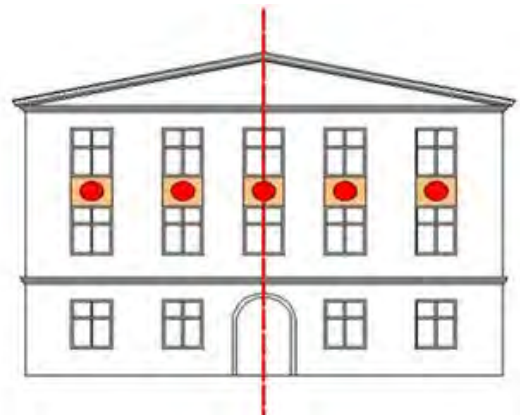

Рис. 18. Ритмічне розміщення

Пропорції в системі фасаду використовуються з метою гармонізації архітектурної композиції та декоративних елементів. Співвідношення архітектурних форм за висотою, шириною і довжиною перебувають у пропорційній залежності. Розміщення геральдичного декору теж підпорядковане пропорційним системам.

Пропорціональність як метод кількісного узгодження частин і цілого має в своїй основі геометричну або числову закономірність, яка сприяє досягненню естетичної цілісності, гармонійності об'ємно-просторової форми за рахунок об'єднання її розмірів в будь-яку систему. Особливості пропорційних систем тісно пов'язані зі способами будівництва та вимірювання, які застосовувалися архітекторами тієї чи іншої епохи. У давнину пропорційні системи отримували шляхом відносно простих геометричних побудов на основі трикутника, квадрата, прямокутника або кола.

Система пропорціонування на основі *вписаних квадратів* давала геометричний ряд з відношенням $1: \sqrt{2}$, в якому чергувалися ірраціональні і цілі числа. Таку

систему використовували при компонуванні на фасаді геральдичного декору. Метод вписаних квадратів у структурі фасаду можна продемонструвати на прикладі побудови бічного фасаду на пр. Т. Шевченка 9 (Додаток В. Інвентарна карта № 4). Нижній ярус суцільно оздоблений рустом; вище, на рівні третього поверху, переважає вертикальний ритм аркових віконних прорізів, фланкованих пілястрами. Композицію зовнішнього вистрою завершує карниз на подвійних консолях, у центрі фасаду акцентовано картуш з гебом Львова. (Додаток Б. Таблиця 3.2.3)

Золоте січення – система пропорціонування, згідно якої відрізок ділиться таким чином що співвідношення його частин між собою і з цілим дорівнює 0,618 і 0,382. Золотим січенням відрізок розділений на дві нерівні частини так щоб більша частина відрізка складає таку ж долю в цілому відрізку, як менша частина відрізка складає в його більшій частині. Пропорції золотого січення – одні з основних пропорцій в архітектурі та мистецтві. Математик Фібоначі розробив математичний ряд – ряд Фібоначі, який базується на пропорціях золотого січення: 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89...і т. д. Співвідношення чисел у цьому ряді приближене до співвідношення золотого січення. Дана схема продемонстрована на фасаді палацу Туркулів на вул. Пекарська 50 (Додаток В. Інвентарна карта № 75). В результаті пропорційного аналізу фасаду виявлено використання системи «золотого січення» у горизонтальному напрямку. (Додаток Б. Таблиця 3.2.3)

Симетрія, асиметрія, ритм, пропорції служать для художньої організації просторової форми геральдичного декору. За допомогою цих засобів він приводиться у відповідність з особливостями і закономірностями сприйняття глядача. Всі ці способи розміщення геральдичного декору в архітектурі взаємопов'язані і можуть використовуватися у різних поєднаннях. Варіюючи ці поєднання, архітектор може так чи інакше змінювати семантичну виразність цього виду декору у відповідності зі своїм задумом.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

1. На основі натурних досліджень локалізовано 120 будівель які оздоблені геральдичним декором. Визначено у яких районах Львова зосереджено найбільше

прикладів використання геральдичного декору на фасадах будинків. На основі іконографічного матеріалу досліджено будівлі на яких геральдичний декор було демонтовано чи замінено. Виявлено 8 будівель на яких втрачено або замінено геральдичний декор на сучасні герби. Досліджено геральдичний декор який був розміщений на будівлях які не збереглись до наших днів.

2. Визначено основні типи будівель з геральдичним декором за функціональним призначенням, на основі класифікації будівель і споруд. Будівлі розділено на громадські, житлові та оборонні. У громадських геральдичний декор виявлено на 54 будівлях: установах охорони здоров'я, фізичної культури і соціального забезпечення; освітніх установах; культури; установах організації та управління; установах громадських, партійних, добровільних неурядових організацій; установах комунального господарства; установах транспорту та засобів зв'язку; установах для культової та релігійної діяльності. У житлових геральдичний декор виявлено на 56 будинках: кам'яницях; палацах; віллах; прибуткових будинках, житлових будинках. Виявлено 2 оборонні споруди міста зі збереженим геральдичним декором.

3. Визначено види геральдичного декору: з державною, міською, корпоративною, церковною та особовою символікою. Встановлено залежність між типом будівлі та видом геральдичного декору. Виявлено що на будівлях установ охорони здоров'я використовували герби фундаторів. На будівлях навчальних закладів переважає міська символіка, яка є особливо характерною для будівель міських шкіл, на будівлях вищих навчальних закладів використовують також державні та корпоративні герби. На будівлях закладів культури, організацій та управління найчастіше використовується геральдичний декор з державною та міською символікою, на сакральних – з церковною символікою, на житлових – з особовою, на установах громадських не партійних організацій – з корпоративною.

4. Визначено вісім способів розміщення геральдичного декору на фасадах будівель: I спосіб – увінчення фронтонів, аттиків, портиків, щипців. II спосіб – розміщення на пряслі стіни. III спосіб – розміщення над входом будівлі. IV спосіб – розміщення в оздобленні вікна. V спосіб – розміщення в металевому

огороженні балконів. VI спосіб - оздоблення колони чи пілястри. VII спосіб – оздоблення вежі. VIII спосіб – розміщення в скульптурному опорядженні фасаду. Виявлено що найпопулярнішими способами розміщення є I, II і IV, а найменше зразків розміщення VII способу в оздобленні вежі.

5. Визначено особливості розташування геральдичного декору підпорядковане засобам архітектурної композиції: симетрії, асиметрії, ритму та пропорціям. Виконано схеми розташування геральдичного декору та проаналізовано фасади будівель.

РОЗДІЛ IV. КЛАСИФІКАЦІЯ ГЕРАЛЬДИЧНИХ КОМПОЗИЦІЙ, СТИЛІСТИКА ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ НА ФАСАДАХ БУДІВЕЛЬ

4.2 Класифікація елементів геральдичного декору та їхнє поєднання в геральдичні композиції

Геральдичний декор є носієм семантичного значення в архітектурних об'єктах. Аналіз об'єкту архітектури базується на вивченні компонентів геральдичного декору, можливостей поєднання і характеру взаємодії. Геральдичний декор є носієм комунікативного повідомлення яке доноситься до глядача, а передача цього повідомлення залежить від поєднання елементів які його утворюють.

Геральдичні елементи у поєднанні з архітектурними елементами утворюють *геральдичну композицію*. Архітектурні елементи в геральдичній композиції це рослинний та скульптурний декор, архітектурні деталі, профільовані обрамування. Рослинний декор передбачає копіювання квітів, рослин, листя у стилізованому та натуралістичному зображенні. Статуї виступають у ролі щитотримачів, це грецькі богині, німфи алегорії.

До геральдичних елементів відносяться ті з яких складається герб: геральдична фігура, щит, мантия, корона, шолом, клейнод, щитотримачі, девіз та постамент. Всі ці елементи мають своє тлумачення, розшифрування значення та правильний опис у певній послідовності називається блазонуванням. Геральдичні елементи спершу перейшли в геральдику, а згодом в архітектуру з лицарських турнірів. Геральдичний декор досяг найбільшого розквіту у середньовіччі, у період хрестових походів та лицарських турнірів, класичний герб тісно пов'язаний з обладунком лицаря і більшість його елементів мають назви і запозичені з лицарського побуту.

Геральдичні фігури - всі фігури, розміщені в щиті герба. Гербові фігури розділяють на геральдичні, що мають умовне значення, і негеральдичні це всі інші фігури. З виокремленням менших частин поля утворюються головні (почесні) та другорядні геральдичні фігури. Нерідко гербова фігура містить натяк

на прізвище власника або назву його маєтку. Геральдичний декор відображає почерк часу, бо кожна епоха, кожне століття вносили свої неповторні особливості в накреслених тих або інших геральдичних фігур.

Головною частиною герба є *щит*. Форма щита може бути практично будь-яка. Форма щита значення не має – один і той же герб може зображатися в щитах різних форм, залежно від мети застосування чи смаку власника. (Слейтер, 2005) Для територіальних та муніципальних гербів Українське геральдичне товариство рекомендує використовувати щит із заокругленою нижньою частиною (т.зв. “іспанський”). Така форма щита з композиційних міркувань вважається найкращою. У Львові геральдичний декор з такою формою щита можна побачити на будівлях вул. Винниченка 14, 16, 18, пл. Ринок 1, вул. І. Франка 157. Дуже поширеним є розташування геральдичних фігур на картуші, який має форму напіврозкритого згортка з надірваними краями, обрамленого завитками. Такі геральдичні композиції можна побачити на фасадах будівель за адресою вул. Личаківська 171, вул. Таманська 11, вул. Театральна 15, вул. Зелена 8. (Додаток В. Інвентарні карти № 28, 29, 33, 7, 15, 6, 12)

Корона це елемент герба який поміщали над щитом. Спочатку корони поміщали тільки на гербах суверенів. Як правило, корона на гербі монарха повторювала своїм виглядом оригінал. Інші шляхетські корони (герцогські, князівські, графські, баронські і прості шляхетські), які з'явилися пізніше, в кожній європейській країні були однаковими в межах одного титулу, і мало відрізнялися одна від одної в різних країнах. У церковній ієрархії корони заміняли капелюхами з китицями, розміщеними на декоративно заплетених шнурках. Причому, кожний сан мав не тільки відповідний колір капелюха: червоний — у кардиналів, зелений у архієпископів та єпископів, фіолетовий — у папських прелатів, але й усталену кількість китиць: у гербі архієпископа, наприклад, зображали капелюх з десятьма китицями, а у гербі єпископа — з шістьма (Слейтер, 2005, с. 134). Корона використовується у геральдичних композиціях на фасадах будинків вул. Личаківська 26, вул. С. Бандери 14, вул. Снопківська 47,

вул. Івана Федорова 9, вул. Пекарська 50, пл. Ринок 1, вул. Винниченка 22. (Додаток В. Інвентарні карти № 1, 10, 17, 18, 20, 1, 47)

Важливою частиною герба є *шолом*, хоча і з'явився він лише в 14 столітті. Шолом поміщається над щитом. В геральдичних системах Західної Європи існували різні типи шоломів, що залежали від титулу чи звання власника герба. Навіть положення шолома — пряме, повернуте вправо чи вліво — мало відповідати ustalеним правилам. Шолом у komponуванні геральдичного декору можна побачити на будівлях за адресами вул. Генерала Чупринки 17, 50-52, вул. Тернопільська 15, вул. О. Кониського 8, вул. Лисенка 12. (Додаток В. Інвентарні карти № 82, 89, 85, 114, 120)

Шоломи прикрашалися *нашоломниками* або *клейнодами*. Часто в клейноді переносилися головні фігури з герба. Так в клейноді герба Сас поміщено стрілу, Леліви — півмісяць та зірку. Зустрічаються герби з декількома шоломами, що мають різні нашоломники. Головні типи нашоломників такі: роги, крила, пір'я і прапори, природні фігури (людини або тварин), штучні фігури, щитові дошки, головні убори (Слейтер, 2005, с. 18). Можна спостерігати такі приклади нашоломників у геральдичних композиціях що розміщені на будівлях Львова: заєць - пл. Ринок 23 пір'я павича - вул. Коперника 15, рука з мечем - вул. Паркова 9, голова вола - вул. Глібова 12, золотий лев з підково - вул. Левицького 112, півень - вул. Колесси 14.

Намет нагадує цілий або порваний плащ, що також є оздобою шолома, зображується у вигляді прикріпленої до шолома матерії. Виник з потреби охороняти голову лицаря від сонячного проміння та від дощу. Можна виділити три типи шоломового намету, кожний з яких відповідає певному періоду розвитку геральдики:

- цілий, з рівним або вирізаним краєм (XIV століття);
- у вигляді вузьких довгих смуг матерії (XV століття);
- у вигляді рослинного орнаменту (XVI століття).

У геральдичних композиціях на фасадах будівель Львова використовується намет у вигляді рослинного орнаменту з різноманітними завитками. Такі

приклади можна побачити за адресами вул. Глібова 12, вул. О. Кониського 8, вул. Богомольця 2, пл. Ринок 23. (Додаток В. Інвентарні карти № 84, 114, 95, 64)

Щитотримачами називаються фігури, що розташовані по сторонах щита і підтримують його. Вони поділяються на: тримачі — постаті лицарів, воїни, ангели; звірі — леви, орли, грифони, єдинороги, що ніби підтримують герб і виражають покору і вірність. Щитотримачі можуть бути узяті не з класичної геральдики, а виступати самостійними символами чого-небудь. Щитотримачі можуть уособлювати собою захисників, підвладних чи національність власника герба. (Слейтер, 2005, с. 6) Приклади використання геральдичних щитотримачів можна побачити на композиція за адресами вул. Генерала Чупринки 70, вул. Січ. Стрільців 2, вул. Клепарівська 35, вул. Богомольця 2. (Додаток В. Інвентарні карти № 57, 91, 2, 95)

Постаментом називається платформа, на якій стоять щитотримачі і розташовується весь герб в цілому, це може бути горб або лужок. Постамент не є обов'язковим елементом герба, їм часто служить девізна стрічка (Арсеньєв, 2001, с. 162). Щитотримачі в геральдиці завжди повинні стояти на постаменті, якої б форми він не був, однак його використання у геральдичних композиція в архітектурі не є поширеним. Прикладом постаменту у вигляді вінка калини перев'язаного стрічкою можна побачити у геральдичній композиції з гербом Львова на фронтоні ратуші пл. Ринок 1. Постамент у вигляді простої сходинок є у геральдичних композиція на вул. Клепарівська 35 та вул. Січових Стрільців 2. (Додаток В. Інвентарні карти № 27, 2, 95)

Мантія — традиційна частина парадного одягу монарха. Зустрічається в гербах суверенів, а також представників вищої аристократії, що ведуть свій родовід від удільних князів. Мантія як правило зображується пурпуровою, підбитою горностаєм або лисицею і стягнутою в кутах золотими шнурами з китицями. (Арсеньєв, 2001, с. 160) Зображення мантії часто зустрічається на гербах священнослужителів, що символізує урочистий одяг священників і монахів. Приклади використання мантії є на вул. Пекарська 14, пл. Св. Юра 5,

вул. Івана Федорова 9, вул. М. Гоголя 10. (Додаток В. Інвентарні карти № 101, 45, 18, 104)

Девіз — короткий вислів, як правило, написаний на стрічці внизу щита. Іноді девізи розміщують в гербі без стрічки, якщо щит круглий, девіз зазвичай пишеться навколо щита. Очевидно, основою для девізу спочатку міг служити лицарський бойовий клич. Але девізом може бути короткий вислів, що нагадує про якусь важливу історичну подію або виражає кредо власника герба. Девіз не є обов'язковою і постійною частиною герба, тому власник може змінювати його за своїм бажанням. При складанні нових гербів девіз завжди включається в їхню конструкцію. (Арсеньєв, 2001) Прикладом використання девізу у геральдичному декорі Львова можна побачити на фасаді колишнього дому військових інвалідів на вул. Клепарівська 35. Даний герб перебуває у незадовільному стані збереження, але завдяки ідентифікації девізу «VIRIBUS UNITIS» вдалось встановити що цей герб належав Францу Йосифу I імператору Австрійської імперії, який був фундатором цього шпиталю. Ще один приклад використання девізу у геральдичній композиції можна побачити на фасаді будинку на вул. М. Гоголя 10, що відображає герб графа Єжи Севера Северина Дунін-Боркоського. У девізі латинський надпис «OMNIA AD HONOREM» (Все для честі). На фронтоні будинку по вул. Левицького 112, можна побачити сучасну геральдичну композиції з девізом «IN MAGNIS ET VOLUISSE SAT EST» (У великих справах достатньо вже самого бажання). Також девіз із гаслом «SEMPER FIDELIS» розташований на геральдичному декорі що зображає герб Львова на вул. Донецька 3.

Геральдичні кольори - геральдика визнає 5 кольорів, які ще називають емаллями - червоний, зелений, синій, пурпуровий, чорний та 2 метали - золото й срібло. Ці кольори мали своє символічне значення, наприклад синій означав великодушність і чесність, червоний – мужність і любов, зелений – надію і достаток, чорний – мудрість та обережність, пурпурний – щедрість і благочестя. В геральдиці також використовуються хутра горностає та білки. Точних відтінків того чи іншого кольору чи металу в геральдиці не встановлено. Для передавання геральдичних

кольорів та металів в чорно-білому вигляді з XVII ст. застосовується система штрихування. Однак символічне тлумачення геральдичних кольорів доречне лише тоді, коли зрозуміло, що автор герба вніс значення в його колір. Можна з впевненістю заявити, що при складанні геральдичної композиції, в основній масі гербів і емблем, колір вибирається в узгодженні з принципами естетики.

Під час досліджень геральдичного декору у Львові встановлено що кам'яні герби, як правило, були розмальовані відповідно до геральдичних. Прикладами гербів з поліхромією є герб Львова XII ст. з єзуїтської хвіртки та герб Венеції на пл. Ринок 14.

В архітектурних елементах теж можна прослідкувати певний символізм, особливо це відчувається у використанні скульптурних і рослинних елементів.

Серед рослинних мотивів використовуються багатопелюсткові розетки, що виступали абстрактними образами квітів. Найпопулярнішим є зображення рози, вона символізує красу, вічність, життя і благодать. Розу можна побачити як і в поодиначному розміщені та і в переплетіннях гірлянд, які досить часто використовуються у геральдичних композиціях. Такі приклади є на будинках по вул. Коперника 42, вул. Коперника 15, вул. Паркова 9, вул. Лесі Українки 45. (Додаток В. Інвентарні карти № 73, 78, 83, 13)

Листя дерев, зображені окремо, мають велике значення в емблематиці, оскільки вони можуть конкретно вказувати на його породу, а отже, і чіткіше розкривати сенс. Дубове листя служить символом міцності, мудрості, довголіття і благородства. Зображення дубового листя можемо пов'язати із символікою дуба, який був сакральним деревом, символом життя, сонця, вічності буття, довгого віку та структури світобудови. У даному разі таке зображення могло виступати як загальне побажання здоров'я, довголіття.

Лаврове листя символізує силу, владу, тріумф, перемогу і успіх. Лавр можна побачити на багатьох геральдичних композиціях у вигляді сплетеного вінка з ягодами, поява зображення вінків з листя лаврового дерева в геральдиці, стало традиційним. Відродження цього древнього символу і масове його використання в геральдиці, відбулося після французької буржуазної революції (1789- 1794). Після

цієї історичної події, на гербі Французької республіки з'явилися лаврові гілки. Цей символ означає перемогу і славу, присутній на гербах і інших геральдичних символах різних країн світу (пл. Ринок 4, пр. Свободи 28, вул. С. Бандери 14). (Додаток В. Інвентарні карти № 58, 28, 10)

Гілки оливок і пальми дуже часто поєднуються у геральдичних композиціях, вони символізують мир, несуть в собі значення побажання здоров'я і довголіття (вул. Винниченка 1, вул. Дж. Дудаєва 9, вул. Драгоманова 42, вул. Дж. Дудаєва 8, вул. Тернопільська 15). (Додаток В. Інвентарні карти № 39, 34, 72, 35, 85)

Поширеним є використання аканту, який зображають у вигляді наметів на шоломах який звивається у різноманітних завитках (вул. Глібова 12, пл. Ринок 23). Акант – рослина яку використовують в скульптурних прикрасах, ще з античних часів. Його листям вважалося одним із символів монаршої або вищої божої влади, тому нерідко використовувався в якості одного з геральдичних мотивів. Акант використовують в оздобленні щита та простору навколо нього (вул. Григоровича 2, вул. Стефаніка 3, вул. І. Федорова 10, вул. Генерала Чупринки 70, вул. Лесі Українки 1). (Додаток В. Інвентарні карти № 84, 64, 103, 80, 25)

Скульптури які найчастіше виступають у вигляді щитотримачів теж мають певне символічне значення. Скульптури алегорії, що тримають картуш з гербом Львова на фасаді Головного залізничного вокзалу символізують «залізничний рух» і «місто Львів». Скульптури лицарів, що тримають картуш пл. Ринок 6 та вул. Валова 11, символізують благородство, силу і відважність. Античні статуї розміщені також над сандриком вікна на будинку за адресою вул. І. Франка 2 і тримають картуш з гербами власників. Ангели путті тримають картуш з гербом Львова на Театрі оперу і балету ім. С. Крушельницької (пр. Свободи 28) надають певної легкості і невимушеності композиції. (Додаток В. Інвентарні карти № 24, 42, 96, 59, 32)

Також в ролі щитотримачів виступають скульптури левів на вул. Січових Стрільців 2, вони символізують мужність, силу та великодушність.

У геральдичних композиціях використовують військову атрибутику щоб підкреслити воєнну славу роду. Найчастіше зображались гармати, ядра, сагайдаки, стріли, пістолі, списи. Такі приклади можна побачити на пл. Ринок 10, вул. Бібліотечна 2, герб Яблуновських з стіни Міського арсеналу. (Додаток В. Інвентарні карти № 62, 117, 118)

Аналіз архітектурних елементів геральдичних композиції підтвердив, що всі складові несуть в собі певне семантичне значення. Для того щоб розробити правильну структуру геральдичної композиції, визначити співвідношення основних її частин необхідно визначити основні поєднання елементів.

На фасадах будівель Львова геральдичні композиції гармонійно поєднують у собі архітектурні та геральдичні елементи, виступають характерними знаками-символами у вирішенні образу об'єктів архітектури. На підставі цього поділу було сформульовано схему поєднання геральдичних елементів з архітектурними. (Рис. 19)

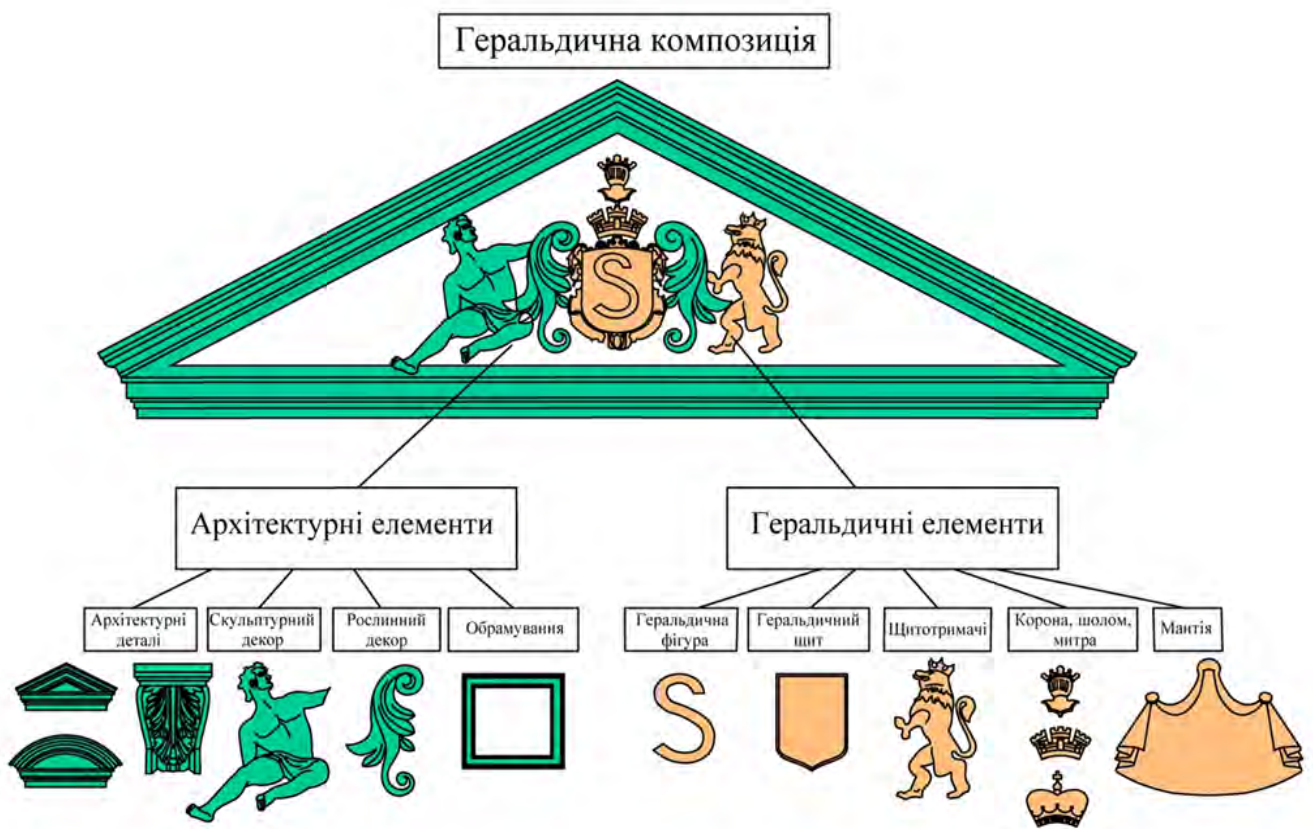

Рис. 19. Схема поділу геральдичного декору

Така класифікація елементів геральдичного декору дає підстави для формування десяти схем поєднання в геральдичні композиції:

Перша - геральдичні композиції у яких геральдична фігура розміщена без щита на пряслі стіни. Такі геральдичні композиції розміщені на будівлях за адресами вул. Тершаківців 11, вул. Дудаєва 9, вул. Некрасова 7, вул. Б. Хмельницького 77, та на тильному фасаді домініканського собору пл. Музейна 1. Також це може бути герб який зображає тварину як на будинках за адресами пл. Ринок 14, пл. Музейна 1, вул. Театральна 13. Такі геральдичні композиції відображають корпоративні емблеми або церковні герби, і на них присутні негеральдичні фігури, що дозволяє не використовувати у komponуванні геральдичний щит. (Додаток В. Інвентарні карти № 52, 34, 22, 55, 63, 50, 53)

Друга - це геральдичний декор у якому геральдична фігура розміщена в обрамуванні. Обрамування використовується просте профільоване або з рослинним орнаментом. Такі геральдичні композиції розміщені на будівлях за адресами пр. Шевченка 23, пл. Ринок 37, пл. Катедральна 1, вул. Коновальця 17, вул. Дудаєва 8. (Додаток В. Інвентарні карти № 99, 66, 51, 97, 35)

Третя - це геральдична композиція у якій геральдична фігура розміщена на круглому щиті, або геральдичний щит вписаний у круглий диск чи вінок. Такі геральдичні композиції найчастіше використовувались в період ренесансу. Вони були вписані у лаврові вінки або розміщені на фігурному картуші з круглим полем, такі приклади можна побачити за адресою вул. Сербська 13, вул. Староєврейська 28, 36, кам'яні герби Львова з єзуїтської хвіртки та Міського арсеналу. Також геральдичні щити вписують у круглі вінки або диски - пл. Ринок 1, вул. Донецька 3, вул. Левицького 112. (Додаток В. Інвентарні карти № 70, 68, 69, 119, 118, 27, 102, 88)

Четверта - це геральдичні композиції на яких геральдична фігура розміщена на щиті без декору. Такі геральдичні композиції можуть бути розміщені на щиті будь-якої форми, але виключають інші елементи. Розміщені за адресами вул. Листопадового чину 11, вул. Коллеси 14, вул. Київська 27, вул. Пекарська 50а, вул. Валова 11, вул. Леонтовича 2, вул. Підвальна 6, пл. Соборна 3а, вул. Січових

стрільців 16, пл. Ринок 4, вул. Вірменська 7, вул. Дудаєва 8, пл. Галицька 10. (Додаток В. Інвентарні карти № 87, 98, 92, 75, 32, 5, 41, 54, 40, 58, 48, 35, 77.)

П'ята - це геральдичні композиції в яких геральдична фігура розміщена на щиті, який увінчаний короною чи шоломом. Таку схему можна спостерігати лише на двох будівлях над входом за адресою вул. Пекарська 50а та на пілястрах на вул. Лисенка 12. (Додаток В. Інвентарні карти № 75, 120)

Шоста - це геральдичні композиції у яких гербова фігура або щит розміщені на мантиї та увінчані митрою. До цієї схеми геральдичного декору належать переважно церковні герби розміщені на будівлях комплексу св. Юра та на вул. І. Федорова 9, та на вул. Гоголя 10. (Додаток В. Інвентарні карти № 46, 18, 105)

Сьома - це геральдичні композиції в яких геральдична фігура розміщена на щиті який оздоблений рослинним декором. У цьому випадку допускається різноманітне компонування рослинних архітектурних елементів та їх поєднання з гербом. Ця схема включає геральдичні композиції за адресами вул. Гнатюка 8, вул. В. Винниченка 14, 16, 18, вул. Університетська 1, вул. Тарнавського 43, вул. Горбачевського 18, пл. Ринок 10, вул. Театральна 15, вул. Таманська 11, вул. Лесі Українки 45, вул. Театральна 13, вул. Личаківська 171, вул. Пекарська 52, вул. Зелена 8-10, вул. Коперника 40а, вул. Шота Руставелі 3, вул. Генерала Грекова 3, вул. Яна Матейка 4, вул. Коперника 15, вул. Драгоманова 42, вул. Паркова 9, пр. В. Чорновола 6, пр. Свободи 20, вул. Генерала Чупринки 17, вул. Підвальна 17. (Додаток В. Інвентарні карти № 29, 28, 19, 93, 108, 62, 6, 15, 13, 53, 7, 21, 12, 76, 111, 3, 81, 78, 72, 83, 8, 26, 82, 14)

Восьма - це геральдичні композиції на яких геральдична фігура розміщена на щиті, який оздоблений рослинним декором та увінчаний короною чи шоломом, це геральдичні композиції за адресами вул. Снопківська 47, вул. Руська 20, вул. С. Бандери 14, вул. Пекарська 50, вул. Лесі Українки 1, вул. І. Франка 157 та герб Яблуновських з Міського арсеналу, вул. Генерала Чупринки 50-52, вул. В. Винниченка 22, вул. І. Федорова 9, 10, вул. Бібліотечна 2, вул. Коперника 42, пр. Шевченка 17-19, вул. М. Лисенка 12, вул. Тернопільська 15, вул. Каліча Гора 7.

(Додаток В. Інвентарні карти № 15, 36, 10, 20, 25, 33, 118, 89, 47, 18, 117, 72, 31, 120, 85, 84)

Дев'ята - це геральдичні композиції на яких геральдична фігура розміщена на картуші який тримають щитотримачі. Щитотримачами виступають скульптури які є архітектурними елементами. Така схема також включає поєднання з рослинним декором та архітектурними деталями. Ця схема використана у формуванні геральдичних композицій за адресами вул. І. Франка 2, пр. Свободи 28, пл. Двірцева 1 та герба Собеських з стіни Міського арсеналу. (Додаток В. Інвентарні карти № 96, 24, 42, 118)

Десята - це геральдичні композиції на яких геральдична фігура розміщена на картуші який увінчений короною, картуш тримають геральдичні щитотримачі. Така схема формування складається за класичними правилами геральдики, що включає всі обов'язкові геральдичні елементи. Це геральдичні композиції за адресами вул. Богомольця 2, пл. Ринок 1. вул. Клепарівська 35. (Додаток В. Інвентарні карти № 95, 27, 2)

Аналізуючи схеми поєднання архітектурних та геральдичних елементів можна сказати, що найбільш поширеною є сьома схема в яких геральдична фігура розміщена на щиті який оздоблений рослинним декором. Така схема найчастіше використовується на будівлях побудованих у XIX ст., оскільки прикладів геральдичного декору цього періоду збережено найбільше. Найменше прикладів використання дев'ятої та десятої схем де геральдичний щит оздоблений рослинним декором і щитотримачами. Припускається, що такі геральдичні композиції виконували рідше оскільки вони відображали герб з всіма геральдичними атрибутами та були складніші у виконанні. (Додаток Б. Таблиця 4.1.2)

Перелічені схеми поєднання показують, що геральдичний декор гармонійно поєднується в архітектурному оздобленні фасадів, є важливою і невід'ємною його складовою. Вони можуть бути використані при опорядкуванні сучасних фасадів, і проведенні реставраційних робіт на фасадах історичних будівель.

4.2 Стилiстичнi особливостi геральдичного декору в архiтектурi Львова

Геральдичний декор є знаком архiтектурного стилю i виражає неповторнiсть та своєрiднiсть почерку зодчого. У рiзнi перiоди пiд час створення нових архiтектурних форм з'являються своєрiднi ознаки, якi визначають стиль. Кожному iсторичному промiжку часу відповідає певний соцiальний устрiй, релiгiя, рiвень культури та естетичнi iдеали. Змiна художнiх iдеалiв, уявлень про красу у суспiльствi знаходить вiдображення у змiнi стилiстичних переваг. Такi змiни також вiдображаються i на виглядi та формi геральдичного декору. Використання геральдичних композицiй як елементу оздоблення будiвлi залежить вiд стилю який доминував у той чи iнший перiод в архiтектурi Львова.

В архiтектурi львiвського *ренесансу* будiвлi мають прямокутнi форми, симетричнi i заснованi на модулi. Архiтектурнi елементи на фасадi вiдповiднi античним, вiкна i дверi оздоблювались обрамуваннями, використовувались фронтони, пiлястри барельєфи, а також карнизи (Казанцева, 2010, с. 141). Стиль ренесанс має листяний орнамент, у геральдичному декорi часто використовували листя лавру на прикладi герби Львова з Єзуїтської хвiртки, мiського арсеналу та герба Анчевського на пл. Ринок 4, також використовували листя аканту, та розетки троянди. Орнаменти виконанi в геометричних лiнiях, як квадрат, круг, хрест, восьмикутник, це спостерiгається на прикладi геральдичних композицiй знакiв емфiтевзису якi вписанi у круглi щити з латинськими надписами на вул. Сербська 13, вул. Староєврейська 28, 36, та емблема єзуїтiв вписана у прямокутне обрамування вул. Кафедральна 1. Геральдичнi композицiї на церквi св. Андрiя вписанi у круглi обрамування. У перiод Ренесансу також використовуються фiгурнi картушi iз завитками вул. I Федорова 10, вул. Театральна 2, вул. Бiблiотечна 2 та кам'янi леви з гербами з старої львiвської ратушi. Що стосується колiрного рiшення, то в стилi вiдродження переважають коричневий, пурпуровий, жовтий i синiй кольори. (Додаток В. Інвентарнi карти № 70, 68, 69, 51, 54, 60, 71, 117, 118)

В архiтектурi *бароко* доминують криволiнiйнi форми, контраст масштабiв, свiтла i тiнi, фактур матерiалiв, складна символiка та декоративнiсть. Всi

конструктивні елементи будівлі щедро прикрашені ліпним декором, барельєфами. Барельєфи з емблемами чернечих орденів розміщала на фасадах сакральних споруд вул. Тершаківців 11, пл. Музейна 1, вул. Вірменська 7/9, вул. Некрасова 7, вул. Винниченка 30а, вул. Театральна 11. Барокові геральдичні композиції розміщувались на фігурних картушах. (Додаток В. Інвентарні карти № 52, 50, 49, 44, 52)

Що стосується колірного рішення фасаду будівлі, виконаного в стилі бароко, тут присутня колірна палітра пастельних тонів. У 1740–1770-х рр. стиль бароко перейшов у пізню стадію, яку відокремлюють в стиль *рококо*. Геральдичний декор цього стилю можна побачити на пл. Ринок 10 геральдичні фігури розміщені на картуші у формі раковини, та на Соборі св. Юра, геральдичні композиції розміщені на рокайлевих картушах. (Додаток В. Інвентарні карти № 62, 46)

Архітектурний стиль *класицизм* більшою мірою керується правилами і канонами, представленими в античному мистецтві. Будівлі класицизму мають чіткі геометричні форми, лінії суворого характеру, які повторюються і мають вертикальний і горизонтальний напрям, супроводжуються симетрично-осьовими композиціями (Казанцева, 2010, с. 142). У Львові збереглось три зразки геральдичного декору виконаного у стилі класицизму. Герби на вежі ратуші, герб на фронтоні Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької, та герби на будинку офіцерів вул. Лисенка 12. (Додаток В. Інвентарні карти № 25, 120)

Історизм в архітектурі — це обернення до стилів минулого. Архітектори історизму намагались відтворити певний стиль використовуючи архітектурні деталі та орнаментальні мотиви які притаманні цьому стилю. (Лінда, 2009)

Неороманський стиль в львівській архітектурі характеризується півциркульними завершеннями вікон, поєднанням двоколірної цегли на фасадах, обмеженою кількістю декоративних елементів. Геральдичні композиції у неороманському стилі відрізняються простотою форми, без рослинного декору і розміщені на простих трикутних щитах. До них належать геральдичні композиції на вул. Леонтовича 2, вул. Кульпарківська 35, вул. Підвальна 6. Для неоготики

характерні стрілчасті вікна, ажурні готичні орнаментами та витягнуті верх конструкції. Геральдичний декор у стилі неоготики також не відрізняється особливою декоративністю, однак геральдичні щити мають дещо складнішу форму приближену до французького геральдичного щита та рослинний декор. До них належать геральдичні композиції на вул. Генерала Чупринки 50-52, вул. Пекарська 50а, вул. Глібова 2. (Додаток В. Інвентарні карти № 5, 35, 41, 89, 75, 84)

Неоренесанс має три напрями французький, італійський та німецький. Для них характерні мотиви едикул в обрамленні вікон, членування стін пілястрами, мансардні дахи, рустування, поєднання нетинькованої і тинькованої поверхні. Геральдичні композиції виконані у стилі неоренесансру розміщені на фігурних картушах із завітками, оздоблені скульптурами та рослинним декором. Розміщені на фасадах будівель на вул. І. Франка 2, пр. Шевченка 9, вул. Театральна 15, вул. Личаківська 171, вул. Зелена 8, вул. Лесі Українки 45, вул. Таманська 11, вул. Івана Федорова 9, вул. Січових Стрільців 16, вул. Пекарська 52, вул. Паркова 9, пр. Свободи 28, вул. Шота Руставелі 2, вул. І. Федорова 9, пл. Двірцева 1, вул. Коперника 15, вул. Горбачевського 18. (Додаток В. Інвентарні карти № 96, 4, 6, 7, 12, 13, 15, 18, 40, 21, 83, 24, 11, 18, 42, 78, 108)

Необароко характерне фігурними, криволінійними і розірваними сандриками, ліпниною, скульптурами, балконами криволінійної форми. Геральдичний декор цього стилю теж перейняв фігурні форми і оздоблення скульптурою (Лінда, 2009). Яскравими прикладами є геральдичні композиції на вул. Драгоманова 42, вул. Коперника 40а та вул. Яна Матейка 2. (Лінда С. М. 2000, с. 30)

Для історизму зокрема неоренесансру та необароко характерне використання у геральдичних композиціях вензелів. Вензель – це поєднання в одне зображення початкових букв імені (рідше по батькові) і прізвища будь-якої особи. Букви на вензелях зазвичай писані. Якщо букви належить одній особі, то вензель простий, якщо кілька - складний. Він може бути прикрашений короною, вінком і т. п. Вензелі шляхти часто складається з початкових літер імені та титул. Вензелі використовували багаті міщани які не мали власних гербів. На фасадах старовинних будинків вензелі не рідкість (Алмазов Б., 2012). Як правило, це

вензель домовласника, їх використано у декоруванні будинків на вул. І. Франка 63, 67, вул. Пекарська 14, вул. Винниченка 1, пр. Свободи 13, 22, 35. (Додаток В. Інвентарні карти № 112, 110, 101, 39, 107, 109, 100)

Для *сецесії* в архітектурі характерні: плавність, пластичність, декоративність. Основними його елементами є використання, стилізованих квітів, язиків полум'я, хвилястих ліній, запозичених у природи (Казанцева, 2010, с. 144, Сільник, 2008а, с. 364). Геральдичні композиції мають просту форму, на деяких присутній рослинний декор вул. Гнатюка 8, вул. Коновальця 17, вул. Київська 27, вул. Тернопільська 15, вул. С. Бандери 14, вул. Снопківська 47, вул. Валова 11, вул. Дудаєва 8, вул. Й. Сліпого 2, пр. Шевченка 4. У цей період характерне активне включення мальовничих фрагментів на поверхні стін. В архітектурі сецесії поширене використання у декорі майоліки та мозаїки. Геральдичні композиції виконані у техніці мозаїки розміщені на вул. Зелена 22 та пр. Шевченка 17-19, з використанням майоліки на вул. Листопадового Чину 11. Для стилю гуцульської сецесії характерні експресивні об'єми, пластична виразна конфігурація дверей, вікон, складні обриси дахів з великими схилами. Геральдичний декор у стилі гуцульської сецесії розміщений на вул. Руська 20, він оздоблений пишним рослинним декором із квітів і листя. (Додаток В. Інвентарні карти № 90, 97, 92, 85, 10, 17, 32, 35, 113, 94, 11, 31, 87)

Період *арт-деко* характерний появою нових технологій у будівництві (залізобетонні конструкції) і архітектурі (побудова архітектури будівлі за принципом зсередини назовні) і значного впливу прикладних мистецтв. Відмінні риси — спрощення форм, акцентування площинності, відсутність тривимірності суворя закономірність, етнічні геометричні візерунки, сучасні матеріали. Геральдичні композиції виконані у стилі арт-деко оздоблені рослинним орнаментом з фігурними завитками вул. Тарнавського 43, вул. генерала Чупринки 17. Геральдичний декор цього періоду лише тонко підкреслює архітектурний образ будівлі який досить скупко оздоблений декоративними елементами. (Додаток В. Інвентарні карти № 93, 82)

У 1920-1930-х роках у Львові розпочинається новий бум забудови, сьогодні це називається періодом *функціоналізму*. Ідея тогочасної будівлі підпорядковувалась функції будинку. Будинки були правильної форми прямокутної або квадратної, без пишного декору, кольори використовувались одноманітні переважно сірих відтінків. Функціоналізм проповідував абсолютне оголення будівель, відкидав обов'язкові нормативи класичних архітектурних форм, пропонував відмову від дорогого декору (Казанцева, 20010, с. 145). Геральдичні композиції того часу мали прості геометричні форми без лишнього декору із спрощеними елементами вул. Донецька 3, вул. Підвальна 17, пр. Чорновола 6, вул. Вітовського 41. (Додаток В. Інвентарні карти № 102, 8, 14, 106)

Соціалістичний реалізм це стиль що панував у СРСР, у соцреалізмі вбачали естетичне вираження соціалістичного усвідомлення світу і людини. Єдино можливим архітектурним стилем був проголошений класицизм, що базувався на засадах імперського російського зодчества початку ХІХ сторіччя. Він, у свою чергу, перейняв художні риси та символіку Римської Імперії. Таким чином, наслідування радянською владою та комуністичною партією тоталітарній імперській ідеології зумовило обов'язкове використання державної символіки у будь-яких художніх проявах в мистецтві та архітектурі. Таким чином масштабність будівлі у поєднанні із комуністичною символікою гнітюче діяли на людину, виражали могутність держави та ідеологію. (Біляєва, 2018)

Будівлі цього періоду були насичені атрибутами і символами влади. За часи архітектурного соцреалізму у місті збудували невелику кількість житлових будівель. Найвизначнішими об'єктами цього періоду вважається головний корпус Академії Ветеринарної медицини на вул. Пекарській та будівля Аеропорту однак геральдичний декор з радянською символікою сьогодні змінені та демонтовані. Прикладами споруд соцреалізму є також будівлі на вул. Гнатюка 3, та вул. Я Мудрого 1, на цих будівлях зберігся геральдичний декор того часу, що відображає радянські зірки та серпи і молоти у поєднанні з рослинним декором. (Додаток В. Інвентарні карти № 115, 116)

У період після проголошення *Незалежності* традиція декорування гербами будівель продовжилась. Сучасні геральдичні композиції розміщені як правило на фасадах адміністративних будівель і зображають герб України або герб Львова затверджений у 1990 р. Такий геральдичний декор розміщений на вул. Університетська 1, вул. В. Винниченка 14,16, 18, пл. Ринок 1, пр. Свободи 20, вул. І. Франка 157. Ці геральдичні композиції розташовані на місці демонтованих гербів Австрійської імперії або Радянського Союзу, і виражають ідею нової незалежної держави. Також геральдичний декор можна побачити на сучасних житлових будинках на вул. Левицького 121, що свідчить про актуальність цього виду оздоблення. (Додаток В. Інвентарні карти № 19, 29, 28, 27, 26, 33)

Проаналізовані стилістичні особливості геральдичного декору показують як розвивався цей вид архітектурного оздоблення і як стиль архітектури впливає на особливості геральдичного декору, його композицію, матеріал, змістовність.

4.3 Принципи застосування геральдичного декору

В результаті дослідження геральдичного декору в архітектурі Львова було визначено принципи застосування геральдичного декору. Протягом історичного розвитку цього типу декору можна відзначити що сформульовані принципи збалансовують елементи композиції фасаду і образ цілої будівлі, вдало передають зміст, ідею і сенс.

1. *Принцип типологічної залежності.* Показує залежність між видом геральдичного декору та типом будівлі. Функційне призначення будинку виражається через семантичні знаки що відображені на фасаді у вигляді геральдичного декору, тобто на адміністративних будівлях розміщують геральдичний декор з державною, міською та корпоративною символікою, на сакральних спорудах – геральдичний декор з церковною символікою, на житлових будівлях – геральдичний декор з особовою символікою.

Наприклад, будівлі обласної адміністрації на вул. Винниченка, 14-16, 18 оздоблені геральдичним декором із зображенням Тризуба, що говорить про приналежність будівель до установ організації та управління, державних адміністрації. Геральдичний декор з корпоративною символікою розташований на

будівлях у яких розміщені та чи інша організація, і прохожий чи глядач може зрозуміти, кому належить ця будівля, наприклад на будинку на вул. Дж. Дудаєва 8 розміщено колишнє гімнастичне товариство «Сокіл» і фасад оздоблений вензелями з буквами «ST».

2. Принцип композиційної єдності. Геральдичний декор в композиції фасаду будівлі здебільшого виступає як частина цілого. Композиція фасаду постає як система зв'язків, що об'єднує всі компоненти декорування у єдине ціле за формою та змістом, і відчувається органічна єдність між окремими елементами або частинами структури. Єдність сприймається як цілісність задуму і втілення цього принципу приведе до гармонічного зорового образу. Умовами дотримання цього принципу є:

- жодна частина декорування не може бути вилученою без шкоди для цілісної композиції фасаду;
- елементи декорування фасаду не можна поміняти місцями без шкоди для композиції фасаду;
- жоден новий елемент не можна приєднати без шкоди для композиції фасаду.

Спостерігати цей принцип можна на прикладі фасаду на пр. Шевченка 4, де рослинний орнамент гармонійно поєднується і з геральдичним декором і з іншими архітектурними елементами. На фасаді палацу Потоцьких вул. Коперника 15, можна спостерігати композиційну єдність архітектурного оздоблення і геральдичних картушів які дуже гармонійно вписані в архітектуру і створюють суцільний образ. На фасаді палацу Сапіги, геральдичні фігури органічно поєднуються з рослинним оздобленням півколон.

Принцип композиційної єдності визначає загальний силует і конфігурації фасаду з геральдичним декором. Принцип композиційної єдності може базуватись на простій або складній структурі. Проста структура відзначається лише одним способом розміщення геральдичного декору на фасаді, наприклад лише розміщенням над входом, вікном чи на фронтоні. Складна структура характерна поєднанням кількох способів розміщення, наприклад геральдичний декор може

бути розміщений і над входом будівлі і на вежі, як на колишньому палаці Дуніковського на вул. Драгоманова 42, або на фронтоні і на вежі як на Ратуші.

3. *Принцип акцентування.* На підставі цього принципу геральдичний декор виступає домінантою, формується вся композиція фасаду, що на всіх рівнях передбачає наявність домінуючих та фонових елементів. Домінанта - це смисловий центр композиції де зав'язується основна дія, виникають основні зв'язки. Інші назви домінанти - сюжетно-композиційний центр, смисловий центр.

Крім смислового центру існує ще і візуальний центр, з нього починається сприйняття об'єкту глядачем, саме він першим притягує погляд. Змістовний і візуальний центри можуть збігатися. Цей принцип виділяє геральдичний декор, робить центром у композиції фасаду, розміщує на видному місці і розкриває художній зміст. Геральдичний декор виконує завдання виразного проявлення і змісту архітектурного образу. Виступаючи в якості зовнішньої оболонки що пов'язана із будівлею, геральдичний декор може мати відносно самостійні зовнішні форми. Принцип акцентування застосовується для виділення, підкреслення і збагачення архітектурного образу. У випадку геральдичного декору, принцип акцентування досягаються засобом фактури і кольору. Застосування принципу акцентування засобом фактури можна спостерігати на прикладі фасадів на вул. Шота Руставелі 3, пр. Свободи 22, вул. В. Вітовського 41, вул. Донецька 3. Ці фасади позбавлені пишного декорування, і характеризуються спрощеними архітектурними формами, а геральдичний декор як правило розміщений на центральній осі або над входом до будівлі і оздоблений пластичним і фактурним орнаментом та рослинним декором. Прикладів застосування принципу акцентування, що досягається засобом кольору у Львові практично не має. Геральдичний декор на фасадах будинків, як правило, був розмальований відповідно до геральдичних кольорів, і оскільки ці кольори були яскравими вони привертати увагу глядача на себе. Прикладом геральдичного декору з поліхромією можна вважати герб Львова XVII століття, що був розміщений на езуїтській хвіртці. На рельєфі під час наукових досліджень і реставрації було виявлено сліди поліхромії червоного, зеленого, темно-синього та

охристого кольорів. Тому було проведено дослідження поліхромії та проведення мікро-фотофіксації фрагментів поліхромії за допомогою мікроскопа MDL 1300. Це дало можливість відтворити пофарбування герба, і уявити як розмальовували геральдичний декор. Ще одним прикладом геральдичного декору з поліхромією є Венеційський лев на пл. Ринок 14, під час реставраційних робіт також виявлено сліди пофарбувань, синього, зеленого, червоного та чорного кольорів, що відповідні з колористикою герба Венеції. Нажаль не досліджено більше прикладів геральдичного декору на наявність поліхромії, оскільки через численні пофарбування фасадів і неякісні реставрації важко ідентифікувати наявність колористики.

4. *Принцип семантичної залежності.* Геральдичний декор несе в собі певне смислове значення, він виражає, хто був власником будинку, яка організація була розміщена в цій будівлі. Архітектурні об'єкти є носіями семантичних значень, через декор вони виражають певний символічний зміст. Геральдичний декор виступає своєрідною архітектурною мовою, яка розрахована виключно на зорове сприйняття. Геральдичне зображення завжди символічне, кожен його елемент — предмет, форма чи колір — вибраний не випадково, і в цілому герб стає символом того, кому він належить. Семантика геральдичного декору часто виконує захисні функції, будучи своєрідним оберегом. Особливість цього принципу є також те що геральдичні фігури може зрозуміти лише певна група людей. У часи будівництва будівель які оздоблені геральдичним декором жителі міста знали кому належить той чи інший герб, і могли з легкістю зрозуміти перед чийм будинком вони знаходяться. Так наприклад герб Пилява належав родині Потоцьких, герб Яніна належав родині Собеських, герб Єліта родині Бельських. Сьогодні дуже мала частина людей знають що означають і кому належать символи зображені на фасадах будинків, відповідь на ці запитання можуть дати лише науковці які займаються вивченням цих запитань.

5. *Принцип єдності форми і змісту.* Поєднання елементів геральдичного декору в єдине ціле. Геральдичний декор сприймається як неподільна цілісність і поєднує в собі архітектурні та геральдичні елементи. Форма є активним

компонентом геральдичного декору, який об'єднаний із змістом не тільки прямим, але й зворотнім зв'язком. Це можна пояснити так, що якщо з геральдичного декору забрати чи замінити будь-який елемент, то втрачається його семантичний зміст і спотворюється інформація яку він доносить до глядача. Наприклад якщо у геральдичному декорі, що розміщений на аттику палацу Любомирських на пл. Ринок 10, із композиції яка складається з картуша на якому зображені геральдичні фігури родин Любомирських і Поцей, обрамленого військовою атрибутикою і увінчаного скульптурою орла, забрати геральдичні фігури, він перетвориться на просту скульптурну композицію. А у поєднанні геральдичних фігур та архітектурних елементів геральдичний декор говорить що ця будівля належала саме родині Любомирських. Таку ж аналогію можна провести і з геральдичним декором на фронтоні Головного Вокзалу. Геральдичний щит із зображенням герба Львова, оздоблений рослинним декором тримають жіноча і чоловіча фігури. Якщо у цьому випадку забрати зображення герба Львова, дана композиція перетвориться у простий скульптурний декор. Однак з гербом вона показує що це важлива будівля Львова, геральдичний декор виступає у ролі візитівки міста яка вітає подорожуючих, що виходять чи заходять в приміщення вокзалу.

6. *Принцип стилістичної підпорядкованості.* Архітектурний стиль це основний шлях до формування художніх систем, основа семантичних закономірностей в системі формоутворення. Художній стиль будівлі визначає стилістику геральдичного декору, він проявляється у характері форми і техніки виконання архітектурних та геральдичних елементів. Якщо розглядати геральдичний декор різних стилів можна відзначити певні особливості які притаманні тому чи іншому періоду. Ці особливості включають техніку виконання геральдичного декору (різьблення каменю, моделювання, техніка мозаїки, кераміка), характер форм і елементів, розміщення на фасаді, поєднання з архітектурними деталями. Однак цей принцип не завжди відповідає дійсності, оскільки є багато прикладів перенесення геральдичного декору із зруйнованих будівель на нові та встановлення сучасного геральдичного декору.

Єдність цих принципів підтверджує важливе композиційне та семантичне значення геральдичного декору на фасаді будівлі. Виявлені принципи відповідають принципами архітектурної композиції і виключення хоча б одного з них призводить в більшій чи меншій мірі до втрати змісту образу будівлі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ IV

1. На основі матеріалів натурних досліджень та інвентаризації описано схеми формування геральдичної композиції на фасаді будівлі. Визначено основні складові елементи з яких формується геральдична композиція. Сформульовано десять схем поєднання елементів герба та архітектурних елементів в композицію. Описані схеми доводять важливе значення геральдичного декору на фасаді будівлі, його гармонійне поєднання з архітектурними елементами. Вони демонструють різноманітні варіації поєднання архітектурних та геральдичних елементів геральдичного декору та розкривають перспективи для створення нових прикладів геральдичного декору на сучасних будівлях.

3. Проаналізовано стилістичні особливості геральдичного декору у стилях ренесансу, бароко, рококо, класицизму, історизму, сецесії, арт-деко, функціоналізму, соціалістичного реалізму та періоду незалежності. Використання геральдичних композицій як елементу декору будівлі залежить від стилю який домінував у той чи інший період в архітектурі Львова. Визначено, що у кожному архітектурному стилі геральдичний декор має свої неповторні характерні риси.

4. Сформульовано принципи застосування геральдичного декору в архітектурі: принцип типологічної залежності; принцип композиційної єдності, принцип акцентування, принцип семантичної залежності, принцип єдності форми і змісту, принцип стилістичної підпорядкованості. Визначено що перелічені принципи використовуються для збереження, передачі інформації та естетичних цінностей архітектури. Вони відображають особливості використання гербів у оздобленні будівель та їх поєднання з архітектурою. Перелічені принципи підтверджують що геральдичний декор в оздобленні будівель Львова є важливим елементом архітектурної композиції, він тісно пов'язаний з образом фасаду будинку і передає певний символічний зміст.

РОЗДІЛ V. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕСТАВРАЦІЇ ГЕРАЛЬДИЧНОГО ДЕКОРУ В АРХІТЕКТУРІ

5.1 Стан збереження геральдичного декору в архітектурі міста

Для дослідження стану збереження геральдичного декору необхідно визначити причини руйнування. Основними причинами руйнування геральдичних композицій в архітектурі є природні і людські чинники.

На будівлях Львова виявлено 207 геральдичних композицій. Більша їх частина виконані з штучного каменю та вапняку, також є приклади виконання з кераміки металу та у техніці мозаїки. Оскільки більшість геральдичного декору виконані з каменю тому варто розглядати причини руйнування саме цього матеріалу.

Всі досліджувані зразки геральдичного декору розміщені в екстер'єрі, зберігання на відкритому повітрі слід назвати найнесприятливішим для збереження і довговічності. Геральдичний декор піддається активному впливу цілого комплексу *природніх чинників*. До них належать коливання температури, хімічні реакції з компонентами повітря, біопшкодження, зволоження.

Колівання температури призводить до вивітрювання каменю. Внаслідок таких коливань мінерали матеріалу з якого виконаний геральдичний декор, піддається почерговому розширенню і звуженню. Це призводить до утворення тріщин і в кінцевому підсумку до руйнування матеріалу.

Хімічні реакції з компонентами повітря призводять до руйнування каменю вапняку з якого виконано багато геральдичних композицій. Більшість цих пам'яток зосереджена в центральній частині міста і збереження цих пам'яток є актуальним завданням. Сьогодні великих працюючих підприємств у місті майже немає, але є багато транспорту який працює на двигунах внутрішнього згорання. Через постійне скупчення транспорту на вулицях центральної частини міста, у повітря потрапляє велика кількість відпрацьованих газів. У результаті взаємодії оксиду азоту NO_x , оксидів сірки SO_2 , SO_3 , фтористого водню HF які містяться у відпрацьованих газах двигунів внутрішнього згорання з вапняком утворюється сіль яка розчинна у воді. При взаємодії оксиду азоту з водою утворюється азотна кислота що взаємодіє з каменем. Оксиди сірки при взаємодії з водяною парою

утворюють сульфїтну та сульфатну кислоти H_2SO_3 і H_2SO_4 здатні до взаємодїї з вапняком. Цї реакції відбуваються за всіх кліматичних температурних режимів.

Біопошкодження викликають мікроорганізми, гриби, водорості, лишайники і призводять до мікробіологічної корозії. Таке руйнування пов'язане з впливом на камінь продуктів життєдіяльності у вигляді кислот, кислих газів, сульфідів, аміаку, органічних кислот, які продукуються грибами або іншими мікроорганізмами. Мікроорганізми створюють на поверхні агресивне середовище.

Заволоження виникає коли вода проникає в пори каменю. При замерзанні вода збільшується в об'ємі, в результаті чого в матеріалі утворюються мікротріщини, що викликає механічне руйнування каменю. Разом з тим вода розчиняє та утримує бруд, біологічне і хімічне забруднення з повітря, яке вступає в складну взаємодію з каменем, розчиняючи його чи утворюючи нові продукти у вигляді патини і нашарувань. Поступово розростаючись і займаючи великий об'єм, ці нашарування викликають деформацію, розриви і осипання зовнішнього шару каменю. Цей процес називається вивітрюванням. Вивітрювання починається з ерозії кам'яної поверхні, яка спочатку проявляється в втраті полірування, появі сітки дрібних тріщин, розслоювання і обсипання верхнього шару, в процесі розповсюдження вивітрювання вглиб каменю це призводить до втрати зв'язків між кристалами каменю.

Вберегти геральдичний декор від впливу природніх чинників можна лише правильно виконаними реставраційними роботами, влаштуванням водовідведення будівлі, переміщенням цінних пам'яток у музей та заміну оригіналів копіями.

До *людських чинників* руйнування геральдичного декору належать: неякісні реставрації, використання матеріалів непридатних для історичних будівель, утеплення пінопластом зовнішніх фасадних стін, демонтаж геральдичного декору.

Виконання *неякісних реставрацій* може призвести до подальшого швидкого руйнування геральдичного декору, псування його вигляду та втрати автентичності. Реставрацію повинні виконувати професійні реставратори, які добре ознайомлені з технологією виконання робіт та матеріалами. Приклад таких неякісних реставрацій можна побачити на пр. Свободи 35, на аттику розміщено

вензель, під час реставрації неправильно відтворили частину рослинного декору що оздоблює картуш.

Використання матеріалів непридатних для історичних пам'яток, теж може призвести до швидкого руйнування геральдичного декору. Під час реставрації слід використовувати лише ті матеріали, які були типовими для часу коли був виготовлений геральдичний декор. Матеріали за своїми характеристиками повинні відповідати історичному фасаду. Як правило найпоширенішими помилками сьогодні є використання не відповідних фарб та паст якими виконують пофарбування та доповнення. Такі матеріали як правило не цілком сумісні з автентичним матеріалом, вони порушують газо- та водообмін у структурі матеріалу з якого виконано геральдичний декор, що призводить до подальшого руйнування. У таких випадках через деякий час після реставрації допакування та пофарбування розтріскуються та обсипаються, а автентичний матеріал руйнується ще швидше. Приклади використання не відповідних матеріалів можна побачити на пр. Свободи 20, на фасаді розміщено герб Львова, який пофарбований фарбою, на сьогоднішній день фарба розтріскалась і відбувається подальше руйнування каменю. На пл. Ринок 26, на фасаді збережена емблема єзуїтів, під час реставрації камінь пофарбували акриловою фарбою, що суперечить методиці реставрації вапняку. (Додаток В. Інвентарні карти № 26, 65)

Утеплення пінопластом зовнішніх фасадних стін теж впливає на збереження геральдичного декору. Зовнішнє утеплення стін змінює членування фасаду, структуру історичного тиньку та місця кріплення декоративних елементів. У випадку з геральдичним декором його не естетично виокремлюють на пряслі стіни що негативно впливає на композицію фасаду та естетичний вигляд самого геральдичного декору. Приклад утеплення будівлі з геральдичним декором можна побачити на пр. В. Чорновола 6, колишня школа ім. М. Рея. У цьому випадку геральдичний декор із зображенням герба Львова по периметру оточили пінопластовим утепленням, що порушило всю композиційну структуру оздоблення простору під вікном. (Додаток В. Інвентарна карта № 8)

Прокладання комунікаційних мереж теж є однією з причин зникнення зразків геральдичного декору у Львові. При прокладанні комунікаційних мереж не фаховими спеціалістами, можливе пошкодження геральдичного декору або його демонтаж. Зразок руйнування геральдичного декору в результаті прокладання комунікаційних мереж можна побачити на вул. Шота Руставелі 2, де у сандрику вікна на другому поверсі був геральдичний декор із зображенням герба Львова, сьогодні там збереглися лише верхня і нижня частина медальйону на якому був зображений герб. Також приклад такого руйнування можна побачити на вул. Староєврейській 28. На пряслі стіни збережена половина геральдичної композиції, що зображала знак емфітевзису із гербом Львова, яка перерізана комунікаційними системами. (Додаток В. Інвентарні карти № 111, 69)

Демонтаж геральдичного декору торкався як правило державних гербів, оскільки протягом бурхливої історії нашого міста з приходом нової влади демонтовувалась символіка попередньої. Приклади демонтованих гербів на фасадах можна побачити на вул. Снопківській 47, де знищено частину герба Галичини, на вул. Гнатюка 8, де знищено герб Австро-Угорщини, вул. Клепарівська 35, частково демонтовано герб Франці Йосифа II. Також прикладом недбалого демонтажу є герби з мурів Міського арсеналу, які сьогодні зберігаються у дворіку Львівської картинної галереї. Під час демонтажу кам'яна плита з гербом Яблуновських тріснула, інші два герби також потребують реставрації. (Додаток В. Інвентарні карти № 17, 2, 90, 118)

Вигляд фасаду залежить від стану збереження геральдичного декору оскільки він має певну інформаційну функцію і є важливим елементом. Через низький рівень проінформованості населення щодо правового підґрунтя, геральдичний декор на фасадах демонтують чи сильно змінюють. У більшості випадків причиною втрати геральдичного декору є брак необхідного догляду, тому необхідно розуміти причини руйнування, та знайти способи запобігання.

Було проведено дослідження стану збереження геральдичного декору на фасадах будівель Львова (Додаток Б. Таблиця 5.1.1). Стан збереження класифіковано як добрий, задовільний та не задовільний.

Добрий стан збереження – це стан при якому геральдичний декор не зазнав значних пошкоджень чи втрат або була проведена реставрація. Геральдичний декор який знаходиться у такому стані розміщений на пр. Т. Шевченка 9, вул. Зелена 22, вул. Лесі Українки 1, вул. Валова 11, пл. Св. Юра 5, пл. Катедральна 1, вул. Коперника 15. Також є приклади реставрованого геральдичного декору, це пл. Ринок 10, пл. Ринок 14, вул. І. Франка 1-2, леви з старої ратуші що розміщені біля фонтану на вул. Коперника біля костелу св. Лазаря. (Додаток В. Інвентарні карти № 4, 11, 25, 32, 45, 51, 78)

Задовільний стан збереження – це стан при якому на геральдичному декорі присутні втрати та пошкодження, і пам'ятка потребує реставрації. При такому стані збереження також спостерігається велика кількість фарбових нашарувань що теж негативно впливає на камінь та естетичний вигляд. Геральдичний декор у задовільному стані розміщений вул. Леонтовича 2, вул. Театральна 15, вул. Пекарська 50, вул. Дж. Дудаєва 9, вул. Руська 20, вул. Листопадового чину 6, вул. Винниченка 1. (Додаток В. Інвентарні карти № 5, 6, 75, 34, 36, 37, 39)

Незадовільний стан збереження – це стан при якому геральдичний декор зазнав втрат та пошкоджень, пластика декору погано відчитується і відбувається подальше руйнування каменю. В такому стані перебуває геральдичний декор на вул. І. Франка 67, вул. Шота Руставелі 3, вул. Гнатюка 8, вул. Яна Матейка 4, вул. Староєврейська 28, 36, вул. Личаківська 26. (Додаток В. Інвентарні карти № 112, 111, 90, 81, 69, 68, 1)

В результаті досліджень 120 будівель виявлено 207 зразків геральдичного декору. Серед них 88 знаходяться у доброму стані, 93 у задовільному стані та 33 у незадовільному стані, та потребують негайної реставрації.

Втрата нерухомої спадщини, історичного вигляду фасадів міських будівель, архітектурного декору включно з геральдичним є незворотнім та непоправним. Будь-які втрати геральдичного декору та зміна його зовнішнього вигляду, неминуче відображаються на нинішньому та прийдешніх поколіннях, призводять до втрати історичної пам'яті та знищення творчого потенціалу. Вони не можуть

бути компенсовані створенням нових геральдичних композицій, оскільки несуть в собі певні символічні коди та ідентичність.

5.2 Рекомендації щодо реставрації геральдичного декору в архітектурі

Проблема реставрації геральдичного декору є надзвичайно актуальна сьогодні, оскільки процеси урбанізації негативно позначаються на збереженні цього виду архітектурного декору. Щороку зникають або спотворюються невдалими реставраціями багато будівель, що негативно позначаються на збереженні декору, а особливо геральдичного. Автентичні історичні фасади з геральдичним декором необхідно зберігати з усіма їхніми декоративними елементами. Реставрація геральдичного декору вимагає від майстрів високого професійного рівня та відповідних технічних знань і може проводитися тільки досвідченими спеціалістами. Для реставрації геральдичного декору необхідно добре дослідити сам герб що відображений в декорі. Реставрація геральдичного декору відрізняється від реставрації архітектурного декору тим, що геральдичний декор несе в собі певне семантичне значення, і не правильне відтворення геральдичної фігури, колористики, декоративних елементів може змінити вигляд і значення герба.

Реставрація геральдичного декору повинна опиратися на багатосторонні комплексні дослідження. Вони починаються на стадії попереднього ознайомлення з об'єктом коли проводиться перше візуальне дослідження, виконуються схематичні обміри, проводиться ознайомлення з документацією. Попередні роботи здійснюються з метою: ознайомлення з станом геральдичного декору та наявною документацією; збору або підготовки вихідної і дозвільної документації; розробки концептуальних рішень чи програми науково-реставраційних робіт, складання реставраційного завдання на розробку науково-проектної документації; забезпечення випуску науково-проектної документації для виконання першочергових протиаварійних і консерваційних робіт (ДБН В.3.2-1-2004). Виконується збір історичних даних у вигляді бібліографії та графічних матеріалів.

Комплексні наукові дослідження проводяться з метою отримання матеріалів про культурно-історичну і архітектурно-художню цінність геральдичного декору,

даних для обґрунтування рішень подальшого її збереження та реставрації, оцінки стану збереження конструкцій і матеріалів пам'ятки, прийняття рішень для виведення споруди з незадовільного стану. Комплексні наукові дослідження є науковим обґрунтуванням проектних рішень і повинен бути підготовлений у двох напрямках: історико-архівні і бібліографічні дослідження та натурні дослідження. Натурні дослідження включають фотофіксацію, обміри, зондаж. Також проводиться вивчення аналогів.

На прикладі реставрації: герба Львова XVII ст. знайденого під час археологічних розкопок пл. І. Підкови (Св. Духа), Венеційського лева на пл. Ринок 14, та герба Любомирських на фасаді будинку на пл. Ринок 10, розроблено рекомендації до реставрації кам'яного геральдичного декору.

Першим етапом реставрації є очищення геральдичного декору від різноманітних забруднень. Буває сухе, водне, парове, хімічне та механічне очищення.

Сухе очищення – видалення пилу і видалення наносних забруднень за допомогою пензликів і щіток.

Водне очищення - миття водою розм'якшує і змиває забруднення, яке не вступило в хімічні зв'язки з каменем. Дієвість промивки збільшується якщо вода буде тепла до 50-60°C. Однак водним очищенням рідко вдається повністю очистити скульптуру, особливо якщо очищення не проводилось регулярно.

Для водного очищення використовують миючі засоби. Очищення проводять за допомогою щіток, пензлів та губок. Піна ретельно змивається і поверхня ополіскується чистою водою, пізніше поверхню ретельно висушують.

Також використовується *парове очищення*. Таке очищення більш ефективно оскільки зменшується волога насиченість каменю і краще змиває бруд.

Механічне очищення – видалення клейових, емульсійних, масляно-лакових, цементних залишків від попередніх ремонтів та реставрацій. Як правило на всіх пам'ятках є залишки цементу та різних розчинів, що негативно впливає на стан каменю.

Хімічне очищення – для очищення забруднень які не відмились водою і парою використовують різні органічні розчини та хімічні реактиви. Найчастіше методом хімічного очищення видаляють чорну патину та пізні пофарбування. У випадку реставрації Венеційського лева використовували розчин на основі 3% розчину амонію для видалення чорної патини.

Після очищення варто проводити *дослідження поліхромії*. Як правило геральдичний декор був пофарбований відповідно до геральдичних кольорів. Тому під час дослідження поліхромії важливо дослідити герб і його геральдичні кольори. При реставрації герба Львова XVII ст. з єзуїтської хвіртки та реставрації Венеційського лева було знайдено залишки поліхромії червоного, синього, чорного, охристого кольорів, що підтверджує традиції фарбування кам'яних гербів. Дослідження поліхромії виконують за допомогою мікроскопа та проводять фотофіксацію.

Важливим етапом реставрації геральдичного декору є *відсолення*. Видалення солі з каменю виконується методом заснованим на принципі попереднього переведення солей у водний розчин. Найпростіший спосіб відсолення це вимочування скульптури у дистильованій воді, однак вимочування призводить до ослаблення каменю через його часткове розчинення. Тому переважно використовують відсолюючі компреси. Компреси виконують з дистильованої води і целюлози, солі витягуються з каменю в процесі випаровування води, проникаю у целюлозу і кристалізуються там в процесі висихання.

Біоцидна обробка проводиться для запобігання біологічного забруднення каменю. Для боротьби з біоруйнівниками та довготривалого біозахисту поверхні каменю рекомендується використовувати біоцидні композиції широкого спектру дії, які мають, крім фунгіцидних ще й альгіцидні або інсектицидні властивості.

Після біоцидної обробки виконують *зміцнення каменю*. Проблема структурного зміцнення каменю, з якого виконаний геральдичний декор і пластичне оздоблення, що розміщені в екстер'єрі, на сьогоднішній день не може рахуватись вирішеною. Про це свідчить практика перенесення екстер'єрної скульптури в інтер'єр і закрите зберігання. Однак обробка зміцнюючими

розчинами дозволяє призупини ерозію каменю, захистити від подальшого руйнування.

Наступним етапом реставрації є *склеювання* фрагментів геральдичного декору при пошкодженнях. Процес склеювання складається з таких етапів: - підготовка поверхні, - приготування клейового розчину, - нанесення клею, - збір і закріплення фрагментів на час затвердіння клею. До процесу склеювання відноситься також видалення старих клеїв та мастик, переклеювання невдало склеєних фрагментів під час попередніх реставрацій, встановлення арматури, монтування елементів, допастування швів.

Важливим етапом у реставрації геральдичного декору є *доповнення втрачених частин*. Всі доповнення можна поділити на імітуючі, нейтральні і конструктивні. Імітуючі доповнення максимально приближено відтворюють форму, фактуру, колір і характер пластичної обробки матеріалу, з якого виконаний оригінал, однак з деякою малозамітною відмінністю з вказаних ознак, для можливості виявити доповнені фрагменти. Доповнення виконуються з аналогічної кам'яної породи чи штучної пасти що імітує матеріал з якого виконано геральдичний декор. Нейтральними називають такі доповнення, які навмисно відмінні від оригіналу за рахунок однієї з ознак – більш спрощеної форми, іншої фактури чи відтінку поверхні. Виконуються з того ж матеріалу що й імітуючі доповнення. Конструктивними доповненнями називають такі доповнюючі елементи скульптури, допоміжне і другорядне призначення яких, повинне бути очевидним з першого погляду. Таке доповнення зазвичай має умовний характер і не є пов'язане з художнім образом пам'ятки. Найчастіше вони виконуються в строгих геометричних формах, і служать підставками, опорними стовбцями, перемичками. Для них використовують відмінні від оригіналу матеріали. Однак слід зазначити що на практиці такий поділ доповнень не завжди чітко розмежований. Наприклад імітуючі і нейтральні доповнення можуть виконувати і конструктивну роль.

Загальні вимоги до доповнення:

- недоторканість оригіналу в місці розлому при доповненнях – категорично забороняється вирівнювання, стесування поверхні оригіналу з ціллю більш зручної підгонки і кріплення доповнень.

- відмінність доповнень від оригінальних частин – цю вимогу виконують за рахунок використання матеріалів які можна відрізнити від оригіналу навіть якщо вони однакові за відтінком і фактурою. Або при використанні такого ж матеріалу як оригінал але щоб він відрізнявся за рахунок відтінку чи фактури.

- реверсивність матеріалів які використовуються для доповнень тобто всі застосовані матеріали і технології повинні бути максимально зворотними (підлягати видаленню без пошкодження автентичного матеріалу). Однак треба враховувати габарити елементів які склеюють, оскільки найбільші елементи піддаються випробовуванням на міцність при подальшому експонуванні, тому такі умови диктують використання міцних і надійних матеріалів, незважаючи на їх важко оборотність.

Відтворення втрачених елементів виконують коли відсутня частина геральдичного декору і її важко відтворити за допомогою допастивань. Практика відтворення втрачених елементів полягала в прямому моделюванні втрачених частин в камені, або в формуванні їх з будь-якого штучного матеріалу. Перший спосіб, умовно званий «пряме моделювання», був заснований на застосуванні однакового з оригіналом матеріалу, повністю йому ідентичного за своїми фізико-механічними і декоративними властивостями. Другий спосіб формувальний полягає у тому що з пластиліну чи глини виліплюється на основі іконографічного матеріалу чи аналогів модель. З моделі знімають форму і набивають її масою яка імітує фактуру і колір оригіналу. Відтворені втрачені елементи монтуються до оригіналу.

При виконанні доповнень та відтворенні втрачених елементів необхідно проаналізувати аналоги та вивчити зображення герба, який зображено у даній геральдичній композиції. Також варто використовувати гербівник чи літературу у якій є опис і зображення герба, оскільки при не правильному відтворенні того чи іншого елемента геральдичний декор втрачає свій символічний зміст

Тонування використовується коли місця допастувань і відтворених втрачених елементів за своїм кольором значно відрізняються від оригінального кольору. Тонування виконується методом торцювання або лісирування.

Гідрофобізація – захист поверхні каменю від впливу вологи, солей та налипання бруду. Основною характеристикою гідрофобізації є те, що камінь зберігає свої паропроникні властивості. Гідрофобізація виконуються якщо пам'ятка і надалі буде знаходитись в екстер'єрі.

Дана методика реставрації хоча і складається з стандартних етапів проведення реставраційних робіт, однак при реставрації геральдичного декору є певні особливості. Найголовнішим є те що потрібно уважно дослідити аналоги та вивчити літературу у якій є зображення герба який відображений в геральдичному декорі, оскільки не правильне відтворення геральдичних елементів чи колористики призведе до втрати композиційного, тематичного та символічного значення геральдичного декору.

5.3 Перспективи дослідження та збереження геральдичного декору

Геральдичний декор збагачує пластику міських будівель однак існує проблема його збереження. Виявлено що на сьогоднішній день багато зразків геральдичного декору у Львові перебувають у незадовільному стані та потребують реставрації. Внаслідок історичних подій, руйнівних сил часу, знецінення геральдичного декору у певні періоди, а також через неякісні ремонтні та реставраційні роботи геральдичний декор перебуває у незадовільному стані.

Додаткових досліджень та розроблення методики реставрації потребує геральдичний декор виконаний з металу, кераміки та в техніці мозаїки.

Якщо говорити про подальші перспективи дослідження геральдичного декору в архітектурі, то малодослідженим є геральдичний декор в інтер'єрі львівських будівель. У внутрішньому оздобленні львівських будівель збережено багато зразків геральдичного декору у стінних розписах, ліпнині, скульптурному оздобленні, вітражах. Найбільше збереженого геральдичного декору у стінних розписах виявлено у храмі св. ап. Петра і Павла вул. Театральна 13, храмі св. Михаїла вул. В. Винниченка 22, дослідженням історії котрого займався Т.

Завадовський. Також розписи із зображенням гербів графів Бадені виявлено на вул. Січових Стрільців 6, де сьогодні Наукова бібліотека Львівського Національного медичного університету ім. Данила Галицького.

Також поширеною практикою є використання геральдичного декору у ліпнині. Такі зразки можна побачити в інтер'єрі Львівського національного академічного театру опери та балету ім. Соломії Крушельницької пр. Свободи 28, герби Пилява у ліпнині палацу Потоцьких вул. Коперника 15, герби графа Бадені в ліпнині на вул. Січових Стрільців 6.

Зображення гербів можна побачити у вітражах. Такі зразки геральдичного декору виявлено в інтер'єрі Львівського шахового клубу на вул. Фредра 1, етнографічного музею на пр. Свободи 15 і Латинської катедри пл. Катедральна 1.

Окремого вивчення потребує використання геральдичного декору у кованому декорі. У кованих решітках, що оздоблюють брами, поручні, поряд з геометричними мотивами використовуються вензелі власників будівель. Приклади такого виду геральдичного декору можна побачити на будівлях пл. Григоренка 5 пасаж Грюнерів, вул. Коновальця 47, пл. Ринок 36.

Багато прикладів геральдичного декору можна побачити в скульптурному оздобленні міста, на різноманітних пам'ятниках, колонах, малих архітектурних формах. Геральдичний деко виявлено на колоні св. Христофора, вул. Вірменська 7, пам'ятник А. Міцкевича та колона Матері Божої на пл. Міцкевича.

Перелічені приклади використання гербів у декоруванні будівель доводить, що існує необхідність для подальшого дослідження геральдичного декору, його інвентаризації та збереження, оскільки він є невід'ємною частиною архітектурного оздоблення, пам'яткою історії та мистецтва.

Численні приклади геральдичного декору є в меморіальній архітектурі Львова, який потребує вивчення. Починаючи з середньовічного періоду аж до сьогоднішніх днів смерть представника знаті завжди відзначалась серією «меморіалів» або пам'ятників. Пам'ятники були спрямовані на вираження високого статусу людини яка померла, і геральдика була головною зброєю в арсеналі цього статусу. На ранніх пам'ятниках виконаних в камені, геральдичні

композиції зводилися тільки до особистого щиту і клейноду. Однак незабаром місце поховання стало використовуватися як платформа, на якій знать могла продемонструвати не тільки герб своєї власної сім'ї, але також герби тих, з ким вона поріднилася завдяки шлюбом. До епохи Відродження пам'ятники аристократії були буквально усіяні серіями геральдичних щитів численних сімейних зв'язків, ці герби підтримувалися фігурами - наприклад, такими, як грифони, єдинороги, ангели та ін. Навіси і бічні сторони могил, одяг скульптур, прикраси могли використовувати для нанесення геральдичних емблем. (Слейтер, 2005)

Геральдичний декор в меморіальній архітектурі найкраще досліджувати на прикладі Личаківського цвинтаря оскільки там збереглось найстаріші і найцінніші приклади надгробних пам'ятників. Досліджуючи геральдичний декор на каплицях та надмогильних пам'ятниках можна виділити шість основних типів надгробків з геральдичним декором: - поховальна каплиця, - склеп, - надгробок тумба, - обеліск, - пам'ятники із круглою скульптурою, - стела.

Можна сказати, що перспективи дослідження геральдичного декору у Львові є досить широкими, оскільки геральдичний декор є важливим елементом архітектурного, скульптурного та художнього оздоблення.

Якщо говорити про геральдичний декор за межами Львова, то геральдика тісно була пов'язана з оборонною архітектурою. Тема використання геральдичних символів на замках також ще не отримала належного дослідження. Ця тема є актуальною оскільки більшість оборонних споруд перебувають у занедбаному стані, руйнуються не тільки самі будівлі але і їх декор. Споруди оборонного типу, або, як ми тепер їх називаємо, пам'ятки оборонного будівництва, зводили як для захисту від ворожих нападів, так і для оборони великих феодалів і магнатів від народного гніву і частих взаємних нападів феодалів-сусідів. Геральдичний декор в оборонній архітектурі є невід'ємним атрибутом. Власники замків прикрашали будівлі своїми родовими гербами. Геральдичні зображення в замковій архітектурі можна побачити на фронтонах будівель у вигляді ліплення, на брамах та порталах, на вежах і стінах.

У Західній Україні серед пам'яток оборонної архітектури, відзначено замки, у яких виявлено збережений геральдичний декор. У Львівській області це Олеський, Підгорецький, Золочівський, Жовківський, Добромиський замки, а також замки у Поморянах та Старому Селі. У Тернопільській області це Вишневецький, Підзамоцький, Бережанський та Язлівецький замки. У Закарпатській області – Ужгородський, Мукачівський та замок Шенборнів у селі Карпати. В Івано-Франківській області – Чернелицький замок, у Рівненській області – Дубенський замок.

Хоча найбільша кількість замків, фортець та палаців збереглася до нашого часу на заході України, багато зразків оборонної архітектури можна побачити і в Центральній Україні. На Поділлі відомі зразки геральдичного декору в Кам'янець–Подільській фортеці, Сатанівській міській брамі, палаці в Самчиках та палаці Сангушків-Потоцьких в селі Антоніни. У Наддніпрянській Україні геральдичний декор виявлено в місті Тульчин Вінницької області на фасаді палацу Потоцьких, в селі Червоне Житомирської області на фасаді палацу Терещенків та в місті Тальне Черкаської області на фасаді палацу Шувалових.

Перераховані вище приклади доводять що геральдичний декор є не вивченим і в замковій архітектурі України. В наш час більшість цих пам'яток знаходиться в занедбаному стані тому нашим завданням є знайти способи адаптації та повторного використання, щоб зберегти та підкреслити їх архітектурну та мистецьку цінність, і в свою чергу зберегти та дослідити геральдичний декор.

Якщо говорити про проблему демонтажу геральдичного декору у Львові, то найбільшого руйнування піддається державний геральдичний декор. На будівлях є збережена символіка Речі Посполитої та Австро-Угорщини також збережено два зразки з радянською символікою на вул. Гнатюка 3 та вул. Я. Мудрого 1. Можна сказати, що демонтаж цього геральдичного декору призведе до знищення композиційної системи будівель та втрати їх образної цілісності, також такий геральдичний декор можна вважати історичними пам'ятками, оскільки він несе історичні відомості з минулого міста та держави.

Також існує проблема збереження геральдичного декору, який був демонтований, або знайдений під час археологічних досліджень. Це герби з старої ратуші, зокрема герб Речі Посполитої, що зберігається у Львівському Історичному музеї, герб Львова з єзуїтської хвіртки, що зберігається у фондах кафедри АТР НУ «Львівська Політехніка», герби які були розміщені на стіні Міського арсеналу, що зберігається у дворику Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Возницького. У своїй статті Р. Серцелевич пропонує не відповідну часові символіку на пам'ятках архітектури, у яких розміщуються офіційні установи демонтовувати і передавати на зберігання у музей, зазначено що такі рішення повинні прийматись фахівцями. Також Р. Серцелевич пропонує створити «Музей магістрату Львова» у якому мали б зберігатись кам'яні леви з старої ратуші з гербами на щитах, а також віднайдені старі герби. Така ідея є дуже доречною, оскільки реалізація даного задуму дала б змогу зібрати в одному місці весь геральдичний декор виявлений у Львові. Створення такої збірки ознайомить громадкість ще з одним видом пам'яток, та зможе продемонструвати традицію декорування будівель гербами та їх використання в архітектурному декорі.

Герби і в наші дні не втратили актуальності і свого значення, адже він, як і багато століть назад, символ стабільності і благополуччя. Тому багато сімей, корпорацій, навчальних закладів прагнуть створити власні герби та емблеми, щоб підкреслити свій статус та престиж, також герб виконує свою пряму функцію – повідомляє про власника. У наш час будинки рідко оздоблюють пишним ліпним декором, кам'яним різьбленням чи мозаїкою із зображенням гербів та емблем, сьогодні частіше використовують пластикові вивіски з різноманітними надписами та зображеннями. Це ті випадки, коли прогрес не йде на користь людству і не робить деякі речі більш якісними. Мабуть, саме така ситуація склалася сьогодні з архітектурним геральдичним декором. Цей вид мистецтва в минулі часи мав на увазі виключно ручну роботу майстрів, які майстерно справлялися із різними матеріалами за допомогою самих немудрих інструментів. Варто зауважити, що виходили в результаті часто справжні витвори мистецтва, гідні захоплення і всіляких похвал. Однак з плином часу ми втрачаємо техніки виготовлення

архітектурного декору, а вміння і способи виконання помирають разом з майстрами.

Тому розглянуті способи розміщення геральдичного декору в архітектурі, композиційні схеми формування геральдичних композицій, стилістичні особливості можуть бути використані при створенні ліпного геральдичного декору для оздоблення сучасних будівель.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ V

1. Визначено основні причини руйнування геральдичного декору. Виділено природні та антропогенні чинники які призводять до руйнування каменю. Описано і досліджено стан збереження геральдичного декору на фасадах будівель Львова. Стан збереження геральдичного декору має три оцінки: добрий, задовільний, незадовільний. Визначено що 88 зразків знаходяться у доброму стані, 93 у задовільному стані та 33 у незадовільному стані, та потребують негайної реставрації..

2. На прикладі реставрації: герба Львова XVII ст. знайденого під час археологічних розкопок пл. І. Підкови (Св. Духа), Венеційського лева на пл. Ринок 14, та герба Любомирських на фасаді будинку на пл. Ринок 10, розроблено рекомендації щодо реставрації геральдичного декору.

3. Визначено такі етапи реставрації геральдичного декору: Очищення від різноманітних забруднень; дослідження поліхромії; відсолення, біоцидна обробка; зміцнення каменю; склеювання; доповнення та відтворення втрачених елементів; тонування.

4. Описано можливості для подальшого дослідження, реставрації та використання геральдичного декору в архітектурі. Виявлено що існує багато зразків геральдичного декору в інтер'єрах будівель у скульптурному оздобленні, на вітражах, ліпнині. Також існує багато прикладів геральдичного декору на металевих огороженнях, брамах, пам'ятниках, колонах та малих архітектурних формах. Тому існує необхідність для подальшого дослідження геральдичного декору, його інвентаризації та збереження, оскільки він є невід'ємною частиною архітектурного оздоблення, пам'яткою історії та мистецтва.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено науково-практичні завдання: виконано інвентаризацію будівель з геральдичним декором, визначено особливості використання геральдичного декору на будівлях різних типів та способи його розміщення на фасаді, розроблено схеми поєднання геральдичних та архітектурних елементів в геральдичну композицію, сформульовано рекомендації щодо реставрації геральдичного декору на фасадах будинків. В результаті проведених досліджень сформульовано такі висновки:

1. Опрацьовано літературу на тему застосування геральдичного декору в архітектурі. Аналіз літератури показав, що вивчення геральдичного декору досі мали епізодичний характер і спеціалізованого комплексного архітектурного дослідження ще не проведено. У роботі зібрано та систематизовано матеріали, що ілюструють використання геральдичного декору в архітектурі Європи, України і Львова. Також розглянуто іконографічний матеріал, що містять інформацію про втрачений геральдичний декор. Було систематизовано наукові праці та виділено основні етапи формування геральдичного декору в архітектурі Європи та України. Досліджена законодавча та нормативна база, що регламентує процеси збереження та реставрації пам'яток архітектури. Проаналізовані наукові праці сформували теоретичну базу дослідження, дали змогу прослідкувати генезу геральдичного декору в архітектурі та визначили коло завдань, які потрібно вирішити.

2. Для розв'язання поставлених завдань використано загальнонаукові методи та розроблено власну методику дослідження геральдичного декору в архітектурі. Серед емпіричних методів використано спостереження, вибірки, опису. Серед теоретичних методів використано такі: літературний аналіз, історичний метод, композиційний і стилістичний аналіз, класифікацію, типологію, порівняння. За допомогою спеціальних методів дослідження проведено фіксацію геральдичного декору та будівель, на яких він розміщений, проведено морфологічний аналіз та наведено методи реставрації кам'яного геральдичного декору. Розроблена в дисертації методика дозволила виявити основні закономірності розміщення геральдичного декору на фасадах будівель, визначити особливості його

використання на різних типах будівель та визначити види та стан збереження геральдичного декору.

3. У процесі натурних досліджень локалізовано об'єкти з геральдичним декором, виконано фіксацію та інвентаризацію. Фіксацію геральдичного декору проведено для визначення вигляду, характеру деталей та стану збереження. Під час проведення інвентаризації сформовано каталог інвентарних карт будівель з геральдичним декором, встановлено існуючий стан, історичні дані, авторів, композиційні особливості. Проведена ідентифікація та опис герба, який зображено в геральдичному декорі. Результати інвентаризації є важливим джерелом для проведення дослідження геральдичного декору.

4. На основі класифікації будівель і споруд за функціональним призначенням визначено особливості використання геральдичного декору на будівлях різних типів. Виділено такі групи будівель: громадські, житлові та оборонні. На основі наукових досліджень гербів сформульовано види геральдичного декору з державною (територіальною), міською, корпоративною, церковною та особовою символікою. Визначено взаємозв'язок між типом будівлі та видом геральдичного декору. Визначено вісім способів розміщення геральдичного декору на фасадах будівель: I – увінчення фронтонів, аттиків, портиків, щипців; II – розміщення на пряслі стіни; III - розміщення над входом будівлі; IV - оздоблення вікна; V спосіб – розміщення в металевому огороженні балконів; VI - оздоблення колони чи пілястри; VII - оздоблення вежі; VIII - розміщення в скульптурному оздобленні будівлі. На основі засобів архітектурної композиції визначено: симетричне, асиметричне, ритмічне та пропорційне розташування геральдичного декору на фасаді. Перелічені вище способи підтверджують, що геральдичний декор є важливим елементом оздоблення фасаду, композиційно пов'язаний з будівлею і впливає на її образ.

5. Виконано класифікацію елементів геральдичного декору та визначено, що геральдичні композиції складаються з архітектурних та геральдичних елементів. Архітектурними елементами є рослинні і скульптурні оздоблення, обрамування, архітектурні деталі. Геральдичні елементи - це геральдична фігура, щит, мантия,

корона, шолом, щитотримачі, девіз та постамент. Визначено десять схем формування геральдичних композицій на основі поєднання архітектурних та геральдичних елементів. Досліджено стилістичні особливості геральдичного декору.

6. У результаті послідовного застосування методики дослідження геральдичного декору сформульовано принципи застосування геральдичного декору в архітектурі Львова. Принцип типологічної залежності полягає в тому, що тип будівлі визначає вид геральдичного декору. Принцип композиційної єдності характерний тим, що геральдичний декор у композиції фасаду виступає як частина цілого. Принцип акцентування базується на тому, що геральдичний декор є центром у композиції фасаду і виконує роль домінанти. Принцип семантичної залежності полягає в тому, що геральдичний декор несе в собі певне семантичне значення і виражає символічний зміст. Принцип єдності форми і змісту визначається поєднанням геральдичного декору в єдине ціле, і він сприймається як неподільна цілісність, а не як сума розрізнених елементів. Принцип стилістичної підпорядкованості базується на тому, що художній стиль будівлі визначає стилістику геральдичного декору.

7. Під час виконання практичних робіт по реставрації визначено основні причини та чинники руйнування геральдичного декору. Проведені натурні дослідження будівель виявили, що геральдичний декор на багатьох львівських фасадах зазнав руйнування, причинами якого є природні та антропогенні чинники. Під час обстеження визначено стан збереження геральдичного декору на фасадах будівель м. Львова. Дослідження стану збереження підтвердило необхідність фахової реставрації та рекомендацій для збереження геральдичного декору. Розроблено методику щодо реставрації геральдичного декору, і описано її етапи: очищення, дослідження поліхромії, відсолення, біоцидна обробка, зміцнення каменю, склеювання, доповнення та відтворення втрачених елементів, тонування, гідрофобізація.

8. На підставі проведених досліджень визначено перспективи дослідження та збереження геральдичного декору в архітектурі. Виявлено, що у Львові

потребують реставрації численні зразки геральдичного декору. На сьогоднішній день геральдичний декор не досліджено в інтер'єрі будівель. Ґрунтовного вивчення також потребує геральдичний декор у меморіальній, сакральній архітектурі та малих архітектурних формах. Запропоновано створити «Музей магістрату Львова», де буде зберігатися демонтований геральдичний декор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

НОРМАТИВНО – ПРАВОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ

1. ДБН В.3.2-1-2004 Реставрація, консервація та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини
2. ДБН Д.2.5-12-2001 Ресурсні елементні кошторисні норми на реставраційно-відновлювальні роботи
3. Закон України Про охорону культурної спадщини
4. Закон України Про охорону археологічної спадщини
5. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи
6. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини
7. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць
8. Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини.
9. Рекомендація з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини.

НАУКОВІ ДЖЕРЕЛА

10. Алмазов Б. А., 2012. *Повести каменных горожан. Очерки о декоративной скульптуре.* Санкт-Петербурга - Москва: Центрполиграф.
11. Арсеньев Ю. В., 2001. *Геральдика: Лекции читанные в Московском Археологическом институте в 1907-1908 г.* Москва: Терра- Книжный клуб.
12. Бойко Х. С., 2012. *Типи будинків та архітектурні конструкції : навч. посібник.* Львів: Видавництво Львівської політехніки, с. 194.
13. Бортник О. И., та Резько И. В., 2008. *Геральдика мира.* Минск: Харвест.
14. Білушак. Т. М., 2012. Оборонні споруди Львова XIV-XVIII ст. Історичні дослідження і збережені пам'ятки. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. № 724, С. 68–74.
15. Білінська О. Б., 2006. Архітектурний ордер у забудові Львова XVI-XVII ст. (Принципи застосування і методи реставрації). *Автореферат дис. канд. арх.* Львів: НУ «Львівська політехніка».

16. Бірюльов Ю. О., 2008. *Архітектура Львова. Час і стилі. XIII - XXI ст.* Львів: Центр Європи.
17. Бірюльов Ю. О., 1996. Серце Львова. Історія спорудження та оздоблення ратуші. *Галицька брама*. № 19, С. 13.
18. Васильченко А. В., 2001. *Герольды Наследия предков*. Москва: Вече.
19. Васильченко А. В., 2014. *Руны, обряды и наследие предков*. Москва: Вече
20. Вуйцик В. С., 1991. *Державний історико-архітектурний заповідник у Львові*. 2-ге вид. Львів: Каменяр.
21. Вуйцик В. С та Липка Р. М., 1987. *Зустріч зі Львовом*. Львів: Каменяр.
22. Вуйцик В. С., 2004. Львівські фіртки. *Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація»* Ред. кол.: В. Слободян, О. Бойко. Львів: інститут «Укрзахідпроектреставрація», Ч. 14, с .113-115.
23. *Галицька брама*. 1995, травень, червень, липень. № 6: Двадцять років. с. 16.
24. Гошко Т. І., 1996. *З історії магдебурзького права у Львові (XIII—XVII ст.)*. Львів. Історичні нариси. Упоряд.: Я. Ісаєвич, Ф. Стеблій, М. Литвин. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, с. 45-57.
25. Гречило А. Б., 1996. Герб міста Львова: генеза, традиція, відродження. *Львів. Історичні нариси*. Упоряд.: Я. Ісаєвич, Ф. Стеблій, М. Литвин. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, с. 61-66.
26. Гречило А. Б., 1998. *Українська міська геральдика*. Київ; Львів: УГТ, Ч. 1.
27. Гречило А. Б., 2004. Герби та прапори міст і сіл України. Львів: Друкарські куншти, Ч. 1.
28. Гречило А. Б., 2004а. Символи Королівства Галичини і Лодомерії (1772-1918). До джерел. *Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя*. К., Львів, Т. І, с. 538 - 553.
29. Гречило А. Б., 2007. Герб міста Львова. *Енциклопедія Львова*. За ред. А. Козицького та І. Підкови. Львів: Літопис, Т. 1, с. 511-514.

30. Гречило А. Б., Завітія Б., 2018. *Наш герб. Українські символи від княжих часів до сьогодення*. Київ: Родовід, с. 400.
31. Гречило А. Б. та Сварник І. І., 1990. Оборонні споруди у міській геральдиці. *Пам'ятки України*, № 2, с. 384-397.
32. Гречило А. Б., Савчук Ю. В. та Сварник І. І., 2001. *Герби міст України (XIV — перша половина XX ст.)*. Київ: Брама.
33. Дашкевич Я. Р., 1991. Потрібен герб, бо час друкувати українські гроші. *Ратуша, Львів*, № 107, с. 2.
34. Дашкевич Я. Р., 1996. Гра в геральдику (по сторінках книги О. Братка-Кутинського «Феномен України») *Знак*, Київ, Ч-12, с. 6 -7.
35. Дашкевич Я. Р., 1997. Вільям Похльобкин і українська символіка. *Знак*, Ч. 13, с. 15.
36. Дашкевич Я. Р., 1997а. Апокрифічний девіз герба Львова. *Шоста наукова геральдична конференція (Львів, 27-29 березня 1997 р.): Матеріали*. Львів, с. 24 -25.
37. Денис О. С., 1995б. Занедбана сторінка історії. *Галицька брама*, № 6, Двадцять років, с. 8-9.
38. Єдлінська У. Я., Ісаєвич Я. Д., Купчинський О. А та ін., 1986. *Історія Львова в документах і матеріалах*. Київ: Наукова думка.
39. Жук І. С., 1998. Торгово-промислова палата. *Історико-архітектурний атлас Львова. Серія II. Визначні будівлі*. Зошит №3. Львів: Центр Європи. с. 20.
40. Завадовський Т. Г., 2013. Геральдичні композиції в архітектурі міста Львова як складова історико-культурного туризму. *Вісник львівського університету. Серія географічна*. Випуск 43. Ч. 1. с. 198–206.
41. Зубрицький Д. І., 2001. *Хроніка міста Львова*. Львів: Центр Європи.
42. Ісаєвич Я., Литвин М. та Стеблій Ф., 2006. *Історія Львова. У трьох томах*. Львів: Центр Європи.
43. Іщенко Я. П., 1998. Рослинний світ в міській геральдиці України. *Спеціальні історичні дисципліни*. Київ: Інститут історії України, № 2, с. 384 - 397.

44. Іщенко Я. П., 1998а. Тваринний світ в геральдичній спадщині міст України. *Історико-географічні дослідження в Україні*. Київ: Інститут історії України, № 4, с. 80 - 95.
45. Іщенко Я. П., 2002. Зображення в міських гербах України предметів побуту: регіональний аспект. *Історико-географічні дослідження в Україні*. Київ: Інститут історії України НАН України, № 5, с. 152 - 162.
46. Іщенко Я. П., 2003. Зображення культових споруд в історичних гербах міст України: аналіз зображень та їх символіка. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Київ: Інститут історії України НАН України, № 10, с.162 - 169.
47. Казанцева Т. Є., 2010. До питання розвитку архітектурного декору на фасадах львівських споруд. *Вісник НУ «Львівська політехніка» Серія: Архітектура*, №674, с. 140 - 147.
48. Капраль М. М., ред. 1998. *Привілеї міста Львова XIV - XVIII ст.* Львів: МГКО «Документальна скарбниця Львова».
49. Катаргіна Т. І., 2009. Проблеми збереження пам'яток архітектури та містобудування. збірник наукових трудов. *Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва*. Київ: Ін-т історії України НАН України, с. 200 - 236
50. Кобилянський А. та Чернецький Є., 2014. *Родові герби шляхти*. Біла Церква: Видавець Пшонківський О.В.
51. Козицький А. та Підкова І., 2007. *Енциклопедія Львова*. Львів: Літопис. Т. 2, с. 434.
52. Красніцька Г. М., 2014. Розвиток геральдики. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. *Історичні науки*. № 90, с. 136-139.
53. Котлобулатова І. Д., 2011. *Львів на фотографії 1860—2011*. Львів: Центр Європи.
54. Котлобулатова І. Д., 1996. Львівський вокзал. Споруда друга. *Галицька брама*, №14, с. 16
55. Крип'якевич І. П., 1938. До питання про герб Львова. *Архіви України*. №1, с.44 - 45.

56. Крип'якевич І. П., 2007. *Історичні проходи по Львові*. Львів: Апріорі.
57. Кукіль Л., 2016 Семантика та особливості вирішення маскаронів міфологічної тематики на фасадах львівських споруд XIX ст. *Вісник ХДАДМ. Теорія мистецтва*, №4, с. 38-48.
58. Лінда С. М., 2000. Проблема стилю в архітектурі львівського історизму *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія Архітектура*. № 410, с. 27— 33.
59. Лінда С. М., 2009. Семантика форми в архітектурі історизму. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Випуск 22. с. 80— 85
60. Лінда С. М., 2012. Структура “архітектурного знака” та “архітектурного тексту” в семіотичному аналізі об’єктів історизму. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка" Серія Архітектура*, № 728, с. 14 - 25.
61. Лобко К. А., 2012. Особливості козацько-старшинської геральдичної систем. *Актуальні проблеми правової системи України : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студентів юридичного факультету*, Суми : СумДУ, с. 122-124.
62. *Львів. Туристичний путівник*. 1999. Львів: Центр Європи, с. 121.
63. Любченко В. А., 1981. *Львівська скульптура XVI — XVII ст.* Київ: Наукова думка.
64. Мадзіні Дж. С., 2007. *Геральдика історія, термінологія, символи і значення гербів та емблем*, Астрель: ФСЕ.
65. Малаков Д. А., 2005. *Символіка київських фасадів*. Київ. Купола, с. 23-27.
66. Малець С. О., 1995. Спомин про нереалізовані ідеї з площі Св. Духа. *Галицька брама*. № 6: Двадцять років. 11 с.
67. Меламед В. Г., 1994. Євреї в Львові (XIII – перша пол. XX століття). *Події. Суспільство. Люди*. Львів. СП Текоп.
68. Мельник Б. В., 2001. *Довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII–XX століття*. Львів: Світ.
69. Мельник Б. В., 2006. *Вулицями старовинного Львова*. Серія "Історичні місця України". Вид. 3-тє зі змінами. Львів: Світ.

70. Мельник І. В., 2012. *Галицьке передмістя та південно-східні околиці Королівського столичного міста Львова*. Львів: Априорі.
71. Мельник І. В., 2008. *Львівські вулиці і кам'яниці, мури, закамарки, передмістя та інші особливості королівського столичного міста Галичини*. Львів: Центр Європи.
72. Мальська М. І., Завадовський Т., та Каднічанський Д., 2018. *Туристичне львовознавство. Міщанські змерки та шляхетські герби в архітектурі міста Львова*. Київ: Центр учбової літератури.
73. Михайлишин О. Л., 2013. Стилістична інерція в архітектурі міського житла Західної Волині 1920 - поч.30-х років. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Вип. 33. с. 156-164.
74. Нога О. П., 2009. *Іван Левинський: Архітектор, підприємець, меценат*. Львів: Центр Європи.
75. Овсійчук В. А., 1969. *Архітектурні пам'ятки Львова*. Львів.
76. Однороженко О. А., 2007. *Історія українського козацтва: нариси у 2 т.* Київ: Києво-Могилянська академія.
77. Однороженко О. А., 2008. *Князівська геральдика Волині середина XIV-XVIII ст.* Харків: Просвіта.
78. Однороженко О. А., 2009. *Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV-XVI ст.* Харків: Харк. обл. об-ня Всеукр. Т-ва «Просвіта».
79. Однороженко О. А., 2009. *Руські королівські, господарські та князівські печатки XVII-XVI ст.* Харків: Просвіта.
80. Оляніна С. І., 2016. Герби фундаторів в програмі іконостасів XVII-XVIII ст.: символічний задум. *Культурологічна думка: Щорічник наук. пр.*, Київ: ІК НАМ, № 10, с. 125 - 134.
81. Онищенко Л. Р., 2007. Бемер Андреас. *Енциклопедія Львова*. Львів: Літопис, с. 207.
82. Осетрова Г. Р., 2006. *Герби в пам'ятках архітектури Кам'яця*. Кам'янець - Подільськ: Медобори.

83. Падовська О. І., та Паюк М. В., 1997. До питання про дослідження гербів у архітектурі Львова. *Шоста наукова , геральдична конференція*. Львів, Україна 27-29 березня 1997 року, с. 66-67.
84. Панченко В. Н., 1994. *Герб Києва*. Київ. Старовина, № 3, с. 94.
85. Пламеницька О. І., 2014. До питання історичної типології архітектури України (класиологічний аспект). *Новий пошук Українська академія мистецтва*, Випуск 22, с.104-117.
86. Попович М. А., 1997. *Геральдичні символи на давніх будівлях Белграда*. Белград: Баштина.
87. Прибега Л., 2015. Архітектурна спадщина України. Пам'яткоохоронний аспект. Київ: Інститут культурології НАМ України.
88. Расін О. В., 2004. *Орнамент всіх часів і стилів*. Т. 2. Москва: Арт-Родник.
89. Сварник І., Дашкевич Я., 1999. Печатки і герб міста Львова. *Книга міст Галичини*, Львів, с. 214 - 220.
90. Сварник І. І., 2004. Символіка міст Галицької землі. *До джерел. Збірник наук. праць на пошану Олега Купчинського*. Київ – Львів, с. 594 - 608.
91. Сварник І. І., 2007. Державні, земельні, міські й приватні символи в пам'ятках архітектури Львова. *Знак*. с. 43.
92. Сварник І. І., 2008. Міщанські гмерки в актах Львівського магістрату XVI ст. *Вісник Львівського університету*. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології, Вип. 3, с. 268 - 277.
93. Серцелевич Р. О., 2009. Проблеми моніторингу, збереження та реставрації геральдичного декору в пам'ятках архітектури міста Львова. *Наукові студії: Збірник наукових праць. Історико-краєзнавчий музей м. Винники*. Д. Козак та Н. Білас, ред. Львів - Винники: ЛА «Піраміда», Вип. 2, с. 170 - 177.
94. Серцелевич Р. О., 2012. Емблема Товариства шанувальників минувшини Львова. *Знак Вісник Українського геральдичного товариства*, № 56, с. 7 - 8.

95. Сільник О. І., 2007. Розвиток архітектури прибуткових будинків Львова 1772-1918 рр. Вісник ЛДАУ. Сер. Архітектура і сільськогосподарське будівництво. № 8. с. 272 – 277.
96. Сільник О. І., 2008. Закономірності еволюції композиційних і стилевих вирішень житлових будинків центральної частино Львова збудованих в кінці XVIII-початку XX ст. *Автореферат дис. канд. арх. Львів: НУ «Львівська політехніка».*
97. Сільник О. І., 2008а Розвиток стилевих вирішень прибуткових будинків Львова у XIX ст. *Вісник ЛДАУ. Сер. Архітектура і сільськогосподарське будівництво № 9. с. 239-243.*
98. Содомора А. Домбровський М. та Кісь А., 2008. *Anno Domini. Року Божого: Латинські написи Львова.* Львів: Піраміда, с. 80 - 81.
99. Слейтер С., 2005. *Геральдика. Иллюстрированная энциклопедия.* Издание второе, переработанное и дополненное. Москва: Изд-во Эксмо.
100. Стецюк П., 1993. Про необхідність створення Української Геральдичної служби. Знак. Львів. № 1, с. 1.
101. Сьомочкін І. В., 1995с. Будинок Художньо-промислового музею у Львові (до питання про авторство проекту). *Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація», № 3, с. 30 - 33.*
102. Теліцин В. Л., 2003. *Символи знаки емблеми. Енциклопедія.* Москва: ЛОКІД-ПРЕСС: РИПОЛ.
103. Торошкіна О. А., 2012. *Семантика архітектури.* Київ: НАУ, 96 с.
104. Трофимук М. В., 2009. Читаймо зі стін. *Новий Погляд.* №28 (138). с. 14 - 15.
105. Трегубова Т. О., 1969. Нове про архітектуру середньовічного житла на площі Ринок у Львові. *Українське мистецтво.* Вип. 3. Київ: Наукова думка, с. 154 - 156.
106. Фоменко О.А., 1994. Роль знаків в формуванні архітектурного образу. *Тезиси докладов 49-й научной конференции. «Повышение эффективности строительства».* Харьков, ХИСИ, с.8.

107. Харчук Х. Р., 2012. Похоронні родинні каплиці Личаківського цвинтаря. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*, Вип. 5, с. 129-133.
108. Харчук Х. Р., 2013. Формування Личаківського некрополя у Львові (XVII-XIX століття). *Вісник Львівської комерційної академії. Серія "Гуманітарні науки"* Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, Вип. 11, с.232—239.
109. Чернявская Т. Н., 1984. *Энциклопедия символов, знаков, эмблем.* Лингвострановедческий словарь. Москва: Художественная культура СССР. с. 50.
110. Чень Л. Я., 2014. *Основи наукових досліджень у реставрації пам'яток архітектури.* Львів:Видавництво Львівської політехніки
111. Шпитковський І., 1933. *Рід і герб Шептицьких.* Львів: Богословія.
112. Betlej A., 2016. *Przykłady wykorzystania znaku herbowego w fundacjach biskupa Andrzeja Stanisława Zaluskiego.* Krakow: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana. s. 595 - 600.
113. Biriulow J., 2007. *Rzeźba lwowska od połowy XVIII wieku do 1939 roku: Od zapowiedzi klasycyzmu do awangardy.* Warszawa: Neriton.
114. Charewiczowa Ł., 1935. *Czarna kamienica i jej mieszkańcy.* Lwów, s. 29 - 30.
115. Czerner O., 1997. *Lwów na dawnej rycinie i planie.* Wrocław; Warszawa; Krakow: Zakład narodowy imienia Ossolińskich.
116. Czerner O., 1997. *Lwów na dawnej rycinie i planie.* Wrocław; Warszawa; Krakow: Zakład narodowy imienia Ossolińskich.
117. Yarovaya E., 2015. Heraldic composition as a means to express personal merits. Perspectives on the honour systems. *Proceedings of the symposiums Swedish and Russian orders 1700-2000. The honour of diplomats.* Stockholm.
118. Gajil T., 2007. *Herbarz polski. Od sredniowiecza do XX wieku.* Gdansk: Wyd. L&L.
119. Jaworski F., 1903. Lapidea Kłopotowska. *Nieciekawa historia lwowskiej kamienicy.* Kurjer lwowski.
120. Jaworski F., 1905. Dawniejsze widoki Lwowa. Tydzien.
121. Jaworski F., 1909. Nobilitacya miasta Lwowa. *Biblioteka Lwowska*, T. IV, s. 26.

122. Jaworski F., 1911. *Lwów stary i wczorajszy (Szkice i opowiadania)*. Lwów, s. 35—41.
123. Jaworski F., 1912. *Czarna kamenica we Lwowie*. Sztuka (Lw.).
124. Jaworski F., 1912a. *Ratusz Lwowski*. *Biblioteka Lwowska*. T. 1.
125. Kowalczyk M., 1927. *Cech budowniczy we Lwowie za czasów polskich (do roku 1772)*. Lwów: Nakładem Stowarzyszenia budowniczych we Lwowie, s. 91.
126. Łoziński W., 1890. *Złotnictwo lwowskie w dawnych wiekach 1384–1610*. Lwów, s. 64.
127. Łoziński W., 1892. *Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku*. We Lwowie, s. 385 - 392.
128. Łoziński W., 1889. *Sztuka lwowska w XVI I XVII wieku: architektura I rzeźba*. Lwów: Księgarni H. Altenberga.
129. Łoza K., 2016. *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie*. *Przewodnik*. Wydanie pierwsze. Wrocław, s. 352.
130. *Lviv: Guidebook for the Visitor. Second edition*. 2007. Biriulow J. eds. Lviv: Publishing House «Centre of Europe».
131. *Lwów. Ilustrowany przewodnik*, 2001. Lwów: Centrum Europy. Wrocław: Via Nowa, s. 154 - 155.
132. Malecki A., 1890. *Studia heraldyczne*. Lwów. T. 2. s. 324 - 385.
133. Mankowski T., 1947. *Kaplica Boimow we Lwowie*. *Prace komisji sztuki*. s. 97 — 99.
134. Mankowski T., 1938. *Kościół Bernardynów we Lwowie*. *Dawna sztuka*. Lwów, s. 317 - 318.
135. Mankowski T., 1937. *Lwowska rzeźba rokokowa*. Lwów.
136. Mayer F. A., 1920. *Handbook of ornament*. New York: The Architectural Book Publish Company. P. Wenzel and M. Krakow.
137. Ostrowski J., 2012. *Kościół i kolegium jezuitów we Lwowie*. *Kościóły i klastory Lwowa z okresu*. *Materialy do dziejów sztuki sakralnej*. *Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie*. — Kraków: Antykwa, T. 20, s. 71 - 132.

138. Sochaniewicz K., 1933. Herb miasta Lwowa. Lwow. *Biblioteka Lwowska*. Lwow: Towarzystwo Miłośników Przeszłości Lwowa.

139. Wittyg W., 1907. *Znaki pieczętne (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku*. Kraków.

ІНТЕРНЕТ ДЖЕРЕЛА

140. Бєляєва О. Н., 2018. *Символіка комуністичного тоталітарного режиму в архітектурі Полтави* [онлайнвий] Доступно: <https://archcity.pro/2018/01/31/totalitarni-symvoly-i-znaky-v-arhitekturi-poltavy> [Дата звернення 31.03.2018]

141. Духовна велич Львова. Завадовський Т. *Львів, якого не помічаємо: символіка послідовників святого Ігнатія Лойоли у Львові*. [онлайнвий] Available at <http://velychlviv.com/lviv-yakogo-ne-pomichayemo-symbolika-poslidovnykiv-svyatogo-ignatiya-lojoly-u-lvovi/> [Дата звернення 20.04.2016 р.]

142. Духовна велич Львова. Завадовський Т. *Львів, якого не помічаємо: герби із зображенням Святого Духа на будівлі географічного факультету*. [онлайнвий] Доступно: <http://velychlviv.com/lviv-yakogo-ne-pomichayemo-gerby-iz-zobrazhennyam-svyatogo-duha-na-budivli-geografichnogo-fakultetu/> [Дата звернення 20.04.2016]

143. Духовна велич Львова. Завадовський Т. *Львів, якого не помічаємо: герби монаших орденів (Кармеліти босі)*. [онлайнвий] Доступно: <http://velychlviv.com/lviv-yakogo-ne-pomichayemo-gerby-monashyh-ordeniv-karmelity-bosi/> [Дата звернення 20.04.2016]

144. Фотографії старого Львова. *Забуті герби міського арсеналу* [онлайнвий] Доступно: <http://photo-lviv.in.ua/zabuti-herby-misko-ho-arsenalu/> [Дата звернення 12.05.2016]

145. Центр міської історії. [онлайнвий] Доступно: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects//> [Дата звернення 12.05.2016]

146. Greaves K., 2006. *Architectural heraldry in Toronto* [онлайнвий] Доступно: http://www.heraldry.ca/content/resources_architecture.php [Дата звернення 7.04.2016]

147. Lehman J., 2016. *History of Heraldry and Architecture* [онлайновий]
Доступно: <http://melbourneblogger.blogspot.com/2016/10/history-of-heraldry-and-architecture.html> [Дата звернення 7.10.2016]

148. Woodbridge S., 2014. *Architectural Ornament in Heraldry and Emblems*.
[онлайновий] Доступно: <http://designbythebay.com/architectural-ornament-heraldry-emblems> [Дата звернення 7.10.2016]

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А.

Акти впровадження результатів дисертаційного дослідження

АКТ

Використання наукових результатів дисертаційної роботи

Шукатки Мар'яни Степанівни

«Геральдичний декор в архітектурі Львова кінця XVI – початку XXI ст.» представлена на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, при виконанні науково-дослідної роботи на замовлення СПД ФОП Зініч В.О.

СПД ФОП Зініч В.О. цим актом засвідчує, що результати дисертаційної роботи Шукатки М.С. на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури були використані у науково-дослідній та науково-проектній роботі з розроблення рекомендацій щодо реставрації по об'єкту «Реставраційний ремонт фасадів та покрівлі житлового будинку за адресою А. Куїнджі 35 у м. Маріуполь (пам'ятка архітектури місцевого значення)», що виконана СПД ФОП Зініч В. О. у 2018 р. на замовлення ГО «Фонд розвитку Маріуполя» за безпосередньої участі автора.

У роботі було використано рекомендації щодо реставрації геральдичного декору на фасадах будівель, досліджено стан збереження архітектурних елементів виконано картограми втрат та розроблено методику реставрації. Виконані дослідження відповідають вимогам ДБН В.3.2-1-2004 «Реставрація, консервація та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини», ДБН А.2.2-14:2016 «Склад, порядок розроблення, погодження і затвердження науково-проектної документації для реставрації об'єктів нерухомої культурної спадщини» і враховані у науково-дослідній роботі.

СПД ФОП

Зініч В. О.

АКТ № 04-18-Н**використання наукових результатів дисертаційної роботи
Шукатки Мар'яни Степанівни “Геральдичний декор в архітектурі
Львова кінця XVI – початку XXI ст.”,**

представленої на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, при виконанні науково-дослідних робіт на замовлення приватного підприємства «Белзький мур»

Комісія у складі голови: директора приватного підприємства «Белзький мур» (далі – ПП «Белзький мур»), к.арх. В. М. Петрика та членів: заступника директора Українського державного інституту культурної спадщини Міністерства культури України (далі – УДІКС) М. П. Гайди, провідного архітектора УДІКС А. М. Хархаліса, – цим актом засвідчує, що результати дисертаційної роботи М. С. Шукатки на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури були використані у науково-дослідній роботі, що виконувалась ПП «Белзький мур» за безпосередньої участі автора, а саме – виконання науково-дослідних робіт на об'єкті та написання Реставраційного звіту про науково-дослідні роботи скульптури Венеційського лева на пл. Ринок 14. Науково-дослідна робота виконана у 2014 р. на замовлення ТЗОВ "ІНСПЕ" (№ 01-17/5 від 19 серпня 2014 р.).

У роботі було використано вдосконалену методику реставраційного натурного аналізу об'єкта реставрації. В результаті натурних досліджень на скульптурі Лева виявлено поліхромію (порівняльним аналізом визначено, що поліхромія відповідає геральдичним кольорам герба Венеції) та проведено відповідні консерваційно-відновлювальні роботи. При аналізі в процесі натурних досліджень об'єкта реставрації – вхідного порталу зі скульптурою лева, виявлено втрати архітектурних елементів. Проведено допастування втрачених елементів порталу та скульптури, а також деструктованих

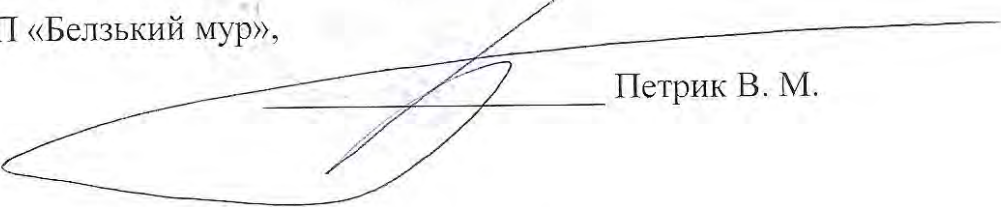
поверхонь двох блоків рустів фасаду згідно опрацьованих за участю М.С.Шукатки рекомендацій.

Наукові дослідження, які виконала М. С. Шукатка в процесі даної роботи, відповідають нормативним вимогам до виконання науково-дослідної реставраційної документації.

Результати науково-дослідної роботи з реставрації скульптури Венеційського лева на пл. Ринок 14 викладені у реставраційному звіті, що виконаний особисто М. С. Шукаткою, і є складовою частиною науково-проектної документації Проекту консервації та фрагментарної реставрації вхідного порталу з фігурою лева Св.Марка на фасаді будинку №14 на пл.Ринок у м.Львові, що схвалена на засіданні Науково-консультативної ради з охорони культурної спадщини при Управлінні охорони історичного середовища м.Львова.

Голова комісії:

Директор ПП «Белзький мур»,
к.арх.

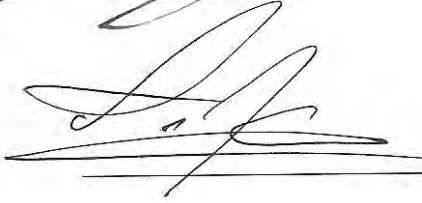

Петрик В. М.

Члени комісії:

Гайда М. П.

Хархаліс А. М.

ДОДАТОК Б. Аналітичні таблиці.

Таблиця 1.1.1 Аналіз літератури на тему геральдичного декору в Європі.

№	Автор, книга, стаття	Наукові категорії		
		Історичний аспект	Архітектура	Геральдика
1.	Арсеньєв Ю. «Геральдика»	+		+
2.	Васильченко А. «Руны, обряды и наследие предков»	+		+
3.	Вайгель К. «Доклад о символах»	+		+
4.	Дж. С. Мадзіні «Геральдика, історія, термінологія, символи, значення гербів та емблем»	+		+
5.	Попович М. «Геральдичні символи на давніх будівлях Белграда»	+	+	
6.	Руппель К. «Родовые символы»	+		+
7.	Расіне О. «Орнаменти всіх часів та стилів»	+	+	
8.	В. Теліцин «Символи, знаки, емблеми»	+		+
9.	Betlej A. «Przykłady wykorzystania znaku herbowego w fundacjach bickupa Andrzeja Stanisława Żaluskiego»	+	+	+
10.	Greaves K. «Architectural heraldry in Toronto»	+	+	
11.	Yarovaya E., 2015. Heraldic composition as a means to express personal merits	+		+
12.	Lehman J. «History of Heraldry and Architecture»	+		
13.	Meyer F. «A hand book of ornament»		+	
14.	Sleiter S. «Геральдика, ілюстрована енциклопедія»	+		
15.	Woodbridge S. «Architectural Ornament in Heraldry and Emblems»	+	+	

Таблиця 1.2.1 Аналіз літератури на тему геральдичного декору в архітектурі України

№	Автор, книга, стаття	Наукові категорії		
		Історичний аспект	Архітектура	Геральдика
1.	О. Беляєва «Символіка комуністичного тоталітарного режиму в архітектурі Полтави»		+	
2.	Гречило А. «Герби та прапори міст і сіл України», «Українська міська геральдика», «Герби та прапори міст і сіл України»			+
3.	Гречило А., Сварник І. «Оборонні споруди у міській геральдиці»			+
4.	Дашкевич Я. «Гра в геральдику», «Вільям Похльобкин і українська символіка», «Потрібен герб, бо час друкувати українські гроші», «Кам'янець-Подільський XVI-XVIII століть: місто трьох гербів»	+		+
5.	Кобилянський А., Чернецький Є. «Родові герби шляхти»	+		+
6.	Лобко Н. «Особливості козацько-старшинської геральдичної системи»	+		+
7.	Малаков Д. «Символіка київських фасадів»		+	
8.	Михайлишин О. Л. «Стилістична інерція в архітектурі міського житла Західної Волині 1920 - поч.30-х років»		+	
9.	Сварник І. «Символіка міст Галицької землі»	+		+
10.	Савчук Ю. «Міська геральдика Поділля»	+		+
11.	Осетрова Г. «Герби в пам'ятках архітектури Кам'янця»	+	+	
12.	Оляніна С. «Герби фундаторів в програмі іконостасів XVII-XVIII ст.: символічний задум»	+	+	
13.	Торошкіна О. «Загальні семантичні принципи формування образу представницьких споруд»	+	+	
14.	Ярослав І. «Зображення культових споруд в історичних гербах міст України: аналіз зображень та їх символіка», «Зображення в міських гербах України предметів побуту: регіональний аспект», «Тваринний світ в геральдичній спадщині міст України»	+		+

Таблиця 1.3.1 Аналіз літератури на тему геральдичного декору в архітектурі Львова

№	Автор, книга, стаття	Наукові категорії		
		Історичний аспект	Архітектура	Геральдика
1.	Вуйцик В. «Львівські хвіртки»	+		
2.	Денис О. «Зanedбана сторінка історії»			
3.	Гречило А. «Герб міста Львова: генеза, традиція, відродження», «Печатки міста Львова XIV-XVIII ст.»	+		+
4.	Дашкевич Я. «Апокрифічний девіз герба Львова 1936 р.»	+		+
5.	Мальська М., Завадовський Т., Д Каднічанський «Туристичне львовознавство. Міщанські гмерки та шляхетські герби в архітектурі міста Львова»	+		+
6.	Завадовський Т. «Геральдичні композиції в архітектурі міста Львова як складова Історико-культурного туризму», «Львів, якого не помічаємо: герби із зображенням Святого Духа на будівлі географічного факультету», «Забуті герби міського арсеналу», «Львів, якого не помічаємо: символіка послідовників святого Ігнатія Лойоли у Львові.»	+	+	+
7.	Крипякевич І. «Історичні проходи по Львові»	+	+	
8.	Крип'якевич І. «До питання про герб Львова»	+		+
9.	Казанцева Т. «До питання розвитку архітектурного декору на фасадах львівських споруд»	+	+	
10.	Лінда С. «Семантика форми в архітектурі історизму», «Проблема стилю в архітектурі львівського історизму»	+	+	
11.	Мельник Б «Вулицями старовинного Львова»	+	+	
12.	Падовська О., Паюк М. «До питання дослідження гербів у архітектурі Львова»	+	+	+
13.	Содомора А., Домбровський М., Кісь А. «Anno Domini. Року Божого: Латинські надписи Львова»	+		
14.	Сварник І. «Печатки і герб міста Львова», «Міщанські гмерки в актах Львівського магістрату XVI ст.», «Державні, земельні, міські й приватні символи в пам'ятках архітектури Львова»	+		+
15.	Серцелевич Р. «Проблеми моніторингу, збереження та реставрації геральдичного декору в пам'ятках архітектури міста Львова»	+	+	+

Продовження таблиці 1.3.1

16.	Сільник О. І. «Закономірності еволюції композиційних і стильових вирішень житлових будинків центральної частини Львова збудованих в кінці XVIII-початку XX ст.», «Розвиток архітектури прибуткових будинків Львова 1772-1918 рр.», «Розвиток стильових вирішень прибуткових будинків Львова у XIX ст.»			+
17.	Торошкіна О. «Загальні семантичні принципи формування образу представницьких споруд»		+	
18.	Łoziński W. «Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII w.», «Złotnictwo polskie w dawnych wiekach»	+		
19.	Malecki A. «Studia heraldyczne»	+		+
20.	Sochaniewicz K. «Herb miasta Lwowa»	+		+
21.	Jaworski F. «Ratusz Lwowski. Nobilitacya miasta Lwowa»	+		
22.	Wittyg W. «Znaki pieczętne (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku»	+		+

Таблиця 2.1.1 Інвентарна карта об'єкта з геральдичним декором.

<p>Фото 1 Фото відображає фасад будівлі на якій присутній геральдичний декор.</p> <p>Фото 2 Фото відображає елемент будівлі з геральдичним декором, тобто фронтон, фрагмент стін, двері чи вікно</p> <p>Фото 3 Фото зображе геральдичний декор.</p>	Адреса: описується адреса будівлі
	Найменування: тип та найменування будівлі.
	Автор: зазначається архітектор або фірма яка проектувала будівлю.
	Дата побудови: зазначається в якому році розпочалось будівництво будівлі
	Стиль: у якому архітектурному стилі виконана будівля
	Кількість поверхів: вказується поверховість будинку
	Історична довідка: описується історія побудови , хто і коли володів будинком.
	Композиція фасаду: описується компонування фасаду
	Герб – зазначається назва герба та геральдичний опис (блазон).
Матеріал: зазначається з якого матеріалу виконаний геральдичний декор	
Технічний стан: оцінка технічного стану за візуальним обстеженням за критеріями добре, задовільно, не задовільно.	

Таблиця 2.2.1 Типи будівель з геральдичним декором.

Типи будівель													
Громадські будівлі							Житлові будівлі			Оборонні споруди			
Установи охорони здоров'я, фізичної культури і соціального забезпечення	Освітні установи	Установи культури	Проектні та наукові організації	Установи та організації управління	Громадські, партійні, добровільні неурядові організації	Установи комунального господарства	Установи транспорту та засобів зв'язку	Установи для культової та релігійної діяльності	Індивідуальні житлові будинки (кам'яниці)	Палаці	Вілли	Прибуткові будинки	Брами, хвіртки, мури, вежі, арсенали.

Таблиця 2.2.2. Способи розміщення геральдичного декору на фасаді.

№	Схема розміщення геральдичного декору.	Фотофіксація
I	Схематичне зображення фасаду будівлі з розміщенням увінчуючого геральдичного декору: 1. Увінчення фронтонів. 2. Увінчення аттиків 3. Увінчення портиків 4. Увінчення щипців	Перелік фотографій фасадів з розміщенням геральдичного декору на фронтоні, на аттику, на портику, на щипці.
II	Схематичне зображення фасаду будівлі з розміщенням геральдичного декору на пряслі стіни: 1. Розміщення на пряслі стіни без обрамування. 2. Розміщення на пряслі стіни з обрамуванням.	Перелік фотографій фасадів з розміщенням геральдичного декору на пряслі стіни.
III	Схема розміщення геральдичного декору над входом: 1) над порталом; 2) на замковому камені; 3) поєднання з прямим сандриком порталу; 4) поєднання з трикутним сандриком; 5) поєднання з півциркульним сандриком.	Перелік фотографій фасадів з розміщенням геральдичного декору над входом.

Продовження таблиці 2.2.2

IV	Схема розміщення геральдичного декору в оздобленні вікон: 1) над обрамленням; 2) під віконним обрамленням; 3) поєднання з прямим сандриком; 4) поєднання з півциркульним сандриком.	Перелік фотографій фасадів з розміщенням геральдичного декору в оздобленні вікон.
V	Розміщення в металевому огороженні балконів	Перелік фотографій фасадів.
VI	Оздоблення колони чи пілястри.	Перелік фотографій фасадів з геральдичним декором що оздоблює колони чи пілястри.
VII	Оздоблення вежі	Перелік фотографій фасадів з геральдичним декором що оздоблює вежі.
VIII	Розміщення в скульптурному опорядженні фасаду	Перелік фотографій фасадів з геральдичним декором в скульптурному опорядженні фасаду.

Таблиця № 2.2.3 Композиційний аналіз геральдичного декору.

№	Композиційні схеми	Фотофіксація геральдичного декору
1.	Геральдична фігура розміщена без щита на пряслі стіни.	
2.	Геральдична фігура розміщена в декоративному обрамуванні чи в поєднанні з архітектурними деталями.	
3.	Геральдична фігура розміщена на круглому щиті, або геральдичний щит вписаний у круглий диск чи вінок.	
4.	Геральдична фігура на щиті без декору.	
5.	Геральдична фігура розміщена на щиті, який увінчаний короною чи шоломом.	
6.	Геральдична фігура або щит розміщені на мантиї та увінчані митрою.	
7.	Геральдична фігура розміщена на щиті, який оздоблений рослинним декором.	
8.	Геральдична фігура розміщена на щиті, який оздоблений рослинним декором та увінчаний короною чи шоломом.	
9.	Геральдична фігура розміщена на картуші, який тримають архітектурні щитотримачі.	
10.	Геральдична фігура розміщена на картуші, який увінчаний короною, картуш тримають геральдичні щитотримачі.	

Таблиця 3.1.1 Види геральдичного декору

№	Тип Будівлі	Адреса будівель	Кіл-сть	Вид геральдичного декору					
				Державна символіка	Міська символіка	Корпорат. символіка	Церковна символіка	Особова символіка	
1.	Охорони здоров'я	вул. Клепарівська 35	1					1	
2.		вул. Личаківська 26	1					1	
3.		Заклади освіти	вул. Генерала Грекова 3	2		2			
4.			пр. Т. Шевченка 9	1		1			
5.			вул. Леонтовича 2	3		3			
6.			вул. Театральна 15	1		1			
7.			вул. Личаківська 171	2		2			
8.			пр. В. Чорновола 6	1		1			
9.			вул. С. Бандери 14	1			1		
10.			вул. Залізняка 21						
11.			вул. Зелена 22	1	1				
12.			вул. Зелена 8	1		1			
13.			вул. Л. Українки 45	1		1			
14.			вул. Підвальна 17	1		1			
15.			вул. Таманська 11	3		3			
16.			вул. Замкнена 8	1		1			
17.			вул. Снопківська 47	10	1	1	8		
18.			вул. І. Федорова 9	1			1		
19.			вул. Університетська 1	4	1	2	1		
20.			вул. Пекарська 50	1	1				
21.			вул. Пекарська 52	3			3		
22.			вул. Некрасова 7	1				1	
23.			вул. Театральна 15	2				1	
24.	Заклади культури		пр. Свободи 28	2		2			
25.			вул. Лесі Українки 1	1					1
26.		пр. Свободи 20	1		1				
27.	Організації та управління	пл. Ринок 1	4	2	2				
28.		вул. Коперника, вул. Замкова						6	
29.		вул. В. Винниченка 18	1	1					
30.		вул. Винниченка 14-16	1	1					
31.		вул. Кн. Романа 1-3	1	1					
32.		пр. Т. Шевченка 17-19	1		1				
33.		вул. Валога 11	2	1	1				
34.		вул. І. Франка 157	1		1				
35.	Громадських партійних неурядових організацій	вул. Дж. Дудаєва 9	8				8		
36.		вул. Дж. Дудаєва 8	5				5		
37.		вул. Руська 20	2	1			1		
38.		вул. Листопадового чину 6	5	5					
39.		вул. Театральна 22	3					3	
40.		вул. Винниченка 1	1			1			
41.		вул. Січових Стрільців 16	1			1			
42.		вул. Підвальна 6	1	1					
43.		пл. Двірцева 1	1	1					

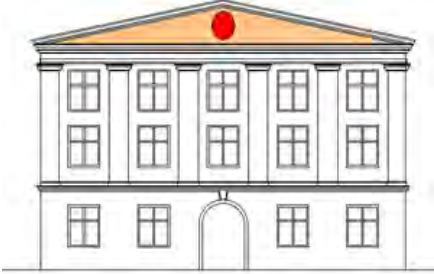
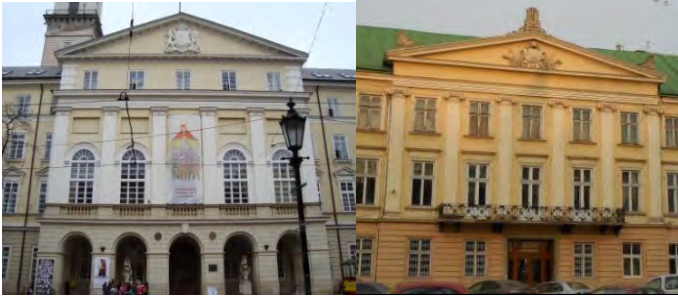
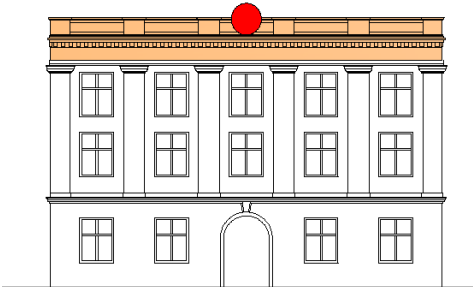

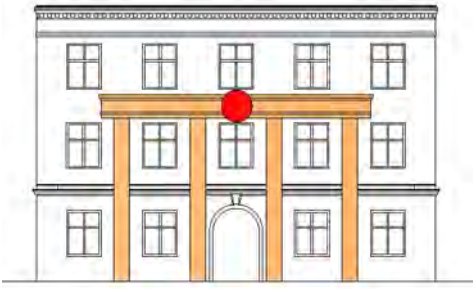

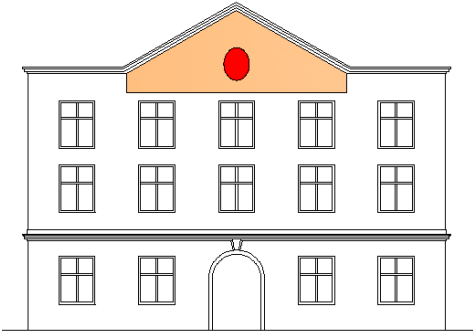

Продовження таблиці 3.1.1

44.	Культової і релігійної діяльності	вул. В. Винниченка 30а	1					1
45.		вул. Винниченка 22	1				1	
46.		пл. Св. Юра 5	1					1
47.		пл. Св. Юра 5, палац митрополитів	1					1
48.		вул. Вірменська, 7	2				1	1
49.		вул. Вірменська 9						
50.		пл. Музейна 1	1				1	
51.		пл. Катедральна 1	1				1	
52.		вул. Тершаківців 11	1				1	
53.		вул. Театральна 13	1				1	
54.		пл. Соборна 3а	5	1	1			3
55.		пл. Катедральна 1а	2				2	
56.		вул. Ген. Чупринки 70	1					1
57.		вул. Б. Хмельницького 77	1					1
58.		Оборонні	вул. Бібліотечна 2	1				1
59.	вул. Підвальна 5		4		1		3	
60.	пл. І. Підкови		1		1			
61.	вул. Лисенка 12		4				4	
62.	Кам'яниці	пл. Ринок 4	1				1	
63.		пл. Ринок 6	1				1	
64.		вул. І. Федорова 10	1				1	
65.		пл. Ринок 8						
66.		пл. Ринок 10	1				1	
67.		пл. Ринок 14	1				1	
68.		пл. Ринок 23	1				1	
69.		пл. Ринок 26	1				1	
70.		пл. Ринок 37	1				1	
71.		пл. Ринок 43					1	
72.		вул. Староєврейська 36	1		1			
73.		вул. Староєврейська 28	1		1			
74.		вул. Сербська 13	1		1			
75.		вул. Театральна 2	1				1	
76.	Палаці	вул. Драгоманова 42	3				3	
77.		вул. Коперника 42	1				1	
78.		вул. Коперника 40а	4				4	
79.		вул. Коперника 15	2				2	
80.		вул. Пекарська 19						
81.		вул. Пекарська 50а	4				4	
82.		пл. Галицька 10	1				1	
83.		вул. Листопадового Чину 16	1				1	
84.		вул. Стефаника 3						
85.	Вілли	вул. Генерала Чупринки 17	1				1	
86.		вул. Паркова 9	1				1	
87.		вул. Каліча Гора 7	1				1	
88.		вул. Тернопільська 15	1				1	

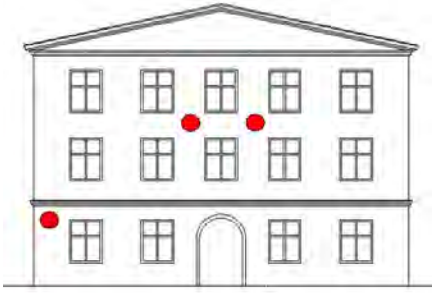

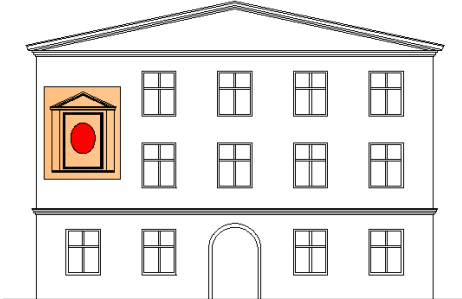

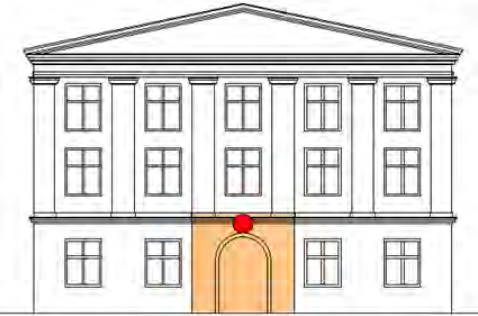

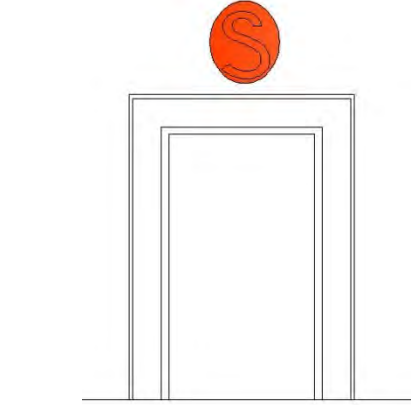

Продовження таблиці 3.1.1

89.	Прибуткові будинки	вул. Яна Матейка 4	1					1
90.		вул. Б. Лепкого 20	1					1
91.		вул. Листопад. чину 11	1					1
92.		вул. Левицького 112	1					1
93.		вул. Ген. Чупринки 50-52	2					2
94.		вул. Гнатюка 8	1	1				
95.		вул. Січ. Стрільців 2	1	1				
96.		вул. Київська 27	1	1				
97.		вул. Тарнавського 43	1					1
98.		пр. Т. Шевченка 4	1					1
99.		вул. Богомольця 2	1	1				
100.		вул. І. Франка 2	1					1
101.		вул. Коновальця 17	1	1				
102.		вул. Колесси 14	1			1		
103.	пр. Шевченка 23	1	1					
104.	пр. Свободи 35	1					1	
105.	Житлові будинки	вул. Григоровича 2	1					1
106.		вул. М. Гоголя 10	1					1
107.		вул. М. Гоголя 4	4					4
108.		вул. В. Вітовського 41	1					1
109.		вул. Пекарська 14	1					1
110.		вул. Донецька 3	1		1			
111.		вул. Горбачевського 18	1			1		
112.		пр. Свободи 22	1					1
113.		вул. І. Франка 67	1					1
114.		вул. І. Франка 63	2					2
115.		вул. Шота Руставелі 3	1		1			
116.		вул. Йосипи Сліпого 2	2					2
117.		вул. О. Кониського 8	2					2
118.		вул. Гнатюка 3	6	6				
119.		вул. Я. Мудрого 1	4	4				
120.		пр. Свободи 13	1				1	
Разом:			207	35	35	19	25	79

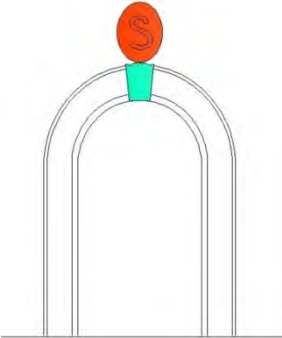
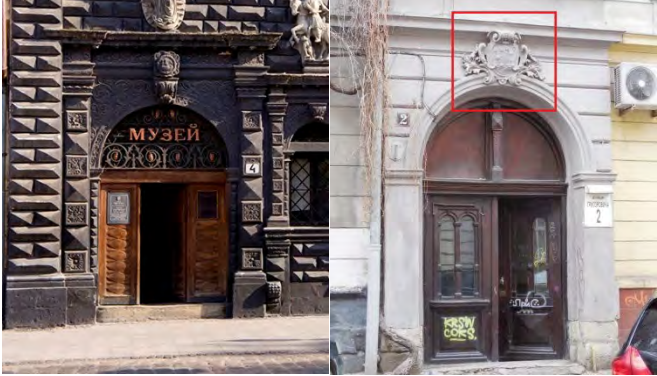
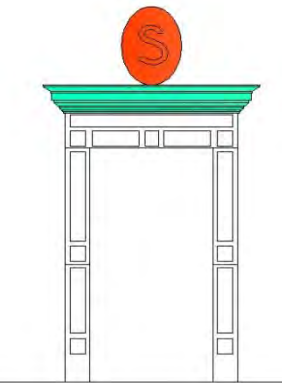

Таблиця № 3.2.1 Класифікація геральдичного декору за розміщенням на фасадах будівель Львова.

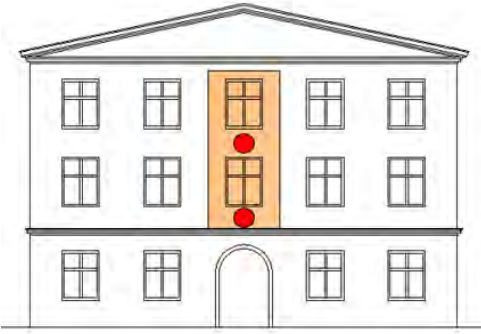

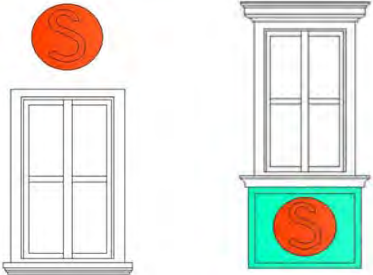

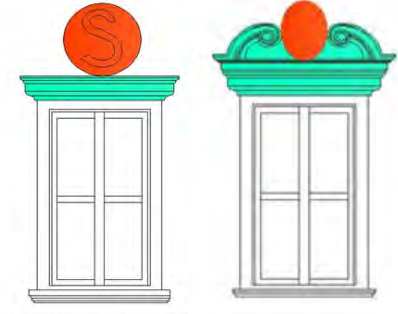

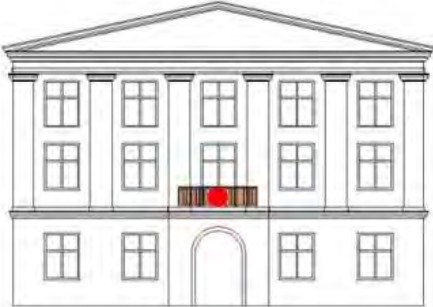

№	Схеми розміщення геральдичних композицій на фасаді будівлі.	Приклади будівель з геральдичними композиціями.
I	<p>Увінчення фронтонів</p> 	 <p>Пл. Ринок 1, вул. Винниченка 14-16.</p>
	<p>Увінчення аттиків</p> 	 <p>Вул. Пекарська, вул. Винниченка 18</p>
	<p>Увінчення портиків</p> 	 <p>Вул. Зелена 22, вул. Підвальна 6.</p>
	<p>Увінчення щипців</p> 	 <p>Вул. Леонтовича 2, вул. Залізняка 2</p>

Продовження таблиці 3.2.1

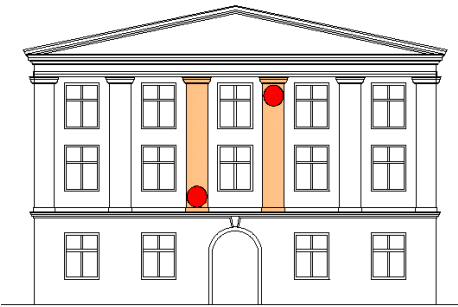

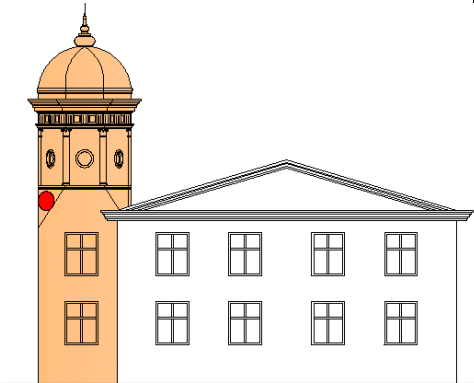

<p>II</p> <p>1) Розміщення на пряслі стіни без обрамування</p> 	 <p>Пр. Шевченка 9, вул. Сербська 11</p>
<p>2) Розміщення на пряслі стіни в ніші або обрамуванні.</p> 	 <p>Вул. І. Франка 17, вул. Театральна 15</p>
<p>III</p> <p>Розміщення над входом.</p> 	 <p>Пл. Ринок 14, вул. Ген. Чупринки 17</p>
<p>1) над порталом</p> 	 <p>Вул. Театральна 2, вул. Кониського 8</p>

Продовження таблиці 3.2.1

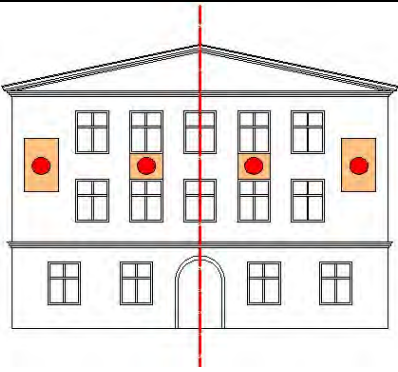

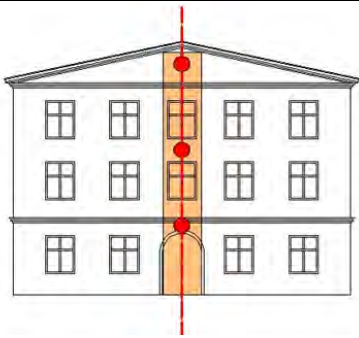

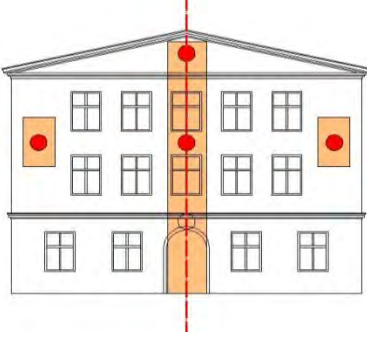
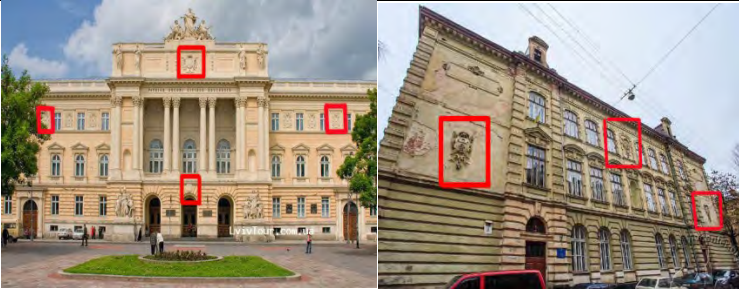
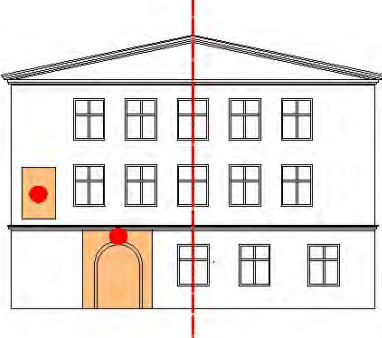

<p>2) на замковому камені</p> 	 <p>Пл. Ринок 4, вул. Григоровича 2</p>
<p>3) поєднується з прямим сандриком</p> 	 <p>Вул. І. Федорова 10, вул. І. Федорова 9.</p>
<p>4) поєднується з трикутним сандриком</p> 	 <p>Вул. С. Бандери 14, вул. І. Франка 63</p>
<p>5) поєднується з півциркульним сандриком</p> 	 <p>Вул. Лесі Українки 45, вул. Тарнавського 43</p>

<p>IV</p>	<p>Розміщення в оздобленні вікна.</p> 	 <p>Вул. Коперника 42, вул. Снопківська 47</p>
	<p>1) над обрамленням 2) під віконним обрамленням</p> 	 <p>Вул. Каліча гора 7, вул. Паркова 9</p>
	<p>3) з прямим сандриком 4) з півциркульним сандриком</p> 	 <p>Вул. Пекарська 14, вул. Зелена 8</p>
<p>V</p>	<p>Розміщення в металевому огороженні балконів</p> 	 <p>Пл. Ринок 43 пл. Ринок 8</p>

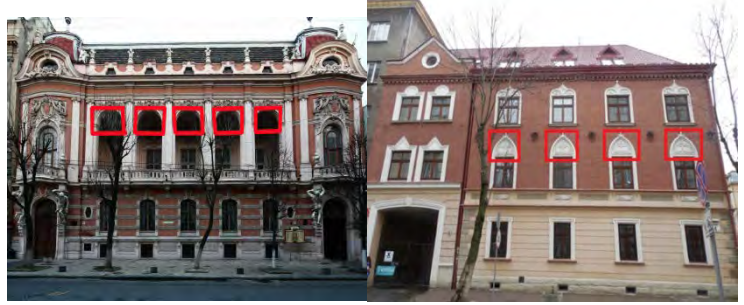
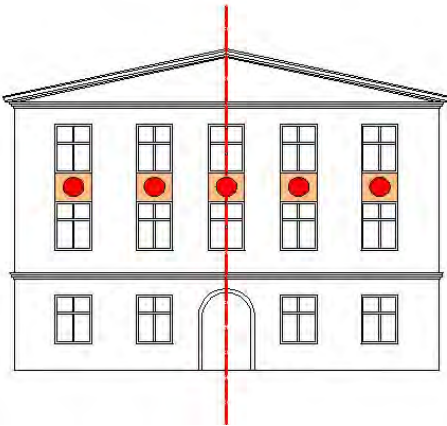
Продовження таблиці 3.2.1

<p>VI</p>	<p>Оздоблення колони чи пілястри.</p> 	 <p>Вул. Коперника 40а, вул. Пекарська 50а</p>
<p>VII</p>	<p>Оздоблення вежі.</p> 	 <p>Вул. Драгоманова 42, пл. Ринок 1</p>
<p>VIII</p>	<p>Розміщення в скульптурному опорядженні фасаду.</p> 	 <p>Вул. Валова 11, пл. Катедральна 1</p>

Таблиця 3.2.3 Розміщення геральдичного декору підпорядковане засобам архітектурної композиції.

Симетричне розміщення	
	 <p>Пр. Свободи 28, пл. Соборна 3а</p>
Розміщення на осі симетрії	
	 <p>Пр. Свободи 20, вул. Пекарська 50</p>
Поєднання симетричного розміщення та на осі	
	 <p>Вул. Університетська 1, вул. Таманська 11</p>
Асиметричне розміщення	
	 <p>Вул. І. Федорова 10, вул. Богомольця 2</p>

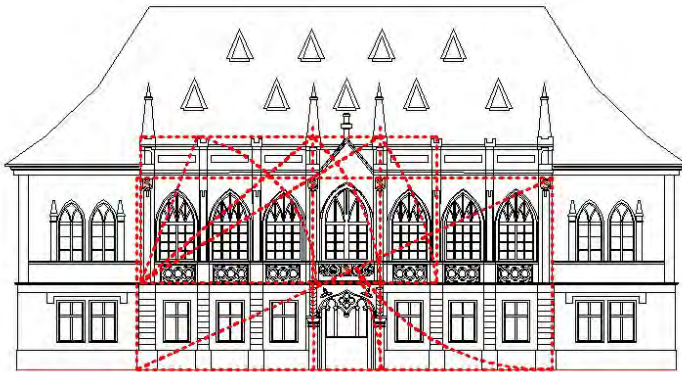
Ритмічне розміщення

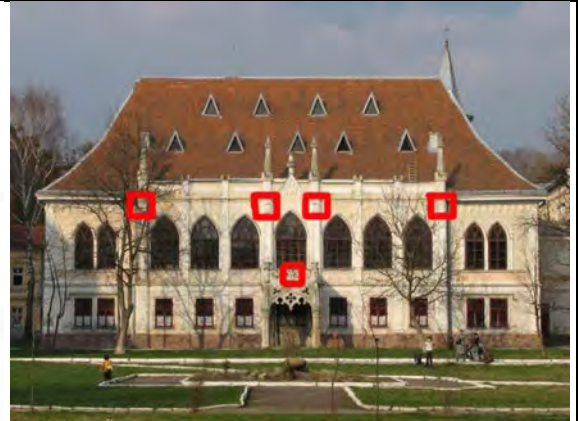
Вул. Лист. Чину 6,

вул. Гоголя 4

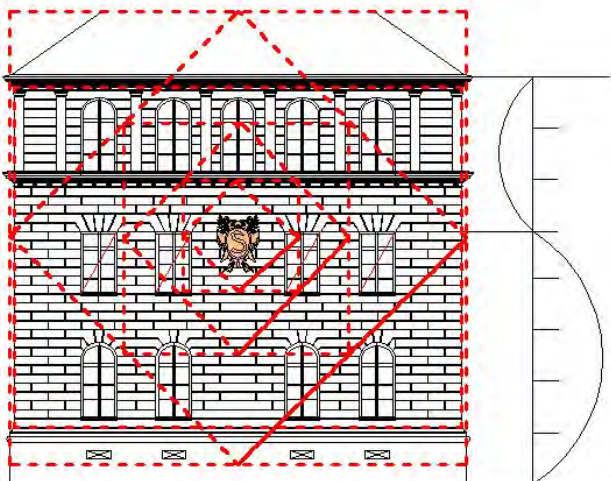
Пропорційне розміщення

Система золотого січення

Вул. Пекарська 50а

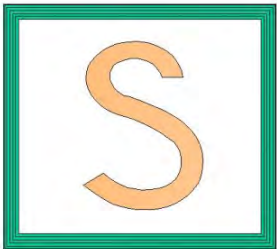

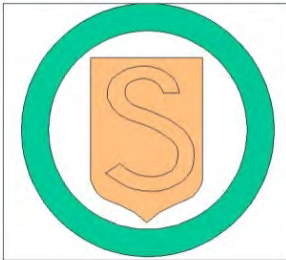

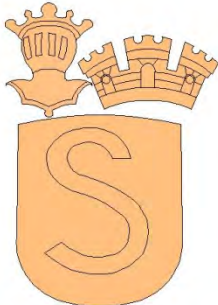

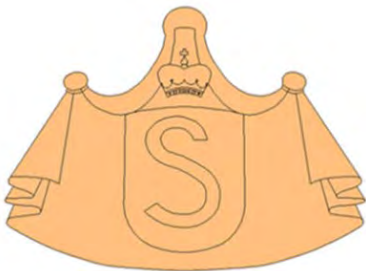

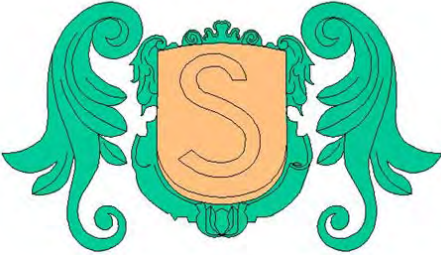

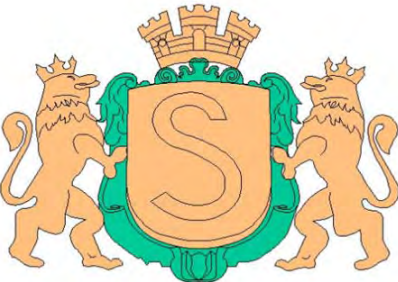

Система вписаних квадратів

Пр. Шевченка 9

Таблиця 4.1.1 Схеми поєднання елементів герба та архітектурних елементів в геральдичну композицію.

1. Геральдична фігура розміщена без щита на пряслі стіни.		
		
	Пл. Музейна 1,	пл. Ринок 14
2. Геральдична фігура розміщена в декоративному обрамуванні чи в поєднанні з архітектурними деталями.		
		
	Пл. Катедральна 1,	пр.. Шевченка 23
3. Геральдична фігура розміщена на круглому щиті, або геральдичний щит вписаний у круглий диск чи вінок.		
		
	Вул. Сербська 11,	пл. Ринок 1
4. Геральдична фігура розміщена на щиті без декору		
		
	Вул. Вірменська 7,	вул. Підвальна 6
5. Геральдична фігура розміщена на щиті, який увінчаний короною чи шоломом		
		
	Вул. Пекарська 50а,	вул. Лисенка 12

6. Гербовий фігурний або щит розміщені на мантиї та увінчані митрою		
		
	Вул. Пекарська 14	пл. св. Юра 5
7. Гербовий фігурний розміщений на щиті, який оздоблений рослинним декором		
		
	Вул. Університетська 1, вул. Горбачевського 18	
8. Гербовий фігурний розміщений на щиті, який оздоблений рослинним декором та увінчаний короною чи шоломом		
		
	Вул. Снопківська 47, вул. Глібова 12	
9. Гербовий фігурний розміщений на картуші, який тримають щитотримачі.		
		
	Пл. Двірцева 1,	пр. Свободи 28
10. Гербовий фігурний розміщений на картуші, який увінчаний короною, картуш тримають гербові щитотримачі		
		
	Вул. Генерала Чупринки 70, вул. Січ. Стрільців 2	

Продовження таблиці 4.1.2

91.	вул. Листопад. чину 11										
92.	вул. Левицького 112										
93.	вул. Ген. Чупринки 50-52										
94.	вул. Гнатюка 8										
95.	вул. Січ. Стрільців 2										
96.	вул. Київська 27										
97.	вул. Тарнавського 43										
98.	пр. Т. Шевченка 4										
99.	вул. Богомольця 2										
100.	вул. І. Франка 2										
101.	вул. Коновальця 17										
102.	вул. Колесси 14										
103.	пр. Шевченка 23										
104.	пр. Свободи 35										
105.	вул. Григоровича 2										
106.	вул. М. Гоголя 10										
107.	вул. М. Гоголя 4										
108.	вул. В. Вітовського 41										
109.	вул. Пекарська 14										
110.	вул. Донецька 3										
111.	вул. Горбачевського 18										
112.	пр. Свободи 22										
113.	вул. І. Франка 67										
114.	вул. І. Франка 63										
115.	вул. Шота Руставелі 3										
116.	вул. Йосипи Сліпого 2										
117.	вул. О. Кониського 8										
118.	вул. Гнатюка 3										
119.	вул. Я. Мудрого 1										
120.	пр. Свободи 13										
Разом:		6	10	8	14	5	6	49	16	4	5

Таблиця 4.2.1. Стилістичний аналіз геральдичного декору

Ренесанс			
			
Вул. Сербська 13,	пл. Ринок 4,	пл. Ринок 14	вул. І. Федорова 10
Бароко			
			
Вул. Винниченка 22, вул. Винниченка 30а,	вул. Театральна 13,	пл. Музейна 1	
Рококо			
			
Пл. Св. Юра 5,	пл. Ринок 10		
Класицизм			
			
Вул. Лисенка 12,	вул. Лесі Українки 1,	пл. Ринок 1	

Історизм:	Неороманський		
			
<p data-bbox="347 600 592 636">Вул. Підвальна 6,</p> <p data-bbox="663 600 959 636">вул. Клепарівська 35,</p> <p data-bbox="1075 600 1331 636">вул. Леонтовича 2</p>			
Неоготика			
			
<p data-bbox="236 1039 512 1075">Вул. Пекарська 50а,</p> <p data-bbox="544 1039 655 1075">вул. Глібова 7,</p> <p data-bbox="687 1039 1102 1075">вул. Ген. Чупринки 50-52,</p> <p data-bbox="1134 1039 1430 1075">вул. Ген. Чупринки 70</p>			
Неоренесанс			
			
<p data-bbox="229 1503 456 1538">Пр. Шевченка 9,</p> <p data-bbox="504 1503 759 1538">вул. Таманська 11,</p> <p data-bbox="879 1503 1066 1538">вул. Зелена 8,</p> <p data-bbox="1182 1503 1477 1538">вул. Лесі Українки 45</p>			
Необароко			
			
<p data-bbox="229 1951 512 1986">Вул. Коперника 40а,</p> <p data-bbox="555 1951 799 1986">вул. І. Франка 63,</p> <p data-bbox="879 1951 1134 1986">вул. Пекарська 19,</p> <p data-bbox="1187 1951 1453 1986">вул. Драгоманова 4</p>			

Сецесія

Вул. С. Бандери 14, вул. Снопківська 47, вул. Руська 10, пр. Шевченка 17-19

Арт-деко

Вул. Ген. Чупринки 17, вул. Гарнавського 43

Функціоналізм

Вул. Донецька 3, пр. Чорновола 6, вул. Підвальна 17, вул. Вітовського 41

Соціалістичний реалізм

Вул. Пекарська 50, вул. Гнатюка 3, вул. Я. Мудрого 1

Період Незалежності

Вул. Винниченка 14, пр. Свободи 20, пл. Ринок 1, пл. Ринок 43

Таблиця 5.1.1. Стан збереження геральдичного декору

№	Адреса будівель	Кількість Геральд. композицій	Стан збереження		
			Добрий	Задовільний	Незадовільний
1.	вул. Клепарівська 35	1			
2.	вул. Личаківська 26	1			
3.	вул. Генерала Грекова 3	2			
4.	пр. Т. Шевченка 9	1			
5.	вул. Леонтовича 2	3			
6.	вул. Театральна 15	1			
7.	вул. Личаківська 171	2			
8.	пр. В. Чорновола 6	1			
9.	вул. С. Бандери 14	1			
10.	вул. Залізняка 21	1			
11.	вул. Зелена 22	1			
12.	вул. Зелена 8	1			
13.	вул. Л. Українки 45	1			
14.	вул. Підвальна 17	1			
15.	вул. Таманська 11	3			
16.	вул. Замкнена 8	1			
17.	вул. Снопківська 47	10			
18.	вул. І. Федорова 9	1			
19.	вул. Університетська 1	4			
20.	вул. Пекарська 50а	4			
21.	вул. Пекарська 52	3			
22.	вул. Некрасова 7	1			
23.	вул. Театральна 13	втрачено			
24.	пр. Свободи 28	2			
25.	вул. Лесі Українки 1	1			
26.	пр. Свободи 20	1			
27.	пл. Ринок 1	4			
28.	вул. Коперника, вул. Замкова	6			
29.	вул. В. Винниченка 18	1			
30.	вул. Винниченка 14-16	1			
31.	вул. Кн. Романа 1-3	втрачено			
32.	пр. Т. Шевченка 17-19	1			
33.	вул. Валова 11	2			
34.	вул. І. Франка 157	1			
35.	вул. Дж. Дудаєва 9	8			
36.	вул. Дж. Дудаєва 8	5			
37.	вул. Руська 20	2			
38.	вул. Листопадового чину 6	1			
39.	вул. Театральна 22	втрачено			
40.	вул. Винниченка 1	1			
41.	вул. Січових Стрільців 16	1			
42.	вул. Підвальна 6	1			
43.	пл. Двірцева 1	1			
44.	вул. В. Винниченка 30а	1			
45.	вул. Винниченка 22	1			

Продовження таблиці 5.1.1

46.	пл. Св. Юра 5	1			
47.	пл. Св. Юра 5, палац митрополитів	1			
48.	вул. Вірменська, 7	1			
49.	вул. Вірменська, 9				
50.	пл. Музейна 1	1			
51.	пл. Катедральна 1	1			
52.	вул. Тершаківців 11	1			
53.	вул. Театральна 13	1			
54.	пл. Соборна 3а	5			
55.	пл. Катедральна 1	2			
56.	вул. Ген. Чупринки 70	1			
57.	вул. Б.Хмельницького 77	1			
58.	вул. Бібліотечна 2	1			
59.	вул. Підвальна 5	3			
60.	пл. І. Підкови	1			
61.	вул. Лисенка 12	4			
62.	пл. Ринок 4	1			
63.	пл. Ринок 6	1			
64.	вул. І. Федорова 10	1			
65.	пл. Ринок 8				
66.	пл. Ринок 10	2			
67.	пл. Ринок 14	1			
68.	пл. Ринок 23	1			
69.	пл. Ринок 26	1			
70.	пл. Ринок 37	1			
71.	пл. Ринок 43				
72.	вул. Староєврейська 36	1			
73.	вул. Староєврейська 28	1			
74.	вул. Сербська 13	1			
75.	вул. Театральна 2	1			
76.	вул. Драгоманова 42	3			
77.	вул. Коперника 42	1			
78.	вул. Коперника 40а	4			
79.	вул. Коперника 15	2			
80.	вул. Пекарська 19				
81.	вул. Пекарська 50а	4			
82.	пл. Галицька 10	1			
83.	вул. Листопадового Чину 16	втрачено			
84.	вул. Стефаника 3				
85.	вул. Ген. Чупринки 17	1			
86.	вул. Паркова 9	1			
87.	вул. Каліча Гора 7	1			
88.	вул. Тернопільська 15	1			
89.	вул. Яна Матейка 4	1			
90.	вул. Б. Лепкого 20	1			
91.	вул. Листопад. чину 11	1			
92.	вул. Левицького 112	1			
93.	вул. Ген. Чупринки 50-52	2			

Продовження таблиці 5.1.1

94.	вул. Гнатюка 8	1			
95.	вул. Січ. Стрільців 2	1			
96.	вул. Київська 27	1			
97.	вул. Гарнавського 43	1			
98.	пр. Т. Шевченка 4	1			
99.	вул. Богомольця 2	1			
100.	вул. І. Франка 2	1			
101.	вул. Коновальця 17	1			
102.	вул. Колесси 14	1			
103.	пр. Шевченка 23	1			
104.	пр. Свободи 35	1			
105.	вул. Григоровича 2	1			
106.	вул. М. Гоголя 10	1			
107.	вул. М. Гоголя 4	4			
108.	вул. В. Вітовського 41	1			
109.	вул. Пекарська 14	1			
110.	вул. Донецька 3	1			
111.	вул. Горбачевського 18	1			
112.	пр. Свободи 22	1			
113.	вул. І. Франка 67	1			
114.	вул. І. Франка 63	2			
115.	вул. Шота Руставелі 3	1			
116.	вул. Йосипи Сліпого 2	2			
117.	вул. О. Кониського 8	2			
118.	вул. Гнатюка 3	6			
119.	вул. Я. Мудрого 1	4			
120.	пр. Свободи 13	1			

ДОДАТОК В. КАТАЛОГ ІНВЕНТАРНИХ КАРТ

Інвентарна карта № 1

	Адреса: вул. Личаківська 26
	Найменування: Костел святого Лаврентія, монастир і шпиталь боніфратів
	Автор: Шарль Бенуа та Адольф Бойя
<i>Фото: Центр міської історії</i>	Дата побудови: 1682 р
Стиль: бароко	
Кількість поверхів: 2	
Історична довідка: Ян III Собеський вирішив заснувати у Львові монастир і шпиталь боніфратрів. У 1690-х роках ймовірно за рішенням самого Собеського було вирішено перетворити на шпиталь зокрема і сам костел, внутрішній об'єм якого було поділено на 2 поверхи. Високу вежу, що примикала до будівлі, було розібрано до рівня будинку. У середині XVIII ст. опікунами костелу були цехи гончарів і поворозників. 30 червня 1783 року австрійський цісар розпорядився скасувати монастир і передати шпиталь військовим. При цьому жодних перебудов не було здійснено. 1840 року розбудовано шпитальний корпус вздовж вул. Личаківської. 1890 року добудовано третій поверх. 1897 року поруч збудовано склад обладнання польових шпиталів. Призначення споруд не змінювалось за жодних політичних режимів аж до 1970-х років, коли було збудовано нові корпуси шпиталю, а старі монастирські перетворено на склади та господарські приміщення. (Центр міської історії, Мельник, 2006)	
Композиція фасаду: мурований з цегли, тинькований, в плані – Г-подібний, видовжений зі сходу на захід. Головний фасад членовано тягами на яруси й увінчано високим ступінчастим фронтоном. По фасаду компонується вікна прямокутної форми, частково - в обрамленнях. З боку вул. Личаківської портал прикрашено рельєфним зображенням гербу «Яніна». (Центр міської історії)	
Герб Собеського Яніна – гербова фігура щит, зображена на картуші оздобленим оливковими гілками. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018)	
Матеріал: вапняк	
Автентичність: збережена Технічний стан: задовільний	

	<p>Адреса: вул. Клепарівська 35</p>
	<p>Найменування: колишній дім військових інвалідів, сьогодні Львівський державний університет безпеки життєдіяльності</p>
	<p>Автор: Теофіл фон Гансен</p>
<p><i>Фото: Центр міської історії</i></p>	<p>Дата побудови: 1855-1863 рр.</p>
	<p>Стиль: історизм (неороманський)</p>
	<p>Кількість поверхів: 4</p>
	<p>Історична довідка: дім військових інвалідів діяв у Львові 1863–1918 рр. В радянський час будівля знаходилася у розпорядженні Червоної армії. Згідно рішення міністерства внутрішніх справ СРСР, у травні 1954 р. у приміщенні будинку було розміщено Київське пожежно-технічне училище. До 1972 р. на першому поверсі лівого крила головного корпусу будинку було розташовано військову частину 7480 та батальйон міліції. Від 1990-х рр. у колишньому домі інвалідів розташований Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. (Lwów. Ilustrowany przewodnik, 2001)</p>
	<p>Композиція фасаду: Монументальна споруда у північній частині міста, розміщена на великій ділянці, в глибині від вулиці. Будинок - мурований з нетинькованої жовтої та червоної цегли, вирішений у формах подібних до фортеці в неороманській стилістиці. Фасад симетричний в плані, з центральним корпусом призматичної конфігурації, доповненим чотирма масивними кутовими вежами. Від центрального блоку відходять два крила з бічними ризалітами. На головному фасаді на центральній осі розміщено геральдичний декор з обох боків від гербу Австрійської держави розміщено фігури Війни (Марс) і Миру (Венера). (Центр міської історії)</p>
	<p>Герб Франца Йосифа I – Зображає золотий щит з чорним двоголовим орлом, у якого на грудях розташовувався щит в кольорах Австрії, - срібний пояс в червоному полі. Щит вінчала корона імператора Рудольфа, а підтримували чорно-золоті озброєні грифони. Девіз імперії і імператора був «VIRIBUS UNITIS» («Спільними зусиллями» на латині). (Вікіпедія)</p>
	<p>Матеріал: вапняк</p>
	<p>Автентичність: збережена</p>
	<p>Технічний стан: задовільний</p>

Фото автора

Адреса: вул. Генерала Грекова 3

Найменування: Львівська філія
Приватного акціонерного товариства
«Київстар»

Автор: невідомо

Дата побудови: 1919 р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: у міжвоєнний період розміщувався міський епідеміологічний шпиталь, сьогодні Львівська філія Приватного акціонерного товариства «Київстар». (Вікіпедія)

Композиція фасаду: будівля двоповерхова, за композицією симетрична, оздоблена рустуванням. Бічні ризаліти виступаючі, над вікнами другого поверху симетрично відносно центральної осі розміщений геральдичний декор.

Герб Львова - у синьому полі золота міська брама з трьома вежами у кожній по одній бійниці та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: пр. Т. Шевченка 9

Найменування: жіноча школа ім. королеви Ядвіги, сьогодні Львівський інститут банківської справи

Автор: Ігнатій Брунек

Дата побудови: 1880р.

Стиль: історизм (неоренесанс)

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: колишня кам'яниця І. Стагля виконана у стилі італійського неоренесансу. Походить із 30-х років XIX ст. Нинішній вигляд отримала внаслідок реконструкції в кінці 1880-х років для потреб жіночої школи ім. королеви Ядвіги за проектом Ігнатія Брунека. Тепер тут головний корпус Львівського інституту банківської справи. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 283)

Композиція фасаду: будівля триповерхова, перший і другий поверхи оздоблені горизонтальним рустом. Третій поверх відділений карнизом. Вікна першого і третього поверхів мають форму арки. Третій поверх оздоблений пілястрами, вікна оздоблені обрамленням та замковим каменем. На бічному фасаді на пряслі стіни на центральній осі розміщений геральдичний декор.

Герб Львова у синьому полі золота міська брама з трьома вежами (у кожній по одній бійниці) та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев і тримає золоту зірку. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

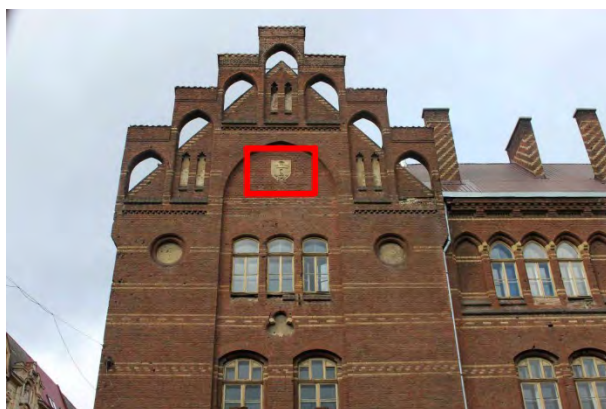
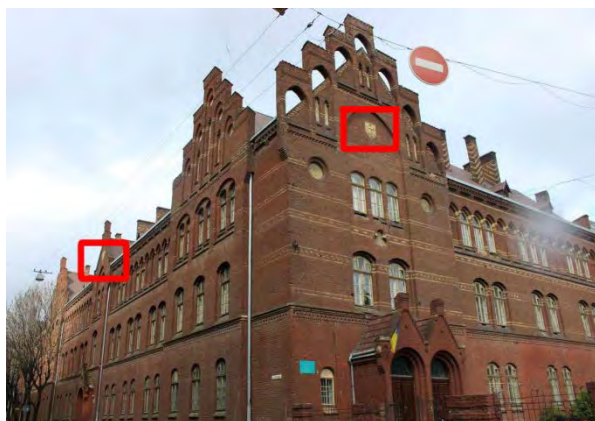

Фото автора

Адреса: вул. Леонтовича 2

Найменування: Школа Св. Анни, сьогодні правнича гімназія.

Автор: Юліуш Гохбергер

Дата побудови: 1884р.

Стиль: історизм (неороманський)

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: початково будинок школи мав у плані форму літери "Г". За фасадом з боку вул. Городоцької розташовувалася школа для дівчат, вздовж Леонтовича – для хлопців. На початку ХХ ст. за проектом бюро Міхала Уляма (Michał Ułam) добудували з боку нинішньої вулиці Кучера північне крило школи зберігаючи стиль попередньої будівлі. Зараз важко розрізнити стару й новішу частину будинку. Після II Світової війни в ній розміщувалися середні школи №№ 43 і 44, об'єднані у 1970-х під № 11. Сьогодні тут правнича гімназія. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: будівля розміщена на торцевій ділянці кварталу, між вулицями Городоцькою, Леонтовича та Кучера, є одним з архітектурних акцентів нижньої частини вул. Городоцької. Будинок П-подібний у плані, триповерховий, мурований з цегли, нетинькований. Завершений похилим дахом. Домінантами архітектурної композиції фасадів є високі східчасті причілки кутових розкріповок, на деяких з них встановлено герби Львова. Віконні прорізи аркові. Вікна на першому і другому поверхах вирішені як біфорії, на третьому - як трифорії (групуються по три). В екстер'єрі активно використовується текстура нетинькованої цегли і мотив аркатурного поясу. (Центр міської історії)

Герб Львова у синьому полі золота міська брама з трьома вежами (у кожній по одній бійниці) та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Театральна 15

Найменування: Мішана школа ім. Міцкевича, сьогодні загальноосвітня школа № 62.

Автор: Юліуш Гохбергер

Дата побудови: 1891-1893р.

Стиль: історизм (неоренесанс)

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: збудована у 1891–1893 роках за проектом архітектора Юліуша Гохбергера, як Мішана школа ім. Міцкевича. У споруді застосовано мотиви італійського неоренесансу. 23 вересня 2008 року будівлю школи внесено до переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 284)

Композиція фасаду: будівля оздоблена горизонтальним рустом. Поверхи розділені карнизами. Вікна мають форми арок і оздоблені обрамленням. Стіни другого і третього поверхів почленовані пілястрами. Будівлю прикрашено статуєю Адама Міцкевича скульптора С. Левандовського, яка встановлена у ніші на третьому поверсі. На рівні другого поверху у ніші розміщено герб Львова. Розміщення геральдичного декору є асиметричним відносно центральної осі.

Герб Львова у синьому полі золота міська брама з трьома вежами (у кожній по одній бійниці) та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев і тримає у передній лапі золоту зірку. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: вул. Личаківська 171

Найменування: Школа імені Варфоломія Зіморовича, тепер Львівська загальноосвітня школа I–III ступенів № 63

Автор: невідомо

Дата побудови: 1910р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: школа імені Варфоломія Зіморовича на вулиці Личаківській, 171 - триповерхова кам'яниця з неоготичною вежею збудована бл. 1910 р. З 1918 року за польської влади школа продовжувала свою роботу як початкова з польською мовою навчання. В цей час добудовано третій поверх з трьома класними кімнатами. 1965 року було прибудовано триповерховий корпус впритул до існуючої будівлі, що значно розширило можливості навчання великої кількості учнів. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: будинок цегляний, триповерховий, симетричний з виступаючим ризалітом і розділений на два крила. Третій поверх відділений карнизом і надбудований пізніше. Фасад будівлі поділений карнизами. Вікна прямокутні, кути будівлі оздоблені рустом. На пряслі стіни бічних ризалітів розміщені симетрично геральдичні композиції з гербом Львова.

Герб Львова у синьому полі золота міська брама з трьома вежами у кожній по одній бійниці та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

	Адреса: пр. В. Чорновола 6
	Найменування: колишня школа ім. Миколая Рея, тепер тут Львівська середня школа № 58.
	Автор: Тадеуш Врубель
<p><i>Фото автора</i></p>	Дата побудови: 1928-1929р.
Стиль: функціоналізм	Кількість поверхів: 3
Історична довідка: у 1928 після приєднання Замарстинівської гміни враховуючи розміри та кількість населення виникла необхідність у новому навчальному закладі. Школу побудували і назвали на честь провідного польського письменника. Спочатку школа була жіночою, а напередодні війни стала змішаною. (Фотографії старого Львова)	Композиція фасаду: триповерховий будинок, на високому цоколі. З боку проспекту будівля має півкруглі аркади, деякі з них замуровані. Вікна прямокутної форми. Поверхи розділені карнизами. Праворуч прибудована окрема будівля спортивного залу, під вікном розміщений геральдичний декор що зображає герб міста Львова 1930-х рр. Поруч – огорожа з металевої сітки відділяє від проспекту спортивний майданчик. Однак через діру в огорожі можна перейти на вул. Замарстинівську. (Фотографії старого Львова)
Герб Львова у синьому полі золота міська брама з відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)	Матеріал: штучний камінь
Автентичність: втрачено	Технічний стан: задовільний

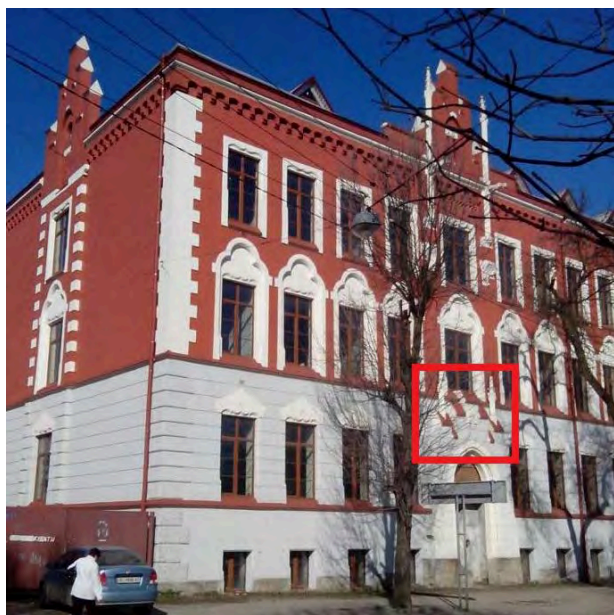

Фото: Фотографії старого Львова

Адреса: вул. Залізняка 21

Найменування: колишня школа імені Генрика Сенкевича

Автор: Міхал Лужецький

Дата побудови: 1906 р.

Стиль: неоготика

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: будинок збудований як школа ім. Г. Сенкевича. Цей будинок 1 листопада 1918 р. став одним із перших осередків польського опору проти встановлення у Львові української державності. Пізніше тут існував цех заводу «Кінескоп» всередині нічого не залишилося від тих часів. Кілька років тому фасад капітально відремонтували, поміняли усі вікна, однак руйнування будівлі відбувається далі. (Фотографії старого Львова)

Композиція фасаду: перший і цокольний поверхи оздоблені прямим рустом. Третій і четвертий поверхи обличковані червоною цеглою. Вікна оздоблені готичними обрамленнями. Вхід відділений виступом і має форму стрільчастої арки. На осі входу і на бічному фасаді розміщені причілки.

Герб Львова у синьому полі золота міська брама з відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. С. Бандери 14

Найменування: Перша Українська академічна гімназія

Автор: Тадеуш Врубель

Дата побудови: 1906 р.

Стиль: сецесія

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: в минулому - Перша Українська академічна гімназія (1906 р.). Розташована на розі вулиць С. Бандери і Архітекторської. Гімназія заснована ще в жовтні 1784 р. за розпорядженням імператора Йосифа II як складова частина Львівського університету (академії). Звідси походить її назва – "академічна гімназія". В 1773 р., коли в Австрійській імперії було скасовано орден єзуїтів, на базі Львівської єзуїтської колегії (академії) створено 6-класну гімназію з дворічним ліцеєм. В 1848 р. ця гімназія, в якій навчання проводилося німецькою мовою, мала бути переведена на українську мову. Першу матуру на українській мові гімназисти склали лише в 1878 р. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: будинок триповерховий з цокольним поверхом, цегляний, тинькований. Композиція головного фасаду симетрична, з двома бічними розкресуваннями, завершеними вгорі високими сецесійними аттиками. Перший поверх підкреслений лінійним рустом. На рівні другого і третього поверхів фасад почленований рустованими пілястрами. Вікна розташовані між пілястрами заглиблені в площину стіни та розділені лізенами. На першому поверсі вікна оздоблені замковими каменями, на другому – лінійними сандриками, на третьому – стилізованою ліпниною. Вхідний портал прикрашений рустованими пілястрами та трикутним розірваним сандриком, на полі якого поміщений герб. (Центр міської історії)

Герб Академічної гімназії на щиті розміщено курний диск у якому зображено розгорнуту книгу з гербом України і датою заснування гімназії 1784 р, під книгою зображено крокуючого вліво лева.

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

	<p>Адреса: вул. Зелена 22</p>
	<p>Найменування: Перша приватна жіноча гімназія З. Стшалковської, сьогодні загальноосвітня школа № 6</p>
	<p>Автор: Юзеф Сосновський та Альфред Захарієвич.</p>
<p><i>Фото автора</i></p>	<p>Дата побудови: 1911–1913 рр.</p>
	<p>Стиль: модерн</p>
	<p>Кількість поверхів: 5</p>
	<p>Історична довідка: перша в Галичині приватна жіноча гімназія, створена Зофією Стшалковською у вересні 1895 р., вже через два роки існування отримала право називатися «шестикласною жіночою школою класичного напрямку». На місці давнього палацу Замойських споруджено великий будинок науково-виховного закладу для дівчат. При побудові були враховані найсучасніші вимоги шкільної архітектури, до декорування цієї вражаючої споруди було запрошено відомих митців, постійних співпрацівників фірми Захарієвича та Сосновського. Так, фасад оздоблювали рельєфи “Життя” та “Мистецтво” Зигмунта Курчинського та геральдична композиція з трьох гербів. (Центр міської історії)</p>
	<p>Композиція фасаду: головний фасад має симетричну композицію відносно центральної осі. На рівні першого та другого поверхів розташований портик. Над центральною аркою портика розміщено мозаїку з зображенням гербів.</p>
	<p>Герб Польщі є срібний коронований орел з золотим дзьобом та кігтями на червоному щиті.</p>
	<p>Герб Литви у країні називають — Витіс (Погоня) — лицар, фігура срібного литовського лицаря верхи на срібному коні, що захищає Батьківщину від ворогів.</p>
	<p>Герб Київського воєводства - Архангел Михайл в білій княжій сорочці, військовому вбранні з срібним обладунком, декорованому стилізованим диском Сонця, зображений на блакитному тлі давньоруського (варязького) щита. У правій руці Архангела Михайла - повернений в бік вогненний меч, в лівій - срібний щит в золотому обрамленні із зображенням золотого хреста.</p>
	<p>Матеріал: смальта</p>
	<p>Автентичність: збережена</p>
	<p>Технічний стан: добрий</p>

Фото автора

Адреса: вул. Зелена 8

Найменування: спеціальна музична школа-інтернат імені Соломії Крушельницької

Автор: невідомо

Дата побудови: поч. 20 ст.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: спочатку у будівлі була Жіноча професійна школа і ресторан Берльштайна, з 1940-го тут містився Педагогічний інститут, який 1955-го перевели до Дрогобича, а тут заснували Львівську середню спеціальну музичну школу-інтернат імені Соломії Крушельницької, власне, в будинку № 8 міститься інтернат, а в будинку № 10 — школа. За польських часів тут були змішані школи імені Конопніцької та імені Конарського. (Кравець О. В., Мельничук Ю. Є. & Созанський О. О., 2018)

Композиція фасаду: будівля має прямокутну форму із виступаючим центральним ризалітом. Перший поверх відділений фризом, стіни оздоблені рустом. Між вікнами другого та третього поверхів містяться дзеркала. Вікна прямокутної форми з обрамленням. Виступаюча центральна частина фасаду на рівні другого поверху має балкон з кронштейнами у формі волюти. Над виходом на балкон розміщений сандрик з волютами на якому є овальний картуш з гербом Львова.

Герб Львова зображає крокуючого в ліво лева, який стоїть на задніх лапах, у воротах тривежевої брами. Герб розміщений в овальному картуші який оздоблений рослинними мотивами. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Лесі Українки 45

Найменування: Мішана школа імені Сташиця, сьогодні Українська академія друкарства.

Автор: Юліуш Гохбергер

Дата побудови: 1892 р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: у 1890 Міська рада Львова постановила, відкрити нову школу з назвою Міська народна школа імені Станіслава Сташиця. В 1891 для школи був споруджений новий будинок за проектом архітектора Юліуша Гохбергера на вулиці Скарбківській, 45 (тепер вулиця Лесі Українки). Навчалося 357 учнів. Після Другої світової війни будинок школи став одним з корпусів Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 284)

Композиція фасаду: фасад будівлі з бічними виступаючими ризалітами, бічні виступи поділені на три осі, центральна композиція фасаду поділена на сім осей із здвоєними вікнами симетрична відносно центральної осі. Другий третій і четвертий поверхи відділені карнизами Перший поверх цокольний, вікна сегментні оздоблені рустом. Вікна другого поверху прямокутної форми оздоблені рустом та замковими каменями. Вікна третього і четвертого поверхів форми півциркульної арки Середні осі вікон почленовані пілястрами. Над входом розташований півкруглий сандрик із картушем на якому є герб міста Львова.

Герб Львова розміщений в картуші який оздоблений гірляндами. У синьому щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт з ґратами. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев і тримає у передній лапі золоту зірку. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: вул. Підвальна 17

Найменування: Навчальний корпус №2
Української академії друкарства

Автор: Юліуш Гохбергер

Дата побудови: 1920 р.

Стиль: функціоналізм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: будинок складається з двох корпусів, що прилягають один до одного. Перший з них, який виходить бічним фасадом на вул. Лесі Українки, споруджений 1891 за проектом Юліуша Гохбергера для школи імені Сташиця. Другий, збудований у 1920-х, займала школа імені Пірамовича. У 1944—1945 приміщення використовував поліграфічний технікум. Потім приміщення передали Українському поліграфічному інституту. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 284)

Композиція фасаду: для забудови була виділена ділянка складної форми: ріг обох вулиць утворював гострий кут. У зв'язку з цим будівля у плані схожа на трикутник з невеликим внутрішнім двором. Через перепад рельєфу будівля частково триповерхова, частково чотиріповерхова. Одне крило школи витягнулось по вулиці Лесі Українки, інше — вздовж площі Данила Галицького. Крила об'єднує флігель у якому розташовується сходові клітки та санвузли.

Герб Львова у синьому щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

	<p>Адреса: вул. Таманська 11</p>
	<p>Найменування: колишня міська школа ім. Тадеуша Чацького, сьогодні Технологічний ліцей</p>
	<p>Автор: Альфред Каменобродський</p>
<p><i>Фото: Центр міської історії</i></p>	<p>Дата побудови: 1891 р.</p>
	<p>Стиль: неоренесанс, необароко</p>
	<p>Кількість поверхів: 3</p>
	<p>Історична довідка: між вулицями Ляймберга та Котлярською стоїть триповерхова будівля колишньої міської школи ім. Тадеуша Чацького. Будівля у плані нагадує літеру "П". Має дві брами на чільному фасаді з боку вул. Таманської. Класні зали розташовані вздовж головного фасаду і бокових крил, у торцях яких влаштовані санвузли. Для оздоблення фасадів використані елементи неоренесансу та необароко. У листопаді 1918 р. будинок школи був осередком українського війська в цій околиці. За радянських часів тут розташовувалася середня школа № 11, потім Навчально-технологічний центр учнівської молоді. Тепер (2009 р.) – Технологічний ліцей. Будівля є пам'яткою архітектури місцевого значення з 1988 р. (Центр міської історії)</p>
	<p>Композиція фасаду: перший поверх оздоблений прямим рустом і відділений карнизом. Вікна першого поверху мають форму арок. Вікна другого поверху мають прямокутну форму і оздоблені трикутними і круглими сандриками. Вікна третього поверху мають увігнуту форму. На чільному фасаді збереглися герби Львова австрійського періоду. Один герб розміщений на центральній осі фасаду на рівні третього поверху в обрамленні. Другий розміщений на площині стіни на рівні другого поверху.</p>
	<p>Герб Львова у синьому щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)</p>
	<p>Матеріал: штучний камінь</p>
	<p>Автентичність: збережена</p>
	<p>Технічний стан: задовільний</p>

Адреса: вул. Замкнена 8

Найменування: Львівська загальноосвітня школа І-ІІІ-го ступенів № 34 ім. Маркіяна Шашкевича

Автор: Тадеуш Обмінський

Дата побудови: 1930 - 1932 р.

Стиль: функціоналізм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: У 1930-1932 роках на вул. Замкнений, 8 за проектом архітектора Тадеуша Обмінського був побудований будинок української школи ім. Маркіяна Шашкевича, тепер це загальноосвітня середня школа №34 ім. Маркіяна Шашкевича.

Композиція фасаду: будівля в плані Т-подібної форми. Будинок вкритий двосхилим дахом із бляшаною покрівлею. Композиційне вирішення фасаду з чітким вертикальним ритмом. Прямокутні вікна у нішах — спаровані. Між віконними отворами стіна декорована цегляною декоративною кладкою червоного кольору. Бічний фасад з трикутним виступом.

Герб Львова у синьому щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

	<p>Адреса: вул. Снопківська 47</p> <p>Найменування: Будинок колишньої Промислової Школи, сьогодні Львівський технікум залізничного транспорту і Львівський коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша</p> <p>Автор: В. Садловський, А. Вайсс</p> <p>Дата побудови: 1907-1909р.</p> <p>Стиль: сецесія</p> <p>Кількість поверхів: 3</p>
 	<p>Історія: будинок споруджений 1909 року для Художньо-промислової школи. Від 1950-х — залізничне училище, згодом — Технічна школа машиністів локомотивів Львівської залізниці, тепер це Технікум залізничного транспорту. У цій же будівлі від 1946 року була Львівська дитяча художня школа, опісля — училище прикладного мистецтва імені Труша, яке в роки незалежності реформували в Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша. (Фотографії старого Львова)</p>
 	<p>Композиція фасаду: будівля, локалізована на великій ділянці між вулицями Снопківською, Севери і Кубійовича, займає більшу частину території кварталу; головний фасад виходить на Снопківську. Будинок цегляний, тинькований, триповерховий. Композиція головного фасаду - симетрична, артикульована центральним і бічними ризалітами, рядами пілястр та горизонталями карнизів. Вікна прямокутної форми. У декорі фасаду використані численні ліпні деталі, яскраві керамічні вставки і декоративні решітки. Під вікнами третього поверху розміщені картуші з гербами.</p>
 	<p>Герб Львова - у щиті зображена брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)</p> <p>Герб королівства Галичина і Лодомерії - щит перетятий балкою, вгорі галка зі складеними крильми, знизу — три золоті корони, використовувався спільно з гербом Лодомерії: у синьому полі дві шаховані червоно-срібні балки. Картуші з символами основних профільних відділів школи. (Гречило, 2004)</p> <p>Матеріал: штучний камінь</p> <p>Автентичність: збережена</p> <p>Технічний стан: добрий</p>

Фото автора

Фото автора

Адреса: вул. Івана Федорова 9

Найменування: Ставропігійський професійний ліцей

Автор: Іван Левинський

Дата побудови: 1903-1904

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: у XVIII ст. називалась кам'яниця Теодозія (власність греко-католицька), яку у 1870-х рр. повторно викупив Ставропігійський інститут під літографію. Тепер - триповерховий будинок зведений у 1903–1904 рр. за проектом Івана Левинського на місці частково розібраного будинку XVI ст. Тут знаходилися друкарня і бурса ремісничої школи Ставропігійського інституту. (Центр історії міста)

Композиція фасаду: композиція фасаду симетрична відносно центральної осі. Триповерхова будівля виконана в камені. Фасад гладко оштукатурений, посилений контрфорсами, над головним входом міститься напис «Ставропігійській інститутъ» (з помилкою). На порталі дати «1586-1904», над ним — ліпний герб Ставропігійського інституту. Перший поверх відділений карнизом, вхід розташований по центру обрамлений кам'яним орнаментом плетінкою. Вікна мають профільоване обрамування. (Центр історії міста)

Герб Ставропігійського інституту – це зображення трираменного патріаршого хреста (наданий братству Константинопольським патріархом Ієремією в 1587), на щиті який оточений тогою та увінчаний короною.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: відмінний

Фото 1941 р. з колекції Центру міської історії. На аттику герб Радянського Союзу.

Фото 2017

Фото автора

Адреса: вул. Університетська 1

Найменування: Колишній будинок Галицького сейму, сьогодні головний корпус Львівського національного університету імені Івана Франка.

Автор: Юліуш Гохбергер

Дата побудови: 1878–1881 рр.

Стиль: історизм (неоренесанс)

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: земляні роботи зі спорудження будинку Галицького сейму розпочалися 1 квітня 1878 р. Основні роботи було завершено влітку 1881 р. 23 липня цього ж року будівлю освятили, а через два місяці в її стінах розпочала роботу чергова сесія сейму. У 1906–1907 рр. архітектор Альфред Каменобродський здійснив добудову. Галицький сейм займав цю будівлю до 1914 р. У 1923 р., після перенесення в будинок сейму польського Університету ім. Яна Казимира, було проведено реконструкцію зали засідань, яка відтоді стала актовим залом університету. 1950 р. відбулося відновлення зруйнованого під час війни актового залу. (Вуйцик, 1987)

Композиція фасаду: будівля розташована на ділянці складної форми, обмеженій вулицями Університетською, Січових Стрільців, Т. Костюшка і Листопадового Чину, навпроти парку ім. Івана Франка. Університет — складна триповерхова будівля, у плані наближена до п'ятикутника, з трьома внутрішніми подвір'ями; має високий цоколь і мансардний дах. Головний фасад з боку парку виконаний у стилі неоренесансу з помітним впливом тогочасної палацової архітектури Відня. Він містить центральний та два бічні ризаліти, оздоблений згідно з ордерною системою. (Центр міської історії)

Герб Університету - щит з львівським геральдичним левом та рік заснування єзуїтської колегії у Львові, наступником якої є університет.

Герб України зображає тризуб.

Герб Львова- у щиті зображена брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

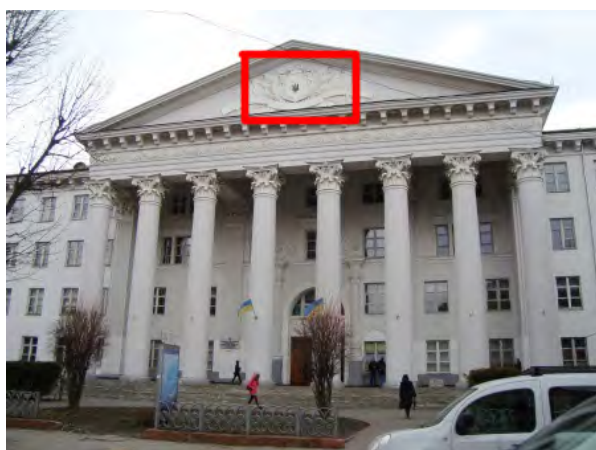

Фото автора

Адреса: вул. Пекарська 50

Найменування: головний корпус Львівської державної академії ветеринарної медицини ім. Гжицького

Автор: Микола Сукоян, Віктор Анікін

Дата побудови: 1954–1961 рр.

Стиль: соціалістичний реалізм

Кількість поверхів: 4

Історія: територія університету понад 100 років залишалася незабудованою. Тут були садові та городні ділянки монастиря сакраменток. На поч. 1950-х рр. було вирішено побудувати тут новий корпус Зооветеринарного інституту. Інститут відкрили 1881 р., його будинки знаходилися на південь від колишнього монастиря сакраменток, при сучасній вул. К. Левицького, 67. Зараз вони продовжують виконувати функції навчальних корпусів. Від повороту колишньої вул. Сакраменток до Пекарської вздовж ставу була продовжена тодішня вул. Тершаківців. Будинок інституту став архітектурною домікантою навколишньої території, змінивши традиційний ландшафт, в якому протягом багатьох років головним акцентом виступав костел монастиря сакраменток. (Мельник І., 2008)

Композиція фасаду: будівля мурована з цегли, тинькована, з високим цоколем та двома восьмигранними завершеннями зі шпильми у бічних крилах. У плані – П-подібна, з виступом на чільному фасаді восьмиколонного коринфського портика. Головний фасад виходить на вул. Пекарську, бічний західний – на вул. Тершаківців. Портик – головний акцент чільного фасаду – завершений фронтоном із рельєфною композицією у тимпані. Двері, вікна, плафон портика вкриті декоративною ліпниною. Стіни основної брили гладкі, вікна прямокутні, без обрамувань. Об'єм оперізує розвинений карниз на консолях. (Центр міської історії)

Герб України тризуб

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

<p><i>Корпус анатомії</i></p> 	<p>Адреса: вул. Пекарська 52</p>
	<p>Найменування: Корпуси Львівського державного медичного університету ім. Д. Галицького.</p>
<p><i>Корпус патології</i></p> 	<p>Автор: Йозеф Браунзайс</p>
	<p>Дата побудови: 1892 р.</p>
<p><i>Корпус фармакології</i></p> 	<p>Стиль: історизм (неоренесанс).</p>
	<p>Кількість поверхів: 3</p>
<p>Історична довідка: один з найбільших та найстаріших медичних навчальних закладів України. Готує спеціалістів за напрямками , медицина, медико-профілактична справа, стоматологія та фармація. Корпуси Львівського державного медичного університету ім. Д. Галицького. Будинки є прикладом архітектурного ансамблю будівель вищого навчального закладу кінця XIX ст. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 289)</p>	
<p>Композиція фасаду: три будівлі (корпус анатомії, корпус патології та корпус фармакології) komponуються в формі букви 'П' творячи єдиний ансамбль. Базовою ланкою ансамблю є корпус анатомії, розвернутий головним фасадом до вул. Пекарської. Це двоповерхова цегляна тинькована споруда з високим цокольным поверхом і черепичним дахом. Виділяється центральний ризаліт з головним входом, оздоблений на рівні другого поверху пілястрами з іонічними капітелями. Над ризалітом надбудовано аттик і фронтон прикрашений картушем. Прорізи вікон другого поверху на виступі ризаліту - аркової форми. В інших партіях фасаду - вікна прямокутні.</p>	
<p>Корпуси патології та фармакології розташовані симетрично, по обидва боки від корпусу анатомії. Вони орієнтовані на вул. Пекарську торцевими фасадами, а головними фасадами повернуті один до одного. Кожний з них є цегляною тинькованою спорудою, двоповерховою, з цокольным поверхом та увінчані аттиками.(Центр міської історії)</p>	
<p>Герби: Медичного Університету на корпусі анатомії розміщено у круглому картуші у якому розміщений герб Львова.</p>	
<p>На корпусі патології в картуші розміщена емблема що зображає змію яка випускає свій яд в чашу.</p>	
<p>На корпусі фармакології в картуші розміщена емблема що зображає атоми.</p>	
<p>Матеріал: штучний камінь</p>	
<p>Автентичність: збережена</p>	
<p>Технічний стан: добрий</p>	

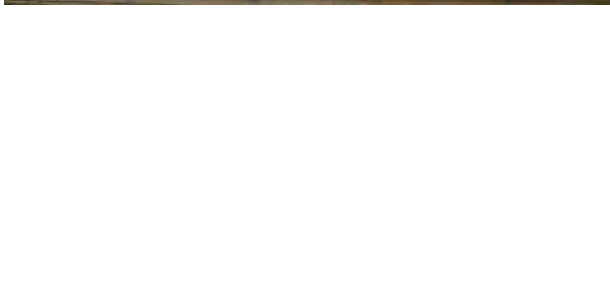
	Адреса: вул. Некрасова 7
	Найменування: обласна клінічна лікарня, колишня колегія піарів
	Автор: Петро Полейовський, Франческо Плачіді, Паоло-Антоніо Фонтана.
	Дата побудови: 1766 р.
	Стиль: бароко, класицизм
<p><i>Фото автора</i></p>	Кількість поверхів: 3
	Історична довідка: колегія Піарів — католицький навчальний заклад збудований отцями піарами У Львові піари з'явилися 1718, навчально-виховний заклад — колегію піарів, було засновано 1748 р. за ініціативи львівського суфрагана о. єпископа Самуеля Гловінського. Ідею Гловінського підтримав король Август III Сас, після дозволу папи Бенедикта XIV. Добудували будівлю у 1885 р. У 1783 р. відповідно до політики австрійського уряду колегію було закрито. Спершу тут розмістили тютюнову фабрику, а у 1785 р. будівлю передано під Крайовий шпиталь. Нині тут розміщено обласну клінічну лікарню. (Мельник, 2008)
	Композиція фасаду: будівля цегляна, Н-подібна в плані, триповерхова, по горизонталі фасади чітко розчленовані карнизами. Центральна частина головного фасаду двоповерхова, личкована каменем, з пілястрами коринфського ордеру на високих цоколях, прикрашена тосканськими колонами у трьох кондигнаціях і масивним портиком центрального входу. Внутрішня система планування коридорна з однібічним розташуванням приміщень. На фронтоні зберігся рельєф «Око Божого Провидіння» (Вікіпедія)
	Герб Всевидяче око або «Око Божого Провидіння» - в християнській традиції цей символ трактується як Око Господа, що споглядає за світом, а також як символ Божого Провидіння. Часто він вписаний у трикутник, що є символом Святої Трійці. Також навколо трикутника іноді зображають сяйво, що символізує неприступну славу. (Вікіпедія)
	Матеріал: вапняк
	Автентичність: збережена
	Технічний стан: добрий

Фото автора

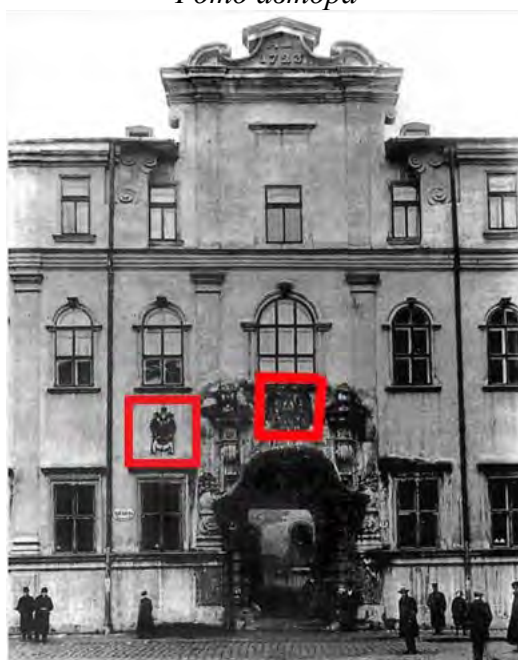

Фото 1911 р. з колекції Центру міської історії. Над входом герб Австрор-Угорщини

Фото автора 2018 р.

Адреса: вул. Театральна 13

Найменування: Львівська єзуїтська колегія

Автор: Петро Полейовський, Франческо Плачіді, Паоло-Антоніо Фонтана.

Дата побудови: 1605 р.

Стиль: бароко

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: Львівська єзуїтська колегія, або Львівський єзуїтський колегіум - навчальний заклад, «дім Товариства Ісуса» у Львові, заснований у 1591 році, за іншими даними - 1608 р., польним коронним гетьманом та канцлером, прихильним до єзуїтів Станіславом Жолкевським. (Ostrowski, 2012)

Композиція фасаду: Будівля цегляна, фасади розчленовані пілястрами. Вікна першого поверху прямокутної форми оздоблені прямими сандриками, вікна другого поверху у формі арок. Вхідний портал оздоблений рустом, по боках оздоблений різьбленими вазами і картушами. Центральна частина увінчана щипцем вигнутої форми.

Герб Австрійської імперії -- в золотому полі чорний двоголовий орел із золотими лапами і дзьобами і червоними язиками, коронований королівськими коронами. Імператорський орел тримає срібний меч із золотим ефесом і золотий скипетр в правій лапі, і золоту державу в лівій. На грудях орла герб Австрійських земель: щит з краєм і малим в середині щитком.

Матеріал: -

Автентичність: -

Технічний стан: герб демонтовано

Фото автора

Адреса: пр. Свободи 28

Найменування: Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької

Автор: Зигмунт Горголевський

Дата побудови: 1897–1900 рр.

Стиль: історизм, неоренесанс

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: цикл будівельних робіт, що складався із земляних, бетонних, мулярських та каменярських етапів, зреалізувала архітектурно-будівельна спілка Івана Левинського та Юзефа Сосновського. Асфальтову гідроізоляцію виконав власник фабрики асфальту і руберойду Станіслав Шеліга Лишкевич Теслярські роботи виконала фірма Крикевича, столярські — підприємство братів Вчеляків, фарбувальні — фірма Купфера і Глянзера, бляхарські — фірма Генрика Богдановича, ковальські та слюсарські — фірма Готліба і Свободи. Урочисте відкриття театру відбулося 4.10 1900 р. (Мельник, 2008)

Композиція фасаду: Фасади будівлі декоровані з використанням принципів ордерної класичної архітектури. Горизонтальні смуги карнизів ділять будівлю на три яруси. Нижній ярус рустований, акцентований на чільному фасаді трьома порталами. Другий ярус містить аркові лоджії, розділені спареними коринфськими колонами. Фасад увінчаний розвиненим аттиком із п'єдесталом і трикутним фронтоном. П'єдестал декорований кам'яними статуями муз. У тимпані фронтону горельєфна композиція Радощі і страждання життя. Це, зокрема, гербові щити, частина з яких розміщена на п'єдесталі аттика. Поряд на цьому самому п'єдесталі на чільному фасаді встановлено два картуші з гербами Львова. Будівлю завершує масивний купол з люкарнами та світловим ліхтарем. (Центр міської історії)

Герб Львова у щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

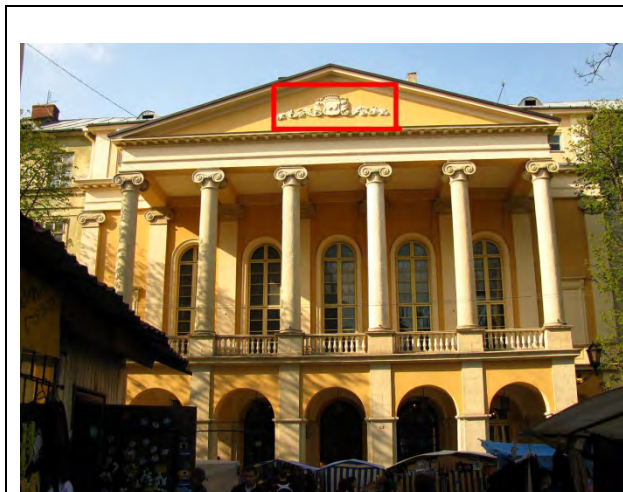

Фото автора

Адреса: вул. Лесі Українки 1

Найменування: Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької

Автор: Людвік Піхль, Йоганн Зальцманн

Дата побудови: 1837–1842 рр..

Стиль: пізній класицизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: театр розташований на місці давнього Низького замку, який був споруджений у XIV ст. як частина міських фортифікацій. У 1802 р. замок був розібраний. Згодом гр. Станіслав Скарбек викупив у міста велику частину цієї території та використав її для будівництва багатофункціональної будівлі, значну частину якої зайняв театр. Будівництвом керував львівський міський арх. Йоганн Зальцманн. Стилістично будинок є характерним зразком пізнього класицизму у варіанті віденської архітектурної школи. Будинок театру є одним із найбільших у Європі, пам'яткою архітектури національного значення. У 1940–1942 рр. було проведено ґрунтовну реконструкцію будинку за проектом арх. Вітольда Мінкевича, тоді ж театр був обладнаний рухомою сценою. (Вікіпедія)

Композиція фасаду: просторово-планувальна структура і композиція чотирьох фасадів відрізняється строгою симетрією, характерною для класицизму. Фасади отиньковані, почленовані горизонтальними тягами і фланковані симетрично розташованими наріжними пристінками (розкріповками). У центрі головного (південного) фасаду розміщено монументальний портик іонічного ордеру, увінчаний фронтоном, який раніше завершувала квадрига Аполлона. У тимпані розміщений герб Скарбека. Бічні фасади також декоровані пілястрами іонічного ордеру. Вікна прямокутні, а на 1-му поверсі – аркові, півциркульні, у строгих класицистичних обрамуваннях.

Герб Адбанк Скарбека складається з двох срібних крокв зі зрізаними донцями, обернених вершинами вниз і сполучених між собою на зразок літери W на червоному полі. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото 1914 р. з колекції Центру міської історії.
На аттику герб Львова.

Фото 1954 р. автор М.Козловський. На аттику
герб Радянського союзу

Фото 2017

Фото 2017. Герб Львова

Адреса: пр. Свободи 20

Найменування: Національний музей у Львові

Автор: Юзеф Кастан Яновський, Євген Весоловський

Дата побудови: 1898-1904 рр.

Стиль: історизм (неоренесанс)

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: колишній будинок Промислового Музею, до 1940 р. тут містилася Національна галерея м. Львова та Товариство приятелів мистецтва. В 1952 р. будівля адаптована під музей В. І. Леніна. Тоді були знищені скульптури та рельєфи на головному фасаді, виконані скульпторами Петром Війтовичем та Антоном Попелем. (Сьомочкін, 1995, с. 30)

Композиція фасаду: осібно розташована монументальна будівля, локована на східній стороні центрального проспекту міста. Двоярусна, з високим цоколем поверхом, цегляна, тинькована, в плані - прямокутної форми, з внутрішнім подвір'ям. Маса будинку увінчана високою купольною конструкцією. Композиція головного фасаду - центрально-осьова. По центру розміщено вхідний портал, фланкований двома ризалітами з колонами коринфського ордеру і меншими купольними надбудовами. По периметру споруду оперезує балюстрада, встановлена над карнизом. Фасади членовані креповками, пілястрами і горизонтальними тягами, вікна арочні і прямокутні, в рельєфних обрамленнях. План будівлі має коридорно-анфіладну структуру. (Центр міської історії)

Герб Львова у щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Герби Львова

Герб Галицької землі Герб королівства
Галичина та Володимирії

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 1**Найменування:** ратуша, Львівська міська рада**Автор:** Алоїз Вондрашка, Єжи Глоговський,
Йозеф Маркль і Франц Трешер.**Дата побудови:** 1827–1835 рр.**Стиль:** класицизм**Кількість поверхів:** 4

Історична довідка: будівництво тривало протягом 1827-1835 років. 2 листопада 1848 р. у будівлю ратуші влучили снаряди після бомбардування. Наступна відбудова 1849–1851 рр. здійснювалася за проектом Йогана Зальцмана. Зальцман вніс деякі помітні зміни в архітектуру реконструйованого будинку. (Jaworski, 1907)

Композиція фасаду: прямокутна будівля має 4 симетричні фасади, з класицистичним декором. Фасади розділено карнизами, прокладеними над 1-им та 3-ім поверхами. На пристінках і південному ризаліті компонується ряди пілястр. Вікна 2-го поверху виділені трикутними сандриками, на пристінках і ризаліті півкруглими завершеннями. Вежу та фасади на рівні 1-го поверху оформлено французьким рустом. Роль південного фасаду як головного акцентована виступом ризаліту з великими півциркульними вікнами трикутним фронтоном. У фронтоні розміщений герб міста Львова. Ризаліт спирається на портик із аркадою, під якою розташований портал головного входу. До західного тракту будинку ратуші добудовано триярусну квадратну в плані вежу. (Центр міської історії)

Герб Львова: у щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік лев. Герб увінчаний срібною міською короною. Обабіч щит підтримують два щитотримачі. (Гречило А. Б., 1996, с. 61)

Герб королівства Галичина та Лодомерії став таким: синій щит перетятий червоною балкою, вгорі чорна галка зі складеними крильми, знизу - три золоті корони. Цей герб використовувався спільно з гербом Лодомерії: у синьому полі дві шаховані червоно-срібні балки. (Гречило, 2004)

Матеріал: штучний камінь**Автентичність:** збережена**Технічний стан:** добрий

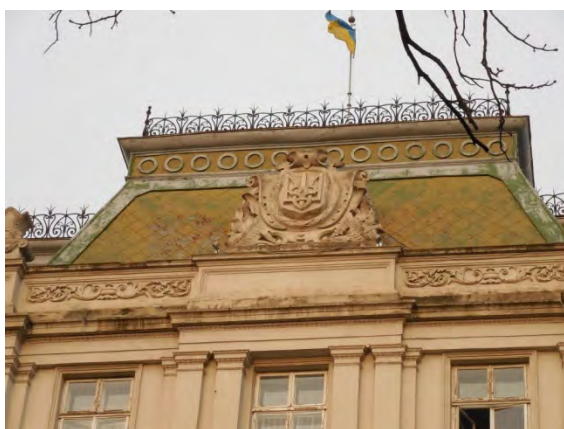

Фото автора

Адреса: вул. В. Винниченка 18

Найменування: будинок Львівської обласної державної адміністрації.

Автор: Фелікс Ксенжарський, Сильвестр Гавришкевич

Дата побудови: 1878-1880р.

Стиль: історизм, неоренесанс

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: колишній будинок Намісництва. Монументальна архітектурна споруда, розміщена на східній межі забудови старого міста, на колишніх Губернаторських Валах. Займає кутову ділянку, північним фасадом виходить на вул. Просвіти. Під час Першої світової війни тут знаходився штаб 8-ої російської армії. У період між двома світовими війнами тут розташовувалось польське воєводське управління, в період нацистської окупації — адміністрація губернатора Дистрикту Галичина. У радянський період тут знаходився обласний комітет Комуністичної партії України. Сьогодні в адміністративному будинку на вулиці Винниченка, 18, розміщуються підрозділи виконавчого апарату Львівської обласної ради, управління та відділи Львівської обласної державної адміністрації, представництво Міністерства закордонних справ України. (Крип'якевич, 2009)

Композиція фасаду: будівля - прямокутна в плані, з замкненим внутрішнім подвір'ям, чотирьохповерхова, цегляна, тинькована, завершена мансардним дахом. Фасади членовані по вертикалі креповками, по горизонталі - смугами карнизів, рустовані, симетричні. На головному фасаді центральна вісь акцентована балконом другого поверху, встановленим на чотирьох колонах, що фланкують парадний вхід. Вікна прямокутної форми, в обрамленнях. Ліпні оздобы - авторства Леонарда Марконі. Система внутрішнього планування - кабінетно-коридорна. (Центр міської історії)

Герб України - центральною геральдичною фігурою герба є Тризуб Володимира I Великого князя Київського. (Вікіпедія)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото 1860-1870 р. Автор Юзеф Едер. У фронтоні герб Австро-Угощини

У фронтоні герб України

Фото автора

Адреса: вул. Винниченка 14-16

Найменування: Львівська обласна держадміністрація, Львівська обласна рада народних депутатів, Львівське обласне управління культури.

Автор: припускається Тадеуша Маньковського

Дата побудови: поч. 19 ст.

Стиль: пізній класицизм (ампір)

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: після приєднання Львова до складу Австрії як резиденцію губернатора спочатку використовували будинок на пл. Ринок, 10. Згодом, у 1829 р. австрійський уряд купив зведену 1821 р. кам'яницю, яка належала Францу Краттеру. Новонабуту кам'яницю мали перебудувати для потреб губернатора Галичини. Згідно з дослідженнями Тадеуша Маньковського, спочатку планували здійснити лише реконструкцію фасаду будівлі за проектом архітектора Гельмана. Однак його проект не був реалізований. Автор проекту реконструкції не відомий. Тепер тут розміщені Львівська обласна держадміністрація, Львівська обласна рада народних депутатів, Львівське обласне управління культури. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст. 2018)

Композиція фасаду: колишній палац губернаторів складається з двох будівель. Обидва будинки, що мають схоже архітектонічне вирішення, творять цілісний ансамбль. Композиція архітектурного ансамблю асиметрична. Праву, більшу розкріповану частину фасаду на вул. В. Винниченка, 16, підкреслюють чотири пілястри іонічного ордеру; її завершено вгорі трикутним фронтоном. Ліву, меншу розкріповану частину ансамблю оформлено пілястрами доричного ордеру і також завершено трикутним фронтоном. На рівні другого поверху розташовані балкони з кованими класицистичними ґратами на різьблених кронштейнах. (Центр міської історії)

Герб України – Тризуб на щиті оздоблений рослинним орнаментом. (Вікіпедія)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

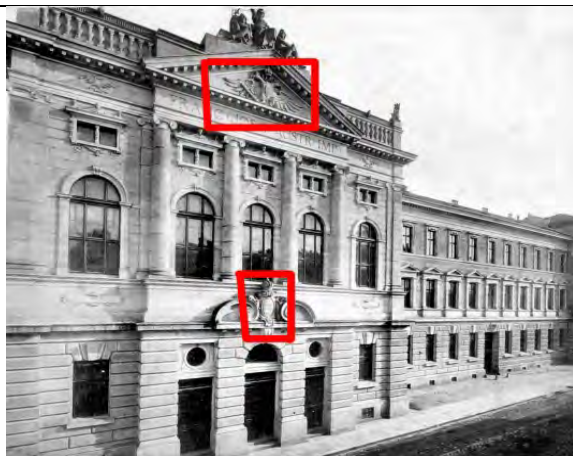

Фото 1892 р. Автор Е. Тиємеські. У фронтоні герб Австро-Угорщини

Фото 2018 р.

Фото 2018 р.

Фото автора

Адреса: вул. Кн. Романа 1-3

Найменування: будинок Крайового Суду – "Палац справедливості", сьогодні навчальний корпус №19 НУ «ЛП»

Автор: Франциск Сковрон

Дата побудови: 1891-1895 рр.

Стиль: історизм з використанням форм неоренесансу та необароко

Кількість поверхів: 3

Історія: колишній будинок Крайового Суду – "Палац справедливості". Монументальна будівля у центральній частині міста, завершена фронтомом з балюстрадою і аттиковою скульптурною групою (1893, ск. Л. Марконі). Північний вестибюль прикрашено алегоричною скульптурою, яка символізує правосуддя (1896, ск. А. Попель). Зал другого поверху оформлений ліпним декором та розписами художників школи Я. Матейка. Головним фасадом виходить на вул. кн. Романа, бічним - на пл. Галицьку. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: будівля триповерхова, цегляна, тинькована, видовжена в плані. Компонентами об'ємно-просторової композиції будинку є центральний ризаліт та два фланкуючі крила, симетрично розміщені і доповнені блоками бокових ризалітів. Фасади рустовані, членовані по горизонталі карнизами. Ризаліти оздоблені пілястрами та колонами іонічного ордеру; центральний - завершений фронтомом з балюстрадою і аттиковою скульптурною групою (1893, ск. Леонард Марконі). Вікна аркової та прямокутної форми. Центральний вхід оформлений порталом з півциркульним завершенням і картушем. "Палац справедливості" є зразком адміністративної будівлі доби пізнього історизму. (Центр міської історії)

Герб Двоголовий орел герб Австрійської імперії — в золотому полі чорний двоголовий орел із золотими лапами і дзьобами і червоними язиками, коронований королівськими коронами. Імператорський орел тримає срібний меч із золотим ефесом і золотий скипетр в правій лапі, і золоту державу в лівій. На грудях орла герб Австрійських земель: щит з краєм і малим в середині щитком.

Матеріал: -

Автентичність: -

Технічний стан: -

	<p>Адреса: пр. Шевченка 17-19</p>
	<p>Найменування: Колишній будинок Торгово-промислової Палати, сьогодні Прокуратура Львівської області.</p>
	<p>Автор: Альфред Захаревич і Тадей Обмінський</p>
	<p>Дата побудови: 1907–1910 рр.</p>
<p><i>Фото автора</i></p>	<p>Стиль: модерн з елементами неокласицизму</p>
	<p>Кількість поверхів: 5</p>
	<p>Історична довідка: колишній будинок Торгово-промислової Палати. Основну частину будівельних робіт виконувала будівельна фірма Івана Левинського. Будинок Торгово-промислової Палати мав характер репрезентативного об'єкта, побудованого для впливової професійної організації, в поєднанні з функціями адміністративної будівлі. Будинок вирізняється унікальним комплексом монументально-декоративного опорядження, який включає настінний живопис скульптуру (рельєфи Зигмунта Курчинського). (Жук, 1998)</p>
	<p>Композиція фасаду: будинок триповерховий з цоколем і мезоніном, цегляний, тинькований, в плані наближений до прямокутника, з внутрішнім подвір'ям. Композиція головного фасаду симетрична, з центральною розкріпованою частиною, підкресленою масивним порталом головного входу, прикрашеним з обох сторін тричетвертевими колонами доричного ордеру. Перший поверх підкреслений горизонтально важким лінійним фактурним рустом, другий і третій вертикально почленовані легкими пілястрами зі стилізованими іонічними капітелями та лізенами. Мезонін прикрашає угорі хвилястий аттик з орнаментальним фризом зі скляної мозаїки (проект 1908, художник Генрик Узембльо (Henryk Uziembło), в центрі якого поміщено герб міста Львова. (Центр міської історії)</p>
	<p>Герб Львова у щиті зображена брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)</p>
	<p>Матеріал: смальта</p>
	<p>Автентичність: збережена</p>
	<p>Технічний стан: добрий</p>

Фото автора

Адреса: вул. Валова 11

Найменування: колишній купецький банк

Автор: Артур Шлеєна

Дата побудови: 1910 р.

Стиль: модерн з елементами неоготики.

Кількість поверхів: 5

Історична довідка: житловий будинок на червоній лінії вулиці, у периметральній забудові. Побудований за проектом архітектора Артура Шлеєна як колишній купецький банк. Близько 1918 р. тут знаходилася дирекція військової інженерії, а пізніше – команда гарнізону Львова. Будинок є характерним прикладом громадської будівлі початку ХХ ст. з прикметами європейської архітектурної школи.

Композиція фасаду: п'ятиповерховий, цегляний, отинькований, завершений високим мансардовим дахом. Композиція головного фасаду симетрична, з трьома розкреповками, завершеними трикутними щипцями. На рівні другого поверху виступають з площини фасаду три балкони з ліпними стилізованими готичними огороженнями, центральний - прикрашений по боках скульптурними фігурами середньовічних лицарів, які відіграють роль самостійних пластичних акцентів. На щитах лицарів поміщені геральдичні емблеми земель Західної і Східної Галичини та герб Львова. Перший поверх прикрашений лінійним декоративним рустом, всі решта підкреслені легким лінійним рустом. Вікна третього поверху центральної частини мають стилізовані готичні обрамування з розетами, вікна четвертого і п'ятого поверхів – мають подібні обрамування.

Герб Львова у щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Герб Галичини та Лодомерії – в блакитному полі червоний пояс, що розділяє щит пополам, вгорі чорна галка зі складеними крильми, знизу — три золоті корони. (Гречило, 2004)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. І. Франка 157

Найменування: Львівський відділ реєстрації актів громадянського стану.

Автор: Адольф Віктор Вайс

Дата побудови: 1926 р.

Стиль: неокласицизм

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: збудований для власника друкарні Піллерів, президента Королівського столичного міста Львова Юзефа Ноймана (1857–1932). За радянських часів дім перебудували і тут містився будинок культури підприємства «Львівенерго», потім заводу «Львівприлад». Тепер тут Львівський відділ реєстрації актів громадянського стану. (Мельник, 2008, с. 192)

Композиція фасаду: на пристінках і південному ризаліті komponуються ряди пілястр. Вікна 1-го поверху оздоблені прямими сандриками. Фасади оформлено французьким рустом. Головний фасад акцентовано виступом ризаліту з великими прямокутними вікнами і увінчано трикутним розірваним фронтоном. У фронтоні розміщений герб міста Львова. Ризаліт оздоблений пілястрами, під якими розташований портал головного входу. (Вікіпедія)

Герб Львова у щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Дж. Дудаєва 9

Найменування: будівля Імексбанку, колишній дім Політехнічного товариства.

Автор: Вінцент Равський-молодший

Дата побудови: 1905—1906 рр.

Стиль: модерн з неоготичними і неоренесансними елементами

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: 1877 р. у Львові було створено Товариство політехників, метою якого було поширення технічних знань та взаємної допомоги. Першим головою Товариства був барон Роман Гостковський (Roman Gostkowski). Серед членів Товариства були також знамениті архітектори Львова, зокрема Ю. Захаревич, І. Левинський, К. Мокловський, Альфред Каменобродський. Для зібрань, спілкування, проведення лекцій, концертів тощо 1906 р. на тодішній вул. Зиморовича Товариство звело Дім Політехнічного товариства. За радянських часів будинок став житловим, лекційний зал пристосували під спортивний зал для боротьби. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст..., 2008)

Композиція фасаду: фасад, увінчаний неоренесансним аттиком у вигляді волут і стилізованих листків із символічними знаками — трикутник і циркуль — будівничих і архітекторів, має декор зі штучного каменю та майолікових вставок. На міжвіконному простінку рустованого партерового ярусу поміщена емблема. Асиметричне розташування входу і сходової клітки архітектор підкреслив на тій же вертикальній осі одноярусним залізобетонним еркером, що завершується балюстрадою балкону. Віконні прорізи оздоблені готичними порталами з листяним декором у тимпанах та майоліковими вставками.

Герб емблема Технічного Товариства з символічними знаками його представницьких професійних угруповань, розміщена на фасаді, сприймається як масонський знак. В емблемі Товариства поряд із літерами «ТР» (Towarzystwo Politechniczne) переплелися циркуль, молотки, зубчасте колесо і трикутник.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

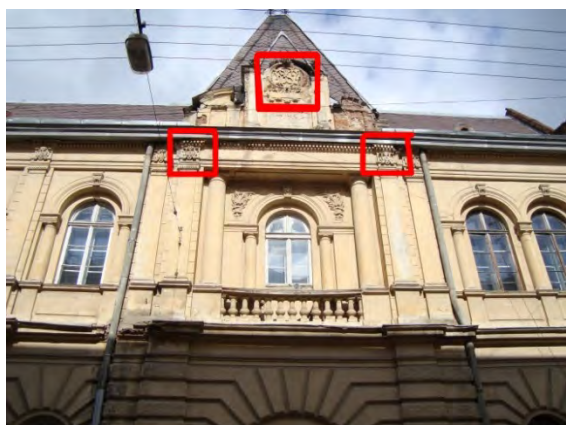
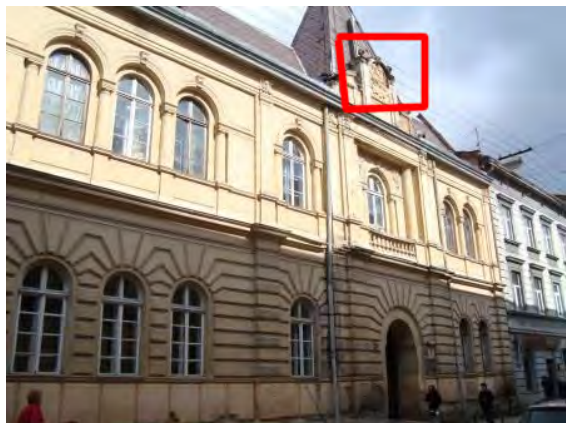

Фото автора

Адреса: вул. Дж. Дудаєва 8

Найменування: корпус Львівського інституту фізкультури і ПП «Скіфія»

Автор: Альфред Каменобродський і Владислав Галицький

Дата побудови: 1884—1887 рр.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: гімнастичне товариство «Сокіл» у Львові виникло на межі 1866–1867 рр. у студентському середовищі зусиллями Клементя Жукотинського. Головним завданням товариства було навчання гімнастичним вправам, боротьбі і співу. 2 грудня 1884 року сокілля прийняла перші гімнастичні змагання. Кількісне зростання товариства спонукало до розширення програми його спортивно-виховної діяльності. Садиба «Сокола» на Хорущині вже не могла задовольнити зростаючі потреби, тому 1906 р. спроектували нову будівлю, яка прилягала до вже чинної з вул. Сокола 11. У цих приміщеннях товариство працювало до 1939 р. У 1946 р. їх отримав у своє користування Інститут фізичної культури. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., 2008)

Композиція фасаду: будівля П-подібна у плані, з невеликим внутрішнім двориком, сформованим двома, з'єднаними між собою будинками різного часу зведення, що позначилося на їх композиції та оздобленні. Давніша будівля – наріжна, двоповерхова, новіша частково дво-, частково триповерхова, прибудована до північного фасаду первісної будівлі, внаслідок чого комплекс набув видовженої форми (від вул. Ковжуна). На осі головного порталу розміщений тонкий пристінок, який завершується аттиком складної форми. Другий вхід влаштований на наріжній частині будинку і завершений гранчастою вежею. Перший поверх рустований, другий членований пілястрами, капітелі яких мають картуші з літерою «S». (Центр міської історії)

Герб Літери «Т» і «S» вказують на призначення будівлі- товариство «Сокіл».

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Фото автора

Адреса: вул. Руська 20

Найменування: будівля товариства «Дністер», сьогодні Перша міська поліклініка.

Автор: Іван Левинський, Тадеуш Обмінський

Дата побудови: 1905–1906 рр

Стиль: гуцульська сецесія

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: на початку ХХ ст. ділянки на розі вул. Підвальної і Руської викупило українське страхове товариство «Дністер». У 1904 р. Товариство оголосило архітектурний конкурс на спорудження тут нового офісно-житлового будинку. У західній частині розмістилися офіси товариства та інших організацій, а з боку вул. Підвальної — житло для української інтелігенції. У 1950-х рр., після Другої світової війни, будівлю позбавили майже усіх первісних функцій. Тут розмістився гуртожиток Обласної радянської партійної школи, їдальня, спортзал, ремонт взуття та лазня. Сьогодні в будинку функціонує поліклініка. (Архітектура Львова: Час і стилі ХІІІ – ХХІ ст., 2008)

Композиція фасаду: у плані будівля є складною та асиметричною. Умовно ділиться на дві частини, кожна з яких має окремий вхід та внутрішній дворик. За проектом, одна з частин (блок А) була відведена для різноманітних громадських потреб, інша (блок Б) мала житлове призначення. Стіни будинку цегляні, цоколь викладений з блоків пісковика. Вуличні фасади будинку багато декоровані та виконані у гірчично-жовтому кольорі. Перший поверх виділений масивним рустом. Особлива окраса будинку — декоративні тяги, виконані з орнаментованої керамічної плитки, вставки з керамічної плитки у віконних обрамуваннях та дзеркалах під вікнами. В орнаментах плитки бачимо білі, зелені та червоні барви, що особливо характерні для мотивів української народної вишивки. Споруда має криволінійні аттики та гостроверхі дахи. (Центр міської історії)

Герб України Архангел Михайл в білій сорочці, зображений на блакитному тлі давньоруського щита. (Вікіпедія)

Емблема «Дністра» - лев що стоїть на задніх лапах і спирається на скалу.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

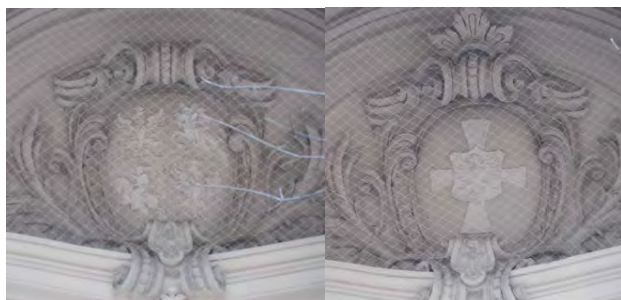
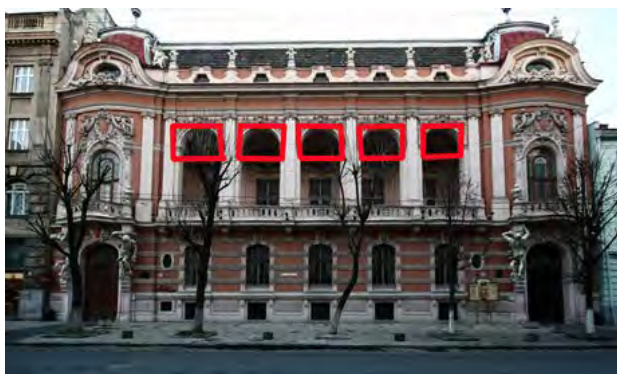

Фото автора

Адреса: вул. Листопадового чину 6

Найменування: колишнє Національне шляхетське казино

Автор: фірма «Фельнер і Гельмер»

Дата побудови: 1897–1898 р.

Стиль: необароко

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: спорудженням на місці керували львівські будівничі Лишкевич і Пшорн. У 1902 добудова офіцин за проектом архітектора А. Каменьобродського та реконструкція каналізації (проект). З 1918 року приміщення використовувалося як міське казино. Із 1948 року тут діє Львівський Будинок вчених, із яким пов'язано немало подій наукового, громадсько-політичного і творчого життя Львова, області та України. До 1953 року в чотирьох кімнатах на першому поверсі розташовувалось Львівське відділення Спілки архітекторів України. У 1999 р. тут діяв прес-центр саміту Президентів країн Центральної та Східної Європи. 23 вересня 2008 р. внесений до переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації. (Вуйцик, Липка, 1987, Центр міської історії)

Композиція фасаду: композиційне вирішення чільного фасаду – симетричне, семиосьове, з вигнутими ризалітами на бічних осях, які акцентовані знизу й догори пишним скульптурним оздобленням. П'ять середніх осей другого ярусу фасаду займає простора лоджія у вигляді високої аркади з півциркульних арок, об'єднаних бароковою балюстрадою на консолях. Лоджія перекрита п'ятьма пряслами вітрильних склепінь на підпружних арках, оздоблених бароковою ліпниною з рослинними мотивами, гербами Речі Посполитої та чотирьох воєводств (Галицького, Подільського, Волинського, Белзького), поміщених в пишно оздоблені картуші над замковими каменями віконних прорізів. Увінчує фасад аттик із трапецієвими віконцями в гірляндах та з шістьма вазами. (Центр міської історії)

Герб Речі Посполитої та чотирьох воєводств (Галицького, Подільського, Волинського, Белзького)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото 1894 р. автор Ф. Рихновський. На аттику герб Руський лев, між вікнами герб Австро-Угорщини

Фото 2017. Гери демонтовано

Фото автора

Адреса: вул. Театральна 22

Найменування: Колишній Народний дім, сьогодні будинок офіцерів Львівського військового округу.

Автор: Вільгельм Шмідт

Дата побудови: 1851-1864 рр.

Стиль: класицизм, бідермаєр

Кількість поверхів: 3

Історична довідка:

Композиція фасаду: При Народному Домі діяла низка культурно-освітніх товариств і установ. У його приміщення перевели першу академічну українську гімназію, відкрили бурсу. Була утворена бібліотека, яка мала цінну збірку слов'янських стародруків і рукописів XV–XIX ст. У Народному Домі містилось товариство і редакція Галицько-Руської матиці, тут видавалися книжки науково-популярного змісту. З інших громадських організацій тут у різний час містились "Народна торгівля", "Казино руське", політичне т-во "Руська рада". 1928 р. за проектом Олександра Каплонського, тут здійснили реконструкцію інтер'єру. 1930 р. за проектом архітектора Адама Опольського (Opolski) реконструювали бальні зали на міський театр "Розмаїтості" (Rozmaitości). 31 вересня 1944 р. в будинку розмістився Окружний будинок офіцерів Львівського військового округу. Сьогодні крім нього тут діє кінотеатр "Кінопалац". (Центр міської історії)

Герб Галицький лев – зображає коронованого лева що спирається на скалу.

герб Австрійської імперії - в золотому полі чорний двоголовий орел із золотими лапами і дзьобами і червоними язиками, коронований королівськими коронами. Імператорський орел тримає срібний меч із золотим ефесом і золотий скипетр в правій лапі, і золоту державу в лівій. На грудях орла герб Австрійських земель: щит з краєм і малим в середині щитком.

Матеріал: -

Автентичність: -

Технічний стан: -

Фото автора

Адреса: вул. Винниченка 1

Найменування: Львівська обласна бібліотека для дітей

Автор:

Дата побудови: 1904 р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: кутовий будинок на розі площі Соборної і вулиці Винниченка. Початково збудований для Купецького товариства. 1904 року на першому поверсі відкрилась кав'ярня «Сецесія». Нині тут розташований кафе-бар «На розі». Другий поверх займає Львівська обласна бібліотека для дітей. У 1892 році в ніші на 3 поверсі було встановлено скульптуру Матері Божої авторства Леонарда Марконі, втрачену під час Другої світової. В часи незалежності, встановлено нову скульптуру. (Biriulow, 2007)

Композиція фасаду: перший поверх оздоблений прямим рустом, і відділений фризом. Вікна у формі арок. Центральна частина другого і третього поверхів почленована пілястрами. Вікна оздоблені півкруглими сандриками з рослинним орнаментом. На рівні другого поверху є балкон який спирається на подвійні кронштейни.

Герб – вензель «ST»

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

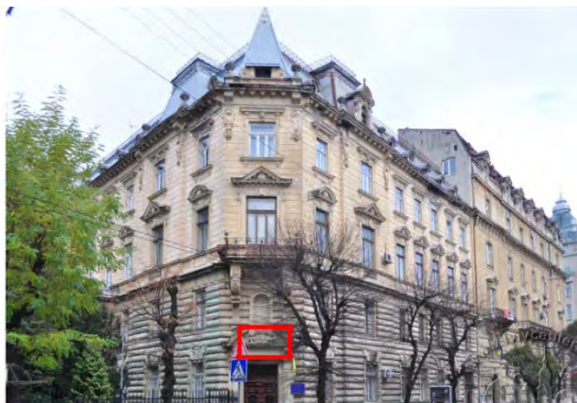

Фото автора

Адреса: вул. Січових Стрільців 16

Найменування: Товариство взаємних убезпечень "Флоріанка". Теперішнім господарем є Інститут післядипломної освіти ЛНУ ім. І. Франка

Автор: Юліуш Гохбергер

Дата побудови: 1886–1887 р.

Стиль: неоренесанс

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: чотириповерховий неоренесансний будинок споруджений на кутовій ділянці університетського кварталу. Замовником архітектурного проекту та будівництва на parcelі виступила страхова фірма "Товариство взаємних убезпечень у Кракові", відоме також як "Флоріанка" Ця успішна фінансова інституція спеціалізувалася, зокрема, на страхуванні від пожеж. "Флоріанка" була власницею будинку до кін. 1930-х рр. При цьому не всі приміщення використовували як банківські офіси. Відомо, що на верхніх поверхах були влаштовані помешкання. Наприкінці 1880-х рр. частину покоїв винаймало шляхетське казино. Після II св. війни господарем будинку став університет. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: будівля має два фасади, розташовані під гострим кутом, і зрізаний наріжник. Південний фасад на 7 вікон виходить на вул. Січових Стрільців. Його композиція є асиметричною: з лівого боку компонується пристінок, з правого – брама і проїзд до внутрішнього подвір'я. На 3-му поверсі – балкон. По периметру фасадів над 2-м і 4-м поверхами прокладено карнизи. Вікна 1-го поверху обрамовані квадратами русту, на 3-му поверсі вікна мають трикутні та півкруглі сандрики, а на 4-му – лінійні. Фасади оформлені рустуванням. На вузькій наріжній грані, яка розділяє південний і західний фасади, компонується вхідний портал, фланкований півколонами. (Центр міської історії)

Герб Гржимала в золотому полі червоний мур з трьома вежами, з розкритими воротами. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: вул. Підвальна 6

Найменування: Управління державної пожежної охорони УМВСУ у Львівській області

Автор: Володимир Підгородецький, Ігнатій Брунек

Дата побудови: 1900р.

Стиль: неороманський

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: будинок був взірцево обладнаний із врахуванням найсучасніших стандартів для пожежної команди та станції швидкої допомоги, яка також містилась у цьому будинку. Станція швидкої допомоги створена в січні 1893 р. ініціативою депутата міської ради Львова доктора Едварда Стройновського з метою надання термінової лікарської допомоги, знаходилась раніше в будинку ратуші, а пожежна команда — на вул. Різницькій, 18. Посвячення нового будинку пожежної команди відбулося 22 червня 1901 р. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: фасад триповерхового будинку з кольорової цегли прикрасила скульптура покровителя пожежників св. Флоріана роботи Петра Війтовича. складний периметр з білої і червоної цегли, який замикає перспективу площі Данила Галицького з північного сходу. Колись білі зовнішні фасади пожежної частини, підкреслені фігурною кладкою червоної цегли, гармонійно поєднують трехцентрові арочні отвори і підняті арочні, композитні капітелі білих колон портика центрального входу і прямокутні форми зубців балюстради над нею, геометричну кладку лиштв і лжефронтонів та витіюватий малюнок фризів. (Центр міської історії)

Герб Львова: містить зображення герба, у синьому щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото 2016 р. У фронтоні герб Львова

Фото 1904 р. з колекції Міжнародного центру культури. У фронтоні герб Австро-Угорщини

Фото 1964 р. з колекції Центру міської історії. У фронтоні герб Радянського Союзу

Фото автора

Адреса: пл. Двірцева 1

Найменування: Центральний залізничний вокзал

Автор: Владислав Садловський, Едмунд Зеленевський

Дата побудови: 1900-1904 рр.

Стиль: історизм, сецесія

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: Ідею побудови вокзалу висунув ще у 1895 р. Юліан Захарієвич. Він виконав проект внутрішнього вигляду вокзалу. Конструктивні елементи каркасу виготовлені на металургійному комбінаті "Вітковіце" в м. Моравська-Острава (тепер Чехія). В період українсько-польської війни 1918–1919 рр. споруда отримала значні пошкодження. Значних руйнувань вона зазнала також і у Другу світову війну в 1939 р.. У повоєнний час його відремонтували, проте було втрачено мистецьку частину, оздоблення перонних об'єктів. (Котлобулатова, 1996)

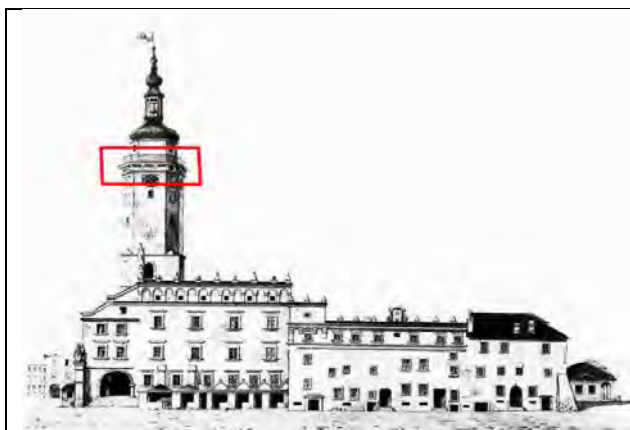
Композиція фасаду: Будівля цегляна, тинькована, двоповерхова. При влаштуванні фундаментів та перекриттів використовувались залізобетонні конструкції. Центральну вісь фасаду акцентує потужний ризаліт з високою півквиркульною аркою входу, увінчаний масивним центральним куполом і фланкуючими меншими куполами. Об'єми бічних ризалітів, оформлених колонними портиками і також завершених купольними конструкціями, доповнюють композицію будівлі. Фасади рустовані, по поверхах розділені повними антаблементом, увінчані аттиками. Головний ризаліт прикрашають алегоричні фігури в нішах, та встановлена над аркою центрального входу двофігурна скульптурна композиція з картушем (ск. Петро Війтович). (Центр міської історії)

Герб Львова - у синьому щиті зображена золота брама з трьома вежами, кожна з яких завершена трьома зубцями і має по одній бійниці. Центральна вежа вища від двох інших. Брама відкрита, без воріт і ґрат. В отворі брами крокує у правий геральдичний бік золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Малюнок Єжи Глоговського, 1826 р.

Грот на Високому замку

Леві Сикстів і Лоренцовичів

Криниця на вул. Коперника.

Леві Кампіанів, Шольц-Вольфовичів, Лоренцовичів

Адреса: штучна печера на Високому Замку та криниця на вул. Коперника під костелом Св. Лазаря.

Найменування: леви з ратуші 1617р

Автор: Бернард Дікембош, Андреас Бемер

Дата побудови: 1619 р.

Стиль: ренесанс

Історична довідка: леви з гербами виконано для вежі Львівської Ратуші у 1617-1619 р. Вежа була обведена балконом, який спирався на 20 консолей, вісім з яких мали вигляд левів з родинними емблемами членів міської ради у лапах. Однак 14 липня 1826 року завалилася вежа Ратуші. Левів спочатку перенесли до музею Любомирських, скоро їм знайшли нове призначення. Спершу двох з них, з гербами львівських патриційів Шольц-Вольфовичів і Кампіанів, поставили біля давньої криниці на вулиці Коперника. Ще два леви з гербами родів Сикстів та Лоренцовичів встановили біля гроту на Високому Замку. Ще один лев з ратуші зберігається у фондах Львівської Картинної Галереї. На фотографії Марека Мюнца, зробленій у 1910-1937 рр., на якій зображено давній ресторан на Високому Замку зображено ще два леви. Леви розміщені у підніжжі сходів цього ресторану.

Герб Шольц-Вольфовичів – щит перетятий на червоне та чорне поле, по середині щита з золотого перся виходить три зелені гілки з жолудями на кінцях.

Герб Кампіанів – з правого нижнього кута виростає стилізоване дерево з трьома кронами, ліворуч шестипроменева зірка.

Герб Сикстів – на щиті буква «S» та вертикальна стріла з трьома відгалуженнями замість оперення.

Герб Станіслава Ансеріну Генсяного – стріла з роздвоєним кінцем, перетята горизонтальною лінією.

Герб Лоренцовичів – в щиті серце з якого виходить хрест, а від нього ліворуч шестипроменева зірка. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

	Адреса: вул. В. Винниченка 30а
	Найменування: церква Стрітєння Господнього
	Автор: Джованні Баттисто Джизлені
<p><i>Фото автора</i></p>	Дата побудови: 1642 - 1644 рр.
Стиль: бароко	Історична довідка: колишній костел Матері Божої Громничої і монастир кармеліток босих, з півдня до нього прилягають келії колишнього монастиря. Костел і монастир кармеліток босих зведені на «грунтах», наданих Даниловичами і Собеськими. Початково будівлі були дерев'яні. За зразок послужив фасад храму Санта Сусанна в Римі, архітектора Карло Мадерно. Будівництво почато 1644 року і велось під керівництвом Яна Годного. Від 1683 року будівництвом керував Т. Дубінський. (Овсійчук, 1969, с. 64)
Композиція фасаду: Збудований з цегли та частково з тесаного каменю. Однонавовий з трансептом, в плані має форму хреста. На перетині трансепта з навою храму розміщено невеликий купол. Презбітерій прямокутний в плані, вужчий від нави, піднятий відносно неї на одну сходинку, перекритий одним пряслом хрестового склепіння. Фасад храму розділений на два яруси карнизом, фризом і архітравом. В нішах першого ярусу стоять декоративні вази, а на другому скульптурні. Портал фланкований двома колонами, що підтримують фриз із тригліфами і трикутний фронтон. Другий ярус розчленований чотирма пілястрами, фланкований кам'яними волютами і завершений трикутним тимпаном із хрестом. (Центр міської історії)	Герб Собеських Яніна - в червоному щиті знаходиться сталевий (рожевий) щит меншого розміру. Герб Яніна в бароковому виконанні оздоблений короною належав роду Собеських. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 170)
Герб Даниловичів Сас - в блакитному полі золотий півмісяць, обернений ріжками вгору, над ним, між двома золотими зірками, срібна стріла, скерована гострим кінцем угору. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 227)	Матеріал: вапняк
Автентичність: збережена Технічний стан: добрий	Інвентарна карта № 45

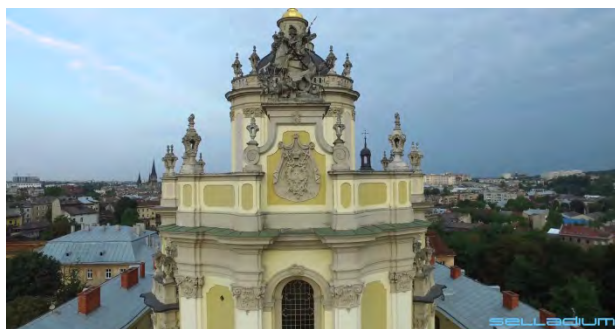

Фото автора

Адреса: пл. Св. Юра 5

Найменування: Архикафедральный собор святого Юра у Львові

Автор: Бернард Меретин, Клеменс Фесінгер

Дата побудови: 1744-1761 рр.

Стиль: бароко, рококо

Історична довідка: задум будівництва собору на Святоюрській горі належав митрополиту Атанасію Шептицькому. Будівництво греко-католицької катедри розпочалося у 1744 р. за проектом Бернарда Меретина, який до кінця життя працював над вдосконаленням архітектурних особливостей храму. Після його смерті будівництво продовжив Клеменс Ксаверій Фесінгер. Роботи тривали до 1764. Оздоблювальні роботи завершилися аж у 1772 р. Скульптурна група «Юрій-Зміборець», що увінчує аттик виконав І. Пінзель. Над внутрішнім оздобленням храму працювали у 1768—1770-их роках скульптори С. Фесінгер, М. Філевич, живописці Л. Долинський, Ю. Радивилівський, Ф. Смуглевич. (Крип'якевич, 2009, с. 86)

Композиція фасаду: Собор закладений на грецькому рівнораменному хресті з чотирма каплицями між раменами хреста й мініатюрними банями під покрівлею, у центрі з великою банею на широкому барабані, що спирається на підпружні арки. Угорі споруда охоплена карнизом. На вході до катедри побудовані сходи з рококовою ажурною балюстрадою, оздобленою вазами та ангелами. На фасаді обабіч головного входу статуї митрополитів Атанасія і Лева, над входом балкон, високе вікно, причілок з гербовим щитом Шептицьких й аттиком, завершеним статуєю св. Юрія-Зміборця роботи німецького скульптора Йогана Георга Пінзеля. Подвір'я перед катедрою замикають дві рококові брами. (Крип'якевич, 2009, с. 86)

Герб Шептицьких – митрополичий герб зображає мантию архієпископа увінчана митрою, посох і хрест розміщуються за щитом навскіс, на щиті зображено хрест з поперечною перекладиною. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 193)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: пл. Св. Юра 5

Найменування: Палац греко-католицьких митрополитів

Автор: Клеменс Фесінгер

Дата побудови: 1761-1762 рр.

Стиль: бароко, рококо

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: Зразок палацової архітектури другої половини сторіччя, поєднує в собі пізнє бароко (рококо) з елементами класицизму. Покої греко-католицьких митрополитів побудовані на місці дерев'яного палацу другої половини сторіччя. У 1774 році столяр Іван Щуровський та каменяр Андрій Осовський збудували кам'яні каміни, а роком пізніше Щуровський виконав столи, ламбрекени, рами до трюмо. Проектодавцем і керівником робіт з оздоблення інтер'єрів був архітектор Франциск Кульчицький. Палац реставровано 1885 року під керівництвом Сильвестра Гавришкевича і ще раз — 1922 року, керівник — Лев Левинський. (Вуйчик, Липка, 1987, с. 84)

Композиція фасаду: Будівля двоповерхова, цегляна, тинькована. В плані прямокутна, витягнута з півночі на південь, розташована окремо. Дах чотирисхилий. Акцентом фасаду є ризаліти: центральний ризаліт оформлений портиком та фронтоном з гербом в тимпані, бокові ризаліти прикрашені пілястрами. Плaskі пілястри, довершені ліпними гірляндами, використані вази, що розташовані по кутам фронтона, і люкарн є характерним для стилю архітектора Клеменса Фесінгера. Перед східним фасадом закладено сад митрополитів з квітником, які обнесено стіною. З західного боку палацу — парадний двір.

Герб Шептицьких Побуг у лазуровому полі срібна підкова кінцями додолу, на якій встановлено золотий кавалерський хрест. Це один з небагатьох прикладів особової церковної геральдики у Львові. Геральдична фігура розміщена на мантиї та увінчана митрою з посохом та хрестом. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 193)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Винниченка 22

Найменування: церква св. Михаїла

Автор: Ян Покорович

Дата побудови: 1634 – 1642 рр.

Стиль: бароко

Історична довідка: Спорудження розпочато 1634 року. Серед фундаторів були, брацлавський, київський воєвода О. Заславський, А. Куропатва, Е. Яцимирська, Я. Собеський. У 1648 році війська Богдана Хмельницького здобули монастир і завдали руйнувань. Відомо, що до початку XVIII ст. храм простояв без склепінь. 4 вересня 1704 року під час облоги Львова шведськими військами, загін під особистим командуванням Карла XII взяв штурмом монастир, щоб із нього, вести вогонь по місту і фортифікаціях. У 1781 році австрійська влада усунула орден зі Львова. Кармелітів босих переселено до монастиря у Загір'ї. У 1945 році влада закрила монастир і ченці виїхали до Кракова і монастир став місцем проживання безпритульних, а згодом — складом. (Смірнов, 2011, с. 30-37)

Композиція фасаду: мурована з каменю, тринавна, без апсид, покрита двосхилим дахом з сигнатуркою. Чільний фасад – фланкований вежами, завершений фронтоном. Фасади почленовані пілястрами, з вікнами в обрамленнях, що мають півкругле завершення, оздоблені скульптурами святих. До вхідного порталу схилом пагорба прокладено марші кам'яних сходів. На перетині центральної нави з трансептом інтер'єр храму перекрито сферичним склепінням, в навах – півциркульними склепіннями. Система склепінь тримається на опорних стовпах.

Герб ордену кармелітів босих складається зі щита та корони над ним. Герб зображає гору Кармель загострена верхівка якої ділить гербовий щит на три частини. Кожна частина прикрашена зіркою: середня зірка символізує Марію, дві з боків – пророків. Із трьох зірок залишилась тільки одна, нижня, а гора майже повністю деформована. (Завадовський, Фотографії старого Львова)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Вірменська 7

Найменування: Вірменський кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці

Автор: Дорінг

Дата побудови: 1356–1363 рр.

Стиль: романсько-готичний

Історична довідка: У 1356–1363 рр. споруджена найстаріша частина храму архітектором Дорінгом (Дорк або Доре), за участю вірменських майстрів. У XV ст. зведено бічні апсиди, у 1437 р. побудовано галереї-аркади. У 1630 р. споруджена центральна нава архітектором Войцехом Альбертом Келяром. У 1671 р. на місці північної аркади постала захристія. У 1723–1726 рр. проведена реконструкція інтер'єру. У 1908 р. прибудовано притвор від вул. Краківської архітектором Ф. Мончинськи. У 1908–1920 рр. проведена реставрація. У 1926–1929 рр. інтер'єр розписаний Яном Генриком Розеном. На цвинтарі збереглися хачкари (вірменські мотивні хрести), датовані XVI–XVIII ст., і дерев'яна каплиця "Голгофа". (Крип'якевич, 2009, с. 47)

Композиція фасаду: мурований, тринефний, чотиристовпний, з трьома півкруглими апсидами і одним куполом. На перехресті нефа і трансепта здійснюється дванадцятигранний барабан, завершений наметовим дахом. Споруда мурована з ламаного каменю, облицьованого кам'яними плитами. З таких же плит було зроблено покрівлю, що до нині є під бляшаним дахом. Собор складається з трьох різних за часом частин. Найстаріша – вівтарна частина, власне, це церква, зведена у XVI ст., походить з XIV ст. Центральна, зведена у 1630 р. Найновіша – притвор, побудований з заходу за проектом 1908 р. Стара частина собору прямокутна в плані, з трьома півкруглими апсидами, тринавова, чотиристовпна, хрестова. Західний притвор найновіша частина гранчастий в плані.

Герб Костеша розміщений у бароковому картуші із завитками і зображає на червоному полі стрілу, направлену вгору і перехрещену посередині, з роздвоєним кінцем. По боках картуша розміщені букви «KZ». (Wittig, 1907, s. 68)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Адреса: вул. Вірменська, 7/9

Найменування: Палац вірменських архієпископів

Автор: невідомо

Дата побудови: XVII століття

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: Палацом вірменських архієпископів, зведений наприкінці XVII століття архієпископом Гунаніяном. Після пожежі 1778 року споруду відбудував і розширив один з його наступників – Я. Августинович. Будівля була центром життя вірменської громади Львова. Від первісної споруди зберігся цікавий портал з кам'яним обрамленням, оздоблений поширеним в архітектурі Сходу та давньої Кілікійської держави орнаментальним мотивом у вигляді жолобків зі вставленими дрібними валиками. (Вуйцик, 1991, с. 160)

Композиція фасаду: будівля двоповерхова, тинькована, перший і другий поверхи розділені фризом. Вікна першого поверху прямокутні оздоблені прямими сандриками та обрамленням. Вікна другого поверху прямокутні оздоблені обрамленнями. Будівля завершується круглим щипцем, у полі стіни розміщений герб.

Герб вірменських архієпископів – на мантиї зображено Всевидяче око посох і хрест розміщені за мантиєю і увінчані шапкою кардинала із зав'язками які звисають по обидва боки герба. (Арсеньєв, 2001, с. 85)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: пл. Музейна 1

Найменування: Церква Пресвятої Євхаристії

Автор: Ян де Вітте, Мартин Урбанік,
К. Мурадович

Дата побудови: 1745–1764 рр.

Стиль: бароко

Історична довідка: До складу комплексу входять будівлі собор, монастирські келії та дзвіниця. Основні будівельні роботи завершили у 1759 р., коли урочисто встановили хрест на куполі церкви. У 1764–1767 встановили кам'яні фігури на головному фронтоні, які ймовірно виконали Антон Осінський та Себастьян Фесінгер. У 1792–1798 рр. костел реконструювався (арх. Клеменс Фесінгер). У 1905–1914 рр. проведено реставрацію інтер'єру. За радянських часів в храмі та монастирі влаштували склади, а з 1973 р. він став частиною Музею релігії та атеїзму, пізніше Музей релігії. (Orłowicz, 1925, s. 114)

Композиція фасаду: У плані храм має форму видовженого хреста з еліпсовидною центральною секцією, над якою зведено масивний купол, і з прямокутною вівтарною частиною. Розкрепований фасад з розірваним фронтоном оформлено двома парами колон на цоколі, які фланкують головний вхід. Барабан купола також оздоблено колонами. Вікна прямокутні, в обрамленнях. Фронтон прикрашають скульптури святих (скульптор С. Фесінгер).

Герб емблема домініканців - традиційним символом домініканського ордену був чорний із білими плямами собака, що тримав у зубах палаючий факел – вогонь істини. Цей образ виник завдяки грі латинських слів: монахів часто називали домініканцями, що означало послідовники Домініка; однак їхню назву можна перекласти і як «пси Господні» (Мельник, 2016)

Всевидяче око – в християнській традиції цей символ трактується як Око Господа, що споглядає за світом, а також як символ Божого Провидіння. Часто він вписаний у трикутник, що є символом Святої Трійці. (Лоштин, Духовна велич Львова)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: пл. Катедральна 1

Найменування: каплиці Вишневецьких чи Бучацьких, тепер Найсвятішого Сакраменту

Автор: Павло Римлянин

Дата побудови: 1587 р.

Стиль: ренесанс, бароко

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: на цьому місці від 1440 року знаходилась каплиця Бучацьких перебудована архієпископом Я. Д. Соліковським у 1587 р. Первісну готичну каплицю перебудовано в стилі ренесансу наприкінці XVI ст. Автором перебудови був імовірно Павло Римлянин. З того часу характерні стильові ознаки зберігає нижній ярус. У 1587 р. архієпископ Львівський Димітр Суліковський запросив Товариство до міста і надав для їхнього внутрішнього використання саме цю каплицю. У 1701–1707 роках князями Вишневецькими (фундаторкою була вдова князя Костянтина Вишневецького Анна з Ходоровських) збудовано нову каплицю (її в 1737—1740 роках реконструювали коштом Януша Антонія Вишневецького та його дружини Теофілії Лещинської). Протягом 1870–1872 років проведено ремонт. 1888 р. встановлено мармуровий пам'ятник архієпископу Франциску Вешлейському (скульптор Тадеуш Баронч). У 2009—2015 роках тривала реставрація. (Козубська, 2000, с. 252)

Композиція фасаду: Нижній ярус каплиці прямокутний у плані. Північна його стіна має два вікна. З фасаду обкладена кам'яними плитами. На краях фланкована двома пілястрами, над пілястрами декоративний фриз. Між вікнами уміщено таблицю з рельєфними літерами «IHS». У його західній, північній та східній гранях влаштовано великі вікна.

Герб емблема єзуїтів - напис «IHS» (Iesum Habemus Socium), розшифровується «Товариство Ісуса». Христограма «IHS» – це перші три літери «ΙΗΣΟΥΣ», які вимовляються грецькою мовою як «Ісус». (Завадовський, Духовна велич Львова)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Тершаківців 11

Найменування: Церква Пресвятої трійці

Автор: Бернард Меретин

Дата побудови: 1743 р

Стиль: бароко

Історична довідка: Монастир сестер сакраменток почали будувати 1739 р. Сучасного вигляду костел набув після перебудови у 1881–1887 рр. за проектом Адольфа Мінаевича. Пам'ятка архітектури (ох. №245-М). 1718 — збудований перший монастир і костел. У 1739 — закладений наріжний камінь під фундаменти келійних корпусів. У 1743 — початок будівництва костелу під посвятою Заручення Діви Марії. У 1881–1887 — костел перебудований. Зведена необарокова вежа із банею. 1950-і — більша частина монастирської території перейшла у власність Зооветеринарного інституту і була забудована. Будівлі перепристосували до потреб інституту. Сер. 1990-х — костел передали греко-католицькій громаді та освятили як церкву Пресвятої Трійці. (Бойко, Слободян, 2006, с. 59-64)

Композиція фасаду: В основі костелу закладена традиційна в Європі тринавна базиліка з видовженим вівтарем, двома захристіями, з вежею над крихтою та сходовими вежами обабіч. Велику брилу головної нави, що підноситься над вузькими бічними навами, та вівтар вкриває двосхилий дах. Головний вхід на західному фасаді організований по сходах. Фасади оздоблені пілястрами з капітелями. До північного та східного фасадів костелу прилягають монастирські корпуси з келіями, трапезною, бібліотекою, школою та іншими господарськими приміщеннями, створюючи невелике закрите і більше відкрите подвір'я.

Герб Всевидяче око - в християнській традиції цей символ трактується як Око Господа, що споглядає за світом, а також як символ Божого Провидіння. Часто він вписаний у трикутник, що є символом Святої Трійці. Також навколо трикутника іноді зображають сяйво. (Лоштин, Духовна велич Львова)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

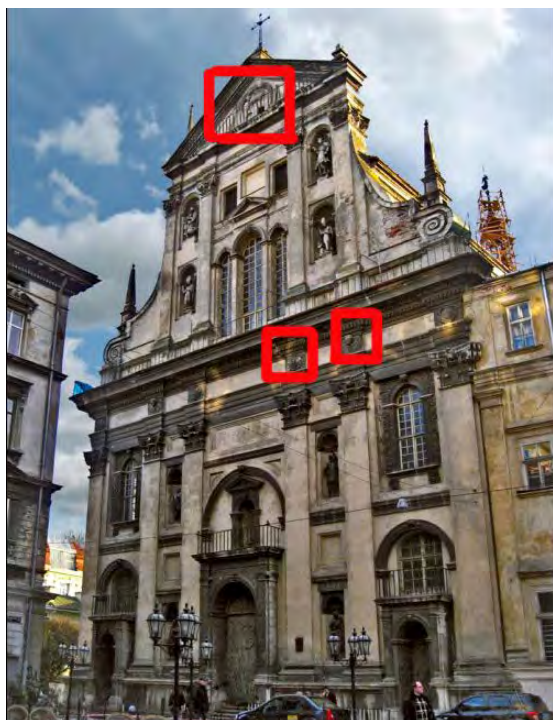

Фото автора

Адреса: вул. Театральна 13

Найменування: церква св. Петра і Павла

Автор: Джакомо Бріано

Дата побудови: 1610–1630 рр.

Стиль: бароко

Історична довідка: Фундаторка храму була Ельжбета Сенявська у 1607 році. Коли в 1618 році Джакомо Бріано прибув до Львова, стіни костелу вже почали будувати. Він не розробляв нового проекту, а тільки детально опрацював існуючий. З південної сторони абсиди в 1702 році було споруджено чотиригранну вежу. Була розібрана в 1830-му через ймовірність руйнування. В 1775—1848 роках у костелі єзуїтів відбувались засідання Галицького станового сейму. 1836 року костел повернули єзуїтам. У 1946–2011 р. костел використовувався як сховище для книжок. У 2011 р. костел відкрили для богослужінь. (Ostrowski, 2012, s. 71)

Композиція фасаду: У плануально-просторовому вирішенні – тринавова базиліка. Фасад дворівневий, горизонтально членований на дві частини з розвиненим антаблементом, акцентований великим фронтоном із бароковими волютами по боках і трикутним завершенням, прикрашений пінаклями по боках. Пілястри з капітелями композитного ордеру членують фасад на 5 полів. Кожна з 3-х нав костелу має окремий вхід із чільного фасаду: на центральній осі розташований головний вхід, оздоблений білокам'яним порталом у вигляді портика.

Герб Агнец Божий – цей символ відноситься до емблеми ордену єзуїтів. Він використовується, щоб вказати на роль Христа як ягняти, принесеного в жертву для спокутування гріхів світу. Його зображають з німбом навколо голови і з прапором, на якому зображений червоний хрест на білому тлі, що символізує воскресіння.

Емблема єзуїтів «IHS» розшифровується «Товариство Ісуса». Христограма «IHS» – це перші три літери «ΙΗΣΟΥΣ», які вимовляються грецькою мовою як «Ісус». (Завадовський, Духовна велич Львова)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

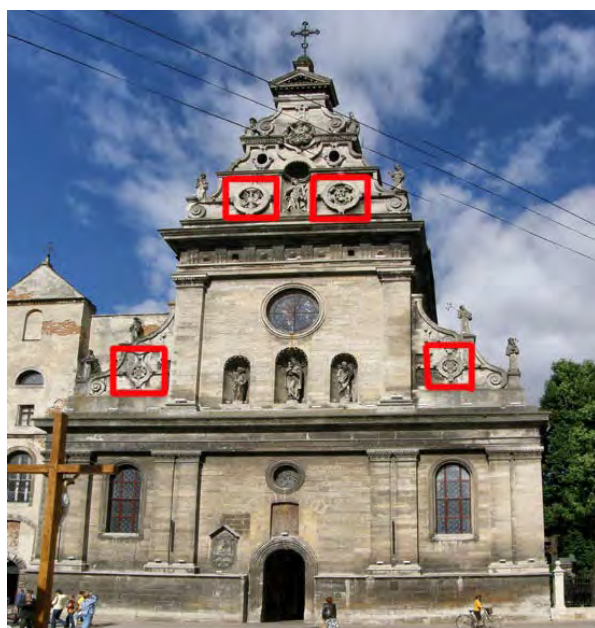

Фото автора

Адреса: пл. Соборна 3а

Найменування: церква св. Андрія

Автор: Павло Римлянин, Амвросій Прихильний

Дата побудови: 1600–1630-ті рр.

Стиль: ренесанс

Історична довідка: нижній ярус церкви будував П. Римлянин у стилі ренесансу, після його смерті будівництво продовжив А. Прихильний йому належить щит-фронтон ускладненої форми. Третій ярус надбудовував Андреас Бемер, під його керівництвом завершили оздоблення храму в 1630 р. Дзвіницю, що знаходиться обабіч костелу, звели у 1734 році.

Композиція фасаду: Костел споруджено з тесаного каменю, у вигляді тринавової базиліки з видовженими хорами та гранованою апсидою. Головний фасад має три яруси, вирішені різними архітекторами в дещо відмінній стилістиці. Нижній ярус в традиціях італійського ренесансу. Членування нижнього ярусу фасаду спареними пілястрами чітко виявляє тринавову композицію храму. З цим контрастують ускладнені обриси й пластика фронтону горішніх ярусів фасаду, оздоблені волютами і скульптурами. Щипець оздоблений гербами.

Герб Речі Посполитої – білий орел з короною.

Герб Литовського королівства - зображення лицаря на коні. (Heraldicum)

Герб Любич Станіслава Жолкевського – у блакитному полі зображена срібна підкова рогами вниз, на ній стоїть золотий кавалерський хрест, інший хрест – в середині підкови.

Герб старости Єжи Мнішека – червоному полі сім страусових пір'їн, покладених поряд так, що підставою для них служить звернений рогами вгору півмісяць.

Герб Гримала Яна Замойського– на щиті тривежева брама без лицаря з піднятою решіткою, щит оздоблений церковною атрибутикою. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 70, 202)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Б. Хмельницького 77

Найменування: Церква святої великомучениці Параскеви П'ятниці.

Автор:

Дата побудови: середина XVII століття

Стиль: готика, ренесанс

Історична довідка: первинна споруда була зведена в період від кінця XIII до першої половини XIV століття. Просторова структура характерна для будівель романського стилю. Суттєво перебудована після пожежі 1623 року. Тоді ж була збудована і вежа над притвором, що початково мала оборонне призначення. На стіні поміщена пам'ятна таблиця, що сповіщає про завершення відбудови 15 серпня 1644 року. Кілька разів пошкоджена, церква була реставрована у 1870, 1886 і 1908 роках, поєднує в собі елементи готики і пізнього ренесансу. (Крип'якевич, 2009, с. 98)

Композиція фасаду: Початково збудована з ламаного каменю, однонавова. На мурах церкви залишки бійниць. Склепіння цегляні, ймовірно з часів пізніших перебудов. Закінчена гранчастою апсидою, вдвічі нижчою за наву. Є дві бічні прибудови пізнішого походження. Середню частину церкви покриває стрімкий двоспадовий дах із заднім фронтом, над притвором чотирибічна висока вежа, колись розмальована назовні, з аттиком зі сліпою аркадою.

Герб Молдови на таблиці може свідчити про надання коштів на відбудову молдовським господарем Василем Лупулом союзника і свата гетьмана Богдана Хмельницького. Ім'я фундатора увіковічене вмуруванням у стіну храму пам'ятної таблиці з гербом молдавських правителів: сонця, місяця і корони над головою буйвола. (Крип'якевич, 2009, с. 98)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: пл. Катедральна 1а

Найменування: Каплиця Боїмів

Автор: Андреас Бемер

Дата побудови: 1609- 1615 рр.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: Каплиця збудована над фамільним гробівцем родини львівських патриціїв угорського походження Боїмів. Каплицю побудовано на території тогочасного міського цвинтаря, поблизу Латинського собору. Усипальницю для родини замовив і розпочав Георгій Боїм, а завершував його син Павло Боїм. Всього в каплиці поховано 14 осіб з династії Боїмів. (Mankowski, 1938. s. 317)

Композиція фасаду: Зовні каплиця своєю архітектурно-об'ємною композицією нагадує прикарпатські церкви XVII-го століття. Квадратна у плані, будівля увінчана восьмигранним бані з восьмигранним світловим ліхтарем. Верхній купол завершено хрестом з фігурою Ісуса. Архітектурний об'єм має характерну для доби Ренесансу центричну композицію, розбивку зовнішніх стін пілястрами іонічного ордера, розвинений вінцевий карниз. Насиченими декоративними елементами є головний, західний фасад каплиці.

Гмерк Дьєрдя Боїма (права сторона) – на щиті зображена фігура що нагадує стрілу із закінченням у вигляді букви «В» з хвостиком.

Герб Ядвіги Ніжньовської (ліва сторона)- в голубому полі синя підкова вухами донизу, в якій золотий костильний хрест. Над фігурою літери «І» та «Н». (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 19)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: вул. Генерала Чупринки 70

Найменування: церква св. Климента Папи, Колишній костел і монастир кармеліток босих

Автор: Іван Левинський

Дата побудови: 1893—1895 р.

Стиль: історизм (неоготика)

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: У 1895 році Юліан Захаревич виконав проект головного і двох бічних вівтарі. Скульптори А. Попель і Т. Сокульський реалізували його протягом 1895—1898 років. 1939 року радянська влада розмістила тут НКВС. За німецької окупації в будівлі розміщувалось Гестапо. Від закінчення війни, й до 1952 року, у будівлях монастиря розміщувався охоронний полк НКВС-МВС. Згодом охоронний полк було перебазовано на південні околиці Львова, а колишній монастирський комплекс надійшов у розпорядження міської АТС. Будівлю храму львівська дирекція «Укртелекому» використовувала як операційну залу для розрахунків та обслуговування клієнтів. Починаючи з 1996 року громада церкви Святого Климента боролася за повернення храму і використання його для богослужінь. Рішенням від 29 вересня 2011 року депутати Львівської міської ради передали храм із комунальної власності у власність громади. (Бірюльов, 2008, с. 305)

Композиція фасаду: На південному фасаді компонується портал, стрілчасте вікно з масверком, в завершенні – трикутний причілок. По периметру фасадів, викладених червоною цеглою, приставлено контрфорси, дах – двосхилий. З західного боку прибудовано корпус монастиря, у куті між трансептом і стіною хору – вежу-дзвіницю.

Герб Едварда Ричинського Наленч – біла пов'язка на щиті який увінчаний короною з дев'ятьма зубцями, які є пошкоджені.

Герб Еттінген Валерштайна – щит увінчаний митрою, що відповідає титулу князя. Щити тримають щитотримачі собака та орел. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 202)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 4

Найменування: Чорна кам'яниця, житловий будинок.

Автор: ймовірно Петро Барбон, Павло Римлянин, добудова Петра Красовського.

Дата побудови: 1577 р.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: 1588 році будівництво почав Томмацо ді Альберті, на фундаментах первісного будинку, який був зруйнований під час пожежі 1527 р. Альберті помер у 1589 р., не закінчивши будівництва. Архівні документи не зберегли імені будівничого. Існує припущення, що кам'яницю будували архітектори П. Барбон, П. Римлянин. Кам'яниця була зведена двоповерховою. З 1596 р. будівля стала власністю Яна Лоренцовича, який відкрив тут аптеку. Його внучка вийшла заміж за лікаря та бурмістра Мартина Никанора Анчевського і від 1645 р. будинок став його власністю. Тоді ж був добудований третій поверх за проектом П. Красовського. У 1883 р. проведена капітальна реставрація будинку М. Фехтером та О. Піотровському на кошти Кастаня Нікоровича. Тоді будинок змінив свій зовнішній вигляд. У 1926 р. "Чорна кам'яниця" перейшла у власність міста. 22 вересня 1929 р. у кам'яниці відбулося урочисте відкриття Історичного музею міста Львова. (Jaworski, 1912)

Композиція фасаду: кам'яниця тривіконна, головний фасад асиметричної композиції. Площина фасаду викладена "діамантовим" рустом і завершена різьбленим аттиком, декорованим стовпчиками, і волютами. Горизонтально фасад поділений карнизами на три яруси. Вікна та портал входу прикрашені профільованими різьбленими у камені обрамуваннями з мотивами виноградної лози. Перший поверх має три аркові рівновеликі прорізи з архівольтами, франковані рустованими пілястрами. На замковому камені порталу поміщений різьблений геральдичний картуш з гербом Анчевського. (Центр міської історії)

Герб Анчевського зображає лева на фортечній стіні з піднятим у лапі мечем. Герб обрамлений у лавровий вінок. Навколо нього напівстертими часом літерами написано: "Мартин Анчевський, секретар короля, доктор медицини, львівський радник" з левом. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Фото автора

Фото: Центр міської історії

Адреса: пл. Ринок 6

Найменування: кам'яниця Корнякта

Автор: Петро Барбон, Павло Римлянин

Дата побудови: 1580 р.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів:

Історична довідка: кам'яниця зведена для багатого грецького купця Костянтина Корнякта. У 1603 р. Костянтин Корнякт помер. Його нащадки швидко збанкрутували, а кам'яниця у 1623 р. був продана монахам кармелітам. Згодом, у 1642 р. будинок купив польський магнат Якуб Собеський (Jakub Sobieski) з дружиною Теофілією, після смерті якого у 1647 р. кам'яницю успадкував його син – Ян Собеський (Jan III Sobieski) (від 1647 р. – король Польщі). Тоді ж було проведено першу реставрацію будівлі. У 1678 р. її фасад прикрасили постаті короля та шести лицарів на аттику, з'явився білокам'яний портал, декорований масками та гірляндами. Після смерті Яна III Собеського будинок належав його синові. У 1723 р. він перейшов у власність магнатів Жевуських. (Мельник, 2006, с. 65)

Композиція фасаду: будівля палацового типу, з характерним видовженим у глибину ділянкою планом, триповерхова, мурована з каменю, тинькована. У внутрішньому дворіку кам'яниці є так зване "італійське" подвір'я, у якому розташована триарусна ренесансна аркадія-лоджія. Будівля є шестивіконною, тобто має по шість вікон на рівні кожного поверху головного західного фасаду. Цей фасад завершений аттиком з каріатидами і атлантами, архітравом і фризом з консолями, увінчаний фігурами. Строгий фасад, підкреслений чітким ритмом вікон, прикрашених трикутними сандриками. (Центр міської історії)

Герб К. Корнякта Гарч – поєднання трьох букв «КОК», перші і остання букви поєднуються між собою кроквою вістрям догори, на якій зверху грецький хрест. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 28)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Фото автора

Адреса: вул. І. Федорова 10 (інша адреса пл. Ринок, 6).

Найменування: кам'яниця Корнякта, або Королівська кам'яниця, житловий будинок

Автор: Петро Барбон

Дата побудови: поч. 1580

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: кам'яниця зведена у 1580 р. архітекторами П. Барбоном та П. Римлянина для Костянтина Корнякта на фундаментах двох готичних кам'яниць та прилеглої до них ділянки з боку вул. І. Федорова. У 1603 р. Костянтин Корнякт помер. Його нащадки швидко збанкрутували, а кам'яниця у 1623 р. був продана монахам кармелітам. У 1642 р. будинок купив польський магнат Якуб Собеський, після смерті якого у 1647 р. кам'яницю успадкував його син – Ян Собеський який став королем Польщі. Тоді ж було проведено першу реставрацію будівлі. У 1678 р. її фасад прикрасили постаті короля та лицарів на аттику, з'явився білокам'яний портал, декорований масками та гірляндами. Після смерті Яна III Собеського будинок належав його синові. У 1723 р. він перейшов у власність магнатів Жевуських. За розпорядженням Юзефа Жевуського у 1793 р. була проведена часткова реставрація кам'яниці. Наступна реставрація відбулася у 1820-х рр., коли будівля належала родині князів Понінських. В період 1910–1912 р. проведена капітальна реставрація, будинок очищено від більш пізніх нашарувань і пристосовано під музей. (Мельник Б. В., 2006, с. 66)

Композиція фасаду: фасад з вул. І. Федорова 10 на першому поверсі двовіконний зі зміщеним вправо вхідним порталом. Вхід обрамлений широким білокам'яним порталом який завершується волютами та гербом Собеських в центрі. Припускається що портал з гербом був встановлений у 1678 році коли проводилась реконструкція. Другий поверх чотиривіконний, симетричний. Третій поверх чотиривіконний із зміщеним вправо двома вікнами. Вікна мають профільовані обрамування, під вікнами – білокам'яні карнизи, над вікнами декоративне обрамування. (Центр міської історії)

Герб Собеських Яніна - в червоному полі знаходиться щит меншого розміру. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 170)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 8

Найменування: житловий будинок

Автор: Фридерик Бауман

Дата побудови: кінець XVI ст.

Стиль: ампір

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: У XVII ст. кам'яниця належала до багатой вірменської родини Бернатовичів. У XIX ст. будинок капітально перебудований, від первісної будівлі залишився лише цоколь. В 1840-х рр. кам'яниця перебудована у стилі ампір, тоді ж добудований четвертий поверх. У 1860-х рр. фасад кам'яниці на вікнах першого та другого поверхів був прикрашений рельєфними вставками на купецьку емблематику, виконаними відомим львівським скульптором Гавриїлом Красуцьким. У 1886 р. реконструйовано офіщини за проектом архітектора Вінцента Кузневича на кошти власника Самуеля Фішера. В кінці XIX – на початку XX ст. власником будинку був Абрагам Якуб та Матильда Гешелеси. З 1946 р. у будинку містився Львівський шаховий клуб. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: фасад тривіконний, симетричної композиції зі зміщеним вправо вхідним порталом, зведений у стилі ампір. Перший поверх обличкований тесаним каменем. На другому поверсі виступає балкон з металевим огородженням, виконаним у стилі бідермаєру. На рівні другого і третього поверхів фасад вертикально почленований пілястрами псевдо коринфського ордеру. Між третім і четвертим поверхами проходить профільований карниз. Над центральним входом на балкон поміщений сегментний сандрик, прикрашений чоловічою голівкою у лавровому вінку. Над вікнами першого та другого поверхів поміщені рельєфні вставки на купецьку емблематику, виконані відомим львівським скульптором Гавриїлом Красуцьким. (Центр міської історії)

Геральдична композиція – вензель «НВ»

Матеріал: метал

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

	Адреса: пл. Ринок 10
	Найменування: палац Любомирських, житловий будинок
	Автор: Ян де Віте
<p><i>Фото автора</i></p>	Дата побудови: 1760 р.
Стиль: бароко	
Кількість поверхів: 3	
Історична довідка: У 1760 р. Станіслав Любомирський купив ці ділянки і запросив архітектора Яна де Віте для будівництва свого палацу. Декоративне оздоблення аттика з люкарнами, картушами та фігурою орла, який збирається до злету, і опори-наріжника з військовою атрибутикою, яка представляє алегорію збройної слави роду Любомирських, виконав скульптор С. Кодецький. У 1772–1821 рр. в будинку містилася резиденція австрійських губернаторів Галичини. У 1895 р. палац викупило українське товариство «Просвіта» і до 1939 р. в цьому будинку містився ряд культурно-освітніх установ. У 1975 р. у будинку відкрито Музей етнографії та художнього промислу НАН України. (Мельник, 2006, с. 71)	
Композиція фасаду: будинок має три відкритих для огляду фасади. Парадний, найпишніше оздоблений, виходить на пл. Ринок. Він розчленований пілястрами з ліпними декоративно оздобленими капітелями, вікна прикрашені ліпними обрамуваннями з гірляндами. Балкони огорожені кованими ґратами, опираються на фігурні кронштейни. Наріжник будинку від вул. Руської оформлений військовою атрибутикою, яка представляє алегорію збройної слави роду Любомирських. Атик прикрашений люкарнами, картушами та фігурою орла, який збирається злетіти. Фасади, які виходять на вул. Руську та вул. І. Федорова вирішені значно простіше. Гладку поверхню їх стін розчленяють плоскі пілястри з капітелями, вікна оформлені наличниками.	
Герб С. Любомирського Дружина (ШерняваII) - в червоному полі срібна річка що протікає зверху вниз з правого боку в лівий, по кривій лінії. Щит увінчаний дворянським коронованим шоломом.	
Герб дружини Л. Поцей Вага. У блакитному полі звернений рогами вниз півмісяць, у нього закарбовано хрест, продовження якого, розходячись донизу, кінці якого загнуті догори під кутом. Кінці цих ліній, з'єднані між собою, перетинаються поперечні лінії. Внизу поміщається Корчак три горизонтальні лінії. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 184)	
Матеріал: вапняк	
Автентичність: збережена	
Технічний стан: добрий	

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 14

Найменування: Венеційська кам'яниця, житловий будинок

Автор: Павло Римлянин

Дата побудови: 1589 р.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: будинок перебудований у 1589 р. у стилі ренесансу на місці попередньої готичної кам'яниці. На замовлення венеційського консула Далмати Антоніо Массарі. На початку XVI ст. будинок називався Гінковським. В снігах кам'яниці зберігся портал з датою перебудови "1660". У 1866 р. за проектом архітектора В. Шмідта на кошти власниці Леонарді Семелковської був виконаний проект на будівництво триповерхової офіцини. У 1880-х рр. власником будинку був Абрагам Бранд. 18 січня 1896 р. магістрат за згодою власника будинку Айсіга Маркуса Маркля дав дозвіл на побудову нового portalу для книгарні Павла Стажика. У 1930-х рр. власником будинку був Давид Сесслер. (Вуйцик, & Липка, 1987, с. 54)

Композиція фасаду: фасад чотиривіконний, симетричний зі зміщеним вправо вхідним порталом. Над вхідним порталом у формі арки, прикрашеним замковим каменем у вигляді волоти з карнизом, на якому поміщена скульптура крилатого лева (герб Венеційської республіки). Поверхня стін на рівні першого, другого та третього поверхів декорована діамантовим рустом, на четвертому поверсі тинькована у вигляді горизонтальних смуг. Вікна другого, третього і четвертого поверхів мають профільовані обрамування, під вікнами – білокам'яні карнизи, над вікнами декоративне обрамування у вигляді подвійних волот. Завершується фасад чотирма стриховими віконцями та карнизом над ними у вигляді профілів, тягнутих у тиньку та кронштейнів.

Герб Венеції – що зображає крилатого лева. На блакитному щиті з золотою облямівкою в фас або анфас розташований золотий крилатий лев, у якого цілком людське обличчя. Його лапи нагадують лапи грифона. Над головою у лева німб, в руках відкрита біла або срібляста книга, в якій на латині написано «Мир тобі, Марк, євангеліст мій» («Pax Tibi Marce Evangelista Meum»). (Вікіпедія)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

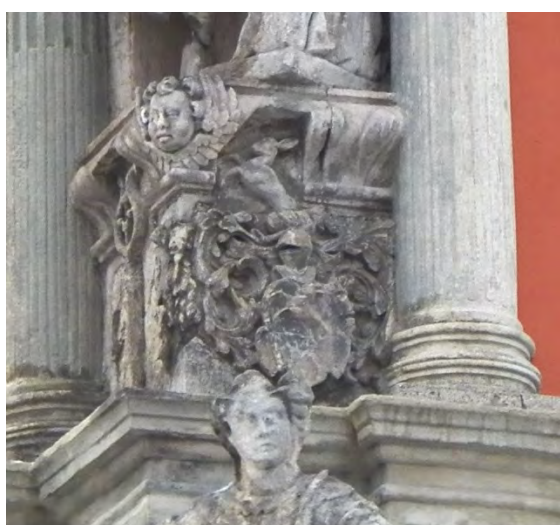
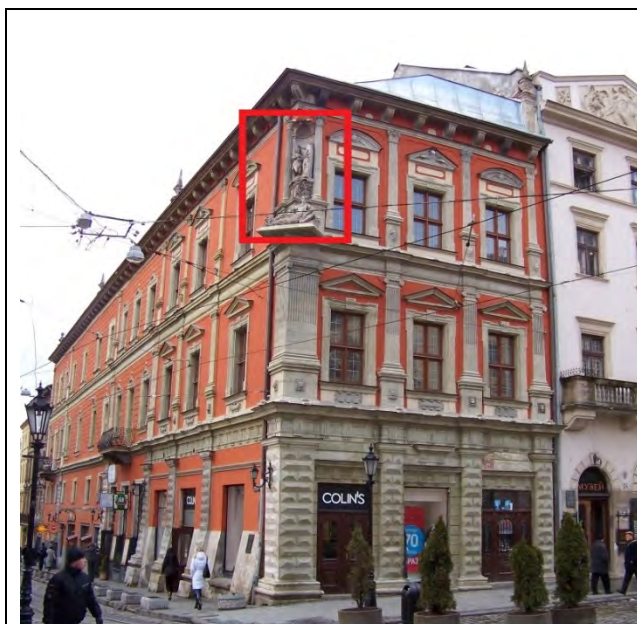

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 23

Найменування: кам'яниця Шольц-Вольфовичів

Автор: Міхал Фехтер

Дата побудови: 1630 р.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: будинок належав родині львівських патрициїв Шольц-Вольфовичів. Засновниками цього роду був відомий львівський купець Вольф Шольц і його брати Якуб та Йоган. У 1870 – 1880-х рр. власником будинку був Титус Леваковський. У 1890-х рр. кам'яниця належала Абрагаму Шварцвальду (Abraham Schwarzwald). У 1930-х рр. власником будинку був Ліпа Шутцманн. (Мельник, 2006, с. 74)

Композиція фасаду: фасадні композиції будинку чітко поділені класичними ордерними системами: перший поверх оформлений пілястрами важкого тосканського ордеру, прикрашеними діамантовим рустом; другий – пілястрами іонічного ордеру; третій – пілястрами коринфського ордеру. Між поверхами проходять профільовані фризи та карнизи. Пілястри прикрашені портретними лев'ячими масками. Вікна прикрашені профільованими білокам'яними обрамуваннями та трикутними і сегментними сандриками. Наріжник кам'яниці, звернений до вул. Галицької, на рівні третього поверху у кутовій ніші прикрашений багатофігурною скульптурною композицією "Хрещення Ісуса Христа Іваном Предтечею". Фасад завершений профільованим карнизом з кронштейнами. (Центр міської історії)

Герб Газів – гербова фігура розташована на щиті. Щит розділений горизонтально на дві частини, у верхній зображений заєць, щит увінчує лицарський шолом, у клейноді зображено гербову фігуру. ((Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 11)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 26

Найменування: кам'яниця Яншольцівська

Автор:

Дата побудови: XVI ст.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: у XVIII ст. кам'яниця належала доктору філософії, раднику магістрату Миколаю Зенткевичу (*Ziętkiewicz*), який у березні 1753 р. уклав угоду з будівельним майстром Якубом Лельовським (*Lelowski*) про реконструкцію. Тоді змінили планувальну структуру першого тракту, в пивницях і партері вимурували нові склепіння. У середині XIX ст. (1863–1864) добудували четвертий поверх. Найбільші адаптаційні роботи проведені за проектом Зигмунта Кендзерського (*Kędziński*) 1878 р. На головному фасаді підняли карниз, реконструювали дах, оформлення фасаду набуло сучасного вигляду. Змінилась планувальна структура, на теперішньому місці була встановлена сходовая клітка. На початку XX ст. на фасаді вмонтували готичний портал, як середньовічний "експонат". Чергові ремонти будинку відбулись у 1926–1927, 1935, 1993 рр. та на початку XXI ст., коли приміщення були пристосовані під банк. (Мельник, 2006, с. 89)

Композиція фасаду: фасад – триосьовий. Партер відокремлений від верхніх ярусів широким карнизом і виділений кольором. Аркові рустовані портали входів до колишньої світлиці (тепер – операційний зал банку) розташовані з правого боку, зліва – вмонтований на початку XX ст. готичний портал. Дверний проріз цього portalу після 2000 р. переробили на віконний. Вікна верхніх поверхів у широких обрамуваннях завершено декоративними сандриками, з мотивами рослинної орнаментики у композиціях рельєфів; у панелі між другим і третім поверхами вставлено жіночі маскарони. Між вікнами площина стіни оформлена рустом. (Центр міської історії)

Герб - емблема єзуїтів розшифровується «Товариство Ісуса». Христовіграма «IHS» – це перші три літери «ΙΗΣΟΥΣ», які вимовляються грецькою мовою як «Ісус». (Завадовський, Духовна велич Львова)

Матеріал: вапняк

Автентичність: не збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 37

Найменування: кам'яниця Гросваєрівська

Автор: невідомо

Дата побудови: XIV–XV ст.

Стиль: ренесанс, класицизм.

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: назва кам'яниці походить від прізвища власника будинку, доктора медицини Мартина Гросваєра, бургомистра Львова з 1648 р. Назва ця утримувалася і пізніше, у XVIII ст., коли кам'яниця перейшла у власність родини заможних купців вірменського походження – Тер-Захарясеви́чів, званих також Ангелками, які торгували на 1-му поверсі сукном та винами. Тер-Захарясеви́чі були фундаторами братства Св. Трійці при вірменській катедрі. У період з кін. XVIII до сер. XIX ст. кам'яницю, найбільш імовірно, капітально реконструювали, про що свідчить оновлений вистрій фасаду і надбудований 4-й поверх. У 1890 р. була прибудована триповерхова тильна офіцина (флігель), за проектом архітектора-будівничого Яна Шульца. (Lwów. Plustrowany przewodnik., 2001)

Композиція фасаду: Будинок з чотириосьовим чільним фасадом, горизонтальне членування якого підкреслюють міжповерхові профільовані тяги. Пілястри, розташовані на рівні 2-4 поверхів, акцентують вертикальну ритміку. На рівні партеру розташовані аркові ніші вікон-вітрин та вхідної брами, оздоблені рустованими обрамуваннями. Вікна 3-го поверху оформлені трикутними сандриками. У завершенні фасаду – розвинений антаблемент із профільованим карнизом. У фризі вмонтовані рельєфні розетки та вставки з гірляндами. Карниз оздоблений дентикулами та модульйонами. (Центр міської історії)

Герб - емблема товариства «Весна», автор О. Ших. XXI ст.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: пл. Ринок 43

Найменування: житловий будинок, кам'яниця Роттендорфівська

Автор: невідомо

Дата побудови: XVII ст.

Стиль: рококо

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: Будинок має традиційну назву "кам'яниця Роттендорфівська". Так він позначений у ліктьовому податку 1767 р., хоча згадувався ще з XVII ст. Тут містилася відома у Львові кав'ярня Латиновичевої, в якій збиралися переважно вірмени, – це був своєрідний культурний центр. У будинку мешкали вірменські родини Бернатовичів, Яхимовичів, Яновичів. У XVIII ст. кам'яницю викупили отці-домініканці. Перша реконструкція, від фундаментів, відбулася 1768 р., наступна – 1781 р. У 1908 р. на замовлення тодішнього власника будинку, товариства "Ризниця", за проектом арх. Василя Нагірного було реставровано фасад. (Вуйцик, 1991)

Композиція фасаду: Вистрій триосьового фасаду відображає стильові впливи рококо та архітектури доби Йосифа II. Перший ярус відділений від верхніх поверхів тягою. Вхідні двері до помешкань (ліворуч) та до пошти (праворуч) – в обрамуваннях із лучковими завершеннями. Центральну вісь акцентує балкон на консолях, із ажурною рокайльною решіткою. Площину стіни на рівні верхніх поверхів по вертикалі членують лопатки. Вікна – у вузьких обрамуваннях із декоративними віньєтками та стрічками ампірних гірлянд внизу, на останньому поверсі – з металевими жардиньєрками. На рівні 2-го поверху – підвіконні вставки з горельєфами, в яких зображено жіночі фігури. Фасад завершений профільованим карнизом широкого виносу. (Центр міської історії)

Геральдична композиція – вензель «R»

Матеріал: метал

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото XIXст. З колекції центру міської історії.

Фото автора

Адреса: вул. Староєврейська 36

Найменування: кам'яниця Копльовичовська

Автор: невідомо

Дата побудови: XVII ст.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: кам'яниця XVII ст. була ґрунтовно перебудована у другій половині XIX ст. У XVIII ст. називалась кам'яниця Копльовичовська. У 1871 р. власником був Маркус Вольф Етґінґер, у 1916 р. – Абрам Крец і співвласники. На фасаді на рівні першого поверху кам'яниці збережений кам'яний знак емфітевзису аналогічний з тим що на вул. Сербській 13 тільки меншого розміру, і в гіршому стані збереженості. (Мельник, 2006, с. 90, Маламед, 1994)

Композиція фасаду: кам'яниця чотиривіконна, прямокутної конфігурації у плані, видовжена в глибину ділянки, чотириповерхова. Головний фасад симетричної композиції. Фасад простий тинькований. Карниз відділяє перший поверх будівлі. Вікна та портал входу прикрашені профільованими різьбленими у камені обрамуваннями з мотивами виноградної лози. Перший поверх має двоє дверей і одне вікно. Вікна другого поверху оздоблені прямими сандриками і профільованими обрамуваннями. Вікна третього і четвертого поверхів оздоблені профільованими обрамуваннями

Герб Львова – у синьому полі золота міська брама з трьома вежами у кожній по одній бійниці та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61) Герб розміщено на круглому диску, на якому по колу міститься латинський надпис. AEDES EMPHITEVTICA III CIVITATIS LEOPOL(D)ENSIS AB A (NN)O 1633(Емфітевтичний будинок з міста Львова від року 1633-го).

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Фото автора

Адреса: вул. Староєврейська 28

Найменування: кам'яниця Клопотовська

Автор: А. Прихильний, А. Покора

Дата побудови: 1611р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: у XVIII ст. називалась кам'яниця Клопотовська. Кам'яниця зазнала руйнування під час єврейського погрому 1663 р. Власник у 1871 р. – Йосель Абрам Райцес (Reizes Jossel Abraham); власник у 1916 р. – Малке Байте Піпс (Pieps Małke Beile). Чотириповерховий будинок, відомий за публікацією нарису Францішка Яворського (Franciszek Jaworski) «Ляпідея Клопотовська: Нецікава історія львівської кам'яниці». До нашого часу дійшла після ґрунтовної перебудови початку XX ст. Пам'ятка архітектури національного значення з 1979 р. № 1302. (Маламед, 1994)

Композиція фасаду: цегляний, кутовий, витягнутий в плані, чотириповерховий будинок, з простим гладко обштукатурених фасадом та трьома рядами вікон. Вікна оздоблені профільованим обрамленням.

Герб – зображено герб Львова знак емфітевзису. У синьому полі золота міська брама з трьома вежами у кожній по одній бійниці та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев. (Гречило, 1996, с. 61) Геральдична композиція є пошкоджена.

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

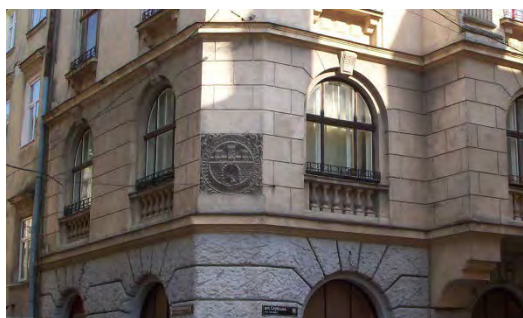

Фото автора

Адреса: вул. Сербська 13

Найменування: житловий будинок

Автор: А. Піллер

Дата побудови: 1911р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: будинок розміщений на єврейській ділянці Вул. Сербська, 13 (кол. вул. Староєврейська (Боїмів) № 32, конскр. № 266 т, інша адреса: вул. Братів Рогатинців (Собеського) № 35). У XVIII ст. були пустки Шмуйла Вишневецького (власність єврейська). Власник у 1871 р. – А. Філіп і Елізар Райцес (Filip A. i Reitzes Elisar); власник у 1916 р. – Юдес Гуттман і співвласники (Guttman Jüdes i spółwłaściciele). (Маламед, 1994)

Композиція фасаду: головний фасад будівлі симетричної композиції з сімома віконними осями. Площина фасаду до третього поверху викладена рустом, третій і четвертий поверхи оздоблені пілястрами. Горизонтально площина фасаду поділена карнизами на три яруси. Вікна першого та другого поверхів та портал входу мають форму арки. Вікна другого поверху оздоблені замковими каменями у формі волоти. Центральну частину будівлі прикрашає балкон з колонами та балюстрадою який підтримують кронштейни, балкон з'єднує два еркера.

Герб Львова - у синьому полі золота міська брама з трьома вежами у кожній по одній бійниці та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев (Гречило, 1996, с. 61). Геральдична композиція розміщена на рівні другого поверху на розі будинку. Припускається що герб був розміщений на будинку який стояв на тій самій ділянці, і після будівництва нового будинку був вмонтований на нову споруду. На гербі є латинський надпис AEDES EMPHITEVTICA IV CIVITATIS LEOPOL(I)ENSIS AB A (NN)O 1633(Емфітевтичний будинок 4 міста Львова від року 1633-го).

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Фото автора

Адреса: вул. Театральна 2

Найменування: житловий будинок

Автор: Павло Римлянин

Дата побудови: 1589 р.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: капітульна кам'яниця (належала римо-католицькому капітулу). Реконструйована 1888 року за проектом Івана Левинського, чотири погруддя польських королів виконав Віктор Заккі. (Biriulow, 2007, s. 171)

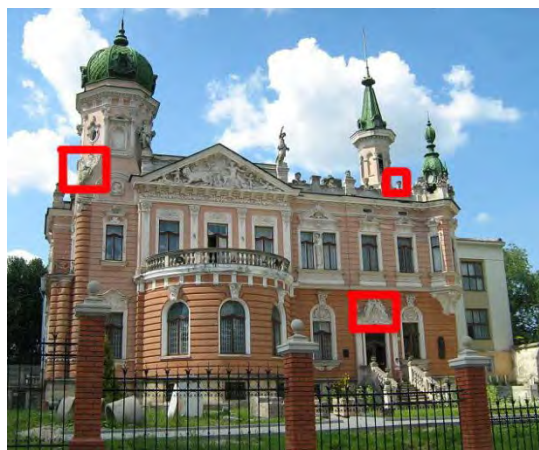
Композиція фасаду: фасад тривіконний, симетричний, перший поверх відділений карнизом і оздоблений рустом. Вікна прямокутні оздоблені прямими сандриками та профільованим обрамуванням, під вікнами другого поверху є рослинний орнамент. Над центральним входним порталом є картуш з емблемою ордену єзуїтів.

Герб - емблема ордену єзуїтів «IHS» – має багато трактувань. Одне із найпоширеніших перші три літери грецького слова «ΙΗΣΟΥΣ», що означає «Ісус». За іншою версією це скорочення латинського вислову «In hoc signovinces» – «цим знаком переможеш». Ця традиція відносить нас до часів імператора Константина у 312 р. Третє трактування, від скорочення «Jesus Nominum Salvator», що означає «Ісус Спаситель людей». Цвяхи та хрест – символи страждання Ісуса Христа, що віддав своє життя за наше спасіння. (Завадовський Т. Б., Духовна велич Львова)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Герб на лівій наріжній вежі

Герб на правій наріжній вежі

Герб над входом

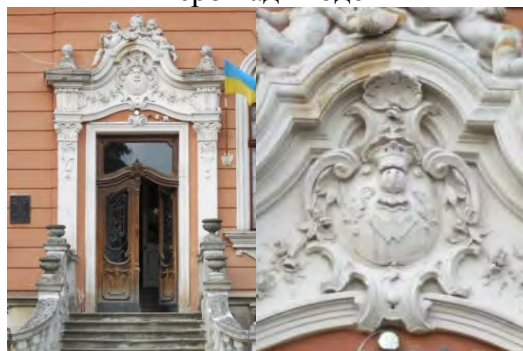

Фото автора

Адреса: вул. Драгоманова 42

Найменування: палац Дуніковського, сьогодні Національний музей.

Автор: Владислав Рауш

Дата побудови: 1897–1898 рр.

Стиль: необароко, пізній романтизм.

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: резиденція професора геології Еміля Дуніковського (1855–1924 рр.) побудована у 1897–1898 рр. за проектом архітектора Владислава Рауша. На початку ХХ ст. будинок придбав митрополит Андрей Шептицький, який розмістив у ньому колекції заснованого 1905 р. Церковного музею (згодом – Національного музею у Львові). Офіційне відкриття влаштованого у палаці Національного музею відбулося у 1913 р. У міжвоєнний період за проектом архітектора О. Пезанського була здійснена прибудова до основного корпусу музею. Тепер музей посідає одну з найбільших світових збірок творів українського мистецтва. (Lwów. Ilustrowany przewodnik., 2001)

Композиція фасаду: будівля двоповерхова, цегляна, тинькована, в плані складної конфігурації. Стоїть на високому цоколі, облицьованому кам'яними плитами. Внутрішнє планування приміщень, в основному, анфіладного типу. Об'єм будинку підкреслюють дві наріжні вежі та еркер, завершені різними за формою куполами. На торцях веж розміщені герби Абданк. Нижній ярус будинку оформлений рустом. Над головним входом у обрамленні порталу є також геральдична композиція. Асиметричну композицію головного фасаду підкреслює лівий ризаліт з півкруглою у плані терасою та трикутним фронтоном на головній осі. На тимпані фронтону поміщена горельєфна композиція "Орфей". Фасади будинку пишно оздоблені ліпним декором та фігурною скульптурою. Будинок є характерним прикладом палацового будівництва пізнього історизму з елементами необароко та пізнього романтизму. (Центр міської історії)

Герб Абданк – герб належав родині Дуніковських складається з двох срібних крокв зі зрізаними донцями, обернених вершинами вниз і сполучених між собою на зразок літери W на червоному полі. У нашоломнику над короною повторюється та ж емблема. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 83)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий, задовільний

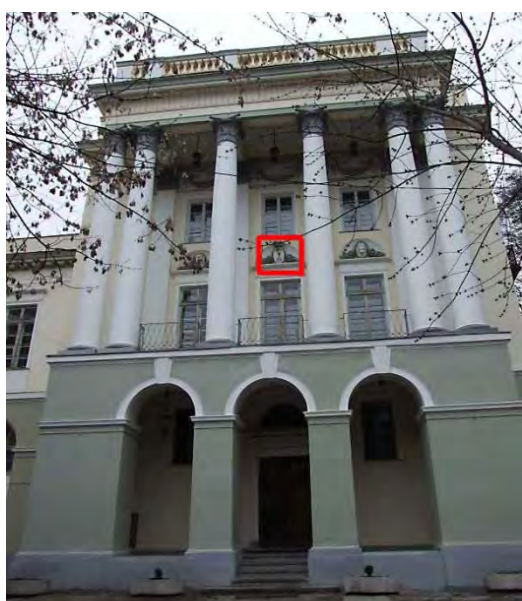

Фото автора

Адреса: вул. Коперника 42

Найменування: палац Бельських, сьогодні Львівський обласний будинок вчителя

Автор: Ян Багенський

Дата побудови: 1921-1923 рр.

Стиль: неокласицизм

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: палац було побудовано для графів Бельських. У 1939–1941 та 1944 роках графській родині «залишили» половину будинку, а в другій половині розташувалася Спілка письменників УРСР. Тут же були редакції органу Спілки щомісячника «Література і Мистецтво» та польського щомісячника «Нове віднокрєнгі», у 50-х роках — гуртожиток кредитно-фінансового технікуму. Від повоєнних часів тут був Обласний міжсоюзний будинок самодіяльної творчості та Будинок вчителя, від 1958 р. у цьому приміщенні влаштовує вистави Польський народний театр, а в 1985 р. облаштували Педагогічний музей. Ділянка, на якій будувався палац, відділена від вулиці огорожею з брамою. З заходу примикає до забудови поч. ХХ ст. Комплекс інтер'єрів включає парадний зал. Зразок архітектури міжвоєнного часу у Львові. (Козицький & Підкова, 2007, с. 205)

Композиція фасаду: будівля цегляна, у плані прямокутна двоярусна, з триповерховим ризалітом, оформленим колонним портиком і завершеним аттиком. На першому ярусі - аркада. Вікна в обрамленнях. Скульптурний декор у нішах над вікнами. У центральній ніші над вікном розміщений герб Бельських.

Герб Єліта — три золотих списи в червоному полі, розташовані у вигляді зірки, середній вістря донизу, а бічні — догори. Клейнод на повному гербі зображає: над шоломом і герцогською короною підноситься верхня половина тіла рогатого цапа, який зображає стійку на задніх ногах з витягнутими вперед і в праву сторону щита передніми ногами. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 139)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

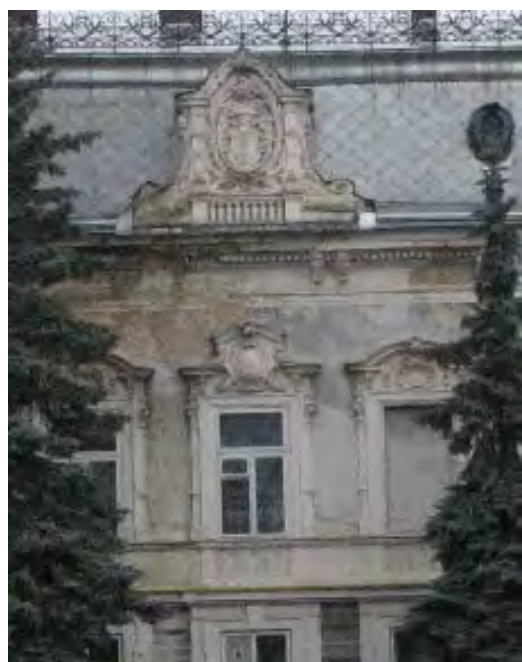
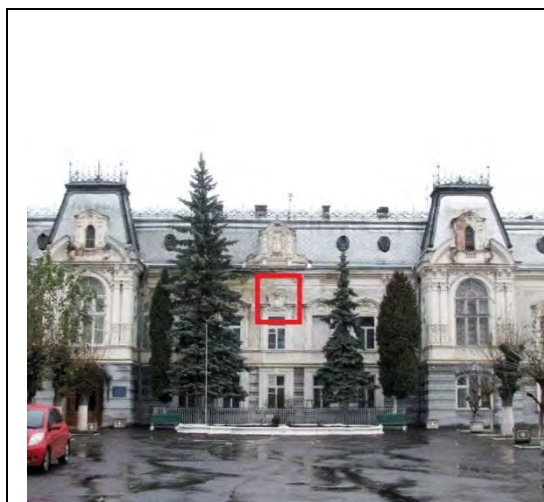

Фото автора

Адреса: вул. Пекарська 19

Найменування: палац Семенських-Левицьких, сьогодні школа-інтернат № 102

Автор: Фредерік Бауман

Дата побудови: 1849 р.

Стиль: французьке бароко

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: Велика садиба була тут ще у XVIII столітті. Посол Галицьких штатів, граф Костянтин Семенський, замовив проект палацу. Палац на Пекарській було збудовано до 1849 року. Син графа Костянтина, Вільгельм Станіслав Семенський, перебудував палац 1877 року. Проект зробив архітектор А. Вагнер у стилі французького бароко. Іван Левинський та Ян Томаш Кудельський у 1891–1894 рр. реконструювали палац, який зберіг донині свій зовнішній вигляд. 1820 року Костянтин одружився зі Олімпією Левицькою. І їх спадкоємець Вільгельм Станіслав писався вже Семенським-Левицьким. Відтоді на фасаді палацу зберігся вензель «SL». У 1930-х рр. сюди перенесли з Народного дому філію української Академічної гімназії. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: Палац має бічні двоповерхові офіщини та просторе подвір'я, з добре збереженою металевою огорожею XIX ст. Сам палац – цегляна тинькована будівля, двоповерхова, з мансардним дахом, у плані наближена до прямокутника. Головний південний фасад акцентований двома виступами бічних ризалітів та великим картушем на осі. Яруси членовані широкими тягами. Нижній ярус виділений рустом. Вікна прямокутної форми, в обрамленнях, на ризалітах – великі аркові вікна, фланковані пілястрами. Завдяки перебудові 1891-1894 рр. фасад палацу набув ефектного вистрою у стилі II Французької імперії. Бокові ризаліти завершено високими мансардовими дахами з люкарнами й декоративними ґратами, вікна прикрашено багатим скульптурним декором. (Центр міської історії)

Геральдична композиція – вензель «SL» означає прізвище власників Семенських-Левицьких

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

	<p>Адреса: вул. Пекарська 50а</p>
<p>Найменування: палац Туркулів-Комелло, Кафедра бджільництва Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького</p>	<p>Автор: Фрідерік Бауман</p>
<p>Дата побудови: 1840р.</p>	<p>Стиль: неоготика</p>
<p>Кількість поверхів: 2</p>	<p>Історична довідка: двоповерхова будівля колишнього палацу споруджена у ХІХ ст., але її точніше датування є дискусійним. Традиційно вважають, що палац зведено для гр. Генрика Дідушицького. Дослідники припускають, що у 1840-х рр. ділянка перейшла до гр. Тадеуша Туркула гербу Остоя, до 1843 р. У 1830 р. він одружився з Геленою Полетило гербу Тривдар, представницею іншого відомого графського роду. У 1832 р. у подружжя народилася дочка Феліція, яка в середині століття вийшла заміж за венеційця гр. Анжело Феліче Ніколо Комелло. 1937 року палац перейшов у користування до Ветеринарної академії. (Lwów. Ilustrowany przewodnik., 2001)</p>
<p>Герб над входом</p> 	<p>Композиція фасаду: будівля палацу формує червону лінію вулиці, прямокутна в плані, з добудованим об'ємом зі сходу. Мурована з цегли, тинькована, двоповерхова з двоповерховою мансардою, добудованою під час реконструкції. Його композиція симетрична, з 11-ма осями вікон, прямокутними у партері та стрілчастими на 2-му поверсі. Центральна площа виділена ризалітом з аттиковим парапетом, увінчаним пінаклями. Вісь симетрії акцентують готичний портик та вімперг із фіалою, що здіймається над парапетом. Високий дах критий дахівкою, має два ряди трикутних люкарн.</p>
<p>Герби на пілястрах</p> 	<p>Герб Тривдар належав гр. Полетилам – у червоному полі три срібних хрести, з яких два цілих, а третій зі зламаним кінцем. Герб Сас роду Дідушицьких - золотий півмісяць, обернений ріжками вгору, над ним, між двома золотими зірками — срібна стріла, скерована гострим кінцем угору. Новина - в блакитному полі біле вуха від казана, повернуте обома кінцями до гори; посередині у ньому меч, спрямований руків'ям до гори. Дрия - В червоному полі між двома полосами блакитного кольору перевязь вправо. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 231)</p>
<p>Герби на пілястрах</p> 	<p>Матеріал: штучний камінь</p>
<p><i>Фото автора</i></p>	<p>Автентичність: збережена</p>
	<p>Технічний стан: задовільний</p>

Фото автора

Адреса: вул. Коперника 40а

Найменування: палац Сапігів, сьогодні Українське товариство охорони пам'яток історії та культури.

Автор: Адольф Кун

Дата побудови: 1867р.

Стиль: необароко

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: палац було зведено коштом князя Леона Людвіка Сапіги. Нащадок стародавнього литовсько-руського роду Леон Сапіга, який замовив для себе палац, був одним з найпомітніших спонсорів залізничного будівництва в Галичині. Будівництво палацу обійшлося практично так само дорого, як і будівництво палацу Потоцьких. Під час українсько-польської війни з початку листопада палац був штабом українців. Палац Сапіг у Львові зберігся виключно завдяки зусиллям Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. 1972 р. постало питання про розбирання цього будинку. Товариство виступило з ініціативою реставрувати його своїм коштом. До 1976 р. відбувалася реставрація за членські внески і благодійні пожертви товариства. Протягом довгого часу тут знаходилася жіноча гімназія. Після Другої Світової Війни поряд з палацом, за адресою вул. Коперника, 40, було побудовано середню загальноосвітню школу № 9. (Lwów. Ilustrowany przewodnik., 2001)

Композиція фасаду: будівля двоповерхова цегляна, тинькована, в плані має форму квадрату з прямокутною добудовою флігеля та мезоніном, головний об'єм має в плані форму квадрата. Монументальна огорожа з ажурними металевими воротами відділяє парадний двір від вулиці. Стіни будівлі оздоблені м'якою пластиком, рустом, розкреповані карнизами і міжповерховими поясочками. Стіни фасаду почленовані півколонами та пілястрами. Лоджія II поверху, фронти над карнизом даху, вікна в обрамленнях. На огорожі встановлено кам'яні вази. В інтер'єрі зберігся парадний зал з декоративною ліпниною, меблі XIX ст.

Герб Лис належав роду Сапіг – на червоному полі біла стріла, на ній дві перетинки, так прироблені, що видаються за два хрести, над шоломом лис, який ніби вистрибує, задніх лап у нього не видно, тільки задертий хвіст, передні лапи випростані, сам головою обернений на лівий бік щита. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 161)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

	Адреса: пл. Галицька 10
	Найменування: Палац Бєсядецьких, Бібліотека ЛНУ ім. Франка.
	Автор: Ян Гербут або Бернард Меретин
Дата побудови: 1734-1737	
Стиль: рококо, ампір і неокласицизм	
Кількість поверхів: 2	
Історична довідка: колишній палац Бєсядецьких належав також Більським, Потоцьким, Коморовським; сьогодні – будинок бібліотеки. У 1756 році палац перебудований за проектом французького архітектора П'єра Ріко де Тіргея. Вересень-листопад 1780 року — реставрація під керівництвом П'єра Дені Гібо. У 1830-ті роки — реконструкція скульптором і архітектором Ф. Баумананом. Палац змінив вигляд, набувши рис ампіру. 1866 року замінено перекриття головної зали архітектором Л. Солецьким. 1885 рік — реставрація під керівництвом архітекторів Яна і Карла Шульців. Зовнішній вигляд був змінений на пишний необароковий. Із західної сторони добудовано триповерховий флігель. У 1933 році проведено ще одну реконструкцію фасаду, тепер вже архітектором Іваном Багенським. Майже одночасно, за проектом Зигмунта Кендзерського укріплено стіни та інші несучі конструкції, замінено дах. У великій залі встановлено балкон-галерею. Інтер'єр набув рис ампіру та історичних стилів. Фасад у нинішньому вигляді поєднує риси неокласицизму та ар деко і повністю відповідає проектів Багенського. Первісному вигляду відповідають лише форми основної брили. Це зокрема три ризаліти фасаду, та кількість осей. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 149)	
Композиція фасаду: будівля мурована з цегли, тинькована, з акцентом гранчастого ризаліта на осі, у плані наближена до прямокутника, перекрита мансардним дахом. Вікна в обрамленнях з елементами рокайльного декору. Над головним входом – кам'яний картуш з гербом. Зразок архітектури міського палацу XVIII-XIX ст.	
Герб Лев - звичайна геральдична поза лева - вигляд збоку, так що видно одне його вухо і одне око. Він зображується стоячим на задніх лапах, а передніми кидається вправо; закривавлений язик виходить з пащі, хвіст же його піднятий догори і кінцем падає на спину. Такий лев називається встаючий.	
Матеріал: штучний камінь	
Автентичність: збережена	
Технічний стан: добрий	

Фото автора

	<p>Адреса: вул. Коперника 15</p>
	<p>Найменування: Палац Потоцьких, відділ Львівської національної галереї мистецтв імені Бориса Возницького</p>
	<p>Автор: Луї Доверн'є, Юліан Цибульський</p>
	<p>Дата побудови: 1889-1890 рр.</p>
<p>Фото автора</p>	<p>Стиль: історизм, французький бароковий класицизм</p>
	<p>Кількість поверхів: 3</p>
	<p>Історична довідка: палац Потоцьких споруджено у 1889-1890 рр. Замовником палацу став граф Альфред Юзеф Потоцький (1822–1889). Йому була потрібна репрезентаційна резиденція у галицькій столиці. Однак спорудження нової резиденції і Альфред Потоцький не дочекався його завершення, він помер в Парижі 18 травня 1889 р. Закінчував будову і першим господарем палацу став його син Роман Потоцький. 22 листопада 1919 р. на палац впав літак американського пілота Едварда Грейвса, що брав участь в показових польотах над центром Львова з нагоди першої річниці зайняття міста поляками. Падіння літака та вибух паливних паків спричинив пожежу верхніх поверхів та даху будинку. Ремонт та реставрація палацу тривали до 1931 р. Після II Світової війни у будівлі був деякий час палац піонерів, а потім інститути Західної філії Академії наук УРСР. Після реконструкції у 1975 році в будинку відкрили палац урочистих подій. З 2001 року господарем палацу стала Львівська національна галерея мистецтв імені Бориса Возницького. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст. с. 361)</p>
	<p>Композиція фасаду: триповерхова з мансардою, мурована будівля палацу, з центральним ризалітом та двома бічними крилами, подібна в плані до літери "Н". Головний вхід оздоблено портиком, вікна мають ліпні обрамлення. З тильного фасаду в бік парку виходить тераса з балюстрадою. Ліпний декор авторства Петра Гарасимовича та, ймовірно, Леонарда Марконі. Від сторони вул. Коперника палац відділяє огорожа з парадною брамою та офіцинами для сторожі.</p>
	<p>Герб Пилява — герб родини Потоцьких. У синьому полі срібний хрест із двома кінцями праворуч і трьома ліворуч. У клейноді — п'ять страусових пір'їн. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 151)</p>
	<p>Матеріал: штучний камінь</p>
	<p>Автентичність: збережена</p>
	<p>Технічний стан: добрий</p>

Фото 1865 р. автор Юзеф Едер. На аттику герб Глуховських.

Фото 2017. Герб Глуховських демонтовано.

Фото автора

Адреса: вул. Листопадового Чину 16

Найменування: Палац Глуховських

Автор: Карл Оман

Дата побудови: 1889-1890 рр.

Стиль: історизм, італійський неоренесанс

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: палац, споруджений у 1862—1865 рр. за проектом архітектора Карла Омана для колишнього намісника Галичини Агенора Глуховського. Це перша споруда у Львові у стилі італійського неоренесансу. Нині в палаці Глуховських міститься діагностичний центр лікарні Львівської залізниці. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 359)

Композиція фасаду: двоповерхова, мурована будівля палацу, з центральним ризалітом та двома бічними крилами. Головний вхід оздоблено портиком, вікна мають ліпні обрамлення з трикутними сандриками. Аттик був оздоблений гербами Глуховських та дружини графині Баворовської.

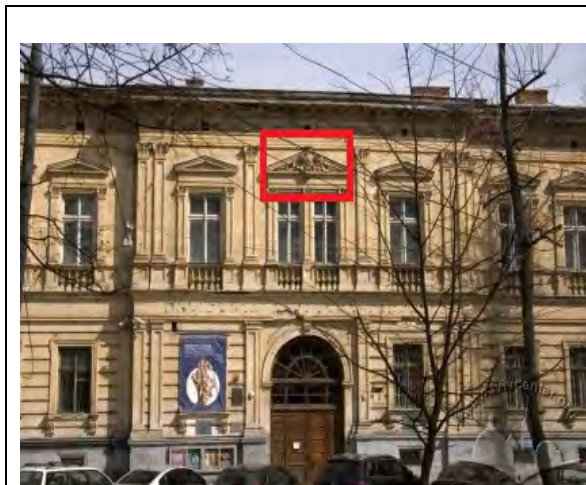
Герб графів Глуховських — щит перетятий у верхньому золотому полі двоголовий чорний орел з червоним язиком, з мечем і золотим скіпетром у правій лапі та золотим яблуком у лівій, над головами — імператорська червона корона із золотими дугами, на грудях імператорська монограма J II. У нижньому блакитному полі золотий півмісяць, над яким така сама зірка. Щит увінчує графська корона, над якою шолом з клейнодом: павиний хвіст з півмісяцем і зіркою, як на щиті. Намат праворуч чорний, підбитий золотом, ліворуч — блакитний також підбитий золотом.

Герб Прус - щит розділений вертикально навпіл, правий бік — синій, лівий — червоний. На щиті — розділена підкова, обернена догори; у синій частині — звичайна, у червоній — загострена. Над підковою стоїть золотий пятикутний хрест. У клейноді — нога, зігнута в коліні, в латах із острогом. Стопа ноги розвернута ліворуч, коліно торкається шолома. Намет підбитий сріблом; правий бік намету — синій, лівий бік — червоний. (Мальська, Завадовський, & Каднічанський, 2018, с. 134-135)

Матеріал: -

Автентичність: -

Технічний стан: -

Адреса: вул. Стефаника 3

Найменування: колишній палац І. Дідушицької, сьогодні будинок Львівської галереї мистецтв.

Автор: Філіп Покутинський

Дата побудови: 1873 р.

Стиль: неоренесанс

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: Колишній палац графині Ізабелли Дідушицької. У внутрішньому дворі були мальовничі клумби та невеликий фонтан. У 1895—1896 роках інтер'єри палацу прикрашено стюковими оздобами авторства, ймовірно, Броніслава Солтиса. Згодом, будинок стає власністю відомого історика, колекціонера, мистецтвознавця, письменника та журналіста Владислава Лозинського – власника величезної колекції старожитностей, зброї, творів мистецтва. Після смерті Лозинського його колекція і сам маєток стає музеєм. Сьогодні у будинку розміщена Львівська національна галерея мистецтв. (Центр міської історії)

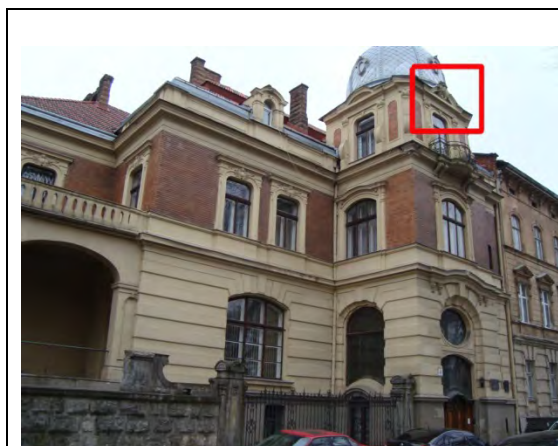
Композиція фасаду: Цегляний, тинькований, двоповерховий будинок палацового типу. F-подібний в плані, з внутрішнім подвір'ям. Композиція фасаду - строга і статична. Почленований широкими горизонтальними тягами, нижній ярус рустований. Вікна прямокутної форми, в обрамленнях, з сандриками на другому поверсі. Розміщення портала акцентоване розкріповкою. Арковий вхід веде до просторого вестибулю, головної сходової клітки і до подвір'я. (Центр міської історії)

Герб Любич - у блакитному полі (щиті) зображена срібна підкова рогами вниз, на ній стоїть золотий (або срібний) кавалерський хрест (варіант т.зв. хреста Cross pattée), інший хрест — в середині підкови. Щит увінчаний дворянським шоломом з дворянською короною на ньому. Клейнод — над верхом корони три страусині пера. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 204)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Адреса: вул. Яна Матейка 4

Найменування: вілл палац Потулицького, Західний науковий центр Національної академії наук України

Автор: Ян Томаш Кудельський

Дата побудови: 1891–1894 рр.

Стиль: необароко

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: проект вілли був розроблений у бюро будівельної фірми Івана Левинського за участі арх. Яна Томаша Кудельського. Будинок збудований 1891- 1894 р. На замовлення гр. Францішек Потулицький та його дружина Францішки, У 1900 р., будинок продано гр. С. Вишньовському. На замовлення нового власника у 1901 р. на південній межі парцелі добудовується стайня з возівнею та помешкання фурмана за проектом арх. Карела Боубліка. У травні 1903 р. будинок купив гр. Леон Пінінський і залишався її власником до 1930-х рр. Після Другої світової війни будинок на вул. Матейка, 4 певний час використовували як палац урочистих подій. Зараз тут розташований ЗНЦ НАНУ. (Жук, 2010, с. 66)

Композиція фасаду: будинок розташований поруч із південною межею Парку ім. І. Франка, має 2 поверхи з мансардним ярусом, стоїть на високому цоколі. Призматичну основу корпусу трансформують виступи ризалітів на північному та південному фасадах, а також лоджія, вбудована у північно-східний кут, над якою розташована простора балконна тераса. Високий, складний за конструкцією дах, викладений дахівкою і завершений куполом, яким завершено північний ризаліт. Фасадна стіна оформлена смугами русту на рівні 1-го поверху, на 2-му – обличкувальною цеглою. Уздовж фасадів асиметрично komponуються дво- і трисекційні вікна різної конфігурації з дугоподібними завершеннями або з заокругленими кутами, на 2-му поверсі – у профільованих обрамуваннях і з ліпними картушами. З правого краю до регуляційної лінії підступає північний ризаліт, на якому komponується головний портал і велике овальне вікно; вище, на рівні мансардного півповерха – вікна. (Центр міської історії)

Герб Гримала Ф. Потувлицького – брама з трьома вежами при вході якої стоїть лицар.

Герб Бонча Ф. Бонди - являє собою щит блакитного кольору, на якому розташовано білого єдинорога. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 71)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний.

Фото автора

Фото автора

Адреса: вул. Генерала Чупринки 17

Найменування: житловий будинок

Автор: Казимир Теодорович з проектного бюро архітектора-будівничого Івана Левинського.

Дата побудови: 1892–1893 рр.

Стиль: арт-деко

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: Індивідуальний житловий будинок, споруджений у 1892–1893 рр. за проектом будівничого Казимира Теодоровича з проектного бюро архітектора-будівничого Івана Левинського. Вільно розташований об'єкт, по периметру оточений смугою саду та квітників. Проектувався наприкінці XIX ст. як невеликий котедж із верандою. У результаті перебудови 1923–1924 рр. з'явився додатковий ризаліт на північному торці, розширено верхній поверх та мансарду під пірамідальним дахом. Будинок є просторою віллою з великим холлом. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: фасад будинку розділений на три частини з ступінчастими виступами з ліва на право. У дасі розміщена мансарда. Над входом розміщені великі три вікна прямокутної форми.

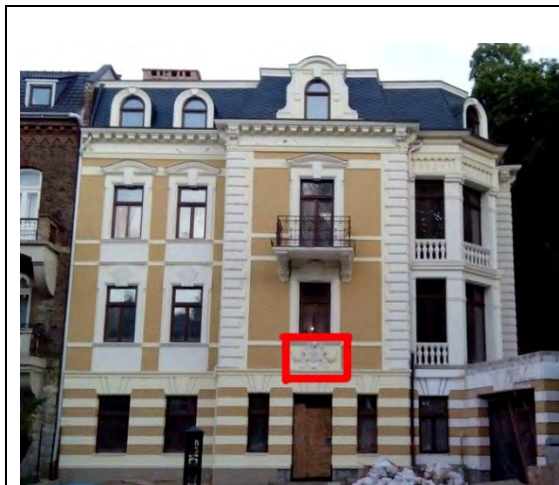
Вхідний портал оформлений двома колонами і фігурним сандриком. У сандрику в овалному медальйоні оздобленому рослинними мотивами зображено герб.

Герб розміщений в овалному медальйоні із рослинним орнаментом. Герб зображає щит з шоломом. На щиті зображено герб **Радван**. На червоному геральдичному щиті золота церковна хоругва, розділена на три поля та підшита бахромою, яка звисає донизу. Над хоругвою золотий кавалерський хрест. У нашоломнику три страусових пера. Намет щита червоний, підбитий золотом. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с.210)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Адреса: вул. Паркова 9

Найменування: житловий будинок

Автор: Наполеона Луцкевича

Дата побудови: 1904р.

Стиль: історизм.

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: вілла збудована 1904 року за проектом Наполеона Луцкевича. В 2010-2013 роках зазнала невеликої реконструкції. В 2016 році викуплена і перебудована під готель. (Lwów. Pustrowany przewodnik., 2001)

Композиція фасаду: типова вілла збудована на початку 20 ст. Центральний ризаліт фасаду виступає і оздоблений по краях рустом, акцетом центральної осі є балкон на третьому поверсі. Між другим і першим поверхами, під вікном другого поверху на центральній осі розміщений картуш з гербом оздоблений гірляндами. Перший поверх відділений каринизом і оздоблений рустом. Вікна третього поверху увінчані трикутним сандриком. Будинок є кутовий, його ліва кутова сторона містить балкони, та гаражне приміщення. (Lwów. Pustrowany przewodnik., 2001)

Герб Прус I — родовий герб польської, української, литовської, білоруської шляхти. В червоному полі знаходиться білого кольору восьмикутний хрест, у якого одного кінчика бракує. В нашоломнику знаходиться закута в лати рука з піднятим мечем. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с.210)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Герб над вікном

Фото автора

Адреса: вул. Каліча Гора 7, вул. Глібова 12

Найменування: житловий будинок

Автор: Едмунд Кьолер, Альфред Каменобродзький

Дата побудови: 1875 р.

Стиль: історизм, неоготика

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: вілла була збудована ще 1875 року за проектом Едмунда Кьолера у неороманському стилі для родини Чарновських, і первісно носила назву “Затишок”. Первісна вілла нині складає центр архітектурної композиції, виходячи бічним фасадом на вул. Каліча Гора, по обидва боки якого збудовано триповерхові наріжні масивні вежі. Новий власник Пьотр Хмельовський і замовляє проект перебудови вілли відомому львівському архітектору та художнику Альфреду Каменобродзькому. Перебудову вілли здійснюють у 1893-1894 рр. З тих пір вілла набула того вигляду, якою ми її можемо бачити і зараз. Хмельовський змінює назву вілли на “Палатин”. (Мельник, 2008, с. 105)

Композиція фасаду: споруда різноповерхова, цегляна, тинькована, у плані складної конфігурації. Наріжні об'єми триповерхові, оформлені у вигляді веж готичного замку. Поверхи поділені тягами, аркатур ними пасками, вікна арочної та прямокутної форм, у широких обрамленнях. Фасад від вул. Каліча Гора акцентує арка під псевдоготичним причітком з поміщеною у нішу статуєю Діви Марії. Над вікном другого поверху що розміщене над головним входом розміщений герб.

Герб Цюлек - в білому полі віл, або телятко, червоного кольору, що крокує вправо. В нашоломнику виходяча голова телятка, також обернена вправо. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 210)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Адреса: вул. Тернопільська 15

Найменування: житловий будинок

Автор: Ф. Касслер та А. Остен

Дата побудови: 1914 р.

Стиль: сецесія

Кількість поверхів: 2

Історична довідка архітектори Ф. Касслер та А. Остен запланували у 1910 році створити на Новому Львові дільницю вілл. На них планувалось споруджувати вілли та 2-3-поверхові будинки, оточені садами. До початку Першої світової війни встигли спорудити лише кілька будиночків в районі нинішніх вулиць Тернопільської зокрема № 15. (Вікіпедія)

Композиція фасаду: будинок двоповерховий з горизонтальним рустом. Вікна прямокутної форми з обрамленням. Над вікнами зображено герб.

Герб Прус I — родовий герб польської, української, литовської, білоруської шляхти. В червоному полі знаходиться білого кольору восьмикутний хрест, у якого одного кінчика бракує. В нашоломнику знаходиться закута в лати рука з піднятим мечем. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 106)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

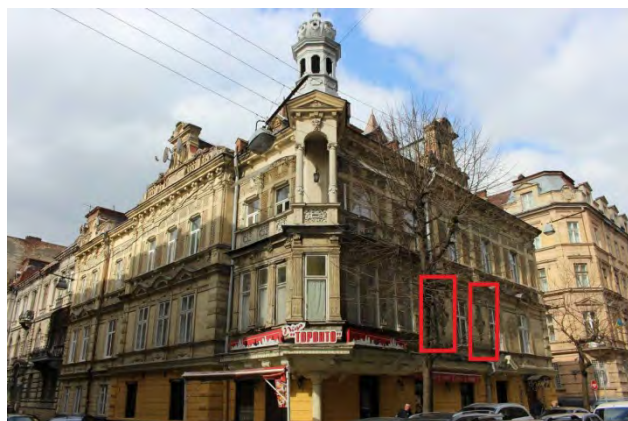

Фото автора

Адреса: вул. Б. Лепкого 20

Найменування: вілла Владислава Татарчука

Автор: Тадеуш Вацлав Мюнніх та Станіслав Хлонєвський

Дата побудови: 1897-1898 рр.

Стиль: історизм, піттореск

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: 1897-1898 рр. на його місці, за адресою, вул. Браєрівська, 20 (тепер – вул. Лепкого) за проектом архітекторів Тадеуша Вацлава Мюнніха та Станіслава Хлонєвського, за участю скульптора Плішевського, спорудили триповерхову кам'яницю для нового власника – лікаря Владислава Татарчука (на фасаді збереглася монограма власника – “WT”). (Фотографії старого Львова. 2015с.)

Композиція фасаду: будівля почленована карнизами. Перший поверх оздоблений прямим рустом. Другий поверх оздоблений рустом, вікна прямокутні. Третій поверх обличкований цеглою, вікна мають сегментне завершення. На куті будівлі на рівні другого і третього поверху виділяється наріжний еркер з балконом, увінчаний невеличкою вежею з альтанкою та цибулеподібною банею зі шпилем. А над брамою можна побачити голову ангела з крилам.

Геральдична композиція - вензель «WT», перші літери імені власника вілли Тадеуша Вацлава.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

	<p>Адреса: вул. Листопадового чину 11</p>
	<p>Найменування: Колишня майстерня Яна Стики сьогодні - Музей Олекси Новаківського, відділ Національного музею у Львові</p>
	<p>Автор: Юліан Захарієвич</p>
<p><i>Фото автора</i></p>	<p>Дата побудови: 1889-1890 р.</p>
	<p>Стиль: історизм, неоготика.</p>
	<p>Кількість поверхів: 2</p>
	<p>Історична довідка: будинок споруджено в 1889 р. як особняк художника Яна Стики з майстернею. В 1911 р. будинок придбав митрополит А. Шептицький. Будинок пам'ятний тим, що тут в 1913 – 1935 рр. жив український художник О.Х.Новаківський. В 1925 – 1935 рр. тут містилась майстерня Товариства прихильників українського мистецтва під орудою О. Новаківського. Товариство діяло за матеріальної підтримки митрополита А. Шептицького. У 1972 р., відкрито музей художника – філію Музею українського мистецтва. (Центр міської історії)</p>
	<p>Композиція фасаду: будівля складається з двох блоків: триповерхового житлового, розташованого вздовж сучасної вул. Новаківського 2, і майстерні, яка розмістилася вздовж вул. Листопадного Чину, 11. Обидві частини мають окремі входи і можуть функціонувати окремо, але були з'єднані спільними переходами. Над входом зі сторони вул. Листопадового Чину був розміщений родовий герб родини Стиків і виконані у металі вензелі JS. Також існує думка що картуш з трьома щитами це герб цеху малярів. Будівлю акцентує зрізаний у верхньому ярусі торець з трикутним причілком. Майже всю його площину займає велике стрілчасте аркове вікно майстерні, орієнтоване на північний схід. Мурована з цегли на кам'яному цоколі, двоповерхова, з крутосхилим дахом, в плані - прямокутна, з невеликим внутрішнім подвір'ям. Другий поверх займає велике приміщення майстерні зі скляною стелею на дерев'яних конструкціях. Вхідна брама - у західному крилі, оформленому ступінчастим фронтоном. Вікна арочної та прямокутної форми. У декорі фасаду поєднується нетинькована кладка з майоліковими панно та кольоровою дахівкою. Внутрішнє планування анфіладне. (Центр міської історії)</p>
	<p>Герб зображає картуш з трьома щитами це родовий герб родини Стиків або герб цеху малярів. (Центр міської історії)</p>
	<p>Матеріал: кераміка</p>
	<p>Автентичність: збережена</p>
	<p>Технічний стан: добрий</p>

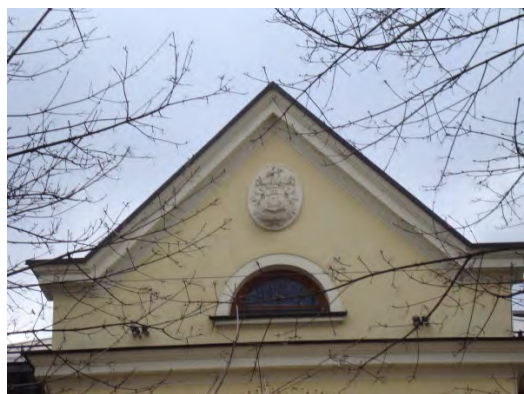
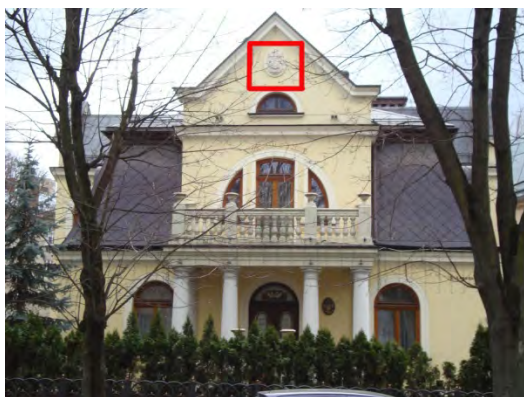

Фото автора

Адреса: вул. Левицького 112

Найменування: житловий будинок, тепер гостинний двір Андріївський

Автор:

Дата побудови: 2000 р.

Стиль: класицизм

Кількість поверхів: 2

Історія: сучасний будинок збудований на замовлення А. Мочарського. Тут розміщено готельний комплекс «Андріївський двір» який належить депутату Львівської міської ради Мочарському Андрію Йосиповичу. (Вікіпедія)

Композиція фасаду: фасад виділяється портиком з чотирма колонами який увінчаний щипцем з балконом і арковими вікнами. Вікна нижнього поверху мають форму арок. Другий поверх розміщений в мансарді.

Герб належить Мочарському Андрію Йосиповичу У золотому полі червона карета; у синій главі – золота відкрита корона. Щит увінчує сталевий лицарський шолом, повернутий вправо. Клейнод – на синьо-золотому бурелеті виходить золотий лев, який тримає у передній лівій лапі срібну підкову. Намет синій, підбитий золотом. Щит обабіч підтримують двоє чорних коней із золотими гривами, копитами та хвостами. На синій стрічці девіз золотом: IN MAGNIS ET VOLUISSE SAT EST (у великих справах достатньо вже самого бажання). Герб склав і виконав А. Гречило. (Українське геральдичне товариство)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

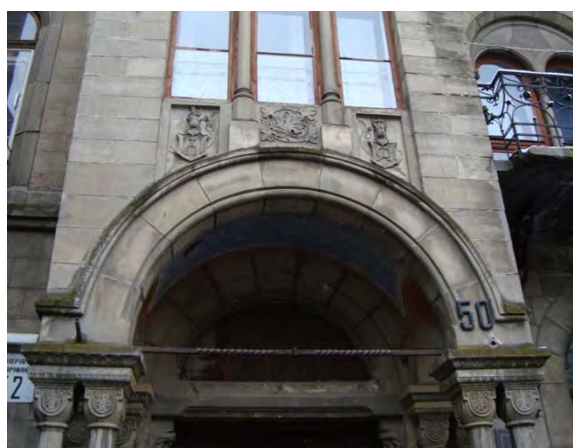

Фото автора

Адреса: вул. Генерала Чупринки 50-52

Найменування: житловий будинок, прибутковий будинок

Автор: Юзеф Сосновський

Дата побудови: 1901 р.

Стиль: пізній історизм, використано елементи неороманського та неготичного стилів

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: житловий будинок споруджений у 1901 р. за проектом архітектора Юзефа Сосновського, у 1922 р. здійснено реконструкцію під прибутковий дім архітектором К. Пйонтковським. Стильова характеристика — пізній історизм. В оформленні екстер'єру широко використані елементи неоготики та неороманського стилю. (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 466)

Композиція фасаду: це наріжний будинок, виразний акцент вуличної забудови. Будівля цегляна, триповерхова, з кутовою чотирьохгранною вежею, виступом ризаліта на південному фасаді, еркера — на західному. Конфігурація плану наближена до квадрата. Високий похилий дах критий черепицею. Композиційне вирішення будівлі — асиметричне. В оформленні екстер'єру широко використані елементи стильового "костюму" готики та романського стилю (спарені півциркульні вікна, трифорій, аркова лоджія, зубчасте завершення вежі). Перед входом встановлена скульптура лева. Вестибуль та сходові клітки декоровані ліпниною. Над входом під еркерними вікнами розміщені два герби. (Центр міської історії)

Герб по ліву сторону розміщений герб **Любич** в щиті з короною оздоблений рослинним орнаментом. Любич зображає підкову опущену рогами вниз, а на ній хрест. Щит увінчаний дворянським шоломом з дворянською короною на якій коронований лев з мечем.

З правої сторони зображено герб **Наленч**. Герб має зображення круглої пов'язки зав'язаної внизу. Клейнод — над верхом з короною жіноча фігура в червоному полі і з срібною пов'язкою на голові, тримається руками за оленячі роги. Це один з варіантів герба Лада (Łada). Цілком ймовірно, це герб дружини Юзефа Сосновського - Аделі з роду Чарновських. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 202)

Матеріал: романцемент

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

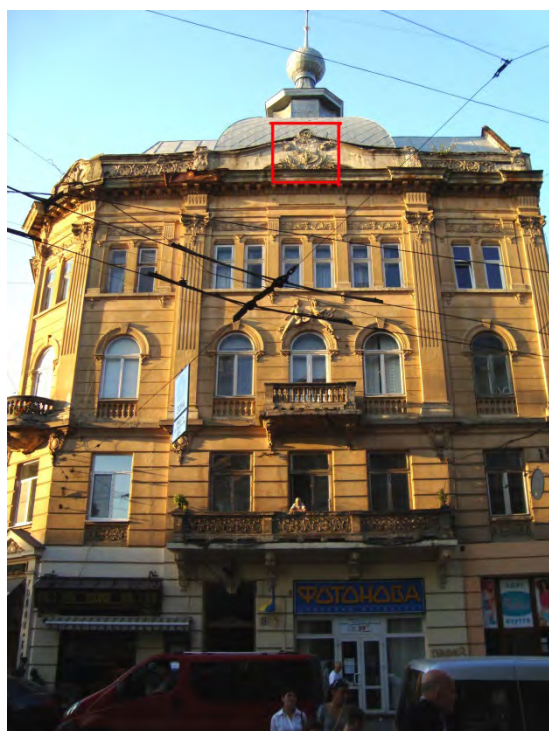

Фото автора

Адреса: вул. Гнатюка 8

Найменування: прибутковий будинок

Автор: Зигмунд Кендзерський

Дата побудови: 1901-1902 рр.

Стиль: історизм, сецесія

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: дім споруджений для мецената Антонія Дзєндзелєвича за проектом Зигмунда Кендзерського. Використовувався як прибутковий будинок. На фронтоні під банею видно сліди герба Польщі, Литви та Русі-України, якого ставили на фасадах кількох львівських будівель з нагоди 70-річчя польського повстання 1830-1831 рр. За радянських часів польського Орла та литовську Погоню зруйнували, залишився лише Архангел Михаїл з двома мечами. Характерно, що після 70-річного ювілею цього антиросійського повстання, керівництво якого мріяло про відродження Речі Посполитої у кордонах до 1772 р., тричленні польсько-литовсько-руські герби втратили у Львові свою популярність і їх почали замінити на ягеллонські щити з подвійними зображеннями Білого Орла та Погоні. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: фасад будівлі почленований пілястрами коринфського ордеру, аттиком, фронтонами, наметовою банею, завершеною, неначе в лемківській церкві, ліхтариком з кулястою "цибулькою. (Центр міської історії)

Герб Польщі є срібний коронований орел з золотим дзьобом та кігтями на червоному щиті.

Герб Литви у країні називають — Витіс (Погоня) — лицар, фігура срібного литовського лицаря верхи на срібному коні, що захищає Батьківщину від ворогів.

Герб Архангел Михаїл в білій сорочці, військовому вбранні з срібним обладунками, декорованому стилізованим диском Сонця, зображений на блакитному тлі давньоруського (варязького) щита. У правій руці Архангела Михаїла - повернений в бік вогненний меч, символ захисту, в лівій - срібний щит в золотом обрамлення із зображенням золотого хреста, символу Світла і Християнської віри. Темно-малиновий плащ, по давньоруської традиції, скріплений з правого боку золотою фібулою. (Вікіпедія)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

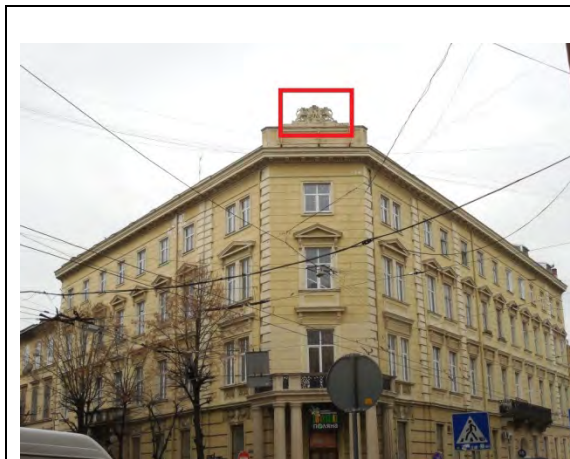

Фото автора

Адреса: вул. Січових Стрільців 2

Найменування: прибутковий будинок

Автор: Зигмунд Кендзерський

Дата побудови: 1846—1847 рр.

Стиль: класицизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: найстаріший на вулиці 4-поверховий кутовий житловий будинок, збудований як прибутковий дім графа Каєтана Карницького. Дім прикрашено роботами невідомого послідовника Антона Шімзера — рельєфами грифонів, орлів, скульптурними картинами «Амур на спині сфінкса», "Лисиця бореться зі змією" та аттику, який утворюють два леви, що тримають картуш з рельєфним зображенням Святого Архістратиґа Михаїла. Від 1891 в будинку діяв ресторан «Центральний». До 1980-х років дім прийшов до стану цілковитої руїни і в 1990-х роках капітально відремонтований. У будинку за польських часів містився консулат Чехословаччини, кав'ярня "Центральна", будівництво хат і магазин тканин Гампеля, швейних машин Фрідфельда і ювелірна крамниця Штрауха, у 1950-х тут був міськпобуткомбінат і шашлична, яка у 1960-80 роках, а в роки незалежності – на «Бістро». Тут від часів СРСР розташоване львівське відділення Інституту економіки. (Мельник, 2006, с. 297)

Композиція фасаду: будівля має два фасади, розташовані під гострим кутом, і зрізаний наріжник. На наріжнику розташований головний вхід та аттик що оздоблений геральдичною композицією. Над головним входом розміщений балкон який підтримують колони. Фасад оздоблений рустом. Вікна обрамлені прямими та трикутними сандриками.

Герб Архангел Михаїл в білій княжолі сорочці, військовому вбранні з срібним обладунками, декорованому стилізованим диском Сонця, зображений на блакитному тлі давньоруського (варязького) щита. У правій руці Архангела Михаїла - повернений в бік вогненний меч, символ захисту, в лівій - срібний щит в золотом обрамлення із зображенням золотого хреста, символу Світла і Християнської віри. Темно-малиновий плащ, по давньоруської традиції, скріплений з правого боку золотою фібулою. Білі Архангельські крила прикрашені золотими смугами. (Вікіпедія)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

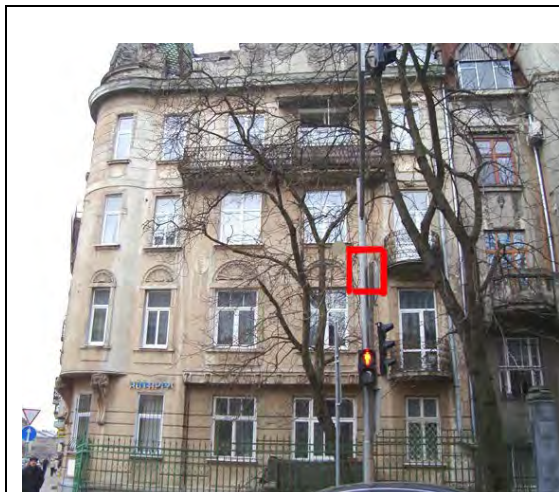

Фото автора

Адреса: вул. Київська 27

Найменування: прибутковий будинок

Автор: С. Борковський

Дата побудови: 1910 р.

Стиль: сецесія

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: прибутковий будинок, арх. С. Борковський, ск. Теобальд Оркасевич, 1910-й р. На фронтоні розташований барельєф на тему польського повстання 1830-1831 рр. (Мельник, 2001, с. 27)

Композиція фасаду: будинок кутовий, кут будинку оформлений у вигляді вежі. Вікна прямокутні, другий поверх оздоблений півкруглим сандриком. Перший і останній поверхи оздоблені горизонтальним рустом

Герб Литви у країні називають — Витіс (Погоня) — лицар, фігура срібного литовського лицаря верхи на срібному коні, що захищає Батьківщину від ворогів. (Вікіпедія)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Гарнавського 43

Найменування: житловий будинок

Автор: Кароль Турковський

Дата побудови: 1912 р.

Стиль: арт деко

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: невідомо

Композиція фасаду: фасад симетричний відносно центральної осі із зміщеним вліво входом. Другий і третій поверхи розділені карнизом. Фасад першого поверху не збережений оскільки перероблений під комерційне приміщення. Вікна другого поверху оздоблені обрамленням. Під двома середніми вікнами є ліпнина, над двома крайніми вікнами дзеркала. На третьому і четвертому поверхах по центрі розміщені балкони. Вхідний портал оздоблений різьбленим порталом. Над входом розміщений герб який оздоблений ліпниною із завитками.

Герб - щит із чотирилисником конюшини.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

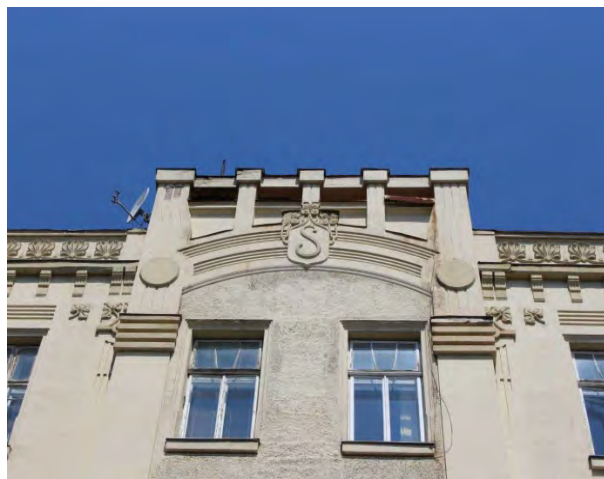

Фото автора

Адреса: пр. Т. Шевченка 4

Найменування: колишній прибутковий дім адвоката Сегаля

Автор: Тадеуш Обмінський

Дата побудови: 1904-1905 р.

Стиль: сецесія

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: будинок збудований на замовлення адвоката Адольфа Сегаля. Безпосередньо спорудження виконувало відома львівська будівельна фірма Міхала Уляма. Протягом 1918 – 1939 років тут знаходився Акціонерний кооперативний банк, Крайова промислова спілка, редакція “Газети банкової” (Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст., с. 469)

Композиція фасаду: будинок кутовий, має два фасади. Перших два поверхи оздоблені прямим рустом. Вікна 1-3 поверхів мають форму арки і оздоблені сецесійними рослинним орнаментом. Фасад завершений широким фризом з орнаментом. На виступаючих пристінках аттиків розміщені геральдичні композиції з вензелями, що поєднуються з рослинним декором.

Геральдична композиція – вензель S, перша буква прізвища власника Сегаля.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Богомольця 2

Найменування: житловий будинок

Автор: Казимир Жечицький, архітектор бюро Івана Левинського.

Дата побудови: 1907-1908 рр..

Стиль: модерн

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: чиншова кам'яниця лікарів Марії та Антона Сабатовських. Дозвіл на будівництво був виданий 27 травня 1907 року, завершилось (дозвіл на поселення) 2 жовтня 1908 року. Проект виконував Казимир Жечицький, архітектор бюро Івана Левинського. У будинку проживав академік О. О. Богомолець, на честь якого названо вулицю. Сьогодні будинок житловий, а також тут розміщені Почесне консульство Канади в Україні у Львові. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: наріжний житловий, чотириповерховий будинок у плані складної конфігурації. Фасади мають асиметричні композиції та майже позбавлені декоративних прикрас. Правий еркер на фасаді по вулиці Богомольця опирається на масивні подвійні кронштейни та завершується наметовим дахом, лівий — на рівні другого поверху має балкон. Розкріпована частина завершується трикутним щипцем з балюстрадою. Еркер фасаду від вулиці Франка має подібне завершення. На зрізаному куті будинку виступають балкони. Поверхня стін вкрита легким рустом. Вікна другого та третього поверхів обрамлені прямими сандриками. (Центр міської історії)

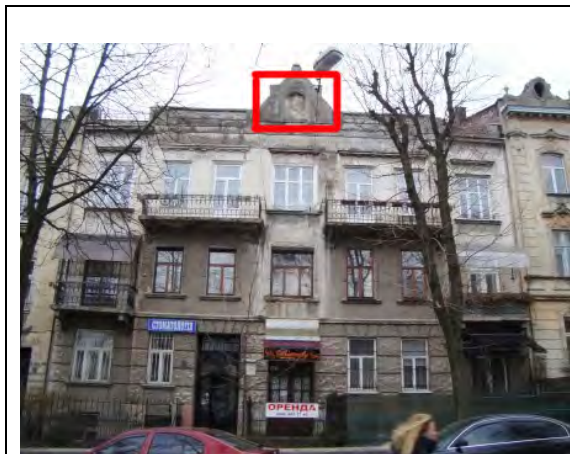
Герб Канади це розташований у центрі щит, на якому зображені чотири емблеми, які символізують чотирьох засновників Канади: англійця, шотландця, ірландця і француза — і гілка канадського клена. Щит підтримують, з одного боку золотий лев Англії, який несе королівський прапор на срібному списі зі золотим вістрям; з іншого — білий єдиноріг Шотландії із золотими рогом, гривною й копитами, який тримає прапор королівської Франції. Щит покривають мантія і королівський шолом, на гребені якого сидить коронований золотий лев з гілочкою клена. Гребінь складається з вінця, обплетеного червоним і білим шовком. Лев символізує доблесть і мужність, гребінь — опору в особі генерал-губернатора. У нижній частині щита розміщений девіз «A Mare usque ad Mare» («Від моря по море»). (Вікіпедія)

Матеріал: метал

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

	Адреса: вул. І. Франка 2
	Найменування: житловий будинок
	Автор: В.Равський-молодший та І.Віняжа
<p><i>Фото автора</i></p>	Дата побудови: 1883 р.
Стиль: історизм, неоренесанс	
Кількість поверхів: 3	
Історична довідка: будинки у стилі історизму, споруджені у 1883 р за проектом архітекторів Вінцента Равського-молодшого та Ігнатія Віняжа. Неоренесансне скульптурне оздоблення будинку № 2 виконане Леонардом Марконі. (Biriulow, 2007, s. 155)	
Композиція фасаду: будинок кутовий, перший поверх відділений карнизом і оздоблений діамантовим рустом. Вікна другого поверху оздоблені сандриками між двома вікнами другого поверху розміщене скульптурне оздоблення з двома фігурами які сидять на трикутному сандрику та картушом на якому зображено два герби. Фасад почленовано пілястрами коринфського ордену.	
Герб Корчак - на полі щита три срібні бруска, які зменшуються за розміром зверху в низ.	
Герб Сулима - щит пересічений, в верхньому золотому полі виникає чорний орел, в нижньому червоному полі три золотих коштовних каменя. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 207)	
Матеріал: романцемент	
Автентичність: збережена	
Технічний стан: добрий	

Адреса: вул. Коновальця 17

Найменування: житловий будинок

Автор: фірма І. Левинського

Дата побудови: 1908 р.

Стиль: сецесія

Кількість поверхів: 3

Історія: будинок збудований фірмою Івана Левинського у стилі сецесії. (Мельник Б. В., 2006, с. 126)

Композиція фасаду: фасад має симетричну композицію, перший поверх відділений каринизом і оздоблений рустом. Вікна прямокутні оздоблені обрамуванням, на другому та на третьому поверхах розміщені балкони. На центральній осі будинку розміщений щипець з геральдичним декором.

Герб Погоня - класичне зображення являє собою зображення озброєного срібного лицаря на срібному коні, розташоване на червоному полі. Вершник тримає в піднятій правій руці меч, в лівій — срібний, червоний або синій щит із золотим двораменним хрестом або «стовпами Гедиміна». (Вікіпедія)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Колесси 14

Найменування: житловий будинок

Автор: Михайло Макович

Дата побудови: 1909 р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: власник прибуткового будинку був «Курковим королем». На будинку зображено емблему "Куркового братства". (Бірюльов, 2015, с. 212)

Композиція фасаду: перший поверх відділений каринизом і оздоблений горизонтальним рустом. Фасад почленований пілястрами. Над входними дверима зображено маскарон, а у верхньому лівому куті першого поверху зображено емблему «Куркового братства». Вікна прямокутні, оздоблені прямими сандриками. На другому та третьому поверхах є балкони.

Герб – емблема «Куркового братства» або стрілецького товариства зображає щит на якому зображено молоток, рушницю і листя лавру, у ролі клейноду виступає фігура півня з рушницями.

Матеріал: штучний камінь

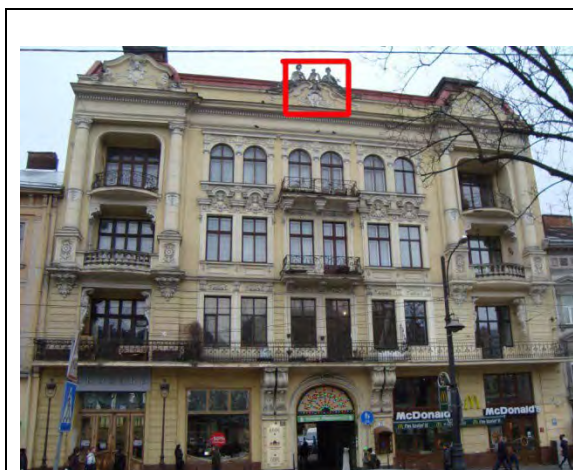
Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

	Адреса: пр. Шевченка 23
	Найменування: житловий будинок
	Автор: Людвік Балдвін-Рамулта
Дата побудови: 1909 р.	
Стиль: історизм	
Кількість поверхів: 3	
Історична довідка: житловий будинок, споруджений 1909 року за проектом Людвіка Балдвіна-Рамулта. (Бірюльов, 2003, с. 180)	
Композиція фасаду: композиція фасаду симетрична, центральний виступаючий ризаліт фасаду будинку почленований пілястрами. Перший поверх простий тинькований. Другий і третій поверхи оздоблені рустом. Вікна другого поверху оздоблені обрамленням з півциркульними розірваними сандриками. У пристінках між вікнами розміщений рослинний декор. Біля брами розміщений геральдичний декор із зображенням Венеційського лева.	
Герб Венеції досить простий за своєю структурою. На блакитному щиті з золотою облямівкою в фас або анфас розташований золотий крилатий лев, у якого цілком людське обличчя. Його лапи нагадують лапи грифона. Над головою у лева німб, в руках відкрита біла або срібляста книга, в якій на латині написано «Мир тобі, Марк, євангеліст мій» («Pax Tibi Marce Evangelista Meum»). (Вікіпедія)	
Матеріал: штучний камінь	
Автентичність: збережена	
Технічний стан: добрий	

Фото автора

Адреса: пр. Свободи 35

Найменування: житловий будинок

Автор: Артур Шлеєн

Дата побудови: 1903 р.

Стиль: історизм.

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: чотириповерховий будинок, збудований в 1903 р. за проектом архітектора Артура Шлеєна. Раніше на кошти львівського видавця, підприємця, активного діяча єврейської громади міста Самуеля (Шимона) Феллера. Тут був торговельний пасаж Феллерів (тепер — вул. Михальчука) У пасажі очікували клієнтів адвокати, кравці, лікарі, тут знаходилося склади сукна, текстильних товарів та транспортне бюро. На відміну від пасажу Міколяша (вул. Коперника, 01), він не був перекритий скляним дахом. Пасаж тягнувся від будинку № 35 до вул. Різницької (тепер вул. Наливайка). у 1908—1909 рр. фронтову кам'яницю перебудували під керівництвом архітектора Фердинанда Касслера. Тоді встановили дві алегоричні жіночі скульптури на аттику — «Комерція» та «Комунікація», їх автором вважається Петро Війтович. (Мельник, 2006, с. 105)

Композиція фасаду: фасад симетричний відносно центральної осі. Перший поверх оздоблений рустом. Другий поверх відділений балконом. Вікна прямокутні оздоблені пілястрами та ліпниною. Ризаліт з балконами виступаю над центральною частиною. Балкони оздоблені колонами та балюстрадами. На атику розміщені жіночі скульптури на аттику — «Комерція» та «Комунікація». На аттику в картуші читається монограма «SF» замовника будинку Шимона Феллера

Геральдична композиція - вензель з ініціалами «SF» власника Шимона Феллера.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Пекарська 14

Найменування: житловий будинок

Автор: невідомий

Дата побудови: 1926р.

Стиль: історизм.

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: Шевченківський районний відділ ДМС України у м. Львів.

Композиція фасаду: перший поверх фасаду відділений карнизом і оздоблений прямим рустом. Вікна другого поверху оздоблені трикутними сандриками. Вихід на балкон увінчаний прямим сандриком з геральдичним декором. Вікна третього поверху оздоблені обрамленням.

Герб – приналежність не визначено, припускається що герб належав церковному ієрарху, оскільки щит увінчаний митрою та мантиєю.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Адреса: вул. Донецька 3

Найменування: житловий будинок

Автор: невідомий

Дата побудови: 1926р.

Стиль: функціоналізм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: житловий муніципальний будинки, зведений в середині 1920-х рр. для працівників міських підприємств та установ або для робітників колишнього закладу очищення міста. Сьогодні тут Шевченківський районний відділ ДМС України у м. Львів (Цент міської історії)

Композиція фасаду: фасад тинькований з двома бічними виступаючими ризалітами, стіни без оздоблення. Вікна розміщені у заглибленнях у формі арки. Форма вікон прямокутна. У центральному заглибленню ризаліті у пряслі стіни між вікнами на рівні третього поверху розміщено герб міста

Герб Львова (за часів Австрійської імперії) – у круглому диску з надписом LEOPOLIS A. D. 1926. Розміщений геральдичний щит увінчаний короною і оздоблений рослинним орнаментом та девізом “Virtuti Militari”. У щиті золота міська брама з трьома вежами, у кожній по одній бійниці та відчиненими воротами, в отворі яких крокує лев з зіркою у лапі. (Гречило, 1996, с. 65)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Фото автора

Адреса: вул. Григоровича 2

Найменування: кам'яниця

Автор: Міхал Фехтер

Дата побудови: 1630 р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: в кам'яниці мешкав відомий польський геолог, дослідник, професор Львівського університету Рудольф Зубер. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 240)

Композиція фасаду: поверхи будинку розділені карнизами, та оздоблені прямим рустуванням. Вхідна брама у формі арки і оздоблена геральдичним декором. Вікна другого поверху прямокутні, оздоблені півциркульними сандриками.

Герб барона Дормуса – гербова фігура розташована на щиті. Щит розділений горизонтально на дві частини, у верхній зображений заєць, щит увінчує лицарський шолом, у клейноді зображено гербову фігуру. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 241)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: задовільний

Фото автора

Адреса: вул. М. Гоголя 10

Найменування: житловий будинок

Автор: Е. Галь

Дата побудови: 1873 р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: будинок споруджено в 1873 р. Він має на фасаді скульптури атлантів. Тут від 1874 р. проживав скульптор Леонард Марконі. (Вікіпедія)

Композиція фасаду: фасад оздоблений прямим рустом. Балкони будинку оздоблені атлантами. Вікна другого поверху оздоблені трикутними сандриками. Поверхи розділені профільованими карнизами. На середньому вікні на сандрику картуш де поміщено два герба. Ще один герб розміщений над головною в'їзною брамою під балконом.

Герб Лебідь та Діброва належать графу Єжи Севера Северина Дунін- Борковського – на великому картуші розміщено два герби.

Лебідь- у щиті червоного кольору фігура лебедя повернута вправо.

Діброва - у синьому полі на плечі срібної підкови золотий, кавалерський хрест. При основах підкови дотичні у скіс такі самі хрести. У клейноді над шоломом у короні чорне крило, прошите срібною стрілою ліворуч. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 101)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. М. Гоголя 4

Найменування: житловий будинок

Автор: Л. Вархаловський

Дата побудови: 1882 р.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: за польських часів — у будинку містилася фабрика корків, за радянських — дитячий садочок. Тепер це житловий будинок. Особняк банкіра О. Крайзера. (Мельник, 2006, с. 151)

Композиція фасаду: перший поверх відділений карнизом і оздоблений прямим рустом. Стіни другого і третього поверху облицьовані цеглою. У лівій частині розміщена в'їзна брама. Вікна другого поверху оздоблені стрілковими обрамленнями з рельєфами. Вікна третього поверху оздоблені готичними обрамуваннями.

Геральдичні композиції - вензелі ОК та НІ, розміщені на щитах і оздоблені кадуцеем та рослинним орнаментом.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. В. Вітовського 41

Найменування: житловий будинок

Автор: Петро Тарнавецький

Дата побудови: 1930 р.

Стиль: функціоналізм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: будинок збудований в 1930 - х роках за проектом Петра Тарнавецького.

Композиція фасаду: наріжний будинок прямокутний у плані. Фасад тинькований, вікна оздоблені обрамленням з насічкою. Вхід будівлі оздоблений порталом з картушем у якому розміщений герб.

Герб Топор – у червоному полі срібна сокира з золотим топорищем. Клейнод топор у скіс що нижнім кінцем встромлена у корону. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 50)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

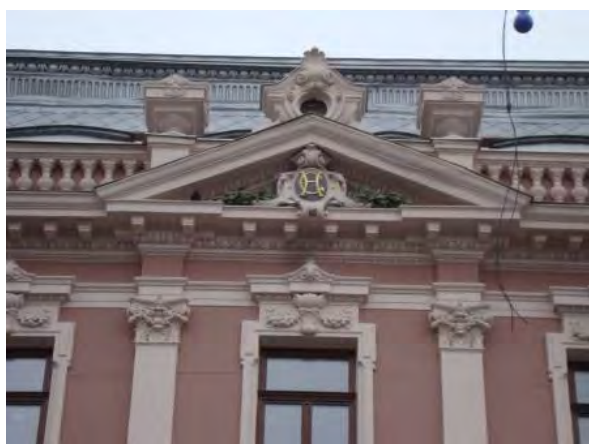

Фото автора

Адреса: пр. Свободи 13

Найменування: готель «Гранд готель»

Автор: Еразм Герматнік

Дата побудови: 1892-1893 рр.

Стиль: пізній історизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: будівлю займає «Гранд-готель», який був зведений в 1892—1893 роках за проектом Еразма Герматніка, а після його смерті будову завершив арх. Зигмунт Кендзерський. Фасад «Гранд-готелю» прикрашений скульптурами Леонарда Марконі. На першому поверсі готелю в перші десятиліття його існування знаходились чотири магазини, а на верхніх — 48 окремих номерів і ресторан. У 1893—1895 рр. власник готелю, Єфраїм Гаусман, збудував за готелем відкритий пасаж Гаусмана (тепер — Проїзд Крива Липа). Після Другої світової війни готель мав назву «Львів», а з 1964 р. — «Верховина». У 1990—1992 рр. готель реконструювали з максимальним відтворенням його стану кінця XIX ст. та повернули першу назву. (Lwów. Ilustrowany przewodnik, 2001, s. 70)

Композиція фасаду: цегляний, тинькований, чотириповерховий, з мансардним поверхом горища, у плані - Г-подібний. Композиція фасаду - центральноосьова. Фасад у нижніх ярусах рустований, у верхніх - членований пілястрами, над карнизом завершений аттиковою балюстрадою. Вікна арочної та прямокутної форми, в обрамленнях, на мансарді - люкарни, на першому поверсі - вітрини. Центральну вісь акцентує балкон зі скульптурами атлантів (скульпт. Л. Марконі). По боках будівлі теж розміщені балкони з атлантами. Внутрішнє планування коридорне, з двостороннім розміщенням номерів. В інтер'єрах зберігся ліпний декор.

Геральдична композиція – вензель з ініціалами «GH», що означає Гранд Готель.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

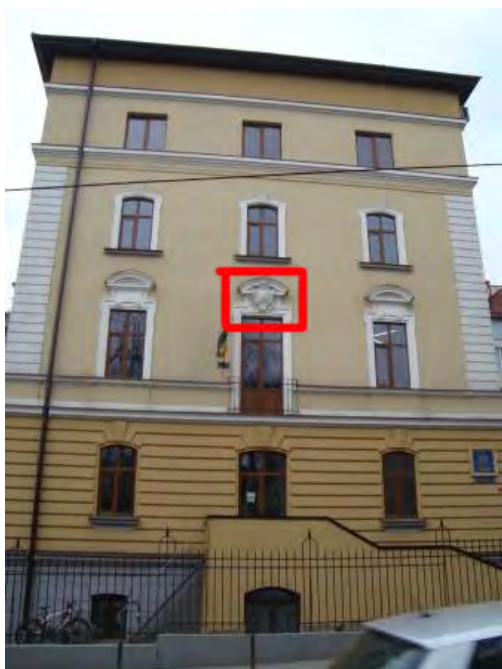

Фото автора

Адреса: вул. Горбачевського 18

Найменування: житловий будинок

Автор: Міхал Лужецький і Якуб Курась

Дата побудови: 1894–1895 р.

Стиль: історизм, неоренесанс

Кількість поверхів: 3

Історія: колишній «І дім техніків» (гуртожиток Політехніки). Збудований 1895 року фірмою Івана Левинського за проектом Міхала Лужецького і Якуба Курася. Академічний дім Політехніки споруджений у 1894–1895 рр. Автором проекту, за результатами архітектурного конкурсу, оголошеного у 1893 р. для слухачів цісарсько-королівської Політехнічної школи у Львові, став студент Якуб Курась. Ділянку під будівництво подарували професори Юліан Захаревич та Іван Левинський. Тепер тут знаходиться Інститут бізнесу та перспективних технологій НУ «ЛП». (Центр міської історії)

Композиція фасаду: будівля триповерхова, згодом було добудовано четвертий поверх. Прямокутна в плані, з виступом ризаліту на північно-східному фасаді. За стильовим характером тягнє до неоренесансних форм. Внутрішнє планування є типовим для гуртожитку: по осі корпусу прокладено коридори, фланковані двома рядами кімнат. (Центр міської історії)

Герб - емблема масонства зображає **косинець** — символ врівноваженості і примирення незмінного прагнення до досконалості з реально досяжним, символ земного, **циркуль** — символ помірності і розсудливості, а також прагнення до вищого і духовного. (Вікіпедія)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: пр. Свободи 22

Найменування: житловий будинок

Автор: невідомо

Дата побудови: XVIII – XIX ст.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 4

Історія: у цьому будинку мешкав письменник Гжицький В. З. (Вікіпедія)

Композиція фасаду: Будинок прямокутної форми, тинькований. Перший поверх оздоблений прямим рустуванням, та відділений профільованим карнизом. Головний вхід оздоблений портиком з колонами доричного ордеру який завершується балконом. Центральна частина фасаду виділена пілястрами та оздоблена рельєфами з рослинним орнаментом, завершується куполом з аттиком на якому розміщений картуш з вензелем. Вікна увінчані прямими та трикутними сандриками.

Геральдична композиція – вензель «SM»

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. І. Франка 67

Найменування: житловий будинок.

Автор: невідомо.

Дата побудови: XVIII – XIX ст.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історія: невідомо

Композиція фасаду: фасад за композицією симетричний, перший поверх та бічні ризаліти оздоблені рустом. На бічних ризалітах розміщені балкони. Під вікнами другого поверху розміщена декоративна балюстрада. Вікна другого і третього поверху оздоблені сандриками. Над вікнами біфоріями розміщені розірвані сандрики оздоблені геральдичні композиції. Головні входи у формі арок з порталами та рустуванням.

Геральдична композиція – вензель «KR»

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Шота Руставелі 3

Найменування: житловий будинок

Автор: невідомо

Дата побудови: XVIII – XIX ст.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: невідомо

Композиція фасаду: поверхи розділені профільованим карнизом. Перший поверх оздоблений рустом. Вікна першого поверху мають форму арки. Вікна другого поверху мають прямокутну форму, і через одне оздоблені трикутними сандриками. Над вікнами розміщені лаврові вінки. Центральне вікно оздоблене сандриком з геральдичною композицією. Вікна третього поверху оздоблені прямими сандриками. Четвертий поверх без рустування є пізнішою надбудовою.

Герб Львова - у щиті золота міська брама з трьома вежами, у кожній по одній бійниці та відчиненими воротами, в отворі яких крокує лев з зіркою у лапі. (Гречило, 1996, с. 65)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Фото автора

Адреса: вул. І. Франка 63

Найменування: житловий будинок.

Автор: невідомо

Дата побудови: XVIII – XIX ст.

Стиль: історизм

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: невідомо

Композиція фасаду: перший поверх та бічні ризаліти оздоблені прямим рустом. На бічних ризалітах розміщені балкони. Під вікнами другого поверху розміщена декоративна балюстрада. Вікна другого і третього поверху оздоблені сандриками. Над входом у будівлю розміщений трикутний сандрик з геральдичним декором.

Геральдична композиція – вензель «ІК»

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

Адреса: вул. Йосипи Сліпого 2 (вул. Зелена 50)

Найменування: багатоквартирний житловий будинок

Автор: Александр Каплонський

Дата побудови: 1927 р.

Стиль: сецесія

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: за часів Австрійської імперії тут діяло фотоательє Вежбіцької, а нині за цією адресою знаходиться відділення ПАТ «УкрСиббанк», магазин побутової хімії та майстерня з ремонту взуття. (Мельник Б. В., 2006, с. 126)

Композиція фасаду: фасад симетричний, з двома бічними ризалітами які увінчані щипцями. Вікнах другого поверху на бічних ризалітах оздоблені декоративними сандриками, з гербовими щитами. Центральну частину фасаду членують пілястри. Між вікнами влаштовані дзеркала з геометричними рельєфами. Перший поверх оздоблений рустом.

Герб Дружина - у червоному полі звивається срібна річка, течія зверху вниз, з правого боку щита у лівий, по кривій лінії. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 186)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Фото автора

Адреса: вул. О. Кониського 8

Найменування: житловий будинок, сьогодні
Середня загальноосвітня школа № 21

Автор: З. Кендзерський, В. Дайчак

Дата побудови: 1907-1908 р.

Стиль: сецесія

Кількість поверхів: 4

Історична довідка: початково це був будинок архітектора Зигмунта Кендзерського, зведений у 1907—1908 роках у стилі сецесії. 1930 року будівлю, що на той час уже належала школі De Notre Dame, кардинально перебудовано Вавжинцем Дайчаком, котрий переробив нереалізований проект Іполіта Слівінського від 1926 року. (Бірюльов, 2010)

Композиція фасаду: фасад симетричний, оздоблений прямим рустом. Вікна прямокутної форми. Балкони по обидві сторони від центральної осі оздоблені пілястрами. Вікна другого і третього поверхів оздоблені обрамуванням з рослинним декором.. Четвертий поверх надбудований пізніше, відділений карнизом. Над входом на центральній осі розміщений геральдичний декор.

Герб Наленч - у червоному полі зображення круглої пов'язки зав'язаної внизу. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018, с. 201)

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Гнатюка 3

Найменування: житловий будинок

Автор: Микола Мікула

Дата побудови: 1957 р.

Стиль: соціалістичний реалізм, функціоналізм

Кількість поверхів: 6

Історична довідка: шестиповерховий житловий будинок, зведений 1957 року за проектом Миколи Мікули. Попередній дім на цьому місці належав Галицькому кредитному банку, а пізніше — Віденському банку зв'язку. Був збудований у стилі історизму за проектом Фелікса Ксенжарського від 1876 року. У 1914—1915 роках проведено реконструкцію за проектом Юліуша Цибульського. (Мельник, 2006)

Композиція фасаду: перший поверх відділений карнизом і оздоблений рустом. Віконні прорізи і входні двері мають форму арки. З третього по шостий поверх розміщені балкони які підтримуються кронштейнами. Верхній поверх оздоблений рельєфами. Рельєфи розміщені у дзеркалх стін між вікнами і зображають рослинний орнамент у поєднанні з радянською символікою.

Герб - Радянська символіка: серп і молот

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

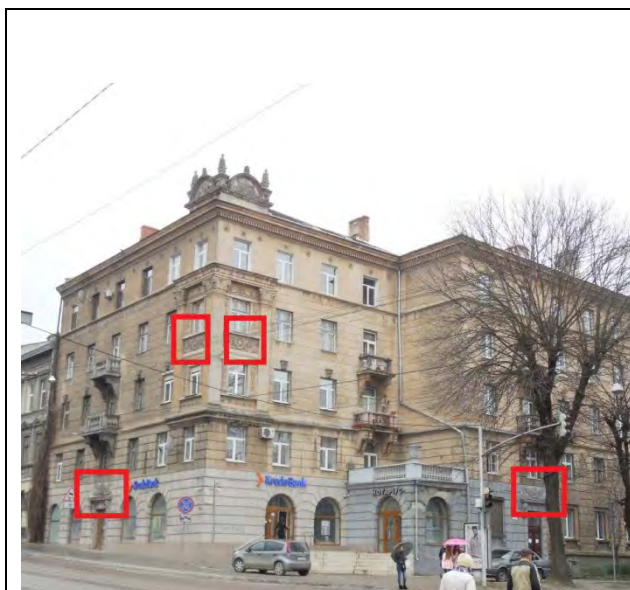

Фото автора

Адреса: вул. Я. Мудрого 1

Найменування: житловий будинок

Автор: Ярослав Назаркевич та Анатолій Консулов

Дата побудови: 1950-1957 р.

Стиль: соціалістичний реалізм

Кількість поверхів: 6

Історична довідка: житловий будинок збудований 1950-1955 рр. за проектом архітекторів Ярослава Назаркевича та Анатолія Консулова, в стилі сталінського історизму. Перший поверх нині займає відділення «Кредобанку» та приватна нотаріальна контора. (Вікіпедія)

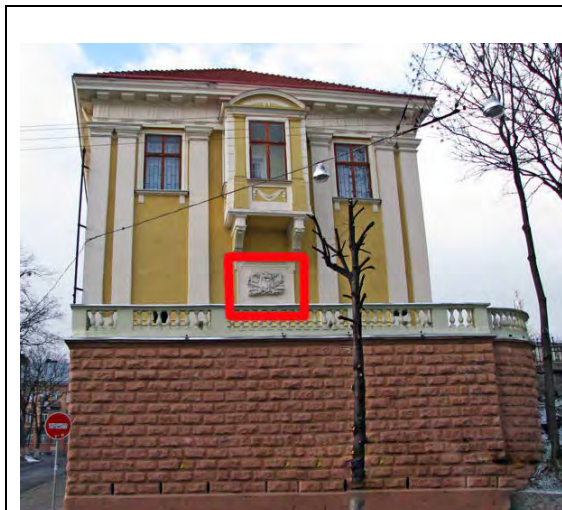
Композиція фасаду: перший поверх відділений карнизом і оздоблений рустом. Віконні прорізи і входні двері мають форму арки. З третього по шостий поверх розміщені балкони які оздоблені кронштейнами. Верхній поверх оздоблений рельєфами. Рельєфи розміщені у дзеркалах стін між вікнами і зображають рослинний орнамент з радянською символікою.

Герб - Радянська символіка серп і молот

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Адреса: вул. Бібліотечна 2

Найменування: арсенал Сенявських, оборонна споруда

Автор: Павло Гродзицький

Дата побудови: 1635 р.

Стиль: класицизм

Кількість поверхів: 2

Історична довідка: Арсенал Сенявських збудований за проектом військового інженера П. Гродзицького біля костелу Св. Марії Магдалени, оскільки захоплення костелу, що знаходився поза стінами міста, загрожувало безпеці останнього. Арсенал був опорним пунктом у зовнішньому кільці оборонних споруд Львова. Наприкінці XVII століття арсенал перед шведським наступом перенесли до резиденції Сенявських у Старому Селі, а сама будівля перейшла до родини Чарторийських, які влаштували поряд з будинком стайню і манеж. У 1830—1840-х будівлю перебудовано за проектом архітектора Ігнатія Хамбреза у дусі бідермаєрівського класицизму. На початку XIX сторіччя будинок перейшов до родини Баворовських. У 1877 році Віктор Баворовський перевіз до будинку свою бібліотеку, яка з 1900 року стала публічною і з того часу мала назву бібліотеки Баворовських. За радянських часів тут знаходився Відділ мистецтв Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, тепер тут розташовано Палац мистецтв Омеляна і Тетяни Антоновичів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. (Центр міської історії)

Композиція фасаду: східний фасад, оформлений трикутним фронтоном і балконом на тосканських колонах. Скульптури на фасаді і в інтер'єрі роботи Й. Шімзера. У нижньому фронтоні поміщена скульптура лежачого коня. Будівля арсеналу Сенявських цегляна, тинькована, прямокутна на плані, двоповерхова, з потужним цокольним поверхом. До кінця XIX ст. цоколь був прикритий шаром ґрунту, який усунуто при реконструкції вулиці. Північний фасад увінчаний доричним фризом, декорований пілястрами і терасою. На другому поверсі виступає еркер, під ним в обрамленні розміщена геральдична композиція.

Герб Сенявських Леліва - має у синьому полі золотий півмісяць рогами догори, над яким розташована золота 6-променева зірка. (Мальська, Завадовський & Каднічанський, 2018)

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Фото 1937 року.

Фото поч. XX ст.

Фото 2016 р.

Герб Львова XVII ст.

Герби Собеських і Яблоновських.
Фото автора

Адреса: вул. Підвальна 5, вул. Музейна 3

Найменування: оборонна споруда, Міський арсенал

Автор: Павло Щасливий, Гануш, Себастьян Мочигемба

Дата побудови: 1574-1575 рр.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів: 3

Історична довідка: У 1554-1556 рр. будівничий Іван Лис збудував нову споруду арсеналу, пізніше знищену пожежею, після чого в 1576 р. його було відновлено. Споруда арсеналу отримала багато пошкоджень під час штурму Львова шведськими військами у 1704 після чого його теж відновлено. У 1799–1800 рр. після знесення оборонних мурів з них було переміщено на стіну арсеналу з боку монастиря кармелітів кам'яні герби м. Львова, Собеських та Яблоновських, які були демонтовані 1973 р. Як склад товарів використовували Арсенал в радянські часи. У 1975 році рішенням міської ради приміщення Арсеналу передано Львівському історичному музеєві. (Фотографії старого Львова)

Композиція фасаду: Будівля розташована між Низьким та Високим мурами. Триповерхова прямокутна в плані будівля, зі зрізаним з південного-заходу рогом. Арсенал накритий високим двосхилим дахом зі заломом. Фасади будівлі мають характерне для оборонної архітектури стримане вирішення. На верхніх ярусах стіни пофарбовано в червоний колір з попереднім тинькуванням. На першому ярусі влаштовано білокам'яні ключовидні бійниці, на другому ярусі — прямокутні вікна з білокам'яними обрамленнями з фасками, на третьому — лучкові вікна з простим білокам'яним обрамленням. Вікна третього ярусу найбільші за розміром.

Герб на стіні Шевської вежі вмуровано герб міста Львова, герби Яна Собеського та Станислава Яблоновського.

Герб Яна Собеського – Яніна на одноголовому орлі поміщено герб щит по боках зображено фігури лицарів.

Герб С. Яблоновського – щит розділений на 5 частин по центру розміщений герб Погоня по боках зображено герб Наленч, Сокира, Прус III - в червоному полі срібний п'ятикутний хрест, під яким срібні лезо коси і половина підкови. Повала - в червоному полі верхня половина срібного кільця, увінчана стрілою. (Фотографії старого Львова)

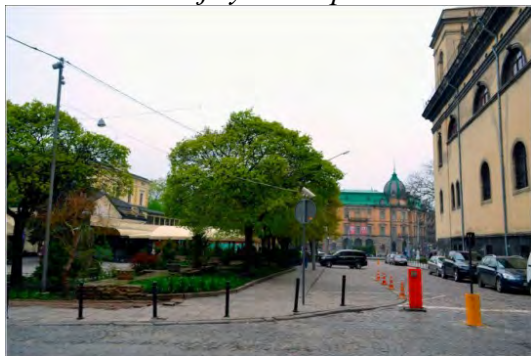
Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: не задовільний

З книги Czerner O., 1997. Lwów na dawnej rycinie i planie.

Місце, де розташовувалась Єзуїтська хвіртка – між костелом єзуїтів та шпителем Святого Духа, де зараз пам'ятник І. Підкови (вулиці Театральна та площа Підкови)

Фото автора 2014 р.

Адреса: пл. І. Підкови.

Найменування: Єзуїтська хвіртка

Автор: Амброзій Прихильний

Дата побудови: 1609 р.

Стиль: ренесанс

Кількість поверхів

Історична довідка: Для зовнішньої частини хвіртки прокопали прохід у міському валі, будівлю якої у липні-листопаді 1609 р. вимурував архітектор Амброзій Прихильний і яку перебудували 1647 р. З флангів прохід вздовж міського валу до містків хвіртки прикривали бастеї Гетьманська і Фарська третьої лінії оборони міста. Під час виникнення загрози безпеці міста закривали міські брами і Босацьку хвіртку, залишаючи відчиненою лише Єзуїтську. Магістрат дозволив єзуїтам 1771 р. звести нову вежу внутрішньої частини хвіртки за проектом ченця Себастьяна Сераковського, що передбачав влаштування на її верхній терасі обсерваторії. Але уже 1777 року австрійська військова влада наказала ліквідувати міські мури і того ж року хвіртка з прилеглими мурами під керівництвом архітектора П'єра Дені Гібо була розібрана. (Вуйцик, 2004, с. 114)

Композиція фасаду:-

Герб Львова у синьому полі золота міська брама з трьома вежами (у кожній по одній бійниці) та відчиненими воротами, в отворі яких крокує золотий лев «DOMINE FIAT PAX IN VIRTUTE TVA ERECTA SUM ANNO DOM 160•ОСТАВО•» («ГОСПОДИ ХАЙ БУДЕ МИР У СИЛІ ТВОЇЙ. ЗБУДОВАНО РОКУ 1608

Матеріал: вапняк

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий

Фото автора

Адреса: вул. Лисенка 12

Найменування: Будинок Галицького піхотного полку, сьогодні будинок офіцерів Повітряного командування «Захід»

Автор: невідомо

Дата побудови: 1850 р.

Стиль: класицизм (бідермаєр) з елементами раннього історизму (аркадового стилю)

Кількість поверхів

Історична довідка: Наприкінці XVII ст. на цьому місці було споруджено один із бастионів (вірніше пів бастионів) оборонної лінії Яна Беренса, який видно на плані Львова 1766 р. Жана Ігнатія ду Дефі. У 1850-х тут збудували військові касарні, які спочатку називалися казармами Франца Йосифа. За австрійських часів тут розташовувався один з батальйонів 80-го піхотного полку. Цісарський і королівський Галицький піхотний полк Вільгельма Ернста великого герцога фон Саксен-Веймар-Айзенах. (Центр міської історії)

Архітектура: Триповерхова мурована будівля касарень у плані нагадує розтягнуту літеру П, видовжена поперечка якої виходить чільним фасадом на сквер з пам'ятником Товариству «Просвіта», а бічні ризаліти своїми фасадами – на вул. Лисенка та Просвіти. Будинок має симетричний чільний фасад, центральна частина якого підкреслена розкріповкою з аттиком, на якому колись було рельєфне зображення двоголового австрійського орла. На рівні другого і третього поверхів фасад декорований пілястрами доричного ордеру, завершеними гербовими щитами із зображенням трьох ядер. (Центр міської історії)

Герб ерцгерцога Леопольда Сальватора зображає щит, розсічений навпіл. Геральдично ліва частина розділена на червоно-біло-червону смуги, що може свідчити про статус ерцгерцога австрійської імперії. Натомість у геральдично правій частині ми бачимо три чорних артилерійських ядра на золотому або срібному тлі.

Матеріал: штучний камінь

Автентичність: збережена

Технічний стан: добрий